

รายงานวิจัย

เรื่องเขื่อนปากมูล : เหตุแห่งความขัดแย้งในสังคมไทย

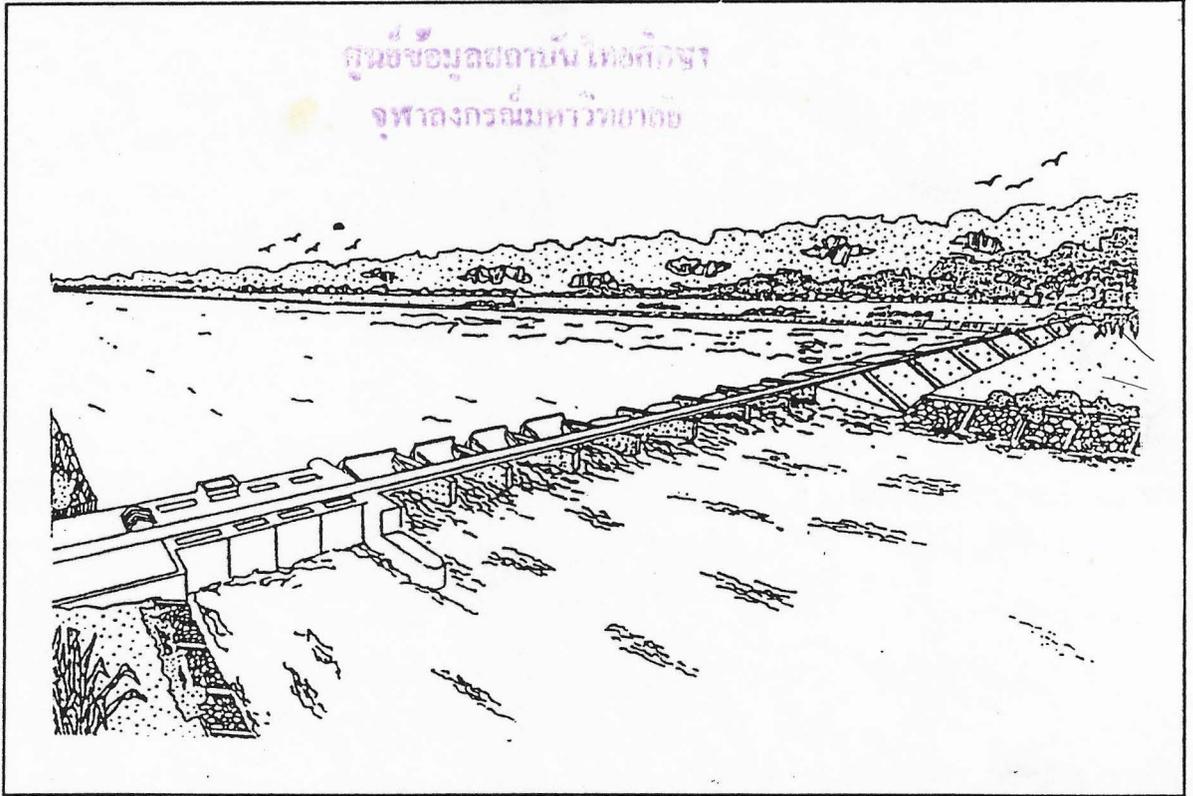
โครงการอุดหนุนเพื่อเพิ่มพูนและพัฒนาประสิทธิภาพทางวิชาการ
สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สมศรี ชัยวนิชยา สถาบันภาษาและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

รายงานวิจัย

เรื่องเขื่อนปากมูล : เหตุแห่งความขัดแย้งในสังคมไทย

ศูนย์ข้อมูลสถาบันไทยศึกษา
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ภาพแสดงเขื่อนปากมูล เมื่อเปิดบานระบายน้ำ 4 บาน

โครงการอุดหนุนเพื่อเพิ่มพูนและพัฒนา
ประสิทธิภาพทางวิชาการ
สถาบันไทยศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สมศรี ชัยวนิชยา
สถาบันภาษาและวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

2187490-5

สถาบันไทยศึกษา
รับวันที่ 31 มี.ค. 40
เวลา 13.30 น. เลขที่

บทคัดย่อ

เขื่อนปากมูล : เหตุแห่งความขัดแย้งในสังคมไทย

ในการศึกษาเรื่องเขื่อนปากมูล : เหตุแห่งความขัดแย้งในสังคมไทย ผู้วิจัยได้นำกรอบแนวความคิดใหญ่สามกรอบ คือ กรอบของปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เป็นโลกทัศน์ให้กับราษฎรปากมูลในการชุมนุมคัดค้านประท้วง โดยจะพบว่าประเด็นปัญหาสิ่งแวดล้อมได้เป็นบริบทเสริมให้เป็นปัญหาผลกระทบจากการสร้างเขื่อนปากมูลได้รับการยอมรับในทางสาธารณะอันมีผลต่อการจัดการทรัพยากรสิ่งแวดล้อมในเรื่องของระบบนิเวศ การสาธารณสุข โภค ซึ่งราษฎรปากมูลจะได้รับเมื่อสร้างเขื่อนเสร็จ อันจะทำให้เกิดการสูญเสียโอกาสในการดำเนินวิถีชีวิตในการทำมาหากิน ในขณะที่รัฐบาลและการไฟฟ้าฝ่ายผลิตกลับมองไปในประเด็นการพัฒนาโครงการไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนปากมูล จะนำมาซึ่งการพัฒนาประเทศในส่วนรวม(แต่ผลประโยชน์ตกอยู่กับคนส่วนน้อย) โดยเฉพาะในด้านเศรษฐกิจโดยรวมของประเทศ การที่แต่ละฝ่ายมีโลกทัศน์คนละมุมมองกันดังกล่าว ย่อมนำมาซึ่งความขัดแย้งในที่สุด กรอบที่สอง คือ กรอบแนวความคิดว่าด้วยการชุมนุมคัดค้านประท้วง เป็นยุทธวิธีทางการเมืองของกลุ่ม "ค่อนข้างไร้อำนาจ" และกรอบที่สาม คือ "ทฤษฎีการรวมกลุ่มและทฤษฎีโครงสร้าง" มาใช้วิเคราะห์ราษฎรปากมูล ซึ่งเป็นกลุ่มเกษตรกรที่มีสถานภาพในระดับล่างของสังคมไทย เป็นกลุ่มด้วยอภิสิทธิ์ และไร้ทรัพยากรอื่น ๆ ที่จะต่อรองทางการเมือง บทบาทการต่อสู้ทางการเมืองของราษฎรปากมูล ที่ใช้การชุมนุมคัดค้านประท้วง เป็นยุทธวิธีนั้น มีลักษณะเป็นแนวเดียวกับที่พบในกรณีการประท้วงทางสังคมและเศรษฐกิจอื่น ๆ ราษฎรปากมูลที่ชุมนุมคัดค้านประท้วง ต้องอาศัยองค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ นักศึกษา หนังสือพิมพ์และสื่อมวลชนอื่น ๆ นักการเมืองท้องถิ่น ช่วยในการรณรงค์และประชาสัมพันธ์เพื่อระดมกำลังสนับสนุนจากราษฎรที่มีปัญหาในลักษณะเดียวกัน เพื่อให้การชุมนุมคัดค้านประท้วงเป็นประเด็นสาธารณะที่ได้รับความชอบธรรม นอกจากนี้ราษฎรปากมูลยังต้องอาศัยการช่วยเหลือของ "กลุ่มที่สาม" คือ บุคคลที่มีฐานะทางสังคมและอิทธิพลทางการเมืองสูงกว่า ซึ่งจะเป็นพันธมิตรและเป็นผู้ไปเจรจาต่อรองให้กลุ่มเป้าหมายของการชุมนุมคัดค้านประท้วง คือ รัฐบาลและการไฟฟ้าฝ่ายผลิตยอมพิจารณาและยอมรับข้อเรียกร้อง การโต้ตอบของรัฐบาลและการไฟฟ้าฝ่ายผลิตในรูปแบบต่าง ๆ ก็เช่นเดียวกัน พบว่าเป็นไปในลักษณะเดียวกันกับการโต้ตอบของรัฐบาลต่อการดำเนินงานของกลุ่มผู้ชุมนุมคัดค้านในกรณีอื่น ๆ ที่น่าสนใจเป็นพิเศษในกรณีของการโต้ตอบของรัฐบาลต่อการชุมนุมคัดค้านของราษฎรปากมูล ก็คือ การรณรงค์ทางด้านการประชาสัมพันธ์อย่างเข้มข้น และเป็นระบบเพื่อลดแรงกดดันจากกลุ่มคัดค้านประท้วง ข้อเรียกร้องสำคัญของราษฎรปากมูลในระยะแรกก่อสร้างเขื่อนปากมูล (พ.ศ.2530-2534) พบว่า มาจากโลกทัศน์ของปัญหาสิ่งแวดล้อม แต่ภายหลังเมื่อเริ่มดำเนินการสร้างเขื่อนและสร้างเขื่อนเสร็จแล้ว (พ.ศ.2534-2538)

บท
ทวิ
๒+๓

ประเด็นในการเรียกร้องกลับเปลี่ยนเป็นประเด็นผลกระทบในการทำมาหากิน (อาชีพประมง) ได้กลายเป็นเรื่องสำคัญและเป็นยุทธศาสตร์ในการรวมกลุ่มของราษฎรปากมูลที่จะผลักดันประเด็นนี้ให้เป็นสาธารณะเพื่อหาแนวร่วมของราษฎรที่ได้รับผลกระทบเช่นเดียวกันจากโครงการพัฒนาของรัฐและการไฟฟ้าฝ่ายผลิตอื่น ๆ ผลก็คือมีราษฎรกลุ่มอื่น เช่น ราษฎรจากเขื่อนสิรินธร ราษฎรจากกลุ่มสมัชชาเกษตรกรรายย่อย ได้มาเป็นแนวร่วม ส่งผลให้กลุ่มราษฎรปากมูลมีบทบาทในฐานะ "กลุ่มผู้มีอิทธิพล" ในประเด็นนี้จะพบการเข้าร่วมกลุ่มนั้นมาจากการต้องการผลประโยชน์ร่วมที่จะผลักดันให้ปัญหาได้รับการแก้ไขทั้งหมด ในกรณีนี้รัฐบาลและการไฟฟ้าฝ่ายผลิต ซึ่งมีสถานภาพของกรอบความคิดที่จะต้องพัฒนาประเทศและรักษาความมั่นคงปลอดภัยของบ้านเมืองให้อยู่ในความสงบสุข ก็ได้ใช้สถานภาพเหล่านี้แสดงบทบาท บอกถึงเอกลักษณ์ อำนาจ อิทธิฤทธิ์ ความมีเกียรติ และการมองโลกของกลุ่มราษฎรปากมูลที่ก้าวขึ้นมาเป็น "กลุ่มอิทธิพล" ในลักษณะของการตีเสมอสถานภาพของกลุ่มตน ดังนั้นจึงส่งผลให้เกิดการโต้ตอบของรัฐบาลและการไฟฟ้าฝ่ายผลิตต่อราษฎรที่ชุมนุมประท้วงคัดค้านในลักษณะรุนแรง / แต่กระแสของโลกทัศน์ปัญหาสิ่งแวดล้อมก็ได้ทำให้รัฐบาลและการไฟฟ้าฝ่ายผลิตยอมรับในที่สุดและกรณีเขื่อนปากมูล จึงได้กลายเป็นตัวแบบแห่งความขัดแย้งในสังคมที่น่าจะได้มีการศึกษาและติดตามต่อไป

กิตติกรรมประกาศ

รายงานวิจัยฉบับนี้สำเร็จลงด้วยดี ด้วยร่างกายและแรงใจของความอบอุ่นแห่ง
กัลยาณมิตรทั้งรุ่นพี่ รุ่นน้อง และรุ่นเดียวกัน ตลอดจนลูกศิษย์ที่ช่วยจัดพิมพ์อย่างแข็งขัน และคณะ
วิศวกรรมศาสตร์ที่เอื้อเฟื้อสถานที่ในการจัดพิมพ์ เหนืออื่นใดแห่งพระคุณมารดา คณาจารย์ทั้ง
หลายที่ช่วยแต่งเติมศาสตร์และศิลป์แห่งองค์ความรู้ให้ข้าพเจ้ามีสติปัญญาในการเรียงร้อยให้เป็น
เป็นคุณค่าของงานวิจัย บุคคลเหล่านี้แม้ไม่ต้องเอ่ยนามเพื่อให้ปรากฏเป็นลายลักษณ์อักษร ณ ที่นี้
แต่ ณ ที่หัวใจของข้าพเจ้าบุคคลเหล่านี้ได้ถูกจารึกอย่างตราบนิจนิรันดร์ ข้าพเจ้าขอประกาศยก
ย่องว่าบุคคลเหล่านี้เป็นผู้สมควรแก่ฐานะปุชนียบุคคล ผู้มีน้ำใจ ผู้คอยให้ความหวังใยและความ
อบอุ่น ยามที่เพื่อนมนุษย์อย่างข้าพเจ้าต้องเจอกรรมสุ่มชีวิตในการจัดทำวิจัยนี้อย่างสาหัส ข้าพเจ้า
ขอกราบขอบพระคุณ ขอบคุณ และขอบใจ ณ บนผืนแผ่นดินแห่งเกียรติยศนี้

อนึ่งหากงานวิจัยฉบับนี้จะมีคุณูปการต่อสังคม ข้าพเจ้าขอยกความดีนี้ให้แก่พี่สาว
ข้าพเจ้า นางสาวสมบุญ ชัยวณิชยา ซึ่งกำลังเผชิญกรรมสุ่มชีวิตแห่งโรคร้าย ให้ได้มีกำลังใจที่จะ
เผชิญกับโรคร้ายอย่างถึงที่สุด

สมศรี ชัยวณิชยา

26 มีนาคม 2540

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี

สารบัญ

หน้าที่

กิตติกรรมประกาศ

บทคัดย่อ

มกท

1. บทนำ 1 - 4

-สภาพปัญหา 1 - 2

-วัตถุประสงค์ในการวิจัย 2

-ขอบเขตของการวิจัย 3

-ระเบียบวิธีการวิจัย 3 - 4

-ผลที่คาดว่าจะได้รับ 4

สกท

2. กรอบทฤษฎีในการวิเคราะห์หน้าที่ 5 - 16

1. การขัดแย้งกรณีเขื่อนปากมูล กลุ่มคัดค้าน- 5 - 9

กระบวนการคัดค้าน และการโต้ตอบของกลุ่ม

เป้าหมายในการคัดค้าน

2. ตัวแบบแห่งความขัดแย้งในสังคมไทย : ทฤษฎีการ 9 - 12

รวมกลุ่ม

3. ความขัดแย้ง : ความปกติของสังคม 12 - 13

4. ทฤษฎีโครงสร้าง : ภาพรวมของความขัดแย้ง 14 - 16

บทสรุปส่งท้าย

สกท

3. สังคมเกษตรกับฐานะของราษฎรปากมูล : 17 - 22

"กลุ่มไร่อำนาจ" และ "กลุ่มอิทธิพล"

สกท

4. ปัญหาสิ่งแวดล้อม : โลกทัศน์ในการชุมนุมคัดค้านเขื่อน 23 - 30

ปากมูล

สกท

5. การชุมนุมคัดค้านและเรียกร้องของราษฎรปากมูล 31 - 86

พ.ศ. 2530-2538

ก. การชุมนุมประท้วงของราษฎรปากมูล ในช่วงแรก 36 - 40

(มีนาคม 2532-มิถุนายน 2532)

ข. การชุมนุมประท้วงครั้งที่สอง คัดค้านการอนุมัติงบประมาณ 41 - 45

(มิถุนายน 2532-23กุมภาพันธ์ 2534)

ค. การชุมนุมประท้วงครั้งที่สาม : เรียกร้องคณะกรรมการสี่ฝ่าย 46 - 53

(มีนาคม 2534-11ธันวาคม 2534)

	หน้าที่
ง.การประชุมประทั้งของราษฎรปากมูลในช่วงที่สี่ (11ธันวาคม2534-เมษายน2535)	54 - 69
ฉ.การประชุมประทั้งของราษฎรปากมูลในช่วงที่หก (มกราคม2537-23มีนาคม2538)	70 - 82
วิเคราะห์การประทั้ง	83 - 86
๓๓๓ 6.การวิเคราะห์ :เครื่องมือในการวิจัย	87 - 115
-ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัว	87
-ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับกรณีเขื่อนปากมูล	87 - 91
-ตอนที่ 3 การเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัย ส่วนตัวกับข้อมูลกรณีเขื่อนปากมูล	91 - 111
*สรุปและวิเคราะห์ข้อมูล	102 - 111
*อภิปรายผลการวิเคราะห์	112 - 115
๓๓๓ 7.ตัวแบบแห่งความขัดแย้งในสังคมไทย :	116 - 174
ทัศนคติของกลุ่มในกรณีเขื่อนปากมูลกับฤษฎีโครงสร้าง	
-กลุ่มสนับสนุนการสร้างเขื่อน	117 - 151
-กลุ่มคัดค้านการสร้างเขื่อน	151 - 174
*สรุปวิเคราะห์	171-174
8.บทสรุป	175-179
9.บรรณานุกรม	
10.ภาคผนวก	

สารบัญตาราง

	หน้าที่
1. ตารางที่ 1 แสดงปัจจัยทางประชากรที่มีความสัมพันธ์- อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเกี่ยวกับเพศกับข้อมูลเกี่ยวกับ- กรณีเชื้อฮูปากมูล	93
2. ตารางที่ 2 แสดงปัจจัยทางประชากรที่มีความสัมพันธ์- อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเกี่ยวกับอายุกับข้อมูลเกี่ยวกับ- กรณีเชื้อฮูปากมูล	94-95
3. ตารางที่ 3 แสดงปัจจัยทางประชากรที่มีความสัมพันธ์- อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเกี่ยวกับอาชีพกับข้อมูลเกี่ยวกับ- กรณีเชื้อฮูปากมูล	96-98
4. ตารางที่ 4 แสดงปัจจัยทางประชากรที่มีความสัมพันธ์- อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติเกี่ยวกับกลุ่มที่เกี่ยวข้อง/ไม่เกี่ยวข้อง- กับข้อมูลเกี่ยวกับกรณีเชื้อฮูปากมูล	99-101

รายงานวิจัย

เรื่องเขื่อนปากมูล : เหตุแห่งความขัดแย้งในสังคมไทย

บทที่ 1 : บทนำ

1. สภาพปัญหา

ในปัจจุบันสถานการณ์การพัฒนาประเทศในประเด็นของการใช้และการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการดำเนินโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของรัฐหลายโครงการได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นระหว่างรัฐกับราษฎรมากขึ้นเรื่อย ๆ ผลกระทบของความขัดแย้งได้สร้างความทุกข์ยากให้แก่ราษฎรในท้องถิ่นสืบเนื่องมาตลอด และยังมีแนวโน้มที่นำไปสู่การใช้ความรุนแรง ทั้งในระดับมาตรการของรัฐและการตอบโต้ของราษฎร สิ่งที่เกิดขึ้นล้วนเป็นผลมาจากข้อบกพร่องของกระบวนการการตัดสินใจของรัฐที่ยังขาดมุมมองทางสังคม ซึ่งไม่ให้ความสนใจถึงผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นกับราษฎรและชุมชนจากการดำเนินงานตามโครงการขนาดใหญ่ต่าง ๆ

หากพิจารณาถึงกระบวนการการตัดสินใจของรัฐ ต่อการดำเนินการตามโครงการขนาดใหญ่ที่ผ่านมาในอดีต จะเห็นได้ว่าการตัดสินใจของรัฐจะขึ้นอยู่กับผลการศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการที่มุ่งเน้นเฉพาะความเป็นไปได้ทางเทคนิคและเศรษฐกิจ ผู้มีอำนาจตัดสินใจยังมีให้ความสำคัญ ต่อผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมและผลกระทบทางสังคมที่อาจจะเกิดขึ้น หากมีการดำเนินการตามโครงการหรือภายหลัง จากที่ดำเนินการตามโครงการได้เสร็จสิ้นลงไปแล้ว ถึงแม้ว่าในการศึกษาความเป็นไปได้ของโครงการต่าง ๆ ในอดีตจะมีการศึกษาผลกระทบทางสิ่งแวดล้อมรวมอยู่ด้วยก็ตาม แต่กระบวนการประเมินผล กระทบทางสิ่งแวดล้อมดังกล่าว มักจะมุ่งเน้นการศึกษาทางด้านกายภาพและชีวภาพมากกว่าจนละเลยการศึกษาผลกระทบที่อาจเกิดขึ้นต่อสังคม โดยเฉพาะวิถีชีวิตของราษฎรและต่อชุมชนในพื้นที่โครงการ (พินิจ ลาภานานนท์, กอบกุล สามัคคี : หน้า 55)

เมื่อกลับมาพิจารณาความขัดแย้งกรณีเขื่อนปากมูล ซึ่งได้เริ่มโครงการตั้งแต่ปี 2525 นั้น เมื่อมีการนำเสนอโครงการผ่านการพิจารณาของคณะรัฐมนตรี ผลปรากฏว่ามีมติให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยนำโครงการฯ กลับไปทบทวนใหม่ เนื่องจากคาดการณ์ว่าเมื่อสร้างเขื่อนเสร็จจะทำให้เกิดอ่างเก็บน้ำขนาดใหญ่มาก มีผลทำให้น้ำท่วมบ้านเรือนราษฎร ถึง 4,000 ครอบครัว ป่าสงวนแห่งชาติ 2 แห่ง และแก่งที่สวยงามในแม่น้ำมูลอีก 2 แห่ง เมื่อการไฟฟ้าฝ่ายผลิตปรับปรุงโครงการแล้ว ได้มีการนำเสนอคณะรัฐมนตรีในการประชุมคณะรัฐมนตรีที่สั่งจอร์ที่จังหวัดขอนแก่นเมื่อเดือนเมษายน พ.ศ.2532 อันนำไปสู่การจัดตั้งคณะกรรมการต่อต้านโครงการสร้างเขื่อนปากมูล(กคช.)ในวันที่ 19 พฤษภาคม พ.ศ.2532 และได้มีการชุมนุมคัดค้านอีกครั้งใน

ต้นเดือนมิถุนายน พ.ศ.2532 นักศึกษาได้เรียกร้องให้รัฐบาลยุติการสร้างเขื่อนปากมูล จนกระทั่งเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ.2533 จึงมีการระงับโครงการนี้ชั่วคราว และตั้งคณะกรรมการไตรภาคีขึ้นเพื่อหาแนวทางแก้ไขปัญหาดังกล่าว และฝ่ายคัดค้านการสร้างเขื่อนร่วมเป็นคณะกรรมการ (เดวิด เมอร์เรย์, 2536 : หน้า 10)

ในช่วงระยะเวลาดังกล่าวคณะกรรมการดำเนินการโครงการ และฝ่ายผู้คัดค้านการดำเนินการโครงการฯ ต่างแถลงการณ์และให้ข้อมูลสื่อมวลชน 2 ด้าน คือ ด้านลบกับด้านบวก ซึ่งเห็นว่าทั้งสองฝ่ายพยายามทุกวิถีทางเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ ซึ่งเป็นผลให้เป็นปัญหาในระดับสากล เนื่องจากการเข้ามาของธนาคารโลกในฐานะแหล่งเงินกู้ที่มีศักยภาพ ประมาณกลางเดือนมีนาคม พ.ศ.2534 กลุ่ม สิ่งแวดล้อมแนวหน้า 9 กลุ่ม ในสหรัฐอเมริกาได้เสนอแนะไม่ให้ธนาคารโลกปล่อยเงินกู้ ด้วยเหตุผลที่ว่ายังมีความไม่แน่นอน ในจำนวนราษฎรที่จะถูกย้าย พื้นที่และเงินค่าชดเชย อีกทั้งยังกล่าวหาว่า เจ้าหน้าที่การไฟฟ้าข่มขู่ชาวบ้าน ทำให้โครงการนี้สวนทางกับแนวนโยบายของธนาคารโลกอย่างเห็นได้ชัด ในเวลาเดียวกันผู้คัดค้านได้ยื่นหนังสือคัดค้าน 12,000 ชื่อยื่นต่อผู้แทนธนาคารโลกในประเทศไทย ในที่สุดเมื่อธนาคารโลกตระหนักถึงความสับสนกรณีจำนวนราษฎรที่จะถูกอพยพและค่าชดเชยที่จะให้แก่ราษฎร จึงได้ประกาศเลื่อนการตัดสินใจออกไปอีก

อย่างไรก็ดีโครงการสร้างเขื่อนปากมูลก็ได้เริ่มลงมือก่อสร้างในที่สุด คือ เริ่มเมื่อวันที่ 15 พฤษภาคม พ.ศ. 2534 และโครงการนี้ได้สำเร็จลงแล้วในเดือนธันวาคม พ.ศ.2537 ทั้งนี้สภาพของความขัดแย้งก็ยังคงมีอยู่ตลอดเวลา โดยเฉพาะตั้งแต่มีการเดินเครื่องไฟฟ้าเครื่องที่ 3 ในวันที่ 12 กันยายน 2537 ต่อมาในวันที่ 4 ตุลาคม 2537 ชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณการก่อสร้างของโครงการฯ และกลุ่มองค์กร ต่าง ๆ ได้พร้อมใจกันชุมนุมใหญ่ที่ศาลากลาง จังหวัดอุบลราชธานี เป็นระยะเวลาเกือบ 2 เดือน กลุ่มที่ชุมนุมได้เคลื่อนตัวไปยังบริเวณการก่อสร้างเขื่อนและยังคงชุมนุมต่อไปจนถึงวันที่ 23 มีนาคม 2538 ทั้งนี้ประเด็นสำคัญในการประท้วง คือ “ปัญหาระบบนิเวศน์” และ “ปัญหาค่าชดเชยที่ไม่เป็นธรรม” ซึ่งการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยเองก็พยายามเสนอข้อมูลผ่านสื่อมวลชนเป็นระยะ ๆ

2. วัตถุประสงค์ในการวิจัย

1. ศึกษาลักษณะของการชุมนุมประท้วงของราษฎรปากมูลในช่วงปี พ.ศ. 2530-2538
2. ศึกษาวิธีการแก้ไขปัญหากลุ่มต่าง ๆ และผลที่เกิดขึ้นจากวิธีการแก้ไขปัญหานั้น การยุติปัญหาและการสร้างความเป็นธรรมให้กลับกลุ่มผู้เรียกร้อง
3. ศึกษาวิธีการนำเสนอปัญหาและแนวทางการยุติปัญหา

3.ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้มีได้มุ่งที่จะศึกษาถึงผลกระทบของความขัดแย้ง แต่หากมุ่งศึกษาให้เห็นถึงสาเหตุและลักษณะความขัดแย้งในกรณีสร้างเขื่อนที่นำไปสู่การเลือกใช้สันติวิธีและการเลือกใช้ความรุนแรง ทั้งนี้ผู้วิจัยพิจารณาจากข้อมูลเชิงประจักษ์และข้อมูลจากเอกสารที่รายงานปรากฏการณ์ของเหตุการณ์ กรณีความขัดแย้งเขื่อนปากมูลของกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ซึ่งแบ่งเป็น 3 กลุ่มใหญ่ ๆ คือกลุ่มที่ต้องการให้มีการสร้างขึ้นกับกลุ่มที่ไม่ต้องการให้มีการสร้างเขื่อนและกลุ่มสื่อมวลชน ซึ่งใน 2 กลุ่มแรกจะมีกลุ่มย่อย ๆ แยกได้ดังนี้

1. กลุ่มสนับสนุนการสร้างเขื่อน

- 1.1 พนักงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิต
- 1.2 นักการเมืองและนักธุรกิจในจังหวัดอุบลราชธานี
- 1.3 ข้าราชการมหาดไทย
- 1.4 นักการเมืองส่วนกลาง
- 1.5 ชาวบ้านที่ต้องการสร้างเขื่อน

2. กลุ่มคัดค้านการสร้างเขื่อน

- 2.1 ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อน
- 2.2 องค์กรพัฒนาเอกชน
- 2.3 นักการเมืองในจังหวัดอุบลราชธานี
- 2.4 นายควม

3. กลุ่มสื่อมวลชน

ใน 3 กลุ่มนี้ 2 กลุ่มแรก ต่างก็มองการประเมินค่าความสูญเสียแตกต่างกันและมีความเข้าใจในความหมายของค่าชดเชยที่ต่างกันอีกด้วย โดยพบว่ามีความแตกต่าง ๆ คือ จากกลุ่มที่ 3 บทบาทของหน่วยงานของรัฐในการแก้ไขปัญหา ความเข้าใจเกี่ยวกับเทคโนโลยีและระบบนิเวศน์ของรัฐและประชาชนที่ต่างกัน อันจะนำไปสู่การตัดสินใจเลือกใช้สันติวิธี หรือใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง

4.ระเบียบวิธีการวิจัย

ผู้วิจัยใช้วิธีการพรรณนาวิเคราะห์ จากเอกสารหลักฐานจากเอกสารราชการ หนังสือพิมพ์ บทความต่าง ๆ และเอกสารของบุคคลหรือกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ได้ใช้วิธีการสัมภาษณ์และออกแบบสอบถามเพื่อนำมาเป็นข้อมูลเชิงปริมาณในการวิเคราะห์เปรียบเทียบกับเอกสารหลักฐานที่ได้กล่าวแล้วด้วย ทั้งนี้ในการวิเคราะห์วิจัยเรื่องเขื่อนปากมูล : เหตุแห่งความขัดแย้งในสังคมไทย ผู้วิจัยต้องการทราบเกี่ยวกับแบบแผนและวิธีการของกลุ่มราษฎรปากมูลที่ทำการชุมนุม

ประท้วงในฐานะกลุ่มที่เรียกว่า "ไร้อำนาจ" ซึ่งในทางทฤษฎี เรียกว่า "กลุ่มค่อนข้างไร้อำนาจ" หรือ "ด้อยอภิสิทธิ์" ซึ่งผู้วิจัยเลือกศึกษาเพื่อเป็นตัวแทนของความขัดแย้งระหว่างกลุ่มในสังคมไทย อันมีความเกี่ยวข้องกับทฤษฎีการเมืองว่าด้วยการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของสังคม (Social Structure) และกระบวนการทางสังคมหรือรูปแบบความสัมพันธ์ทางสังคม (Social Process or the Patterns of Social Relationships) ในการวิเคราะห์นี้ได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 4 ตอน คือ (1) กรอบทฤษฎีการวิเคราะห์ (2) การชุมนุมประท้วงและการตอบโต้ของกลุ่มที่ต้องการให้สร้างเงื่อนไข (3) เชื้อนปากมดูล : ตัวแบบแห่งความขัดแย้งในสังคมไทย (4) บทสรุป

5. ผลที่คาดว่าจะได้รับ

1. เพื่อให้ทราบถึงลักษณะของการชุมนุมประท้วงของราษฎรปากมดูล และสามารถแยกแยะ ลักษณะของการชุมนุมว่ามีความรุนแรงมากน้อยเพียงใดในแต่ละช่วงเวลา
2. เพื่อให้ทราบถึงแนวทางการแก้ไขปัญหา และเสนอแนะแนวทางการแก้ไขปัญหาเพื่อยุติความรุนแรง
3. เพื่อเสนอแนะวิธีการนำเสนอบริษัท และวิธีการยุติปัญหาที่จะเกิดขึ้น

บทที่ 2

กรอบทฤษฎีในการวิเคราะห์

กรอบทฤษฎีการวิเคราะห์

1. การขัดแย้งกรณีเชื่อนปากมุล กลุ่มคัดค้าน กระบวนการคัดค้านและการตอบโต้ของกลุ่ม เป้าหมายในการคัดค้าน

การที่ราษฎรปากมุลจำนวนหนึ่งซึ่งไม่พอใจในสถานภาพของตนต้องใช้วิธีการชุมนุมคัดค้านเพื่อเรียกร้องสิทธินั้น เป็นการแสดงให้เห็นว่า ราษฎรปากมุลมิได้อยู่ในฐานะและมีช่องทางที่จะใช้อิทธิพลอย่างเป็นทางการอันเป็นที่ยอมรับของรัฐ โดยไม่จำเป็นต้องใช้วิธีการทำทนาย การชุมนุมคัดค้านของราษฎรปากมุลในช่วงปี พ.ศ.2532-2538 แม้ว่าจะกระทำได้เพราะบรรยากาศทางการเมืองค่อนข้างเอื้ออำนวยให้ แต่ก็ยังถูกจำกัดโดยปัจจัยอื่น ๆ อีกหลายประการ อาทิ โครงสร้างทางสังคมที่ยังไม่เปิดโอกาสให้คนที่มีสถานภาพค่อนข้างต่ำกว่าในสังคมทำทนายอำนาจของรัฐ หรือทำการชุมนุมคัดค้านมากนัก โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ได้เป็นผู้ชักใยอยู่เบื้องหลัง สภาพทางวัฒนธรรมไทยซึ่งไม่นิยมการใช้วิธีการรุนแรงหรือการข่มขู่เพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่ต้องการ ความเป็นราษฎรที่มีอาชีพเกษตรกรรมประมงหาเลี้ยงชีพไปวันหนึ่ง ๆ

เนื่องจากการประท้วงเป็นเครื่องมือทางการเมืองของคนกลุ่มน้อยหรือของผู้มีฐานะทางเศรษฐกิจหรือสังคมต่ำต้อย คนกลุ่มดังกล่าวจึงต้องอาศัยเครื่องมือนี้ในลักษณะที่จะมีผลทั้งทางตรงและทางอ้อมที่จะไปบีบบังคับให้กลุ่มเป้าหมายของการใช้อิทธิพลซึ่งในที่นี้ได้แก่รัฐบาลยอมรับในการศึกษาเรื่องนี้ William A. Gamson และ Michael Lipsky (William A Gamson, *The Strategy of Social Protest*, (Homewood, ILL.: The Dorsey Press, 1975). Michael Lipsky, *Protest as a Political Resource*, IN Betty H. Zisk (ed) *American Interest Groups* .). ได้สร้างทฤษฎีและตัวแบบอย่างไว้อย่างดี ซึ่งจะได้นำมาปรับใช้เป็นการอธิบายการวิเคราะห์การชุมนุมคัดค้านของราษฎรปากมุล และการตอบโต้ของฝ่ายต้องการให้สร้างเชื่อในรูปแบบต่าง ๆ ดังนี้

ในประการแรกจะถือว่าราษฎรปากมุลที่ทำการชุมนุมคัดค้านนั้น เป็นกลุ่มที่ลืพลก็เรียกว่า "กลุ่มค่อนข้างไร้อำนาจ" (relatively powerless groups) ซึ่งเขาได้นิยามไว้ว่า หมายถึงกลุ่มที่เมื่อ เปรียบเทียบกับกลุ่มอื่นในสังคมแล้วเป็นกลุ่มที่ขาดทรัพยากรทางการเมืองแบบที่สังคมยอมรับ (conventional) (Lipsky, *Protest as a Political Resource*, p.268.) เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการต่อรองหรือเรียกร้องสิทธิทางการเมืองอื่น ๆ และถูกจำกัดอีกหลายด้าน ในการร้องเรียนให้เป็นผล จึงได้หันมาใช้ในการชุมนุมคัดค้านเพื่อเรียกร้องต่อกลุ่มเป้าหมาย การชุมนุมคัดค้านกระทำขึ้นเพื่อเรียกร้องต่อกลุ่ม เป้าหมาย การชุมนุมคัดค้านกระทำขึ้นเพื่อหวังให้เกิดเป็นข่าวสำคัญขึ้นมาก การที่หนังสือพิมพ์กระจายข่าวจะมีผลดีต่อกลุ่มอย่างน้อยสามประการคือ

1. จะเป็นการดึงประเด็นของการประท้วงหรือการต่อสู้ให้เป็นเรื่องสาธารณะ ทำให้เกิดการยอมรับถึงความชอบธรรมในการเรียกร้อง สำหรับในกรณีของราษฎรปากมูลนั้น ก็เช่นเดียวกับการชุมนุมคัดค้านของกลุ่มคนที่มีฐานะต่ำต้อยทางการเมืองและสังคมอื่น ๆ สื่อมวลชนประเภทอื่น ๆ คือ วิทยุและโทรทัศน์ ยังอยู่ในความควบคุมของรัฐบาลจะไม่รายงานความเคลื่อนไหว ซึ่งเป็นการชี้ให้เห็นถึงข้อจำกัดประการหนึ่งของการใช้สื่อมวลชนสร้างการยอมรับความถูกต้องของประเด็นการประท้วงในบริบทของสังคมและการเมืองไทย อย่างไรก็ตามหนังสือพิมพ์เป็นสื่อที่สามารถกระจายข่าวการชุมนุมคัดค้านของกลุ่มผู้ริเริ่มหรือผู้ชุมนุมคัดค้านได้กระจายไปโดยผ่านหนังสือพิมพ์ จะมีผลในการระดมบรรดากลุ่มราษฎรอื่น ๆ ซึ่งมีความรู้สึกไม่พอใจร่วมกันให้เข้าร่วมในขบวนการชุมนุมในวงกว้างยิ่งขึ้น

2. กลุ่มชุมนุมประท้วงหวังจะให้เหตุผลการประท้วงเป็นที่ยอมรับของ "กลุ่มที่สาม" ซึ่งได้แก่กลุ่มผู้นำทางสังคมและการเมืองระดับสูง กลุ่มผู้เห็นใจและกลุ่มผู้มีอิทธิพล ให้เกี่ยวพันในปัญหาความขัดแย้งและเป็นผู้มีอิทธิพลบีบบังคับให้รัฐหรือหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องต้องดำเนินการบางอย่างเป็นการตอบสนองในลักษณะเป็นทางบวกต่อการเรียกร้องของผู้ประท้วง

ถ้าแบ่งตามหลักการวิเคราะห์ของลิปสกี จะเห็นได้ว่าในเรื่องของการชุมนุมคัดค้านของราษฎรปากมูล อาจสามารถแบ่งกลุ่มคนที่เกี่ยวข้องในกระบวนการได้ 5 กลุ่มด้วยกันคือ

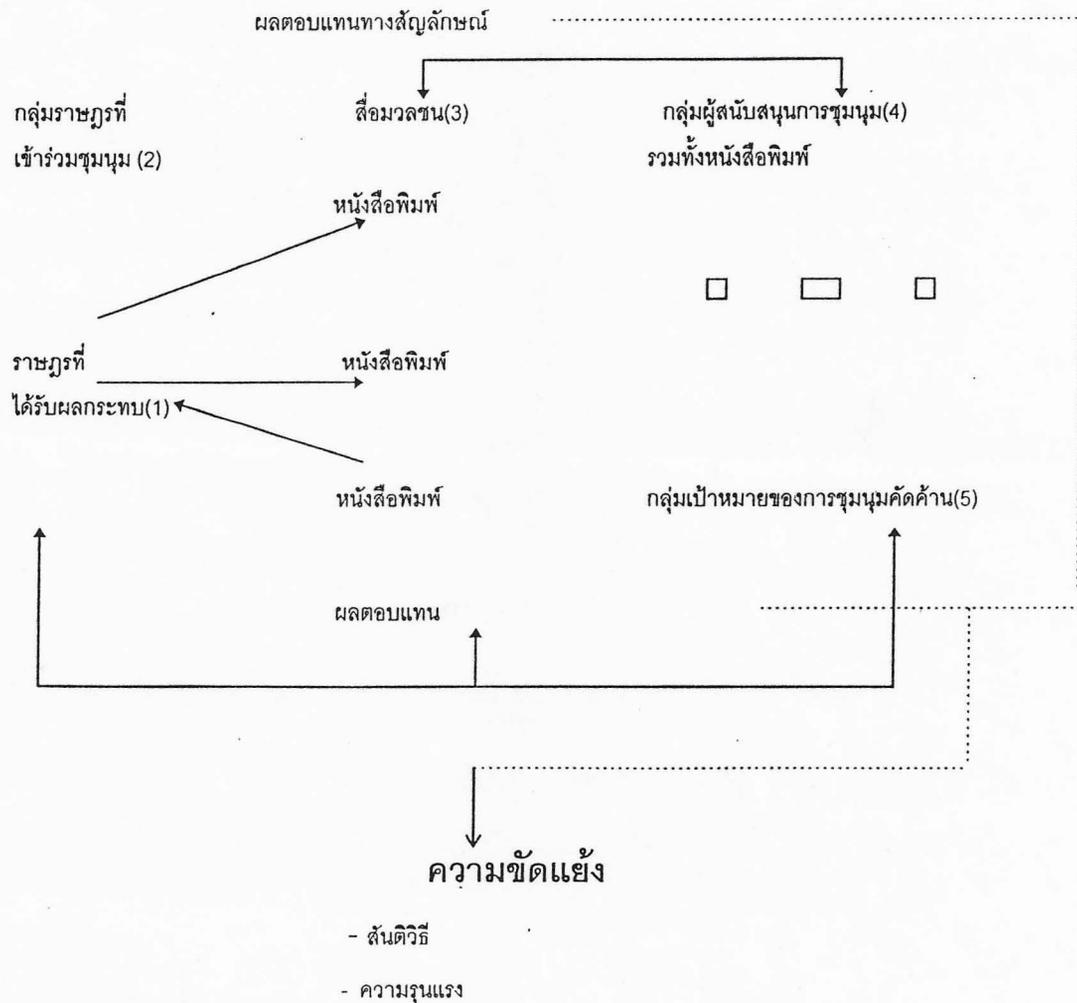
1. กลุ่มราษฎรที่ได้รับผลกระทบโดยตรง
2. กลุ่มผู้เข้าร่วมในการชุมนุมคัดค้าน ได้แก่ราษฎรที่เห็นด้วยกับการชุมนุม
3. สื่อมวลชน ซึ่งได้แก่หนังสือพิมพ์ ซึ่งเป็นผู้เผยแพร่ประเด็นการคัดค้านและข้อเรียกร้อง
4. "กลุ่มที่สาม" ซึ่งเป็นผู้ให้แรงสนับสนุนอันได้แก่ องค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ นักศึกษา กลุ่มข้าราชการที่เห็นด้วยกับข้อเรียกร้อง การสนับสนุนของกลุ่มนี้เป็นการสร้างความชอบธรรมให้แก่กลุ่มประท้วงยิ่งขึ้น

5. กลุ่มเป้าหมายในการชุมนุมคัดค้าน อันได้แก่ รัฐบาล การไฟฟ้าฝ่ายผลิต และเจ้าหน้าที่ของรัฐฝ่ายมหาดไทย ที่มีอำนาจในการตัดสินใจตอบสนองต่อข้อเรียกร้องทางใดทางหนึ่ง

(ในเรื่องการแบ่งกลุ่มเพื่อวิเคราะห์การประท้วงนี้ แกมสัน ได้แบ่งกลุ่มออกเป็น 4 กลุ่ม คือ (1) กลุ่มชุมนุมคัดค้านหรือกลุ่มทำลาย (2) กลุ่มเป้าหมายของการใช้อิทธิพล (3) กลุ่มเป้าหมายของการระดม และ (4) กลุ่มผู้ที่ได้รับผลประโยชน์จากการประท้วง) ดูใน Gamson, *The Strategy of Social Protest*, p.14-16.)

ในความเห็นของลิปสกีนั้น การชุมนุมคัดค้านของกลุ่มผู้ค่อนข้างไร้อำนาจไม่สามารถบรรลุเป้าหมายได้ ถ้าปราศจากการร่วมมือของกลุ่มที่ 3 และ 4 แม้ว่าผู้นำการประท้วงจะสามารถระดมผู้เข้าร่วมประท้วงได้มากก็ตาม ซึ่งในกรณีราษฎรปากมูลนี้เราจะได้ทำการศึกษาว่า *ข้อสมมติฐานที่*

ว่ากลุ่มชุมนุมคัดค้านต้องอาศัยสื่อมวลชนและผู้สนับสนุนอื่น ๆ นั้น เป็นความจริงมากน้อยเพียงใด นอกจากนี้วิธีการนี้แสดงให้เห็นพัฒนาการเชิงประจักษ์ของสันติวิธีและความรุนแรงที่เกิดขึ้นอย่างไรบ้าง เราจะอาศัยรูปแบบของกระบวนการประท้วงที่ลิปสกีได้สร้างไว้ ปรับใช้กับกรณีราษฎรปากมูดังต่อไปนี้

รูปแบบกระบวนการชุมนุมคัดค้านของราษฎรปากมูดัดแปลงจาก Lipsky, *Protest as a Political Resource*, p.273.

หนึ่งในการประท้วงนั้น ราษฎรปากมูดที่ได้รับผลกระทบจะต้องได้แรงสนับสนุนจากสื่อมวลชน คือ หนังสือพิมพ์และกลุ่มสนับสนุน โดยทั่วไปแล้วยังมีความจำเป็นสร้างพันธมิตร เพื่อเสริมกำลังในการดำเนินการชุมนุมคัดค้านด้วยทั้งต้องแก้ไขปัญหาการที่เป้าหมายของการประท้วง คือ การไฟฟ้าฝ่ายผลิต หรือรัฐ หรือหน่วยงานของรัฐที่กัลการเสียผลประโยชน์จากการประท้วง ได้

สร้าง "กลุ่มต่อต้าน" ขึ้นมา ซึ่งอาจจะเป็นผู้นำชาวบ้าน ในการวิเคราะห์กระบวนการชุมนุมคัดค้าน จึงต้องนำการสร้างพันธมิตรและการสร้างกลุ่มต่อต้านเข้ามาพิจารณาด้วย

ปัญหาในด้านกรอบทฤษฎีที่จะต้องพิจารณาต่อไป คือ การโต้ตอบของกลุ่มเป้าหมายของการประท้วง คือ ฝ่ายรัฐบาล ในเรื่องนี้อาจแบ่งออกเป็นสองส่วน คือ (1) รูปแบบของการตอบโต้ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิต (2) ผลจากการโต้ตอบตักแ่งกลุ่มราษฎรที่มาชุมนุมคัดค้าน

ลิสท์ก็ได้เสนอรูปแบบการโต้ตอบไว้ 6 ลักษณะด้วย ซึ่งพอสรุปได้ดังนี้

1. กลุ่มเป้าหมายการชุมนุมคัดค้านอาจจะพยายามสร้างความพอใจให้กับผู้คัดค้าน ในลักษณะเป็นเพียงผลตอบแทนทางสัญลักษณ์ เช่น พยายามทำให้ดูเหมือนว่ามีการดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง และมีพันธะที่จะแก้ปัญหาที่เป็นประเด็นคัดค้าน

2. กลุ่มเป้าหมายการชุมนุมคัดค้านอาจจะสร้างความพอใจในแง่ผลตอบแทนด้านวัตถุบ้างพอเป็นพิธี โดยจะพิจารณาตอบสนองการชุมนุมคัดค้านเป็นกรณีย่อย ๆ ไป แต่ไม่ตอบสนองข้อเรียกร้องทั้งหมด

3. กลุ่มเป้าหมายการประท้วงอาจจะจัดการเปลี่ยนแปลง หรือปรับปรุงโครงสร้างภายในของ องค์การที่เป็นเป้าหมายเสียใหม่ เพื่อที่จะหยุดยั้งมิให้การประท้วงมีพลังมากเกินไป โดยระดมกำลังเพื่อแก้ไขปัญหบางอย่างที่จะอาจมีความรุนแรงยิ่งขึ้น อันเป็นผลจากการชุมนุมคัดค้าน

4. กลุ่มเป้าหมายการชุมนุมคัดค้าน พยายามทำให้เห็นว่าถูกจำกัดในการดำเนินการที่จะปฏิบัติตามข้อเรียกร้องของผู้ประท้วง ซึ่งหมายความได้สองอย่าง คือ ทำให้ดูเหมือนว่าผู้คัดค้านเสนอข้อเรียกร้องที่ไม่มีเหตุผล หรือเป็นผู้มีความตั้งใจดี แต่ไม่เข้าใจปัญหาการพัฒนาประเทศ

5. กลุ่มเป้าหมายการชุมนุมคัดค้าน อาจจะใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมากมายทำลายความเชื่อถือของผู้นำ และองค์กรของผู้ประท้วง เช่น การใช้หนังสือพิมพ์ เจ้าหน้าที่ของรัฐ หรือกลุ่มคนประเภทเดียวกับกลุ่มประท้วง พยายามกล่าวหาว่าผู้นำหรือองค์กรของผู้ประท้วงเป็นเพียงคนกลุ่มน้อย ไม่มีคนส่วนใหญ่สนับสนุน มีพฤติกรรมที่ผิดกฎหมาย หรือเป็นพวก "คอมมิวนิสต์" หรือ "เอียงซ้าย"

6. กลุ่มเป้าหมายของการคัดค้าน อาจจะเลื่อนการดำเนินการออกไป โดยหวังว่าการเลื่อนการพิจารณาปัญหาออกไปจะช่วยลดแรงกดดัน และถ่วงการที่จะต้องให้สัญญาที่ชัดเจนลงไปให้ล่วงเวลาไปสักช่วงระยะหนึ่ง

ในการวิเคราะห์การตอบโต้ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตและรัฐบาลต่อการชุมนุมคัดค้านของราษฎรปากมูลได้ใช้กรอบข้างต้นนี้พิจารณาว่า กลุ่มเป้าหมายการคัดค้าน คือ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตและรัฐบาลได้โต้ตอบต่อการชุมนุมคัดค้านรูปแบบใดบ้าง

เกี่ยวกับผลจากการโต้ตอบของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตและรัฐบาลนั้น ลิฟสกี ได้แบ่งผลตอบแทนที่กลุ่มประท้วงจะได้รับออกเป็นผลตอบแทนที่เป็นเพียงสัญลักษณ์ และผลประโยชน์ที่จับต้องได้ (Symbolic and tangible or material rewards) ซึ่งแกมสันเรียกว่า "ผลประโยชน์ใหม่" (New Advantages) (Gamson,p.29) กล่าวคือ การชุมนุมคัดค้านนั้น หากได้ผลก็จะทำให้กลุ่มผู้คัดค้านอยู่ในฐานะที่แตกต่างจากเดิม คือ ได้ผลประโยชน์ใหม่

ปัญหาที่ต้องพิจารณา คือ ในการประท้วงนั้น ราษฎรปากมูลได้สิ่งที่แกมสันเรียกว่า ผลประโยชน์ใหม่อะไรบ้าง มากน้อยเพียงใด เช่น ได้รับการยอมรับ การใช้อำนาจ และให้ค่าตอบแทน การได้รับการยอมรับนั้นอาจจะดูได้จากว่าในระหว่างการชุมนุมคัดค้านหรือหลังการคัดค้านราษฎรปากมูลได้รับการปรึกษาหารือปัญหาหรือไม่ มีส่วนในการเจรจาในเรื่องที่เป็นประเด็นการเรียกร้องหรือไม่ การประท้วงผู้นำและองค์กรการชุมนุมคัดค้านได้รับการรับรองเป็นทางการหรือไม่ และได้มีการยอมรับหรือตั้งผู้นำการประท้วงเข้าร่วมในการแก้ไขปัญหาย่างไร สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้สามารถวิเคราะห์ได้ว่า การชุมนุมคัดค้านของราษฎรปากมูลเป็นผลสำเร็จหรือล้มเหลวอย่างไรในที่สุดเมื่อมีการเจรจาทกลงกับกลุ่มเป้าหมาย และที่สำคัญคือเหตุการณ์เชิงประจักษ์ในความสำเร็จและล้มเหลวในการใช้วิธีการสันติและรุนแรงในการแก้ไขปัญหาความขัดแย้งที่เกิดขึ้นนับเป็นเวลาได้ 7 ปีเต็ม

2. ตัวแบบแห่งความขัดแย้งในสังคมไทย : ทฤษฎีการรวมกลุ่ม

ในทางสังคมศาสตร์ถือกันว่ากลุ่มหมายถึง องค์กรที่มนุษย์มารวมตัวกันโดยมีความสัมพันธ์ร่วมกัน เพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานของแต่ละบุคคล ดังนั้นกลุ่มจึงเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะให้ได้มาซึ่งความต้องการพื้นฐานของปัจเจกชน (Dorwin Cart-wright and Alwin Zender,(eds.), Group Dynamics (Illinois : Row,Peterson Company,1953),p.20) กิจกรรมที่มีจุดมุ่งหมายร่วมกันนี้จึงมีเพื่อให้ได้มาซึ่งผลประโยชน์ในทางเศรษฐกิจก็เรียกว่ากลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และถ้าผลประโยชน์นี้มากกว่าเพื่อเศรษฐกิจแต่มุ่งหวังไปถึงการมีอิทธิพลต่อนโยบายทางการเมืองก็เรียกกันว่ากลุ่มผลประโยชน์หรือกลุ่มอิทธิพล (Arthur Fisher Bentley,The Process of Government : A Study of Social Pressure (Illinois : The Principia Press of Illinois,Inc.,1949),p.200-222) . (David B Truman, The Governmental Process (New York : Alfred A.Konpf,Inc., 1955),p.37 ; SE.Finer, "Interest Groups and The Political Progress in Great Britain," in H.W. Ehrman(ed.) Interest Groups on Four Continents (Pittsburgh : University of Pittsburgh Press,1958),p.237. ; and Maurice Duverger,Party Politics and Pressure Groups,trans. Robert Wagoner (Sheffield : Nelson's University Paperback,1972),p.101-102).

Arthur F. Bentley เห็นว่ากลุ่มไม่เพียงแต่เกิดขึ้นมาจากการที่มนุษย์มีความคิดเห็นและผลประโยชน์ที่แตกต่างกันเท่านั้น แต่ยังเกิดจากความขัดแย้งทางผลประโยชน์ และยังนำไปสู่การต่อสู้ระหว่างกลุ่มเพื่อพยายามที่จะเข้าไปมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลหรือของรัฐสภาด้วย ซึ่งเป็นการ ยืนยันให้เห็นว่านโยบายสาธารณะเป็นผลของความขัดแย้งของกลุ่มที่มีการจัดระเบียบเป็นอย่างดี การก่อให้เกิดกลุ่มและการล้มเลิกกลุ่มตามทัศนะของ Bentley จึงมาจากความขัดแย้งทั้งสิ้น แต่ทั้งนี้ก็ไม่ได้ หมายความว่านโยบายของรัฐบาลทั้งหมดถูกกำหนดขึ้นมาจากการต่อสู้ระหว่างผลประโยชน์ที่ขัดแย้งกันของกลุ่มอิทธิพล ในที่นี้หมายถึงเฉพาะเพียงนโยบายสาธารณะบางส่วน แต่รัฐบาลก็ต้องพยายามสร้าง คุณภาพจากกลุ่มต่าง ๆ โดยการประสานผลประโยชน์ให้มากที่สุด เพื่อประสิทธิภาพในการบริหารประเทศ

Robert H. Salisbury เป็นนักวิชาการอีกท่านหนึ่งที่ได้พยายามพัฒนาทฤษฎีการแลกเปลี่ยนของกลุ่มผลประโยชน์ (An Exchange Theory of Interest Groups) ขึ้นเพื่ออธิบายการรวมกลุ่มอย่างสมเหตุ สมผลมากขึ้น โดยมีความคิดเห็นที่ว่า กลุ่มเกิดจากความสอดคล้องต้องกันทางผลประโยชน์ระหว่างผู้ริเริ่มจัดตั้งกลุ่ม (Group Organizer) กับผู้เป็นสมาชิกกลุ่มผลประโยชน์ ซึ่งต่างคนต่างได้รับจากกลุ่มอาจจะเป็นด้านวัตถุ ด้านความร่วมมือ หรือด้านอุดมการณ์ เพื่อจุดหมายบางอย่าง (Robert H. Salisbury, "An Exchange Theory of Interest Groups", *Midwest Journal of Political Science* ,13 (February, 1969), p.1-2) ซึ่งสรุปแล้วก็คือทุกฝ่ายต่างได้กำไรจากการเข้ากลุ่ม

ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนนี้มีรากเดิมมาจากทฤษฎีการเพิ่มขยายและทฤษฎีดุลยภาพ (Theory of Proliferation an Equilibrium) โดยที่ทฤษฎีการเพิ่มขยายอธิบายว่า กลุ่มเป็นผลมาจากกระบวนการของการมีความแตกต่างกันทางสังคมซึ่งเชื่อมโยงกัน การแลกเปลี่ยนทางเทคโนโลยีทำให้หน้าที่ของประชากรมีลักษณะเฉพาะเจาะจงยิ่งขึ้น มีบทบาททางสังคมเฉพาะอย่าง ผลประโยชน์ของแต่ละกลุ่มหน้าที่ บทบาททางสังคม จึงนำไปสู่จุดหมายทางสังคมที่แตกต่างกัน สมมติฐานที่สำคัญของทฤษฎีเพิ่มขยายจึงอยู่ที่ว่ากลุ่มเป็นผลผลิตของความแตกต่างหลากหลายทางผลประโยชน์หรือคุณค่าทางสังคม และถ้าช่วงเวลานั้นความแตกต่างทางสังคมยิ่งปรากฏมากขึ้นก็จะยิ่งไปเพิ่มกลุ่มเฉพาะเจาะจงในวงการเมืองยิ่งขึ้น เสมือนกระบวนการแตกตัวทางสังคมซึ่งกระบวนการที่ค่านิยมถูกทำให้เปลี่ยนไป เราจึงสามารถพหาคำอธิบายสำหรับสร้างกลุ่มได้บนรากฐานของความแตกต่างเฉพาะอย่าง

อย่างไรก็ตามทฤษฎีข้างต้นก็นำมาอธิบายเป็นตัวแบบหลวม ๆ ของการเกิดกลุ่มอันเป็นตัวแบบของที่มาของความขัดแย้ง พฤติฐาน ชุมพล ได้นำทฤษฎีไยแมงมุมมาใช้ศึกษาการรวมกลุ่มในสังคมไทยและกลุ่มอิทธิพลเป็นครั้งแรก (พฤทธิฐาน ชุมพล, "แนวทฤษฎีการรวมกลุ่มในสังคมไทยและกลุ่มอิทธิพล", *วารสารธรรมศาสตร์* ปีที่ 3 (พฤษภาคม 2517), หน้า 22-35.) ความสำคัญ

ของทฤษฎีนี้ คือ เป็นความพยายามที่สร้างรูปแบบใยสังคม (Social network) เพื่อใช้ประยุกต์ให้เข้ากับการอธิบายตัวของความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ (Patron-Client Relationships) ในระดับของความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลให้กลายเป็นระบบอุปถัมภ์ ซึ่งมีรากฐานอยู่บนความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสองคน (dyadic relationships) หลายอันที่เชื่อมโยงกัน (J.C. Mitchell, Social Networks in Urban Situations (Manchester : Manchester University Press, 1969) กล่าวคือ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลสองคนนี้จะมีลักษณะที่เชื่อมโยงระหว่างพฤติกรรมทางการเมือง เศรษฐกิจ การเป็นเพื่อนโดยหวังผลประโยชน์นี้เป็นการสร้างหนทางให้ได้เข้าพบและรู้จักเพื่อนของเพื่อนต่อไป และใยแมงมุมระหว่างเพื่อนนี้จะค่อย ๆ กลายเป็นใยอุปถัมภ์ (Patron-Client network) เมื่อบุคคลมีทรัพยากรต่างกัน จนทำให้ความสัมพันธ์กลายเป็นสภาพไม่เท่าเทียมกันซึ่งนำไปสู่ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มในที่สุด

ตัวแบบของทฤษฎีการรวมกลุ่มดังที่ได้กล่าวในข้างต้น ผู้วิจัยได้นำมาผสมผสานในการวิเคราะห์เขื่อนปากมูล : เหตุแห่งความขัดแย้งในสังคมไทย ทั้งนี้จะพบว่ากลุ่มต่าง ๆ ในกรณีปากมูลล้วนเป็นปัจจัยสำคัญในสาเหตุแห่งความขัดแย้งทั้งสิ้น

ในการศึกษาเรื่อง "ตัวแบบความขัดแย้งของกลุ่มในสังคมไทย" ผู้วิจัยพบว่าผู้ศึกษาเรื่องนี้ไว้น่าสนใจหลายท่าน โดยเฉพาะการศึกษาของ ปธาน สุวรรณมงคล เรื่อง "ความขัดแย้งของกลุ่มในสังคมไทย" (ปธาน สุวรรณมงคล, "ความขัดแย้งของกลุ่มในสังคมไทย", เอกสารอัดสำเนา.) ได้วิเคราะห์การเกิดกลุ่มในสังคมไทยและสามารถนำมาเป็นสมมติฐานในการวิเคราะห์การเกิดกลุ่มชุมชนประท้วงของราษฎรปากมูลซึ่งผู้วิจัยได้เลือกเป็นตัวแบบดังนี้

"การที่คนไทยต้องไปพึ่งบุคคลที่มีลักษณะเป็นเจ้านายทำให้ไม่สามารถรวมตัวกันในแง่เสมอภาค อันเป็นลักษณะของการรวมตัวของสมาคมสมัยใหม่ได้ นอกจากนี้ค่านิยมของคนไทยบางอย่างเช่น ความเป็นปัจเจกภาพ ความรักอิสระภาพ ทำให้ขาดความรู้สึกร่วมกันกับกลุ่มหรือสังคม ถ้ารวมกันก็รวมแบบหลวม ๆ และในระยะเวลาอันสั้น ดังนั้นทั้งความสัมพันธ์แบบระบบอุปถัมภ์ และค่านิยมบางประการของคนไทยไม่ได้ส่งเสริมให้คนไทยได้พัฒนาศิลปการรวมกลุ่มเลย ทำให้กลุ่มที่รวมตัวขึ้นมาไม่สามารถมีบทบาททางการเมืองในฐานะกลุ่มผลประโยชน์ได้...นอกจากนี้ผู้นำทางการเมืองมีทัศนคติในทางลบกับการรวมกลุ่มกันเป็นสมาคมหรือองค์การโดยมองไปว่า การรวมกลุ่มหรือสมาคมจะสร้างความยุ่งยากในการปกครองอันจะกระทบกระเทือนต่อเสถียรภาพทางการเมืองของฝ่ายรัฐบาล รัฐบาลจึงพยายามควบคุมหรือจำกัดบทบาทของสมาคมไม่ให้มีบทบาททางการเมือง เช่น สมาคมการค้า และเห็นได้ชัดว่ากลุ่มที่มีบทบาทมากที่สุดในสังคมไทย คือ กลุ่มสถาบัน (ข้าราชการพลเรือนและทหาร) นั่นก็หมายความว่า กลุ่มผลประโยชน์อื่น ๆ จะมีบทบาทน้อยลงและจะมีการควบคุมและจำกัดบทบาทของกลุ่มที่จะเข้าไปมีส่วนเรียกร้องหรือกำหนดนโยบายจากระบบการเมืองเพื่อมิให้แข่งขันกับกลุ่มสถาบันใด ดังนั้นกลุ่มทั้งหลายที่เกิดขึ้นมาจะ

ถูกรัฐเข้าควบคุมการดำเนินการของกลุ่มอย่างใกล้ชิด ซึ่งเป็นลักษณะที่เรียกว่า Limited Pluralism จากเหตุผลที่กล่าวมาทั้งหมดจึงให้กลุ่มที่เกิดขึ้นมาไม่สามารถเป็นกลุ่มผลประโยชน์ที่จะมีบทบาททางการเมืองได้เต็มที่

อย่างไรก็ตามสิ่งที่ประธาน สุวรรณมงคล วิเคราะห์แม้ว่ามีส่วนสนับสนุนเหตุผลของกลุ่มต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในสังคมไทยอย่างมีน้ำหนักแต่กับสภาพปัจจุบันคนในชนบทแม้จะเป็นกลุ่มเกษตรกร เป็นกลุ่มไร้อำนาจ ที่สุดผู้วิจัยพบว่าสภาพของความเป็นกลุ่มไร้อำนาจดังกล่าวได้แปรผันเป็นกลุ่มที่มีอำนาจต่อรองกับกลุ่มที่มีอำนาจในอดีตในสังคมไทย ทั้งนี้เมื่อมาพิจารณาถึงข้อสรุปของประธาน สุวรรณมงคลดังนี้

ประธาน สุวรรณมงคล ได้สรุปว่า ความขัดแย้งของกลุ่มที่เกิดขึ้นอยู่ในสังคมไทยปัจจุบันสืบเนื่องมาจากการแสวงหาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจอย่างเอารัดเอาเปรียบทางเศรษฐกิจอยู่แล้ว โดยที่กลุ่มสถาบัน(ข้าราชการพลเรือนและทหาร) ซึ่งอยู่ในฐานะที่ต้องปกป้องผลประโยชน์ส่วนรวมกลับเข้าไปมีความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับกลุ่มที่รวบอำนาจทางเศรษฐกิจเป็นการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน ดังนั้นในเมื่อกลุ่มที่ถูกกดขี่ทางเศรษฐกิจไม่สามารถแสดงออกซึ่งความต้องการ โดยผ่านกลไกตามปกติของรัฐบาลอย่างสันติวิธีได้แล้ว พฤติกรรมการแสดงออกของกลุ่มที่เสียเปรียบทางเศรษฐกิจจะออกมาในรูปของความรุนแรงและนอกแบบมากยิ่งขึ้น ซึ่งเป็นอันตรายต่อความมั่นคงของรัฐยิ่งกว่าให้มีการขัดแย้งของกลุ่มต่าง ๆ ภายในระบบเสียอีก

สิ่งที่ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์นั้นเป็นเหตุการณ์ในช่วงที่กลุ่มกระทิงแดง กลุ่มนวพล มีกำลังอำนาจอยู่ประมาณปี พ.ศ.2518-2520 ซึ่งสภาพสังคมในขณะนั้นยังไม่มีบทเรียนแห่งความรุนแรงอย่างใดก็ดี สำหรับกรณีราษฎรปากมูลที่ได้รวมกลุ่มกันชุมนุมคัดค้านนั้นจะพบว่า อยู่ในช่วงปี พ.ศ. 2532-2538 การชุมนุมคัดค้านของราษฎรปากมูลได้มีกลุ่มนักวิชาการ นักศึกษา องค์กรพัฒนาเอกชนที่เคยผ่านประสบการณ์แห่งความรุนแรงในสังคมไทย ได้นำตัวแบบแห่งความรุนแรงดังกล่าวมาช่วยให้ราษฎรได้ใช้เป็นวิธีการในการต่อสู้เรียกร้อง ซึ่งจะพบว่าในช่วงที่ราษฎรชุมนุมคัดค้านจะมีความรุนแรงบ้างแต่ก็ไม่ถึงกับมีการ"สูญเสียชีวิต" พร้อมนี้ด้วยความอดทนและกระบวนการในการชุมนุมคัดค้านที่มีรูปแบบในการต่อรองแก้ไขปัญหาความขัดแย้งต่าง ๆ ได้ทำให้ราษฎรปากมูลได้เป็นตัวแบบของความขัดแย้งในสังคมไทย ที่จะนำไปเป็นตัวอย่างในการชุมนุมคัดค้านอันเป็นเหตุผลสนับสนุนให้กลุ่มที่เราเรียกว่าไร้อำนาจได้เปลี่ยนสภาพเป็นกลุ่มที่มีอำนาจและกลายเป็นกลุ่มที่เราเรียกกันว่า"กลุ่มอิทธิพล"ที่มีผลต่อการเมืองไทยเป็นอย่างยิ่ง

3. ความขัดแย้ง : ความปกติของสังคม แต่คือที่มาของสันติวิธี และความรุนแรง

เมื่อเรามาศึกษาพิจารณาในรอบประเด็นของปัญหาความขัดแย้งนั้น เราต้องพึงระลึกไว้เสมอว่า แท้จริงแล้วมนุษย์เมื่อมาอยู่ร่วมกันในสังคมก็ย่อมจะมีทั้งการให้ความร่วมมือ และต่อต้านหรือขัดแย้ง สิ่งเหล่านี้คือธรรมชาติของมนุษย์ ทั้งนี้ก็เพราะธรรมชาติได้สร้างให้มนุษย์มีความ

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

“แตกต่างกัน” มนุษย์มีความต้องการที่ไม่เหมือนกัน มีความปรารถนาในชีวิตที่ไม่เหมือนกันและทุกคนต่างก็ต้องการที่จะบรรลุเป้าประสงค์ของตน

ความขัดแย้ง (Conflict) คือปฏิกริยาของบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกันและรู้สึกรู้ว่าอีกฝ่ายมีจุดประสงค์หรือผลประโยชน์แตกต่างจากตน รวมทั้งขัดขวางการบรรลุเป้าประสงค์ของแต่ละฝ่าย ทั้งนี้เมื่อมาพิจารณากรณีขัดแย้งเรื่องปากมูลก็พบว่าราษฎรกลุ่มที่ชุมนุมคัดค้านการสร้างเขื่อนในช่วงแรก ก็มีปฏิกริยาต่อการไฟฟ้าฝ่ายผลิตที่จะมาทำการสร้างเขื่อนทันที ด้วยราษฎรปากมูลเห็นว่าการให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตเข้ามาสร้างเขื่อนนั้น เขื่อนจะทำให้เกิด “ผลกระทบในด้านต่าง ๆ” ที่จะเกิดขึ้นภายหลังการสร้างเขื่อน วิธีการดำเนินการของราษฎรปากมูลในครั้งนั้นก็คือ ทำหนังสือถึงรัฐและการไฟฟ้าฝ่ายผลิตให้ ทบทวนมติ พร้อมกับจัดทำใบปลิวเรื่อง “ท่านทราบอะไรบ้างเกี่ยวกับเขื่อนปากมูล” ขณะที่ฝ่ายการไฟฟ้าฝ่ายผลิตก็ตอบโต้โดยการใช้สื่อวิทยุในทางยั่วยุ กล่าวว่ราษฎรที่ชุมนุมคัดค้านว่า “การชุมนุมที่จะมีขึ้นที่อำเภอพิบูลฯ ในวันที่กระทำโดยผู้ไม่หวังดี ขอประชาชนอย่าหลงไปเชื่อฟัง” การที่เจ้าหน้าที่ของรัฐประชาสัมพันธ์ลักษณะดังกล่าว ไม่ได้ช่วยให้เหตุการณ์ดีขึ้น เพราะราษฎรที่ชุมนุมคิดว่าเป็นการไม่สนใจในปัญหาของพวกเขา เป็นการใช้อำนาจหน้าที่รังแกราษฎรที่ได้รับความเดือดร้อน

อย่างไรก็ดีเมื่อมาพิจารณาประเด็นของความขัดแย้งกับความรุนแรงนั้นจะพบว่า ความรุนแรงนั้นมีทั้งความรุนแรงทางตรง (direct violence) และความรุนแรงทางอ้อม (indirect violence)

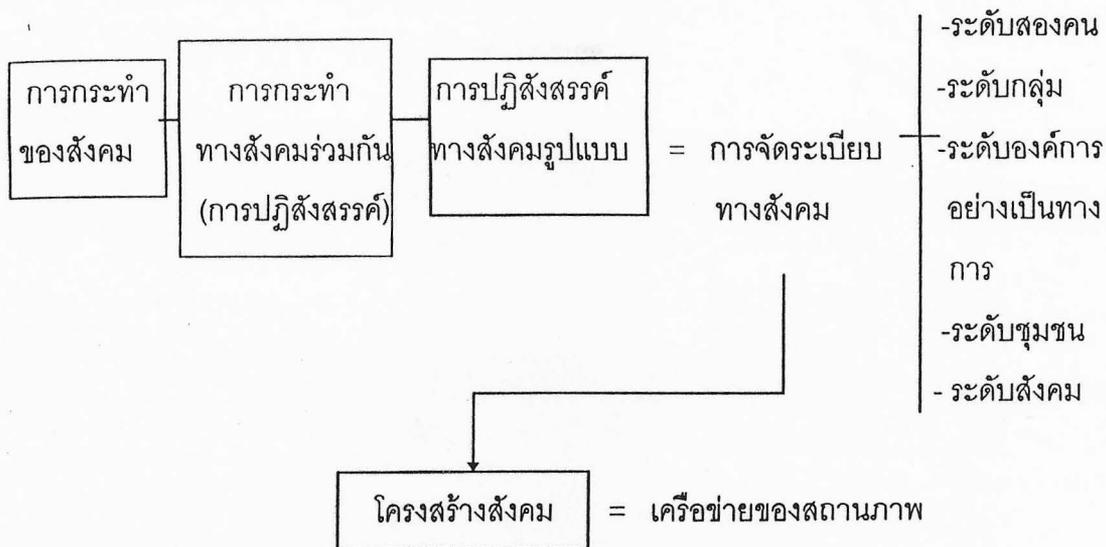
ความรุนแรงทางตรงก็คือ ความรุนแรงที่เกิดขึ้นโดยเปิดเผย เห็นได้ชัดโล่งแจ้ง ส่วนใหญ่จะเป็นความรุนแรงที่เกิดขึ้นต่อตัวบุคคล เช่น การที่คน ๆ หนึ่งใช้กำลังเข้าทำร้าย ชกต่อย ตีรันฟันแทงอีกคนหนึ่ง หรืออาจเป็นการใช้กำลังระหว่างกลุ่มคนก็ได้ ความรุนแรงชนิดนี้จะพบเห็นกันอยู่ทั่วไปซึ่งความรุนแรงเหล่านี้ก็พบในปัญหาความขัดแย้งกรณีปากมูลอยู่หลายครั้ง เป็นต้นว่า ในวันที่ 28 พฤษภาคม 2534 ได้มีการยิงลูกหินเข้าใส่กลุ่มราษฎรที่กำลังชุมนุมคัดค้าน ขณะเดียวกันก็มีกลุ่มจัดตั้งในนาม “กลุ่มโรงเรียนผู้รักถิ่น” ออกใบปลิวแจกจ่ายในที่ชุมนุมโจมตีกลุ่มแนวร่วมของราษฎร ที่ชุมนุม ว่าเป็น “พวกลัทธิเนรคุณ” “เดรัจฉานวิชา” และกล่าวว่า “ถึงเวลาแล้วที่พวกเราจะต้องสั่งสอนให้นักศึกษากลุ่มนี้ได้รู้สำนึก” เราจะพบว่ากลุ่มการไฟฟ้าฝ่ายผลิตนั้นได้กลับมาในเชิงที่ยั่วยุและที่สุดก็นำไปสู่ความขัดแย้งกันมากขึ้น จนกระทั่งมีผลในทางที่เกิดความเสียหายต่อทั้งสองฝ่าย ทั้งด้านชีวิตและทรัพย์สิน เป็นการทำลายซึ่งกันและกัน อีกทั้งทำลายตนเองด้วย จัดว่าเป็นความขัดแย้งในทางลบ

ความรุนแรงทางอ้อมที่ควรจะมีการกล่าวถึง ก็คือ สิ่งที่เรามักจะไม่สำนึกถึงเพราะไม่มีความใจแจ้ง ไม่เป็นรูปธรรม ความรุนแรงทางอ้อมนี้ไม่ได้ทำให้ใครเจ็บตัว ขาหัก แขนหัก หรือเสียชีวิตในทันทีทันใด แต่ทำให้ผู้ได้รับผลเจ็บตัว หรือ ตาย “แบบผ่อนส่ง” ความรุนแรงที่กล่าวถึงนี้เป็นผลมาจากการจัดระเบียบสังคม หรือโครงสร้างสังคมที่ทำให้มีคนกลุ่มหนึ่งเอาเปรียบใช้อำนาจ

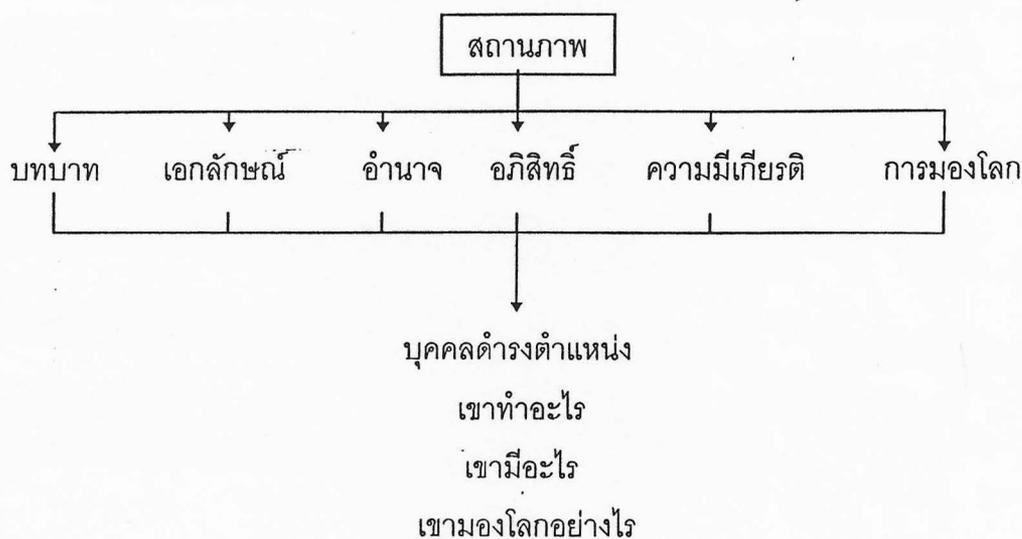
ต่าง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองครอบงำวิถีทางดำเนินชีวิตของคนอีกกลุ่มหนึ่ง ทำให้กลุ่มคนที่โดนเอาเปรียบไม่มี งานทำ หรือมีงานทำก็ได้ค่าตอบแทนน้อยกว่าที่จำเป็นในการครองชีพ หรือในการที่จะสุขภาพอนามัยที่ดี ยังผลให้ประสบกับความหิวโหย โรคภัยและอื่น ๆ กรณีนี้เมื่อกลับมาพิจารณาความขัดแย้งของราษฎร ปากมูล เราจะพบว่าราษฎรมีความหวาดวิตกกับความรุนแรงทางอ้อมที่จะเกิดขึ้นกับเขาโดยส่วนใหญ่ นั่นก็คือพวกเขาจะไม่มีแหล่งที่ทำกินเหมือน ๆ เดิม จะทำให้สภาพการดำรงชีวิตของพวกเขาต้องเปลี่ยนไป โดยเฉพาะราษฎรที่ยึดอาชีพประมงน้ำจืดเป็นหลัก สิ่งเหล่านี้ในช่วงแรก การไฟฟ้าฝ่ายผลิตและเจ้าหน้าที่รัฐที่เกี่ยวข้องไม่ได้พยายามประชาสัมพันธ์ให้ราษฎรได้รับทราบข้อมูลที่แท้จริง

4. ทฤษฎีโครงสร้าง : ภาพรวมของความขัดแย้ง บทสรุปส่งท้าย

การที่จะมองภาพของความขัดแย้งในสังคมมีความชัดเจนขึ้น มี ทฤษฎีที่เป็นกรอบในการพิจารณาที่สำคัญคือ ทฤษฎีโครงสร้าง ซึ่งส่วนประกอบสำคัญ 4 อย่างคือ สถานภาพ บทบาท สถาบัน และกลุ่ม ดังจะพิจารณาได้จากแผนภูมิของ Joel M. Charon ดังนี้ (พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ, ธีรเวทย์ ประมวญรัฐการ , "โครงสร้างสังคม SOCIAL STRUCTURE" (กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ,2538, หน้า 26-28.

(รูปแบบหนึ่งของการจัดระเบียบทางสังคม)

ที่มา : Charon, J.M., The Meaning of Sociology. Sherman, Oaks, Ca: Alfred Publishing Co., Inc, 1980, 5.3,p. 97.

จากแผนภูมิข้างต้นจะแสดงให้เห็นการจัดระเบียบทางสังคม ซึ่งเกิดจากการปฏิสังสรรค์ของแต่ละบุคคลในสังคม จนกลายเป็นรูปแบบทางการปฏิสังสรรค์ การจัดระเบียบทางสังคมที่มีได้ตั้งแต่สองคน กลุ่มองค์การอย่างเป็นทางการ ชุมชน และสังคม

โครงสร้างสังคม ซึ่ง Charon ได้ให้ความหมายว่าเท่ากับเครือข่ายของสถานภาพ (Net work of Status Position) ถือเป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดระเบียบทางสังคมจากสถานภาพซึ่ง

ถือว่าเป็นหัวใจของโครงสร้างสังคม ได้ก่อให้เกิดคุณลักษณะ 6 ประการ คือ เอกลักษณ์ (Identity) อำนาจ (Power) อภิสิทธิ์ (Privilege) ความมีเกียรติ (Prestige) และการมองโลก (Perspective) เราจะพบว่าสถานภาพหรือตำแหน่งในโครงสร้างสังคมได้เท่าเทียมกันเมื่อมีการปฏิสังสรรค์กัน เรา จะพบว่ามีความเหนือกว่า ดีกว่า ความไม่เท่าเทียมกันของนักสังคมวิทยา จะให้ความสนใจไม่เท่าเทียมกันในเรื่องอำนาจ อภิสิทธิ์และความมีเกียรติ

อำนาจ คือ โอกาสที่จะทำความต้องการหรือความพอใจ (will) ของตัวเองสำเร็จในการจัดระเบียบทางสังคม

ความมีเกียรติ คือ สิ่งดี ๆ ที่จะตามมา เมื่อบุคคลอยู่ในสถานภาพหรือตำแหน่งซึ่งอาจจะ เป็นรายได้ดี หรือผลประโยชน์ทางสิ่งของวัตถุต่าง ๆ

อภิสิทธิ์ คือ การให้ชื่อ (Labeling) (เช่น แพทย์ พยาบาล อาจารย์ ฯลฯ) ที่เราประกาศให้คนอื่นและตัวเราทราบว่าเป็นใคร

การมองโลก คือ แว่นที่เราใช้มองผ่านเพื่อดูโลกภายนอกตัวเรา

จากกรอบของโครงสร้างและความหมายข้างต้น เมื่อนำมาวางซ้อนทับกับเรื่องความขัดแย้ง เราจะพบว่าสถานภาพ บทบาทของแต่ละฝ่าย ต่างมีเส้นแบ่งซึ่งกันและกัน ด้วยเหตุนี้สังคม จึงหนีความขัดแย้งไปไม่ได้ และความขัดแย้งที่จะนำไปสู่การเลือกใช้สันติวิธีและการใช้ความรุนแรง ก็ขึ้นอยู่กับ กระบวนการของเหตุการณ์ สภาพแวดล้อม การประสานสัมพันธ์ของโครงสร้างที่เป็นตัว กำหนดอำนาจ บทบาท สถานภาพ ความมีเกียรติ อภิสิทธิ์ เอกลักษณ์ และการมองโลกด้วย

เมื่อมาพิจารณาเชื่อนปากมุล : เหตุแห่งความขัดแย้งในสังคมไทย กับโครงสร้างดังกล่าว จะพบว่าแต่ละกลุ่มที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับเชื่อนปากมุล ต่างมีกรอบของสถานภาพที่ต่างกัน ดังนั้นจึง สามารถเป็น บทสรุปส่งท้ายที่โครงสร้างของสังคมจะหนีความขัดแย้งไปไม่ได้ อย่างไรก็ตามใน ความขัดแย้งถ้าเป็นไปได้เพื่อให้สังคมของมนุษย์มีสภาพที่สมดุลระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกัน ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม โดยมีต้องพึงพิงความรุนแรงและสิ่งนี้ก็คือ การสร้างสังคมให้เป็น อารยธรรม ในท้ายที่สุด

บทที่ 3

สังคมเกษตรกรรมกับฐานะของราษฎรปากมุล :

“กลุ่มไร่อำนาจ” และ “กลุ่มอิทธิพล”

“สังคมปากมุลยังไม่เปลี่ยนแปลงจากสังคมพื้นฐาน... อยู่ยุคก่อนข้างเกษตรกรรม ในขณะที่สังคมเมืองเป็นสังคมโลกาภิวัตน์... สังคมอีสานเกือบทั้งหมดอยู่กับธรรมชาติ ไม่ได้วางแผนเกษตรกรรมสมัยใหม่แบบภาคกลาง และภาคใต้ ชาวปลูกไว้กิน หากินกับปลา หน่อไม้ เห็ด ของป่า พืชการพัฒนาเข้ามา มันตัดมือเขา เขาเคยทำมาหากินแบบนั้น มันถูกทำลาย แหล่งทรัพยากรสำรองไม่มี ซึ่งมันไม่เหมือนภาคกลาง ภาคใต้ ที่เปลี่ยนสังคมยุคธรรมชาติมาเป็นยุคเกษตรพาณิชย์ มีการวางแผนว่าจะปลูกเงาะ ยางพืนธุ์ไหน รุ่นไหนอย่างไร จึงจะแก้ไขได้ ใช้เกษตรเชิงพาณิชย์เหมือนสังคมกรุงเทพฯ เข้าไปก็ขัดแย้งกันได้มาก”...

(พิเชษฐ เพชรน้ำล่อม, คำสัมภาษณ์)

...“ชาวเกษตร ซึ่งเป็นพลเมืองส่วนใหญ่ของประเทศยังยากจนไม่พออยู่พอกิน คนกลุ่มเล็กเหน็ดเหนื่อยด้วยการเล่นกอล์ฟและเดินรำ ส่วนคนกลุ่มหนีมาเหน็ดเหนื่อยเพราะย่ำโคลนอยู่กับควาย ในจำนวนมากมายถูกนำไปใช้ในการส่งเสริมคนมั่งมี เกษตรกรจะได้น้ำจากเขื่อนก็เพียงผลพลอยได้ “ผลพลอยได้ที่ไม่รู้ว่ามีเมื่อไหร่จะได้” ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าคิดและให้ความสำคัญ...

อย่าให้เกษตรกรเป็นเพียงข้ออ้างในการสร้างเขื่อน น้ำในลำน้ำมูลมีอยู่แล้ว ช่วยชาวนาโดยการตั้งเครื่องสูบน้ำส่งไปตามคลองเข้าสู่ไร่นา ตั้งโรงงานปั๊มหักช่วยชาวนา นั่นคือสิ่งที่เกษตรกรต้องการ “อย่าปล่อยให้ตุ่มน้ำเจ้าของประเทศว่างเปล่าปราศจากน้ำ เพราะมีแต่ตุ่มใหญ่เสียหมดจนตุ่มใหญ่ล้นแล้วจึงจะเผื่อแผ่ไปถึงตุ่มเล็ก” นักวิศวกรรมผู้สร้างสรรค้โปรดหันมามองชาวนาที่ไร้ปากเสียง อยากรให้กระโดดลงมาเป็นวัวงานของประเทศ นำพลเมืองส่วนใหญ่มุ่งไปสู่ความผาสุกอย่างมีทิศทางในโลกของความเป็นจริง อย่าปล่อยให้เกษตรกรเป็นเพียง “เศษกรรม” ต่อไปอีกเลย”

(เอกสาร, ปีที่ 7 ฉ.150 30 เม.ย.32)

“มันเป็นภาพที่สะท้อนความเหลื่อมล้ำของสังคมอีกภาพหนึ่ง ฝ่ายหนึ่งต่อสู้เพื่อความอยู่รอดเพื่อรักษาสิ่งที่เขาพอจะมีอยู่มิให้สูญสิ้นไป ในขณะที่อีกฝ่ายหนึ่งต่อสู้เพื่อเพิ่มเติมสิ่งที่เขามีอยู่แล้วให้พอกพูนมากยิ่งขึ้น โดยให้เหตุผลว่าทุกฝ่ายจะได้ประโยชน์ ชาวบ้านนั้นไม่เข้าใจว่า ในเมื่อเขามีน้อยอยู่แล้วทำไมจะต้องให้เขาเสียสละ”...

(วิโรจน์ เกียรติดำรงค์, บทความพิเศษ :
เอกสารอัดสำเนา “เพื่อนปากมูล” ตอน
เหตุเกิดเมื่อ 22 เม.ย.32)

จากข้อความทั้งหลายที่ยกขึ้นมากล่าวในข้างต้น จะพบว่าราษฎรปากมูลคือราษฎรที่ด้อยโอกาส ไร้อำนาจ ในกลุ่มสังคมไทย ทั้งนี้เพราะเป็นราษฎรที่มีวิถีชีวิตเป็นสังคมเกษตรกรรม

F.x. Sutton เรียกสังคมเกษตรกรรมว่าเป็นแบบ “ agraria ” โดยชี้ให้เห็นถึงลักษณะโดยทั่วไป 5 ประการด้วยกัน คือ

1. บรรทัดฐาน (Norms) ในสังคมนั้น เป็นแบบที่บุคคลได้มาแต่กำเนิด (ascriptive) ซึ่งถือเป็นหลักในการปฏิบัติกันอย่างเคร่งครัด
2. โครงสร้างสังคมประกอบด้วยกลุ่มในลักษณะแบบท้องถิ่น (Local groups) ซึ่งมีการเคลื่อนย้ายน้อยมาก กลุ่มต่าง ๆ เป็นกลุ่มเล็ก ๆ ที่อยู่กันอย่างกระจัดกระจายมีความสัมพันธ์กันแบบส่วนตัว (personal relationship) มีการติดต่อกับสังคมภายนอกน้อยมาก
3. การแบ่งงานกันทำภายในสังคมนั้นเป็นไปอย่างง่าย ๆ และสม่ำเสมอ เพราะงานด้านเกษตรกรรมเป็นงานที่ไม่ต้องอาศัยความรู้ความสามารถเฉพาะอย่าง
4. ระบบการแบ่งแยกชนชั้นทางสังคม เป็นระบบที่ไม่แน่ชัดนัก และมีผลทำให้เกิดค่านิยมของความแตกต่างกัน เกิดความรู้สึกที่ไม่เท่าเทียมกันในทางปฏิบัติ
5. มีองค์การต่าง ๆ ที่ทำหน้าที่ต่าง ๆ ภายในสังคมเพียง 2-3 องค์การเท่านั้น

[Sutton, “Social and Comparative Politic”,
in Hary Eckstein and David E Apter,(eds),
Comparative Politics (New York) :
The Free Press,1963,p. 71]

ด้วยเหตุที่ราษฎรปากมูลเป็นสังคมเกษตรกรรม จึงมีลักษณะที่อยู่กันกระจัดกระจายไปตามหมู่บ้านต่าง ๆ เป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ มีความสัมพันธ์กันแบบส่วนตัว ในลักษณะของกลุ่มปฐมภูมิ (primary groups) ซึ่งมีความผูกพันทางจิตใจกันอย่างแน่นแฟ้น เคารพนับถือกันแบบญาติพี่น้อง

และให้ความสำคัญต่อระบบอาวุโส กล่าวคือ ผู้อ่อนอาวุโสจะได้แย่งความคิดเห็น หรือการกระทำของผู้มีอาวุโสกว่าไม่ได้ เพราะค่านิยมที่ว่า " ผู้ใหญ่ยอมอาบน้ำร้อนมาก่อน " หรือ " เดินตามหลังผู้ใหญ่ หมาไม่กัด " เป็นต้น

นอกจากนี้ แม้ราษฎรปากมูลจะมีลักษณะดังกล่าวข้างต้นที่จะเป็นกลุ่มที่ดูเหมือนว่า จะไร้อำนาจไร้อิทธิพลต่อรองกับรัฐบาล ดังบทเพลง เด็กเขื่อน (ทำนองเด็กปัม) ที่แต่งขึ้นเพื่อเป็นเสียงเรียกร้องต่อรัฐบาล ดังนี้

เด็กเขื่อน (ทำนองเด็กปัม)

ข้อยจากอีสานหลายเดือน ข้อยต้องหนีจากเขื่อนเพราะเขื่อนไฟฟ้า
ผันน้ำจนเงินทองท่วมท้องนา บ้านเรือนต้องโยกย้ายหลายหลังคา
ทิ้งไร่นาเข้ามาอยู่ในนิคม ที่จัดสรร ที่เขาชื่นชม

แต่ข้อยนั้นฝันแสนระทม เพราะที่ดินอุดมด้วยกรวดหิน ดินทราย

จะทำนาไร่ ก็แห้งจนหมด ต้องทนต้องอดทั้งคนและควาย

น้ำในอ่างทั้งกว้างทั้งใหญ่ แต่น้ำในไร่ไม่พอใช้สักที

แต่ที่ริมน้ำได้เขื่อน เขามาสร้างบ้านเรือนต้อนรับเศรษฐกิจ

เรียกว่ารีสอร์ทชั้น วี.ไอ.พี. ที่ข้อยเคยได้เห็นจากทีวี

สนามกอล์ฟก็มีเขียวขจีงามตา ซี ฮ. ข้ามฟ้าลงมาเอ็กเซอร์ไซส์

ได้เป็นแคตตี้ก็เข้าที่ดีออก ข้อยคนบ้านนอกสิไม่ออกรอบกันไป

ข้อยออนซอนสนามหญ้ากว้างใหญ่ อยากรขอเจ้านายเลี้ยงควายบักตุ๋

แต่ข้อยบุญน้อยด้อยต่ำ เพราะเป็นแค่บักทำแม่่นคุณหนู

ไม่มีใครช่วยเหลือเอื้อเอ็นดู พ่อแม่ลูก เสียอุเทน เสียบุญชู

ชีวิตความเป็นอยู่ แสนทรมาณ เขื่อนมาพรากข้อยจากท้องนา

ทอดโยงสาย ข้ามหัวไปมา แต่บมีปัญญาสิได้ใช้ไฟเขื่อน

ข้อยหนีเข้ากรุงมุ่งไปรับจ้าง ชีวิตยี่งวาง ความหวังยี่งเลื่อน

ข้อยลำบากยากแค้นเพราะเขื่อน จึงไม่ขอเดือนเขื่อนริมมูล

ข้อยสิขอเดือน ... ให้ฟังเขื่อน ..ปากมูล

โครงการอุตสาหกรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งถูกกำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (2535 - 2539) ที่กำหนดพื้นที่ของแหล่งการลงทุน การอุตสาหกรรมและการบริการ ล้วนแล้วแต่มาจากข้อเสนอและแรงผลักดันของนักการเมือง และอิทธิพลนายทุนในภาคอีสาน

องค์กรนิจังหวัดอุบลราชธานีถูกกำหนดขึ้นเป็นศูนย์รวมท่าอากาศยานนานาชาติ ศูนย์กลางการท่องเที่ยว แหล่งอุตสาหกรรมเบาและเป็นตลาดการค้านานาชาติระหว่างไทยกับประเทศในแหลมอินโดจีน โดยมีจังหวัดหนองคายและจังหวัดมุกดาหารเป็นสะพานเชื่อมต่อกับประเทศในแหลมอินโดจีน ดังนั้นจะเห็นได้ว่าในอนาคตอันใกล้นี้ ภาคอีสานจะกลายเป็นตลาดระบายสินค้าจากไทยไปอินโดจีน ยุโรปตะวันออกและรัสเซีย ขณะเดียวกันก็จะรับสินค้าจากประเทศเหล่านั้นเข้าสู่ไทยที่ภาคอีสาน ถ้ามองปรากฏการณ์อย่างขาดความเข้าใจ ก็จะไม่เห็นอะไรมากไปกว่าการพัฒนาทิศทางภาคอุตสาหกรรมที่เริ่มไปมีบทบาทในพื้นที่ภาคอีสานอย่างเป็นระบบ แต่ถ้าพิจารณาอย่างรอบคอบก็จะเห็นว่า การที่จะพัฒนาเช่นนั้นได้ จะต้องมีการลงทุนที่เกี่ยวกับปัจจัยการผลิตไม่ว่าจะเป็นที่ดิน สถานประกอบการ วัตถุดิบ งบประมาณ หรือแม้กระทั่งแรงงาน แต่จะใช้วัตถุดิบอย่างเดียวไม่ได้ การผลิตจำเป็นต้องอาศัยโครงสร้างพื้นฐาน ในการประกอบการ เช่น ไฟฟ้า น้ำ การคมนาคมขนส่ง การบรรจุหีบห่อ การขนย้าย การบริการและสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นหน้าที่ของรัฐที่จะต้องจัดให้มีขึ้น

ทำไมภาคอีสาน? อ่าว?

จากเหตุผลที่กล่าวมา สำหรับกรณี ภาคอีสาน อย่างไร ๆ นายทุนและนักการเมืองท้องถิ่นก็ต้องผลักดันโครงการต่าง ๆ ที่มีลักษณะเป็นปัจจัยโครงสร้างพื้นฐานในการลงทุน แม้เหตุผลที่อ้างแต่ละครั้งจะมีลักษณะกระทำเพื่อประชาชน แต่ในความเป็นจริงแล้ว ประชาชนย่อมทราบดีว่าสิ่งต่าง ๆ ที่อ้างล้วนนำไปสู่การเติบโตและขยายตัวของระบบทุนผูกขาดที่มีได้สร้างประโยชน์ให้แก่ประชาชนในท้องถิ่นอย่างแท้จริง หากแต่เป็นเพียงการสะสมทุนและฐานผลประโยชน์ในหมู่คณะของตนเองบางกลุ่มเท่านั้น

การก้าวขึ้นมาสู่ความเป็นกลุ่ม (อิทธิพล)

ตลอดระยะเวลาที่ได้เริ่มมีการกำหนดโครงการสร้างเขื่อนปากมูลนับตั้งแต่ พ.ศ. 2510 ราษฎรปากมูลนั้นตกอยู่ในภาวะไม่มั่นคงกับ "การยั้งชีพ" ในฐานะเกษตรกรและแรงงานรับจ้างในภาคเกษตร ปัจจัยเรื่องปากท้องนี้แหละที่ทำให้เกิดการรวมตัวลุกขึ้นต่อสู้ในรูปแบบวิธีการต่าง ๆ ความมั่นคงในการยั้งชีพของเกษตรกรโดยทั่ว ๆ ไปก็คือความสามารถที่จะประสานประโยชน์จากสภาพแวดล้อม ซึ่งหมายรวมถึง สิ่งที่เป็นธรรมชาติและมนุษย์รังสรรค์ขึ้นมา ให้เป็นปัจจัยเอื้อประโยชน์ต่อวิถีชีวิตของตน และชุมชนสามารถเรียนรู้ และเข้าใจระบบราคา ตลาดและความต้องการของชุมชน ตลอดจนสามารถควบคุมและกำหนดการตัดสินใจ เพื่อการผลิตในแต่ละครั้ง ปัจจัยทั้งสามนี้ถือว่าเป็นส่วนสำคัญในการพยุงและรักษาบทบาทของเกษตรกรในแต่ละท้องถิ่นให้

ดำรงอยู่ได้ ถ้าปัจจัยตัวใดตัวหนึ่งได้ถูกทำลายหรือมีความสั่นคลอนนั้นย่อมหมายถึงคุณภาพชีวิตในการยังชีพของพวกเขาได้ถูกทำลายลงด้วย ดังนั้นต่อปัจจัยเรื่องสภาพแวดล้อมนี้เป็นหนึ่งในปัจจัยสี่ของการดำรงชีวิต และหรือหนึ่งในปัจจัยสี่ของต้นทุนการผลิตนั้นก็ที่ดินได้ถูกทำให้ไม่มั่นคง เกษตรกรเหล่านี้ ย่อมต้องลุกขึ้นมาต่อสู้ และตื่นตัวต่อปัญหาสิ่งแวดล้อมที่ถูกทำลายอย่างแน่นอน การที่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตจะสร้างเขื่อนปากมูลโดยไม่ต้องอพยพราษฎรออกจากพื้นที่ถึง 2,000 ครอบครัว และพื้นที่มากกว่า 35,000 ไร่ ที่เคยเป็นเรือกสวน ไร่ นา และป่าชุมชนต้องล่มสลายจมหายไปกับสายน้ำมูลนั้นมีใช่เรื่องธรรมดาที่จะยอมให้เกิดขึ้นได้ง่าย ๆ ดังนั้นปฏิบัติการของขบวนการประชาชนในพื้นที่ต่อปัญหานี้จึงเกิดขึ้น

การชุมนุมคัดค้านของราษฎรปากมูลดังกล่าว เป็นเรื่องราวความขัดแย้งของปัญหาสิ่งแวดล้อม คือในประเด็นสิ่งแวดล้อม เราจะพบว่าช่วงที่จะมีการสร้างเขื่อนปากมูล เป็นช่วงที่กระแสการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมกำลังเข้มข้น และความเข้มข้นนี้ก็มีอิทธิพลในปัจจุบัน ทั้งนี้จะพิจารณาการวิเคราะห์ได้จาก ฉลาดชาย รมิตานนท์ (ฉลาดชาย รมิตานนท์, "ข้อสังเกตบางประการเกี่ยวกับบทบาทและอนาคตของขบวนการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในประเทศไทย", มนุษย์กับธรรมชาติ เสี่ยงใคร่ครวญจากภูมิปัญญาตะวันออก-ตะวันตก (กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2536, หน้า 315 - 346) ดังนี้

ช่วงเวลาหลังปี พ.ศ. 2500 มาจนถึงปัจจุบัน แม้ว่าจะเป็นช่วงที่ยาวนานกว่า 30 ปี แต่สามารถสรุปลักษณะที่ชัดเจนของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม วัฒนธรรม เศรษฐกิจ การเมือง การทหาร และผลกระทบที่มีต่อทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ได้อย่างสั้น ๆ ว่าโดยรวมแล้วเรามีการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมอย่างมีแผนมีระบบ มีการทุ่มลงทุนทั้งจากภายนอกและภายในประเทศอย่างมากมาย ในทัศนะของคนจำนวนไม่น้อยรวมทั้งผู้เขียน เราไม่อาจจะรอดอ้างได้อย่างเต็มภาคภูมิว่าเราประสบความสำเร็จ ตรงกันข้ามผู้เชี่ยวชาญจำนวนไม่น้อยได้ตั้งข้อสังเกตว่าประเทศไทยได้ถูกฉุนกรวมและถูกเปลี่ยนแปลงให้กลายเป็นประเทศบริวารของกลุ่มประเทศในโลกทุนนิยมมากขึ้นเป็นลำดับ ประเทศไทยถูกพัฒนาไปในแนวทางที่เราไม่มีอำนาจในการตัดสินใจด้วยตัวเองหรือมีก็น้อยมาก ทำให้เราต้องตกอยู่ในอาการของโรคที่ต้องพึ่งพาประเทศใหญ่ และสถาบันทางการเงินที่ถูกควบคุมโดยประเทศเหล่านั้น ไม่ว่าจะเห็นด้านการส่งออก การนำเข้าทุนและเทคโนโลยี หากดูอย่างผิวเผินหรือหากตกอยู่ในอิทธิพลระบบคิดของ วิชาเศรษฐศาสตร์กระแสหลักที่เป็นต้นเหตุของปัญหาสิ่งแวดล้อม เราอาจมีความรู้สึกที่ประเทศไทยได้พัฒนาอย่างน่าพึงพอใจ แต่หากพิจารณาในแง่อื่น ๆ เช่นปัญหาความขัดแย้งในสังคม ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาการว่างงาน ปัญหาแหล่งเสื่อมโทรม ปัญหาไลเคน และโดยเฉพาะ แม้แต่นำปัญหาสิ่งแวดล้อมเข้ามาจับแต่เพียงเรื่องเดียว เราก็สามารถกล่าวได้ทันทีว่า การพัฒนาที่ผ่านมาล้มเหลวอย่างสิ้นเชิง

ของกลุ่มอภิชน งามอไม่ได้อะ

ฉลาดชาย ได้วิเคราะห์ขั้นตอนท้ายสุด ว่า ..ชบวนต่อต้านการสร้างเขื่อนปากมูล เป็นกรณีตัวอย่างที่แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าชบวน เคลื่อนไหวเพื่อพิทักษ์สิ่งแวดล้อมโดยมีวัตถุประสงค์สูงสุด คือการสร้างสรรค์เส้นทางไปสู่สังคม ที่พัฒนาแบบยั่งยืนถาวรที่ผู้คนและธรรมชาติอยู่ด้วยกันอย่างเกื้อกูล และเอื้ออาทรต่อกันได้เกิดขึ้นแล้ว และนับวันแต่จะเติบโตเข้มแข็งมากขึ้นเป็นลำดับ

ด้วยกระแสดังกล่าว จึงทำให้ราษฎรปากมูลมิได้ต่อสู้ด้วยความรู้สึกโดดเดี่ยว หากแต่มีกระแสที่ร่วมด้วย ขณะเดียวกันกระแสดังกล่าวก็ผลักดันให้กลุ่มพิทักษ์สิ่งแวดล้อม นักวิชาการ และนักพัฒนากรจากองค์กรพัฒนาเอกชนเข้าร่วมสนับสนุนการชุมนุมตลอดจนสื่อมวลชน ได้เป็นแนวร่วมด้วย ด้วยเหตุนี้บทบาทของราษฎรปากมูล จึงได้มีพลังเพิ่มขึ้น เป็นกลุ่ม "อิทธิพล" ต่อมา

บทที่ 4

ปัญหาสิ่งแวดล้อม

โลกทัศน์ในการขมนมคัดค้านเขื่อนปากมูล

ท่ามกลางกระแสของปัญหาสิ่งแวดล้อม บางคนก็มองเห็นว่าเป็นปัญหา บางคนก็มองเห็นว่าไม่เป็นปัญหา หรือหากมองเห็นว่าเป็นปัญหา แต่ความรุนแรงของปัญหาก็ดี ตลอดจนการวิเคราะห์สาเหตุ และวิธีการแก้ปัญหา ความเร่งด่วนหรือไม่เร่งด่วนของการแก้ปัญหาและอื่นๆ อีกมากก็ดีขึ้นอยู่กับจุดยืนทางความคิดหรือโลกทัศน์ของแต่ละคนแต่ละฝ่ายนั่นเอง

ฉลาดชาย รมิตานนท์ ได้วิเคราะห์จุดยืนของโลกทัศน์ดังกล่าวว่ามี 2 แบบคือ (ฉลาดชาย รมิตานนท์, 319 - 320)

โลกทัศน์แบบ 1

แบบที่หนึ่ง ได้แก่ โลกทัศน์ที่มองเห็นว่าธรรมชาติหรือ "ชีวลัย" (Biosphere) ที่เราได้รับมรดกสืบทอดมาจากบรรพบุรุษนั้น โดยพื้นฐานแล้วเต็มไปด้วยอันตรายไม่น่ารื่นรมย์ มีแต่สิ่งสราลสัตว์ "งูเงี้ยวเขี้ยวขอ" มีอันตรายทุกอย่างก้าว และชีวิตสรรพสัตว์ต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งชีวิตของมนุษย์ ผู้ดำรงอยู่ในสภาพธรรมชาติเช่นนี้ตกอยู่ในสภาพที่เลวร้าย ทารุณ และมีชีวิตอยู่เพียงระยะสั้น ๆ เพราะฉะนั้นผู้ที่ทัศนะในการมองโลกแบบนี้จึงมองเห็นว่า หน้าที่ของมนุษย์เราคือ เปลี่ยนแปลงสภาพของโลกนี้อย่างถอนรากถอนโคนที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อให้โลกนี้ปลอดภัยมากขึ้น เพื่อที่จะได้มั่นใจว่าชีวิตของเราทั้งหลายจะได้มีความสุขสบายมีอารยธรรมและสามารถมีชีวิตอยู่ได้ยืนยาว การเปลี่ยนแปลงธรรมชาติเช่นนี้ พวกเขาเรียกว่า "ความก้าวหน้า" บ้าง "ความเจริญ" บ้าง "ความทันสมัย" บ้าง และที่ใช้กันมากที่สุดก็คือ "การพัฒนา" บนพื้นฐานความคิดดังกล่าวนี้พวกเขาจึงมองการเปลี่ยนแปลงสภาพธรรมชาติ เป็นเรื่องเดียวกัน การเติบโตทางเศรษฐกิจ พร้อมกันนั้นก็วัดกันด้วย ตัวเลขรายได้ประชาชาติ (GNP)

แบบที่สอง เป็นโลกทัศน์ตรงกันข้ามกับแบบที่หนึ่ง มีทัศนะว่า มนุษย์เราต่างหากเป็นผู้สร้างสภาวะที่เต็มไปด้วยภัยอันตรายนี้ขึ้นมา พวกเขามองต่อไปด้วยว่าความต้องการหรือความจำเป็นต่าง ๆ ในการดำรงชีวิตของเราไม่ได้ขึ้นอยู่กับความจำเป็นทางวัตถุ เท่ากับความจำเป็นทางชีววิทยา ความจำเป็นทางชีววิทยา ความจำเป็นทางสังคม ความจำเป็นทางวัฒนธรรม ความจำเป็นทางสุนทรีย์ และความจำเป็นทางจิตวิญญาณ ด้วยเหตุนี้เราจึงมีความสุข และความพึงพอใจอย่างสูงสุดกับธรรมชาติที่เราได้รับมรดกตกทอดมาจากบรรพบุรุษ

มีคนจำนวนไม่น้อยที่เห็นคุณค่าของจุดยืนทางความคิด หรือโลกทัศน์ทั้งสองแนวทาง และพยายามที่จะประสานแนวคิดทั้งสองในการดำรงชีวิตประจำวัน และแม้กระทั่งในการพยายามหาทางแก้ปัญหาทางสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้นด้วย อย่างไรก็ตามก็ผู้ที่มีหน้าที่ในการแก้ไขปัญหาล้อมโดยตรง เช่น ฝ่ายรัฐ หรือโดยอ้อม เช่น ภาคเอกชน องค์กรต่าง ๆ ในขบวนการ เคลื่อน

ไหวในเรื่องสิ่งแวดล้อมและการพัฒนา เมื่อกล่าวให้ถึงที่สุด แล้วมักจะมีจุดยืนทางความคิดหรือโลกทัศน์ กระเตียดหรือเอนเอียงไปทางใดทางหนึ่ง จนกระทั่งสามารถเห็นความแตกต่างระหว่างกันและกันได้ ในระดับโลกก็ดีหรือในกรณีของประเทศไทยก็ดีฝ่ายที่มีหน้าที่ดูแล ป้องกัน และแก้ไข ปัญหาสิ่งแวดล้อมมักจะได้แก่ รัฐและรัฐส่วนใหญ่ก็มักจะมีโลกทัศน์แบบแรก ทั้งนี้เป็นเพราะว่า เมื่อเราพิจารณาโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ อย่างมีสัมพันธภาพต่อกันแล้วเราจะเข้าใจได้ อย่างชัดเจนว่า อำนาจทางการเมืองนำไปสู่อำนาจทางเศรษฐกิจ และอำนาจทางเศรษฐกิจนำไปสู่อำนาจทางการเมือง จากการควบคุมอำนาจทั้งสองด้านดังกล่าว รัฐจึงสามารถควบคุมและกำหนดวัฒนธรรมและโลกทัศน์ของคนส่วนใหญ่ได้ในระดับหนึ่ง ยิ่งไปกว่านั้นภายหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็นต้นมา สังคมไทยและรัฐไทยได้ถูกผนวกเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจ การเมือง การทหาร และวัฒนธรรมของโลกฝ่ายเสรีนิยมประชาธิปไตยหรือโลกตะวันตกมากขึ้นเป็นลำดับ ภายใต้ระบบนี้ ประเทศไทยได้ "พัฒนา" มาตามแนวทางที่เน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจ การผลิต และการบริโภค และวัดอัตราการพัฒนาด้วยตัวเลขรายได้ประชาชาติ นี่คือการติดต่อและความ เกี่ยวพันของ ปัญหาสิ่งแวดล้อม ที่ปัจจุบันก้าวมาถึงจุดวิกฤต โดยไม่มีที่ท่าว่าจะมีการแก้ไขหรือการแก้ไขที่ทำ อยู่ไม่มีศักยภาพ เพราะฉะนั้นขบวนการอนุรักษ์และฟื้นฟูสิ่งแวดล้อมที่มีโลกทัศน์ต่างจากรัฐซึ่งจำ ต้องเกิดขึ้น อันจะเป็นความจำเป็นของสังคมที่จะต้องมีการขบวนการเหล่านี้

ด้วยเหตุที่มีโลกทัศน์ดังกล่าวข้างต้น เมื่อเรากลับมาพิจารณา ปัญหาที่ก่อกวนให้ราษฎร ปากมูลรวมตัวกันชุมนุมคัดค้านการสร้างเขื่อน เพื่อเรียกร้องไม่ให้สร้างเขื่อน หรือเมื่อสร้างเขื่อน แล้ว ชาวบ้านไม่มีทางเลือกต่อผลกระทบที่ตนต้องได้รับจึงได้รวมตัวกันเพื่อเรียกร้องค่าชดเชยต่อ ผลกระทบที่เกิดขึ้น โดยจัดตัวเป็นกลุ่มคณะกรรมการคัดค้านเขื่อนปากมูล หรือที่เราเรียกว่า กลุ่ม กคช. ซึ่งจากปัญหาการชุมนุม กัญหา เกษมชัยนันท์ ได้วิเคราะห์ว่าเป็นปัญหาทางอาณัติที่อาจ พิจารณาได้จากอาณัติทางกฎหมาย กับอาณัติทางการเมือง อาจจะมี ความขัดแย้งกันเกิดขึ้นได้ หรืออาณัติอาจจะไม่ชัดเจน หรือมีความขัดแย้งกันเองได้ ดังเช่นอาณัติทางกฎหมายซึ่งให้ กฟผ. มีหน้าที่หลักในการผลิต จัดหา ให้ได้มาซึ่งพลังงานไฟฟ้าให้เพียงพอแก่ความต้องการของ ประชาชน เป็นอาณัติที่ไม่ชัดเจน คือไม่สามารถระบุได้แน่ชัดว่า ความต้องการของประชาชนจะมี ความต้องการใช้เท่าไร เพราะทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิตประจำวันล้วนเกี่ยวข้องกับการใช้ไฟฟ้าทั้งสิ้น ความเจริญขยายตัว ประชากรเพิ่มมากขึ้น สิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มมากขึ้น ความต้องการของ แต่ละคนไม่เท่ากันล้วนแต่เป็นความต้องการใช้ไฟฟ้าทั้งสิ้น ซึ่งไม่มีเครื่องวัดตัวใดจะกำหนดความ ต้องการใช้ไฟฟ้าได้แน่นอน ดังนั้นการคาดคะเนความต้องการใช้ไฟฟ้าจึงเป็นการพยากรณ์หรือ ประมาณการ จึงไม่สามารถระบุได้ว่า กฟผ. จะต้องผลิตพลังงานไฟฟ้าในปีหนึ่งๆ เป็นจำนวน เท่าไร ได้แน่นอนและถูกต้อง หรือให้เพียงพอแก่ความต้องการใช้ และดังเช่นปรากฏการณ์ที่ผ่านมา โดยเฉพาะในระยะปี 2530 - 2532 ความต้องการใช้ไฟฟ้าสูงมากฯ เกินเป้าหมายที่คณะ

ทำงานพยากรณ์ความต้องการไฟฟ้าพยากรณ์ไว้ เนื่องจากเศรษฐกิจขยายตัวสูงมาก ๆ เกินเป้าหมายที่คณะทำงานพยากรณ์ความต้องการไฟฟ้าพยากรณ์ไว้ เนื่องจากเศรษฐกิจขยายตัวสูงกว่าที่คาดการณ์ไว้จนทำให้กำลังผลิตสำรองลดต่ำลง เหลือเพียง 4 % เมื่อเดือนเมษายน 2532 ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่น่าวิตกเป็นอย่างยิ่งเพราะกำลังผลิตสำรองตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ระดับร้อยละ 15 - 20

จากกรอบการวิเคราะห์ข้างต้น จะพบว่า ปัจจัยนำเข้าในการกำหนดนโยบายสาธารณะของแต่ละโครงการของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตนั้นมาจากหลายๆ ส่วนประกอบกัน คือ ความต้องการไฟฟ้าที่ต้องนำมาใช้กับความเจริญเติบโตของประเทศอันสืบเนื่องมาจากการเพิ่มประชากร การขยายตัวทางเศรษฐกิจจากภาคเกษตรไปสู่ภาคอุตสาหกรรม และกับสภาพแวดล้อมของสากลประเทศที่ต้องมีการแข่งขันในเชิงการค้าธุรกิจ การเมือง สังคม และวัฒนธรรม ขณะเดียวกันความต้องการดังกล่าวก็กลับสวนกระแสกับความต้องการเชิงอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่จะช่วยให้สภาพแวดล้อมของมนุษย์อยู่ได้ในระบบนิเวศน์ สังคมและวัฒนธรรมดั้งเดิม

ความต้องการทั้งสองประการได้ก่อให้เกิดเป็นข้อคัดค้านและข้อสนับสนุนที่ผลักดันเข้าสู่ระบบการเมือง ซึ่งประกอบไปด้วยความต้องการของผู้บริหาร ความต้องการของกลุ่มการเมืองที่สนับสนุนทั้งกลุ่มอนุรักษ์และกลุ่มพัฒนา เมื่อมีการวิพากษ์กันในระบบการเมืองแล้ว ก็ได้มีการกำหนดเป็นประกาศนโยบายสาธารณะอันเป็นปัจจัยนำออกในที่สุด ซึ่งประชาชนทุกคนจะต้องยอมรับและปรับวิถีชีวิตให้เข้ากับประกาศนโยบายสาธารณะนั้น ๆ

กรณีโครงการโรงไฟฟ้าพลังงานน้ำเขื่อนปากมูล เป็นกระบวนการริเริ่มนโยบาย โดยชนชั้นนำที่เป็นเจ้าพนักงานของรัฐ ซึ่งมีการผลักดันนโยบายผ่านข้าราชการระดับต่างๆ ทั้งในจังหวัดอุบลราชธานีและรัฐมนตรีต่างๆ ดังจะเห็นได้จากการที่ ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง ได้สนับสนุนนโยบายนี้และได้นำกลุ่มแนวร่วม สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรภาคอีสานเพื่อการพัฒนา ไปชี้แจงถึงผลประโยชน์ของโครงการ รวมทั้งข้าราชการระดับต่างๆ ในจังหวัดอุบลราชธานี ก็ได้ดำเนินการสนับสนุนโครงการ ดังหนังสือผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี ที่ อบ.0015.2/38893 ลงวันที่ 26 ต.ค. 2532 ซึ่งทางจังหวัดได้ชี้แจง และมอบหมายให้นายอำเภอทุกท้องที่ประชาสัมพันธ์ โดยให้น้ำหนักถึงความห่วงใยของรัฐบาลที่ได้พยายามจะลงทุนเพื่อเก็บกักน้ำ และผลิตกระแสไฟฟ้าให้พอแก่การอุปโภคของประชาชน และได้ชี้แจงให้เห็นถึงประโยชน์ต่อเมืองอย่างมหาศาลที่จังหวัดจะได้รับนอกเหนือจากกระแสไฟฟ้าแล้ว อาทิ น้ำเพื่อการเกษตร ผลผลิตในด้านการเกษตร แหล่งเพาะพันธุ์ปลา การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สถานภาพทางแรงงานในพื้นที่การท่องเที่ยว และโดยเฉพาะอย่างยิ่งจะเป็นโครงการนำที่สำคัญที่จะชักจูงให้มีการลงทุนจัดตั้งโรงงาน อุตสาหกรรม และนิคมอุตสาหกรรม ในพื้นที่ตามนโยบายของรัฐบาล ในขั้นนี้จังหวัดได้ประสานกับผู้แทนของ กฟผ. ให้ประสานงานกันโดยใกล้ชิดกับสถานีวิทยุกระจายเสียงแห่งประเทศไทยประจำ

จังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งทำหน้าที่ประชาสัมพันธ์จังหวัดด้วย เพื่อให้เร่งรีบผลิตสื่อและ มอบหมายให้นายอำเภอทุกอำเภอกำหนดกลยุทธ์ในการประชาสัมพันธ์ไปสู่กลุ่มต่างๆ สถาบันการศึกษา ตลอดจนประชาชนทั่วไป ได้เข้าใจและมองเห็นเจตนารมณ์อันดีของรัฐบาล ซึ่งจังหวัดนำโดย ผู้ว่าราชการจังหวัดจะกำหนด วัน เวลา ออกพบปะและชี้แจงราษฎรกลุ่มเป้าหมายในพื้นที่ที่ตั้งของโครงการในเร็ววัน เพื่อสร้างความเข้าใจและเจตนารมณ์อันดีงามของชนชั้นปกครอง ซึ่งเป็นผู้นำที่ต้องการกำหนดนโยบายสาธารณะเพื่อให้ประชาชน ได้มีไฟฟ้าเพียงพอแก่ความต้องการใช้ เป็นการที่รัฐบาลเล็งเห็นประโยชน์ในการพัฒนาประเทศเพื่อให้ประชาชนมีความกินดีอยู่ดี รูปแบบผู้นำจึงเป็นรูปแบบหนึ่งที่สามารถนำมาวิเคราะห์ได้ในการกำหนดนโยบายโครงการนี้ว่าเป็นความต้องการของชนชั้นนำ ซึ่งเป็นผู้ปกครองประเทศ

การวิเคราะห์ดังกล่าวข้างต้นของ กัญญา เกษมชัยนันท์ นั้น เนื่องจากผู้วิเคราะห์เป็นพนักงานการไฟฟ้าฝ่ายผลิตคนหนึ่ง จึงย่อมต้องมองด้วยสายตาของการพัฒนาโครงการในการกำหนดนโยบายสาธารณะตามรัฐบาลที่มุ่งพัฒนาเศรษฐกิจในระดับสากล อย่างไรก็ตามการวิเคราะห์ดังกล่าว โดยความคิดส่วนตัวของผู้วิจัยคิดว่า การให้ทัศนะในการวิเคราะห์ดังกล่าวยังขาดการวิเคราะห์ถึงการเปลี่ยนแปลงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของชุมชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบของโครงการ นอกจากนี้กัญญา เกษมชัยนันท์ ยังได้สรุปผลการวิจัยในเชิงปริมาณเกี่ยวกับความต้องการของประชาชนในจังหวัดและจังหวัดใกล้เคียงด้วยว่า ประชาชนตามที่ได้เก็บข้อมูลโดยการสุ่มตัวอย่างนั้นมีความต้องการให้สร้างเขื่อนปากมูล แต่ในแง่ของข้อเท็จจริงหาเป็นเช่นนั้นไม่ ประชาชนในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการได้ยื่นหยัดต่อสู้นับตั้งแต่คัดค้านไม่ให้สร้างเขื่อน จนที่สุดแม้เมื่อสร้างเขื่อนเสร็จประชาชนกลุ่มนี้ก็ยังคงยื่นหยัดเรียกร้องตามสิทธิที่เขาได้ถูกเปลี่ยนแปลงการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ สภาพแวดล้อมและวิถีชีวิตของพวกเขา เป็นเวลาถึง 7 ปี

นอกจากนี้ในงานวิจัยของ กัญญา เกษมชัยนันท์ ได้สะท้อนแง่มุมในส่วนของกลุ่มการไฟฟ้าฝ่ายผลิตกับโครงการเขื่อนปากมูล โดยวิเคราะห์ในหัวข้อ ปัญหาทางอาณัติ อาณัติไม่ชัดเจน และอาณัติขัดแย้งกัน (กัญญา เกษมชัยนันท์, หน้า 43 - 46)

ผู้ศึกษาได้วิเคราะห์ว่า "...อาณัติทางกฎหมายซึ่งให้ กฟผ. มีหน้าที่หลักในการผลิต จัดหาให้ได้มาซึ่งพลังงานไฟฟ้าให้เพียงพอต่อความต้องการของประชาชน เป็นอาณัติที่ไม่ชัดเจน จึงไม่สามารถระบุได้แน่ชัดว่า ความต้องการของประชาชนจะมีความต้องการใช้เท่าไร เพราะทุกสิ่งทุกอย่างในชีวิตประจำวันล้วนเกี่ยวข้องกับการใช้ไฟฟ้าทั้งสิ้น ความเจริญขยายตัว ประชากรเพิ่มมากขึ้น สิ่งอำนวยความสะดวกเพิ่มมากขึ้น ความต้องการของแต่ละคนไม่เท่ากันล้วนแต่เป็นความต้องการไฟฟ้าทั้งสิ้น ซึ่งไม่มีเครื่องวัดตัวใด จะกำหนดความต้องการใช้ไฟฟ้าได้แน่นอน ดังนั้นการคาดคะเนความต้องการใช้ไฟฟ้าจึงเป็นการประมาณการ จึงไม่สามารถระบุได้แน่นอน กฟผ.

จะต้องผลิตพลังงานไฟฟ้าในปีหนึ่งๆ เป็นจำนวนเท่าไร ได้แน่นอนและถูกต้อง เพื่อให้ เพียงพอแก่ความต้องการใช้ ดังเช่น ปรากฏการณ์ที่ผ่านมาโดยเฉพาะในระยะปี 2530 - 2532 ความต้องการใช้ไฟฟ้าพยากรณ์ไว้ เนื่องจากเศรษฐกิจขยายตัวสูงกว่าที่คาดการณ์ไว้จนทำให้กำลังผลิตสำรองต่ำลง เหลือเพียง 4% เมื่อเดือนเมษายน 2532 ซึ่งเป็นปรากฏการณ์ที่น่าวิตกเป็นอย่างยิ่งเพราะกำลังผลิตสำรองของระบบไฟฟ้าตามแผนพัฒนาฯ ฉบับที่ 6 กำหนดให้อยู่ในเกณฑ์ระดับร้อยละ 15 - 20

อาณัติที่มีความขัดแย้งกัน ดังเช่น กรณีการบริหารปริมาณผลิตไฟฟ้าสำรอง(นสพ.ผู้จัดการรายเดือน ประจำเดือนสิงหาคม 2532) นายเกษม จาติกวณิช ประธานคณะกรรมการพัฒนาการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยถูกโจมตีมาก ไม่เพียงแต่ถูกโจมตีจาก ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุงรมต.ผู้รับผิดชอบควบคุมดูแลการไฟฟ้าฝ่ายผลิตในยามนั้นเท่านั้น ในวงการนักเทคโนโลยีสารสนเทศ ผู้รับผิดชอบพลังงานของรัฐ ก็เห็นจุดบกพร่องในประสิทธิภาพที่อ่อนเปลวระของ กฟผ. ในจุดนี้ด้วย ดังเห็นได้ว่าในเดือนมกราคม ปี 2531 ปริมาณไฟฟ้าสำรองสูงเกือบ 30% และในปี 2529,2530 ปริมาณสำรองเฉลี่ยต่อเดือนสูงถึง 40% ซึ่งสิ่งนี้นักเทคโนโลยีสารสนเทศ ให้ข้อสังเกตว่าแสดงถึงการ Over Investment ของ กฟผ. ในอดีต และจุดที่สำคัญกว่านั้นคือ ในบางช่วงของแผนลงทุนพัฒนาไฟฟ้าที่ควรเร่งกลับไม่เร่ง และที่ไม่ควรเร่งกลับไปเร่งลงทุนกันมากมาย จนสำรองเหลือมาก แม้ข้อสังเกตนี้จะมีเหตุผล แต่ก็มีผู้ยอมรับว่า การ Over Investment ของ กฟผ. ในอดีต ก็ช่วยกู่สถานการณ์ในปัจจุบันไฟฟ้าดับ หรือขาดแคลนพลังงานไฟฟ้าได้จากการที่พยากรณ์ความต้องการใช้ไฟฟ้าผิดพลาดไม่ทันกับการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ยิ่งในปี 2533 ในแหล่งข่าวของ กฟผ. และหน่วยงานพลังงานของรัฐก็ยืนยันว่า ไฟฟ้าสำรองจะขยับตัวสูงขึ้นในช่วงต้นปี ในระดับเกือบ 10% จะตกจุดลงมาจน 2% ในเดือนเมษายน แล้วค่อยขยับขึ้นไปเรื่อยๆ เกือบ 24% หรือสิ้นปี 2533 เนื่องจากแรงดันของกำลังผลิตไฟฟ้าในโครงการต่างๆ ของ กฟผ. ที่กำหนดเสร็จในปี 2533 อีก 570 เมกกะวัตต์ และตรงนี้คือจุดเปลี่ยนแปลงของนายเกษม และกรรมการกฟผ.ทุกคน ในสถานการณ์ใหม่ของ กฟผ. ที่ไม่เคยประสบมาตลอด 20 ปีที่ผ่านมา จนเป็นมูลเหตุที่สำคัญอันหนึ่งที่ปีบรัดยุทธศาสตร์การผลิตไฟฟ้าของ กฟผ.เข้ามุ่มยอมรับให้เอกชนเข้ามาร่วมผลิตด้วย ตามแนวความคิดล้มล้างระบบผูกขาด กฟผ. ในการผลิตไฟฟ้าด้วยนโยบาย คือ เอกชนเข้ามาร่วมผลิต จึงเป็นเสมือนอาณัติที่มีการขัดแย้งระหว่างอาณัติทางกฎหมายและอาณัติทางการเมือง

อีกกรณีหนึ่งของการขัดแย้งระหว่าง อาณัติทางกฎหมายและอาณัติทางการเมืองที่เคยเกิดขึ้นใน กฟผ. ระหว่าง ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง รัฐมนตรีผู้ควบคุมกำกับดูแล กฟผ. คือ กรณี ปลดคณะกรรมการกฟผ.ทั้งหมด ตามที่คณะรัฐมนตรีมีมติเมื่อวันที่ 27 มิ.ย. 2532 โดยการเสนอของ ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง และได้แต่งตั้งคณะกรรมการชุดใหม่เข้ามาแทนจะเกิดกรณีประท้วง ขับไล่ ร.ต.อ.เฉลิม และให้คืนคณะกรรมการกฟผ.ชุดเก่า ให้กฟผ.ของบรรดาพนักงานสหภาพ แรงงานและกลุ่ม

ต่างๆ ในกฟผ. ทั้งนี้บรรดาพนักงาน กฟผ. ได้พิจารณา (เอกสารใบปลิวที่แจกใน กฟผ. ระหว่างที่มีการขับไล่ ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง) แล้วเห็นว่ากรกระทำของ ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง เป็นการไม่ถูกต้อง เป็นการส่อแนวทางที่นำระบบการเมืองเข้ามาแทรกแซงใน กฟผ. ซึ่ง กฟผ. ไม่เคยมีปรากฏการณ์เช่นนี้มาก่อน ตลอดระยะเวลาที่ตั้ง กฟผ. มาประมาณ 32 ปี ทั้งนี้สาเหตุ อันเนื่องมาจากโครงการต่างๆ ของกฟผ. ที่ได้ดำเนินการและต่อเนื่องในอนาคต มีมูลค่ามหาศาลนับเป็นเสมือนเงินแสนล้านบาท ซึ่งนักการเมืองมองเห็นเป็นแหล่งผลประโยชน์มหาศาล จึงได้ดำเนินการทุกวิถีทางที่จะเปลี่ยนแปลงคณะกรรมการกฟผ. และผู้ว่าการฯ ซึ่งถูกมองว่าเป็นผู้ ขัดขวางผลประโยชน์ของนักการเมืองตลอดมา ทั้งๆ ที่คณะกรรมการกฟผ. ได้รักษาความมั่นคงตลอดมา การเปลี่ยนแปลงของ ร.ต.อ.เฉลิม ในครั้งนี้กลุ่มผู้ปฏิบัติงานมีความเห็นโดยสรุปว่า เป็นการเปลี่ยนแปลงเพื่อผลประโยชน์ของนักการเมืองที่จะได้เข้ามาหากินกับ กฟผ. โดยทางอ้อม และไม่มีผู้ใดขัดขวางอีกต่อไป เช่น...กรณีโครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนปากมูล จังหวัดอุบลราชธานี ได้มีกระแสคัดค้านต่างๆ ขยายวงออกไป (นสพ.รายสัปดาห์ ข่าวพิเศษ ฉ. 19 - 25 มิ.ย. 2532) ซึ่งฝ่ายนักสร้างเขื่อนมองเพียงว่า เป็นการหาเสียงของอดีตส.ส. แต่เมื่อ ร.ต.อ.เฉลิม ยกพลพวก ส.ส. อีสานไปจังหวัดอุบลราชธานี กลับต้องเจอแรงต้านที่ไม่คาดคิด ...ด้วยการพบเหตุการณ์ซุลมุน เพราะฝูงชนไม่พอใจ ร.ต.อ.เฉลิม ที่ไม่ยอมให้ชาวอ.พิบูลมังสาหาร ชักถามข้อข้องใจต่างๆ มีเสียงให้ร้องเป็นระยะๆ และส.ส.บางคน ได้ตำหนิท่าทีของ ร.ต.อ.เฉลิม ที่ไม่รับฟังข้อคิดเห็นของกลุ่มคัดค้านตั้งแต่ประชุมบนศาลากลางจังหวัด และเท่าที่ นายนิกร วิสเพ็ญ เจ้าหน้าที่ สสส.ลุกขึ้นชี้ปัญหาต่างๆ พร้อมเสนอให้เลื่อนหรือระงับโครงการ ร.ต.อ.เฉลิม ก็ตอบโต้ทันควันว่า จะต้องสร้างร้อยเปอร์เซ็นต์ใครไม่เห็นด้วยก็คัดค้านไป จึงทำให้ประชาชนไม่พอใจในคำพูดดังกล่าวมากขึ้น จึงอาจเป็นมูลเหตุที่ทำให้ประชาชนที่เคยเป็นกลางต่อต้านท่าทีของ ร.ต.อ.เฉลิม เพิ่มมากขึ้น อันจะเป็นการที่ทำให้การดำเนินการโครงการกฟผ. ต้องถูกคัดค้านมากขึ้น เพราะท่าทีของ ร.ต.อ.เฉลิม ก็ยอมเป็นได้

การวิเคราะห์ดังกล่าวเป็นมุมมองหนึ่งของปัญหาโครงการไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนปากมูลในระยะเริ่มดำเนินโครงการในระยะแรก ซึ่งข้อเท็จจริงในการต่อสู้ของชาวบ้านจะได้นำเสนอต่อไป ทั้งนี้ปัญหาดังกล่าวได้กลายเป็นสถานการณ์ที่เรียกว่า "สถานการณ์แย่งชิงทรัพยากร" หรือในคำที่ให้มีมติทางความเป็นจริงมากกว่าว่า "สงครามชิงทรัพยากร" นิธิ เอียวศรีวงศ์ (สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์, ฉบับครบรอบปีที่ 41 , หน้า 55 - 59) ได้กล่าวถึงนิยามของสถานการณ์นี้ว่า

“ความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้น ทำให้คุณกำลังเปลี่ยนการใช้ทรัพยากร ไม่ใช่แย่งกันว่าคุณมีที่ดินแล้วผมก็ไปแย่งคุณใช้ที่ดิน มันเท่ากับคุณเปลี่ยนการใช้จากแม่น้ำที่เคยใช้อย่างหนึ่งมาเป็นใช้อีกอย่างหนึ่ง เมื่อนั้นคนที่เคยใช้แม่น้ำในลักษณะนี้ก็ไม่สามารถใช้แม่น้ำต่อไปได้อีก ต้องมาใช้แม่น้ำต่อไปได้อีก ต้องมาใช้แม่น้ำในอีกลักษณะหนึ่ง ซึ่งเขาไม่สามารถใช้ได้ ยกตัวอย่างเช่น ผมไปตั้งโรงงานริมแม่น้ำคลองแล้วก็ปล่อยของเสียลงไป แม่น้ำ คลองเป็นทรัพยากรที่เคยถูกใช้โดยชาวบ้านใช้จับปลา ทำเกษตรกรรม คมนาคม 3 อย่างเป็นอย่างน้อย พอคุณทำท่อทิ้งน้ำเสียปลาก็ไม่ให้จับ การเกษตรกรรมใช้ไม่ได้ การคมนาคมก็ไม่สะดวก ผมกำลังเปลี่ยนการใช้แม่น้ำ คลอง ไม่ได้ไปแย่งใช้ และเวลานี้ประเทศไทยกำลังเปลี่ยนการใช้ทรัพยากร”

นิธิ เอียวศรีวงศ์ ได้ให้ทัศนะเกี่ยวกับระหว่างรัฐ-ประชาชนและกลุ่มทุนปัจจัยใดเป็นตัวเอื้อให้ปัญหารุนแรงขึ้น ว่า

“ผมไม่อยากโทษฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ผมคิดว่าการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่เกิดขึ้นในประเทศไทยซึ่งคือการเปลี่ยนแปลงไปสู่ประเทศอุตสาหกรรมการขยายตัวของภาคเศรษฐกิจที่เป็นการขยายตัวมากขึ้น ก็ไม่แปลกอะไร มันเกิดขึ้นตามกระแสของโลก ปัญหาก็คือเราเตรียมรับความเปลี่ยนแปลงนี้ได้อย่างไร ผมคิดว่าเราพยายามทุ่มเทการเตรียมรับไปสู่การขยายตลาดต่างประเทศ การรักษาศักยภาพของเงินตราและอื่น ๆ แต่เราไม่ได้เตรียมการในการรักษา เมื่อมักมีการเปลี่ยนแปลงการใช้ทรัพยากร ทำอย่างไรให้คนที่เคยใช้อยู่ได้ใช้ต่อไปหรือถึงจะไม่ได้ใช้เขาก็สามารถปรับเปลี่ยนการใช้ไปสู่การใช้ลักษณะหนึ่ง โดยที่เขาไม่เสียเปรียบเรานักถึงปัญหานี้น้อย อย่างเวลาเราพูดถึงคณะกรรมการพัฒนาแห่งชาติทางด้านสังคม อย่างนี้คือด้านสังคม ด้านที่ทำให้ทุกๆ ฝ่าย มีโอกาสรับประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงนี้ ส่วนนี้เราไม่ค่อยได้คิด”

“คำว่าคณะกรรมการทางด้านสังคมหมายถึงคนคอยดูแลด้านการศึกษา ด้านสาธารณสุขด้านบริการทางสังคมไม่ได้คิดถึงการจัดกติกา เป็นการแย่งระหว่างเศรษฐกิจกับสังคมซึ่งแยกกันไม่ออกไม่รู้ว่าจะแยกตรงไหน ถ้าคุณจะออกกฎหมายเพิ่มมาตรฐานค่าน้ำเสียของโรงงาน ถ้ามองว่าต้องเข้ากรรม.ฝ่ายเศรษฐกิจหรือฝ่ายสังคม มันก็ต้องเข้าฝ่ายเศรษฐกิจ เพราะว่าหากตั้งกติกาอย่างนี้ทุนต่างประเทศจะเข้าหรือไม่เข้า นี่ก็คือด้านสังคมด้วย ถ้าโรงงานไม่ใช้ทรัพยากร การปล่อยน้ำเสียลงในแม่น้ำ คือ การใช้ทรัพยากรอย่างหนึ่ง หากไม่ใช้ทรัพยากรอย่างนี้ก็จะมีคนอื่นมาใช้เสียแบบนี้”

นอกจากนี้ นิธิ เอียวศรีวงศ์ ยังได้กล่าวอีกว่า รัฐอ่อนในเรื่องการจัดการดังนี้

“...อ่อนในเรื่องนโยบายการจัดการอย่างยิ่ง ที่สำคัญคือขาดความเป็นธรรมในสังคม สังคมกำลังเปลี่ยน ความเป็นธรรมทางสังคมจะต้องเสียทุกแห่ง แล้วคุณจะต้องให้ความสนใจทางด้านนี้มากขึ้น ไม่ใช่เพียงแค่อยุบายโอกาสทางการศึกษา”

“ด้านการเมืองของเรา กลุ่มที่เสียโอกาสเป็นกลุ่มที่ไม่มีโอกาสต่อรอง เพราะฉะนั้นก็ไม่สามารถกำหนดนโยบายสาธารณะให้เอื้อต่อเขา หรืออย่างน้อยสร้างสมดุลในนโยบายสาธารณะ

การเมืองจริงแล้ว ๆ คือการที่กลุ่มคนกลุ่มต่าง ๆ ในสังคมเข้ามาแบ่งผลประโยชน์ทางด้านทรัพยากรร่วมกัน และกลุ่มคนที่เข้าแบ่งผลประโยชน์ได้น้อยที่สุดก็คือกลุ่มคนที่เสียเปรียบในสังคม”

..“คือทรัพยากรจะเป็นของรัฐหรือประชาชนก็ตามแต่จะต้องมีการตั้งกรรมการกลางไม่เข้าข้างฝ่ายใดในการเป็นผู้สรรจัดระเบียบในการใช้ทรัพยากร องค์กรกลางคือรัฐ คนอื่นๆ ไม่มีความสามารถจะทำ รัฐก็คิดว่ากรรมการคือตัวรัฐคนอื่น ๆ ไม่มีความสามารถจะทำได้ ซึ่งไม่จริงตัวรัฐเองต่างหากที่ไม่มีปัญญาทำอันนี้ได้...ไม่มีรัฐไหนในโลกที่จะจัดการกับเรื่องนี้ได้”...

จากมุมมองของผู้เชี่ยวชาญประวัติศาสตร์และนักคิดที่สำคัญแห่งยุคสมัยนี้ ได้สะท้อนให้ผู้วิจัยกลับมาตระหนักถึงปัญหาโครงการไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนปากมูล ซึ่งมีบุคคลหลายกลุ่มที่ร่วมเกี่ยวข้องแต่ก็อาจแบ่งได้เป็นสองกลุ่มใหญ่ ๆ นั่น ก็คือ กลุ่มรัฐ และกลุ่มประชาชน ในสองกลุ่มใหญ่นี้ ต่างก็มีมุมมองและโลกทัศน์ที่เป็นคนละมุมกัน ฝ่ายที่เสียเปรียบก็คือประชาชนชาวปากมูล ซึ่งต้องสูญเสียโอกาสในการดำเนินชีวิต แม้จะมีโอกาสคัดค้าน แต่ข้อคัดค้านนั้นก็ไม่เป็นผล ในที่สุดเขื่อนก็สร้างอย่างจริงจังในปี 2534 และได้เป็นปฐมบทแห่งการก้าวอย่างเข้าสู่การชุมนุมประท้วงที่ยืดเยื้อ บางครั้งก็รุนแรง บางครั้งประนีประนอม เป็นเวลาต่อมาถึง 3 ปี

บทที่ 5

การประชุมคัดค้านและเรียกร้องของราษฎรปากมูล พ.ศ.2530 - 2538

การประชุมของราษฎรปากมูล อาจพิจารณาได้เป็นช่วง ๆ ในระหว่าง พ.ศ.2530 - 2538 ประมาณ 6 ช่วง

เพื่อเปรียบเทียบให้เห็นความแตกต่างและความสืบเนื่อง ซึ่งมีลักษณะแผ่กระจายอย่างกว้างขวาง หลายรูปแบบ และปรากฏชัดอย่างเป็นรูปธรรม ลักษณะของผู้นำและการรวมกลุ่มของชาวบ้านจากความไม่เด่นชัดก็มีความเด่นชัดขึ้นจนเป็นรูปแบบที่เป็นตัวแบบของการชุมนุมที่สังคมไทยควรจะต้องพิจารณาอย่างลึกซึ้ง ทั้งนี้เพราะความรู้ที่ชาวบ้านได้รับ ผสมกับปัจจัยทางการเมืองที่มีนักการเมืองท้องถิ่นพยายามใช้ "การสร้างเขื่อนปากมูล" สร้างคะแนนนิยม/ตัวอย่าง มีดังนี้

เมื่อวันที่ 13 เมษายน 2532 (สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์, วันอาทิตย์ที่ 2 ก.ค.2532) ราษฎรปากมูลได้รวมตัวกันที่บริเวณแก่งสะพือ อ.พิบูลมังสาหาร นำโดยนายอิสสระ สมชัย อดีต ส.ส. อุบลฯ ผู้นำกลุ่มคัดค้านได้ยื่นหนังสือร้องเรียนนายกรัฐมนตรีนายกรัฐมนตรี ขอให้พิจารณาทบทวนโครงการดังกล่าวโดยยื่นผ่าน รมช.สุทัศน์ เงินหมื่น ซึ่งมาเป็นประธานงานสงกรานต์แก่งสะพือ และมีการขึ้นป้ายผ้าและแจกจ่ายใบปลิวทั่วบริเวณงาน มีข้อความกล่าวถึงผลเสียจากการสร้างเขื่อนปากมูล เช่น "แก่งสะพือเกิดมาเห็นโลด กฟผ. ใจเหิดคิดทำลาย" , "คนเมืองกาญจน์ต้านเขื่อนน้ำโจน คนอุบลฯ ต้านเขื่อนปากมูล"

เหตุผลของราษฎรที่ชุมนุมก็คือประเด็นในแง่ของการไม่คุ้มทุนและก่อให้เกิดผลกระทบในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ก่อให้เกิดอุทกภัย เมื่อไม่มีการสร้างเขื่อนกั้นปากมูลไว้ น้ำยังสามารถระบายสู่มแม่น้ำโขงได้ เมื่อมีการสร้างเขื่อนจะกั้นทางน้ำไว้ ถ้าหากมีฝนตกชุก จะทำให้เกิดน้ำท่วม

2. ก่อให้เกิดความเดือดร้อนแก่ราษฎร ซึ่งจะต้องถูกน้ำท่วมที่ทำกิน และที่อยู่อาศัยใน 2 ลักษณะ

- ราษฎรที่อาศัยบริเวณที่จะทำเป็นพื้นที่อ่างเก็บน้ำ
- ราษฎรที่อยู่ริมฝั่งมูลที่จะต้องถูกน้ำท่วม

3. ก่อให้เกิดการสูญเสียแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ

การสร้างเขื่อนปากมูลที่ระดับกักเก็บน้ำ 108 ม.รทก. หรือจะลดเป็น 103 ม.รทก. ในฤดูแล้ง จะทำให้แก่งหินทรายกลางลำน้ำมูลถึง 16 แก่งถูกน้ำท่วมเป็นนิรันดร์

นอกจากแก่งพัง 16 แก่งแล้ว หาดคูเดื่อซึ่งมีฉายาว่า “พิทยาอีสาน” ซึ่งมีหาดทรายขาว มีปลาเผาที่อร่อยที่สุด และหาดวัดใต้ “พิทยาอีสานน้อย” ซึ่งเที่ยวได้เฉพาะในฤดูแล้ง ตั้งแต่กุมภาพันธ์ ถึงพฤษภาคม ซึ่งเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่ใกล้ที่สุด เพราะอยู่ในเขตอำเภอเมืองอุบลราชธานี จะต้องถูกน้ำท่วมตลอดปี ไม่สามารถคงสภาพแหล่งท่องเที่ยวได้อีกต่อไป หรือแม้แต่แก่งสะพือ ซึ่ง กฟผ. อ้างว่า จะไม่ยอมให้แก่งสะพือน้ำท่วม โดยลดระดับเก็บกักน้ำ ณ จุดแก่งสะพือเพียง 105.5 ม.รทก. เนื่องจากแก่งสะพืออยู่ที่ระดับ 106 ม.รทก. ระดับความต่างของน้ำที่ต่ำกว่าแก่งสะพือเพียง 50 ซม. นี้ จะไม่ก่อให้เกิดประโยชน์ความสวยงามต่อแก่งเช่นเดิมได้ เพราะความงามของแก่งสะพือที่เป็นชั้นหินลดหลั่นมีกระแสไหลผ่านตกลง แต่ระดับจะมีความห่างประมาณไม่ต่ำกว่า 1.5 เมตร ทั้งสิ้น ดังนั้นแก่งสะพือก็ต้องสูญเสียไปด้วยอย่างแน่นอน

4. ก่อให้เกิดการสูญพันธุ์ของพันธุ์ปลาแม่น้ำโขง ซึ่งพันธุ์ปลาในแม่น้ำมูลส่วนใหญ่ จะว่ายทวนกระแสน้ำ จากแม่น้ำโขงมาวางไข่ในแม่น้ำมูล

5. ก่อให้เกิดน้ำเน่าเสียและโรคระบาด เนื่องจากเมื่อมีเขื่อนแล้วจะทำให้น้ำนิ่ง ไม่มีการไหลเวียนของออกซิเจน และก่อให้เกิดโรคพยาธิใบไม้ในตับ

6. ก่อให้เกิดผลกระทบด้านประวัติศาสตร์โบราณคดี เช่น วัดดอนธาตุ ซึ่งเป็นเกาะลำน้ำมูลจะถูกน้ำท่วมถ้าสร้างเขื่อน ภาพและสลักศิลปกรรมแบบขอมยุค Pre-ankorian ศิลปะแบบฮินดู และแบบทวารวดีจะถูกน้ำท่วม

7. การขู่ของ กฟผ. ว่าถ้าไม่สร้างเขื่อนจะเกิดวิกฤตการณ์ไฟฟ้าในภาคอีสาน เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความล้มเหลว ไร้ประสิทธิภาพในการบริหารทรัพยากร บริหารโครงการของ กฟผ. และการผลิตไฟฟ้า ไม่ได้มีข้อจำกัดจะต้องผลิตจากการสร้างเขื่อนเท่านั้น แต่ยังมีแหล่งเชื้อเพลิงอื่น ๆ ที่สามารถผลิตกระแสไฟฟ้าได้

8. การสร้างเขื่อนปากมูล ซึ่งมีอายุเพียง 50 ปี ผลิตกระแสไฟฟ้าได้เพียง 1.8% ของระบบ (เมื่อผลิตเต็มประสิทธิภาพ) และอาจจะไม่ถึงตามเป้าที่วางไว้ เนื่องจากปริมาณสปีดน้ำผันมีความคลาดเคลื่อนไม่แน่นอน ไม่เป็นไปตามที่คาดการณ์ไว้ ตัวอย่างที่ชัดเจนที่สุด คือ เขื่อนอุบลรัตน์และเขื่อนสิรินธร ในบางปีไม่สามารถผลิตกระแสไฟฟ้าได้เลย เนื่องจากมีปริมาณน้ำกักเก็บไม่เพียงพอ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีเขื่อนปากมูล ที่ กฟผ. กล่าวว่าในฤดูร้อนจะลดระดับกักเก็บเพื่อมิให้น้ำท่วมแก่งสะพือ ดังนั้นในฤดูร้อนจะไม่สามารถผลิตไฟได้เต็มที่ และในฤดูฝนซึ่งน้ำหลากที่แม่น้ำมูลและแม่น้ำโขง แม่น้ำโขงซึ่งจะมีน้ำไหลแรงกว่าจะดันขึ้นมายังแม่น้ำมูล ทำให้มีความต่างระดับของน้ำ ก็จะไม่สามารถผลิตกระแสไฟฟ้าได้อีกในฤดูน้ำหลาก นั่นคือ เขื่อนปากมูล จะไม่สามารถให้ประโยชน์ในด้านการผลิตไฟฟ้าได้อย่างแท้จริง

ในส่วนของกลุ่มผู้สนับสนุนในการสร้างเขื่อนประกอบด้วย การไฟฟ้าฝ่ายผลิต ข้าราชการ ส.ส. รัฐมนตรี พ่อค้าประชาชน และสื่อมวลชน

ในกลุ่มผู้สนับสนุนนี้ ได้มีการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ถึงผลดีผลเสียของการมีเขื่อนปากมูล รวมทั้งพ่อค้าประชาชนที่ต้องการความเจริญ ความสะดวกสบายจากการมีไฟฟ้าใช้และสื่อมวลชน ได้เผยแพร่ข้อมูลให้ความสนับสนุน เช่น

- วันที่ 15 มกราคม 2532 กฟผ. ได้นำชาวคณะเรื่อตรีตนัย เกตุสิริ ผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานีขณะนั้น โดยนายสุณัย ณ อุบล รองผู้ว่าฯ พร้อมด้วยกรรมการหอการค้าและผู้นำ ท้องถิ่น เช่น นายสมชาย สุรพัฒน์ รองประธานหอการค้า นายสวาท แก้ววรรณ นายก เทศมนตรี เทศบาลพิบูลมังสาหาร เดินทางไปชมเขื่อนปากมูลจำลองที่สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย และชมเขื่อนศรีนครินทร์กับเขื่อนท่าทุ่งนา จ.กาญจนบุรี

- วันที่ 19 เมษายน 2532 หนังสือพิมพ์มติชน ลงข่าวหน้า 1 พาดหัวข่าวว่า “ระบุงการเมืองแทรกดันเขื่อนปากมูล” ซึ่งเป็นคำพูดของผู้ว่าราชการจังหวัด นายดนัย เกตุสิริ

- วันที่ 22 เมษายน 2532 ซึ่งเป็นวันที่ กฟผ. นักราษฎร์และกลุ่มคัดค้านมาชี้แจง ได้มีนายวิทยา ชันอาสา ส.ส.เขต 1 จ.อุบลฯ มาสังเกตการณ์ได้ให้ความเห็นต่อสื่อมวลชนว่า การสร้างเขื่อนนี้มีแต่ผลดี ไม่มีผลเสีย และถ้ามีการคัดค้านตนก็พร้อมจะนำราษฎรมาเดินขบวนสนับสนุนการสร้างเขื่อน

- วันที่ 2 พฤษภาคม 2532 หนังสือพิมพ์บ้านเฮา พาดหัวว่า “เขื่อนปากมูล...ผลประโยชน์ใคร” โดยมีข้อความสนับสนุนว่าเขื่อนจะให้พลังไฟฟ้าเป็นประโยชน์แก่อีสาน และแก่งสะพือจะไม่ถูกน้ำท่วม เนื่องจาก กฟผ. จะกักน้ำในเวลากลางวันระบายน้ำในเวลากลางคืน

- วันที่ 10 - 11 มิถุนายน 2532 ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง รมต. สำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งมีหน้าที่กำกับและควบคุมดูแล กฟผ.เดินทางมาอุบลฯ เพื่อชี้แจงกรณีเขื่อนปากมูล 3 จุดด้วยกัน คือ ศาลากลาง จ.อุบลฯ อ.โขงเจียม อ.พิบูลมังสาหาร โดยพูดสนับสนุนโครงการเขื่อนปากมูลนี้ จะอำนวยประโยชน์ให้แก่ประชาชนและชี้แจงว่าจะเดินหน้าโครงการก่อสร้างนี้ต่อไป เพื่อผลิตกระแสไฟฟ้ารองรับความต้องการในอนาคต เมื่อมีการค้ากับประเทศในอินโดจีน และร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง กล่าวว่ [บทความจากศูนย์ข่าวกรมประชาสัมพันธ์ วันศุกร์ที่ 23 มิ.ย.2532] จากการที่ได้ ชี้แจงให้ชาวบ้านที่จะได้รับผลกระทบจากโครงการดังกล่าวให้เข้าใจ ปรากฏว่า มีชาวบ้านบางกลุ่มเท่านั้นคัดค้าน และมีบางส่วนที่คัดค้านด้วยความบริสุทธิ์ใจ แต่บางส่วนคัดค้านเพราะต้องสูญเสียผลประโยชน์ในการจับจองที่ดินในบริเวณที่จะเป็นอ่างเก็บน้ำ ในเนื้อที่ประมาณ 37,400 ไร่

ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง กล่าวด้วยว่า จะดำเนินการตามแผนที่ได้วางไว้ต่อไป แม้ยังไม่ผ่านการเห็นชอบจากคณะรัฐมนตรี แต่ตามหลักการเบื้องต้นหลายหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเห็นด้วยที่จะให้ดำเนินการ เพราะจะเกิดประโยชน์ทั้งด้านการผลิตกระแสไฟฟ้าและการชลประทาน หากไม่สามารถดำเนินงานตามโครงการได้ จะเกิดผลเสียหายหลายประการโดยเฉพาะด้านอุตสาหกรรม เพราะขณะนี้กำลังทุนจากประเทศอินเดียมีโครงการตั้งโรงงานผลิตเส้นใยสังเคราะห์ที่จังหวัดอุบลฯ

และไม่กี่ปีข้างหน้าสนามบินของจังหวัดจะเป็นประตูไปสู่ประเทศอินโดจีน ซึ่งจะมีการดำเนินการค้าและอุตสาหกรรมหลายประเทศในพื้นที่แถบนี้ ซึ่งมีความจำเป็นต้องใช้กระแสไฟฟ้าจำนวนมาก หากไม่ดำเนินตามโครงการดังกล่าว จะไม่สามารถผลิตกระแสไฟฟ้ารองรับความต้องการที่จะเกิดขึ้นได้ (หนังสือพิมพ์สยามรัฐ วันที่ 26 มิ.ย.2532) และการก่อสร้างก็จะไม่กระทบแหล่งท่องเที่ยว จะไม่มีผลต่อแก่งตะนะและแก่งสะพือ ไม่มีปัญหาและยังจัดสถานที่ไว้รับประชาชนที่ต้องการอพยพจาก อ.โขงเจียม 325 ครอบครัว และ อ.พิบูลมังสาหาร 29 ครอบครัว (หนังสือพิมพ์มติชน วันที่ 23 มิ.ย.2532)

การประชุมของราษฎรปากมูลกับกลุ่มเป้าหมายดังกล่าวข้างต้น ในการวิเคราะห์การประชุมประท้วง ระหว่างปี 2530-2538 จะได้แยกหัวข้อและช่วงเวลาออกไปตามแนวทางดังต่อไปนี้

1. เพื่อให้สอดคล้องกับกรอบทฤษฎีที่ใช้ในการวิเคราะห์ ได้พิจารณากระบวนการประท้วงออกเป็น 5 ส่วน คือ

1.1 ราษฎรที่ชุมนุม ลักษณะรูปแบบ วิธีการชุมนุม และเหตุการณ์ที่สำคัญ เพื่อแสดงให้เห็นภาพว่า กลุ่มผู้ไร้อำนาจคือราษฎรปากมูล ได้มีการเคลื่อนไหว และใช้ยุทธวิธีการเรียกร้องอย่างไรบ้าง

1.2 ผู้นำและองค์กรประท้วง เพื่อพิจารณาว่าในการชุมนุมนั้นได้มีการจัดรูปแบบ ฝ่ายการประท้วง เพื่อระดมพลังหาเสียงสนับสนุนอย่างไรบ้าง

1.3 การใช้หนังสือพิมพ์ และการสื่อสารมวลชน เพื่อสร้างพลังสนับสนุนและพันธมิตร

1.4 การโต้ตอบของรัฐบาล/กฟผ. ต่อการเคลื่อนไหวเรียกร้องของกลุ่มผู้ประท้วงและกลุ่มของผู้สนับสนุน

1.5 สรุปวิเคราะห์การเคลื่อนไหวในช่วงนั้น เพื่อหาแบบแผนของกระบวนการประท้วง

2. ช่วงเวลาในการชุมนุมคัดค้านนั้น ไม่สามารถแยกเป็นปีได้ ซึ่งแยกออกเป็น 6 ช่วง ตามลักษณะเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นคือ

2.1 ช่วงแรก : การคัดค้านในระดับจังหวัด (มีนาคม-มิถุนายน 2532)

เป็นช่วงที่เริ่มมีการชุมนุมคัดค้าน จัดตั้งกลุ่มคณะกรรมการคัดค้านเขื่อนปากมูล (กคข.) นำโดยนายอิสสระ สมชัย และนายไพฑูรย์ ชอบเสียง เป็นตัวแทนในการตั้งคำถามและนำเสนอผลกระทบที่จะเกิดขึ้นกับ ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง (รัฐบาล)

2.2 ช่วงที่สอง : คัดค้านการอนุมัติงบประมาณ (มิถุนายน 2532 - 23 กุมภาพันธ์ 2534)

เป็นช่วงที่มีการเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้สนับสนุนการสร้างเขื่อน นำโดย นายไชยศิริ เรืองกาญจนเศรษฐ์ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ร่วมกับจังหวัด และ กฟผ. ส่วนกลุ่มคัดค้านนำโดย นายอิสสระ สมชัย กลุ่มทนายความ และนักศึกษา

2.3 ช่วงที่สาม : เรียกร้องคณะกรรมการสี่ฝ่าย (มีนาคม 2534 - 11 ธันวาคม 2534)

หลังจากที่ผ่านการรัฐประหารโดยคณะ รสช. เมื่อวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2534 ในเดือนมีนาคม 2534 ชาวบ้านได้รวมตัวกันอีกครั้ง เพื่อให้รัฐบาลทบทวนโครงการตลอดจนให้มีการจัดตั้งคณะกรรมการพิจารณาแก้ไขผลกระทบจากการสร้างเขื่อนสี่ฝ่าย เพื่อแก้ไขปัญหาเขื่อนปากมูล โดยมีการประท้วงธนาคารโลกที่ให้กู้เงินมาลงทุน

2.4 ช่วงที่สี่ : ชุมนุมหน้าทำเนียบ เรียกร้องให้ยุติการระเบิดแก่ง (11 ธันวาคม 2534 - เมษายน 2535)

ในช่วงนี้เนื่องจากผลการอนุมัติของธนาคารโลกที่ให้ไทยกู้เงินมาดำเนินโครงการปากมูล เมื่อ 11 ธันวาคม 2534 กฟผ. ก็ได้เริ่มดำเนินการโครงการ โดยเริ่มระเบิดแก่งคันหั่ว ผลปรากฏว่าการระเบิดแก่งได้กระทบต่อชาวบ้าน ประกอบกับความสูญเสียของระบบนิเวศอันเกิดจากการระเบิดแก่ง

2.5 ช่วงที่ห้า : ถูกสลายการชุมนุมและสัญญาลมนจากรัฐและกฟผ. (1 มีนาคม 2536 - 3 พฤศจิกายน 2536)

ในช่วงนี้เป็นช่วงที่ผ่านประสบการณ์ พฤษภาทมิฬ ราษฎรได้ชุมนุมกันอีกครั้งในเดือนมีนาคม 2536 เพื่อต้องการหลักประกันในการชดเชยค่าเสียหาย ไม่ใช่การคัดค้าน ซึ่งก็ได้มีความพยายามตั้งคณะกรรมการขึ้นมาแก้ปัญหา โดย รมต.สาวิตต์ โพธิวิหค แต่ก็ไม่สามารถแก้ไขอะไรได้ ช่วงนี้ความรุนแรงจึงเกิดขึ้น

2.6 ช่วงที่หก : การหาข้อยุติที่ลงตัวเพื่อชดเชยค่าเสียหายและยุติการชุมนุม (มกราคม 2537 - 23 มีนาคม 2538)

การเจรจาจากช่วงที่ห้าไม่ได้ประสบผลเท่าที่ควร ราษฎรได้ชุมนุมที่ศาลากลาง จ.อุบลฯ ครั้งใหญ่ และเคลื่อนตัวไปชุมนุมที่ห้วงานเขื่อนอีกครั้งเพื่อยืนยันเรียกร้องค่าชดเชย โดยปรับเปลี่ยนยุทธวิธีในการชุมนุมแบบสันติวิธี ขณะเดียวกัน ด้วยเงื่อนไขทางการเมือง รมต. กรทัพพะรังสี ซึ่งมาทำหน้าที่แทน รมต.สาวิตต์ โพธิวิหค ก็สามารถแก้ไขและยุติปัญหาการชุมนุมลง ในวันที่ 23 มีนาคม 2538

ก. การชุมนุมประท้วงของราษฎรปากมูลในช่วงแรก (มีนาคม 2532 - มิถุนายน 2532)

1. ผู้ประท้วง ลักษณะรูปแบบ วิธีการประท้วง และเหตุการณ์ที่สำคัญ

การชุมนุมประท้วงคัดค้านได้เริ่มขึ้นเมื่อ กฟผ. ตอรับความช่วยเหลือจากรัฐบาลฝรั่งเศส โดยบริษัท SOGREAH ทำการศึกษาขั้นในรายละเอียด (Definite Study-panel) เน้นเฉพาะด้านการออกแบบอุปกรณ์ไฟฟ้า เครื่องกล และการทำแบบจำลองทางชลศาสตร์ เชื่อน ปากมูลได้ย้ายที่ตั้งโครงการจากบริเวณเดิม (แก่งตะนะ) ขึ้นมาทางเหนือของลำน้ำอีก 1.5 กม. มาบริเวณบ้านหัวเหว และลดระดับเก็บกักน้ำเหลือ (+) 108 ม.รทก. [เอกสารหมายเลข 12 "ลำดับเหตุการณ์กรณีเชื่อนปากมูล" เสนอต่อคณะกรรมการสิทธิมนุษยชน รัฐสภา ฯ ; เอกสารอัดสำเนา, หน้า 1-17] และในวันที่ 8 เมษายน 2536 กฟผ. นำโครงการเชื่อนปากมูลซึ่งเป็นโครงการเชื่อนเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้า เข้าไปในโครงการ คณะรัฐมนตรีสัญญา (โขง-ชี-มูล) ซึ่งเป็นโครงการชลประทาน เสนอขออนุมัติต่อคณะรัฐมนตรีสัญญา ที่จังหวัดอุบลราชธานี และได้รับอนุมัติในหลักการ หลังจากนั้นอีก 5 วัน คือวันที่ 13 เมษายน 2532 ก็ได้มีการชุมนุมเป็นครั้งแรกโดยถือฤกษ์วันปีใหม่ไทย การชุมนุมครั้งนี้ราษฎรได้ชุมนุมกันภายใต้การประสานงานของสมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน จังหวัดอุบลราชธานี มีนายอิสสระ สมชัย และนายไพฑูรย์ ขอบเสียง สนับสนุนโดยการนำขบวนเคลื่อนไหวในช่วงนี้ เป็นการตั้งคำถามและนำเสนอถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้น ซึ่งในขณะนั้นทางฝ่ายรัฐบาล โดย ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง ไม่สามารถชี้แจงต่อสาธารณชนได้ ซึ่งประเด็นในการชุมนุมคือ

1. เกิดการสูญเสียที่ดินของประชาชนสองฝั่งแม่น้ำมูล
2. สูญเสียป่าไม้ 5,000 ไร่
3. ก่อให้เกิดน้ำเน่าและโรคระบาด
4. เกิดการสูญพันธุ์ของปลาทะเลน้ำจืดในแม่น้ำมูลและลำน้ำสาขา
5. ก่อให้เกิดอุทกภัยอย่างฉับพลัน
6. สูญเสียแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ
7. ก่อให้เกิดผลกระทบทางสังคมและวัฒนธรรม

วิธีการที่สำคัญในช่วงนี้ก็คือ อดทนเคลื่อนไหวคัดค้านในระดับจังหวัด ในเขตอำเภอพิบูลมังสาหาร อำเภอโขงเจียม โดยมีการแจกใบปลิว จัดกลุ่มพูดคุย รวมตัวกันเพื่อให้ กฟผ. ชี้แจงผลกระทบและแถลงข่าวคัดค้าน

ท่ามกลางบรรยากาศของการชุมนุมคัดค้านข้างต้น จะพบว่า ประมาณปลายปี 2531 การไฟฟ้าฝ่ายผลิตได้นำชาวคณะของเรือตรีดิษฐ์ เกตุศิริ ผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี พร้อมด้วยกรรมการหอการค้าและผู้นำท้องถิ่น อาทิเช่น นายสมชาย สุรพัฒน์ รองประธานหอการค้า นายสวัสดิ์ แก้ววรรณ นายกเทศมนตรีเมืองพิบูลมังสาหาร เดินทางไปชมเชื่อนปากมูลจำลองที่สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย และชมเชื่อนครินทร์กับเชื่อนท่าทุ่งนา จังหวัดกาญจนบุรี

เมื่อคณะผู้ว่าราชการจังหวัดกลับมายังอุบลราชธานีแล้วพบว่า บรรดาพ่อค้าในเมือง อุบลราชธานีต่างตอบเป็นเสียงเดียวกันว่า เชื้อนปากมูลมีผลดีมากมาย เราอาจจะต้องสูญเสียแก่งสะพือก็ถือว่าเป็นเรื่องธรรมดา แต่แก่งตะนะจะมีน้ำตลอดปี ซึ่งเดี๋ยวนี้หน้าฝนก็จะเกิดน้ำท่วมแก่งตะนะและหน้าแล้งจึงจะเป็นแหล่งเที่ยวของผู้คนได้ [ข่าวพิเศษอาทิตย์, 8-14 ก.พ. 2532, หน้า 54-55] เรือตรีदनัย เกตุศิริ ผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี กล่าวว่า การสร้างเชื้อนปากมูลนั้นน่าจะส่งผลดี เพราะเชื้อนปากมูลเป็นแหล่งสุดท้ายของแม่น้ำมูล โดยมีประโยชน์ดังนี้

1. น้ำทุกหยดจะกลายเป็นพลังงานไฟฟ้าเพื่อนำไปใช้ประโยชน์ต่างๆ
2. แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญ เช่น แก่งตะนะจะกลายเป็นแก่งตลอด 24 ชั่วโมง โดยปราศจากน้ำท่วมและสามารถเที่ยวได้ตลอดปี
3. จะเกิดรีสอร์ต สนามกอล์ฟ

ความเคลื่อนไหวของกลุ่มคัดค้านนั้นตนเห็นว่าน่าจะเป็นการออกหาเสียงเพื่อผลประโยชน์ทางการเมืองมากกว่า โดยไม่เห็นว่าเป็นการคำนึงถึงผลประโยชน์ของประเทศชาติที่ กฟผ.จะมีรายได้ปีหนึ่งๆ จากพลังงานไฟฟ้าไม่ต่ำกว่าปีละ 2,000 ล้านบาท และน้ำที่กักเก็บเอาไว้ก็เหมือนสายเลือดที่หล่อเลี้ยงชีวิตและผลจากการชาวเสียงความเห็นส่วนใหญ่แล้ว หัวหน้าส่วนราชการต่างๆ มีความเห็นด้วยกับโครงการเชื้อนปากมูล [มติชน, 19 เม.ย. 2532]

ทัศนคติของกลุ่มบุคคลในข้างต้น สะท้อนให้เห็นกลุ่มผลประโยชน์ร่วมในทางเศรษฐกิจที่จะมองผลประโยชน์ส่วนตนมาก่อน โดยอ้างหลักการพัฒนาประเทศ ความเจริญทางด้านเศรษฐกิจด้วยเหตุนี้ในเดือนมีนาคม 2532 จึงได้มีการชุมนุมสนับสนุนสร้างเขื่อนถึง 3,000 คน ที่ศาลากลางจังหวัดและเกิดการเผชิญหน้ากันกับราษฎรที่ชุมนุมคัดค้านที่โรงแรมปทุมรัตน์ เมื่อนายไชยศิริ เรื่องกาญจนเศรษฐ์ ไม่สามารถตอบคำถามราษฎรในเรื่องตัวเลขของผู้ได้รับผลกระทบและแนวทางในการช่วยเหลือประชาชน ซึ่งผลก็คือการทำร้ายราษฎรผู้ถามโดยการจับโยนบก

อย่างไรก็ดีราษฎรปากมูลก็ได้ส่งตัวแทนยื่นหนังสือถึงนายกรัฐมนตรี ขอให้รัฐบาลและสื่อมวลชนวางตัวเป็นกลางและรับฟังเสียงประชาชนบ้าง

2. ผู้นำและองค์กรการประท้วง

ในตอนที่แล้วได้กล่าวถึงบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชน สมาคมสิทธิเสรีภาพของประชาชน จังหวัดอุบลราชธานี บ้างแล้ว ในส่วนนี้จะได้พิจารณาถึงบทบาทของผู้นำและองค์กรการชุมนุมของราษฎรปากมูลต่อไป

ผู้นำการชุมนุมคัดค้านของราษฎรปากมูลในช่วงแรก คือ นายอิสสระ สมชัย และนายไพฑูรย์ ขอบเสียง เป็นอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี ทั้งสองคนได้ช่วยประสานงานให้ราษฎรเกิดกลุ่ม "คณะกรรมการรณรงค์คัดค้านการสร้างเขื่อนปากมูล (กคช.)" ซึ่ง

เป็นกลุ่มตัวแทนชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ พ่อค้า นักกฎหมาย นักการเมือง บทบาทของกลุ่มคือ การจัดไฮด์ปาร์ก การยื่นหนังสือต่อนายกรัฐมนตรี การเสนอต่อกรมการวิศวกรรมและการท่องเที่ยว การเผยแพร่ข้อมูล ผลกระทบจากการสร้างเขื่อนโดยออกไปปลิว ส่งบทความผ่านสื่อมวลชนส่วนกลางและท้องถิ่น

สมาคมสิทธิเสรีภาพอีสาน เป็นสมาคมขององค์กรพัฒนาเอกชน มีบทบาทในการศึกษา ข้อมูลผลกระทบ ความต้องการของประชาชนที่ได้รับผลกระทบ และประชาชนกลุ่มต่าง ๆ เผยแพร่ข้อมูลต่อประชาชนในรูปแบบข่าวสาร บทความผ่านสื่อมวลชนส่วนกลางและท้องถิ่น ไปปลิว ไปสเตอร์ หนุนช่วยกลุ่ม กคช. ในเรื่องข้อมูลในการรณรงค์ ประสานงานกลุ่มนักศึกษา องค์กรพัฒนาเอกชน ด้านที่เกี่ยวข้อง นักวิชาการและคณะกรรมการประสานงานองค์กรพัฒนาเอกชน ภาคอีสาน นอกจากนี้กลุ่มนี้ยังได้ลงพื้นที่ขยายความรู้ให้ชาวบ้านปากมูลอย่างเข้มข้น ให้ความรู้แก่ราษฎรปากมูลที่ได้รับผลกระทบในเรื่องสิทธิเสรีภาพ การต่อสู้เรียกร้อง (ฝ่ายการเสริมความรู้กฎหมายชาวบ้าน) จัดอภิปรายวิชาการผลกระทบจากเขื่อน ร่วมกับสมาคมสื่อมวลชนจังหวัดอุบลราชธานีจัดแสดงนิทรรศการเผยแพร่ตามจุดต่างๆ ในโอกาสต่าง ๆ ตามความเหมาะสม

นอกจากสมาคมสิทธิเสรีภาพอีสานแล้วยังมีกลุ่มภายนอกท้องถิ่นที่เข้ามาช่วยด้วยคือ มีกลุ่มนักศึกษาจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น แกน คอทส. ไปรณรงค์เผยแพร่ข้อมูลแก่ประชาชนจังหวัดอุบลฯ และการหนุนช่วยจากโครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ ศูนย์เทคโนโลยีเพื่อสังคม

โดยสรุปช่วงแรกนี้คณะกรรมการคัดค้านเขื่อนปากมูล (กคช.) และสมาคมสิทธิเสรีภาพอีสานได้มีบทบาทสำคัญในการระดมพลังเสียงสนับสนุนจากรัฐบาลและกลุ่มบุคคลและองค์กรอื่นที่เป็นพันธมิตรดำเนินการให้รัฐบาลและ กฟผ. พิจารณาข้อเรียกร้องในการไม่ให้สร้างเขื่อนปากมูล อย่างไรก็ตามก็ไม่มีผลกระทบใดๆแต่อย่างใด

3. หนังสือพิมพ์และสื่อมวลชน พลังสนับสนุนและพันธมิตร

ภาพการชุมนุมเรียกร้องของราษฎรปากมูลในการชุมนุมคัดค้านในช่วงนี้ (มีนาคม 2532 - มิถุนายน 2532) ได้รับการสื่อสารในรูปข่าวมากที่สุด นอกจากหนังสือพิมพ์รายวันแล้ว ยังมีบทความในวารสาร รายงานวิจัยและจดหมายถึงนายกรัฐมนตรีแสดงความคิดเห็นในเรื่องการสร้างเขื่อนอย่างกว้างขวาง การที่ประเด็นการขัดแย้งในการดำเนินโครงการพัฒนาไฟฟ้าพลังงานน้ำ ได้รับการเผยแพร่นั้นส่วนหนึ่งเป็นผลของการรณรงค์ของคณะกรรมการคัดค้านเขื่อนปากมูล (กคช.) และสมาคมสิทธิเสรีภาพอีสานที่จะสร้างเสียงประชาชนบีบให้รัฐบาลและกฟผ. และการที่สื่อมวลชนคือหนังสือพิมพ์เองได้ให้ความสนใจแก่ปัญหานั้นมาก เป็นการดึงประเด็นของปัญหาให้สู่ความสนใจของประชาชน และสร้างความชอบธรรมของปัญหาให้เกิดขึ้น (legitimizing of the issue) กล่าวคือทำให้ทุกฝ่ายโดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐบาลและหน่วยงานที่รับผิดชอบต้องหยิบยกเรื่อง

นี้ขึ้นมาเพื่อพิจารณาแก้ไขอิทธิพลของสื่อมวลชน ได้เริ่มมีผู้ให้ความสนใจมากขึ้น โดยเฉพาะการที่สื่อมวลชนลงบทความว่า “โต้ คำหามาน คนไท กรณี “เขื่อนปากมูล”” ได้ได้กันถึงข้อมูลในการสร้างเขื่อนปากมูลว่า “มันเป็นเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำที่ประหลาดที่สุดในโลก เพราะสร้างอยู่ใต้เมืองได้ชุมชนใหญ่ ๆ หลายอำเภอ หลายจังหวัด ที่พร้อมจะระบายนีโศโครกิจำนวมมหาศาลลงสู่อ่างเก็บน้ำ” [มติชน 1 สิงหาคม 2533] นอกจากนี้หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น 2-3 ฉบับ ก็ได้ลงเรื่องราวของข้อมูลเกี่ยวกับเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนปากมูล ทั้งหมดนี้พุดถึงผลกระทบจากการสร้างเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำปากมูลทั้งสิ้น

ในช่วงนี้รัฐบาลยังมีได้ตัดสินใจอะไร เพียงแต่ให้จังหวัดสอดส่องดูแลความมั่นคง โดยเพิ่งไปถึงที่แกนนำคนสำคัญคือนายอิสสระ สมชัย [ลำเนาเอกสาร “ลับ” บันทึกข้อความเรื่องความเคลื่อนไหวของนายอิสสระ สมชัย] ซึ่งมีบันทึกความเคลื่อนไหวของนายอิสสระ สมชัย ว่า

“นายอิสสระ สมชัย เคยเป็นอดีตสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานี เขต 2 เมื่อ พ.ศ. 2529 และสมัคร ส.ส. เมื่อ ก.ค. 2531 แต่ไม่ได้รับการเลือกตั้ง หลังจากนั้นนายอิสสระได้ทำการเคลื่อนไหวเป็นผู้นำราษฎรที่ได้รับความเดือดร้อนจากการสร้างเขื่อนปากมูล ทำการคัดค้านการสร้างเขื่อนดังกล่าว นอกจากนี้ยังได้ทำการชักชวนผู้นำราษฎรที่ได้รับความเดือดร้อนจากการดำเนินโครงการอีสานเขียว และโครงการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร ให้ทำการคัดค้านหรือขัดขวางการดำเนินงานของเจ้าหน้าที่อาจจะเพื่อเป็นการสร้างคะแนนนิยมไว้สำหรับการเลือกตั้งครั้งต่อไป”

ในขณะที่เดียวกันทาง กฟผ. ก็ไม่ได้ดำเนินโครงการอะไรเกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างจริงจัง เพราะประเด็นสำคัญที่จะต้องอาศัยสื่อมวลชนก็คือการประชาสัมพันธ์โครงการในแง่การสร้างประโยชน์ซึ่งเราจะพบในหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ในช่วงนั้นที่ประชาสัมพันธ์โครงการนี้อย่างเด่นชัด

ในด้านการสร้างพันธมิตรนั้น ในช่วงแรกของการชุมนุมคัดค้านนี้ยังไม่ปรากฏชัด นอกจากมีหนังสือพิมพ์และนักเขียนบทความสนับสนุนแล้ว การรณรงค์ของผู้นำการประท้วงยังคงอยู่ในขั้นพยายามรวบรวมพลังสนับสนุนจากบรรดาราษฎรปากมูลให้แน่นหนาเสียก่อน พันธมิตรอื่น ๆ ที่ผู้นำชุมนุมได้พยายามสร้างขึ้นได้แก่ นักวิชาการ นักศึกษา ผู้นำเกษตรกรและชาวบ้าน ผู้นำนักศึกษาและนักการเมืองที่เป็นสมาชิกผู้แทนราษฎร และวุฒิสมาชิก และแม้กระทั่งองค์กรระหว่างประเทศ พันธมิตรและฝ่ายตรงข้ามของราษฎรปากมูล ผู้เข้าร่วมชุมนุมปรากฏชัดขึ้น ๆ ในช่วงนั้น ตั้งแต่ช่วงที่สองเป็นต้นไป ข้อที่น่าสังเกตคือ นักการเมืองได้เข้ามามีบทบาทในเรื่องโครงการพัฒนาพลังงานไฟฟ้าของ กฟผ. เสมอมา โดยเฉพาะพรรคประชาธิปัตย์ก็พยายามหาเสียงสนับสนุนโดยกล่าวว่า ราษฎรปากมูลไม่เห็นด้วยกับการพัฒนาโครงการพลังงานไฟฟ้าของ กฟผ. และในปี 2536

ที่มีเหตุการณ์รุนแรง เรื่องนี้ก็ได้รับการเสนอเข้าสู่การพิจารณาในกรณีสิทธิมนุษยชน เพราะฉะนั้น นักการเมืองซึ่งเป็นเสมือนพันธมิตรระดับชาติของราษฎรปากมูล ซึ่งเป็นฐานสนับสนุนได้อย่างดี

4. การโต้ตอบของรัฐบาล การไฟฟ้าฝ่ายผลิต ต่อการเคลื่อนไหวของกลุ่มราษฎรที่ชุมนุม การโต้ตอบของรัฐบาลที่ผ่านมายังจังหวัดภายใต้การนำของผู้ว่าราชการจังหวัด ในการจัดการความเรียบร้อยต่อผู้ชุมนุม พบว่าผู้ว่าราชการจังหวัดมีความเห็นสอดคล้องกับการพัฒนาพลังงานไฟฟ้าเขื่อนปากมูลเป็นอย่างยิ่ง โดยทัศนคติของข้าราชการจังหวัดมักจะมุ่งประเด็นที่ราษฎรชุมนุมประท้วงนั้น เป็นการทำให้เกิดความไม่มั่นคงปลอดภัย

ขณะเดียวกัน กพฟ.ก็ใช้นโยบายสร้างแรงจูงใจกับชาวบ้านที่เป็นแกนนำโดยนำทรัพย์สินเงินไปให้ ตลอดจนสร้างสาธารณูปโภคให้กับชาวบ้านที่อยู่ในเขตที่ได้รับผลกระทบ

อย่างไรก็ตามทั้งจังหวัด รัฐบาล และกพฟ.ก็ไม่ได้แก้ปัญหาเรื่องนี้อย่างจริงจังในช่วงแรกนี้ คงปล่อยให้เหตุการณ์ล่วงเลยไปจนถึงช่วงที่ 2

5. สรุปวิเคราะห์

การชุมนุมคัดค้านของราษฎรปากมูลที่เกิดขึ้นในช่วงนี้ แสดงให้เห็นว่าราษฎรปากมูลได้ใช้วิธีการชุมนุมคัดค้านอันเป็นเครื่องมือของกลุ่มไร้อำนาจอย่างแท้จริง เพราะไม่สามารถจะใช้ทรัพยากรทางการเมืองที่กลุ่มการเมืองหรือกลุ่มธุรกิจในระบบใช้ต่อรองกับกพฟ.ได้ การชุมนุมคัดค้านให้ได้ผล จำเป็นต้องอาศัยเสียงสนับสนุนจากราษฎรปากมูล ซึ่งจะต้องระดมให้เข้าร่วมในขบวนการเคลื่อนไหว เพราะฉะนั้นผู้นำการประท้วงจึงได้จัดองค์การในระดับต่างๆ สร้างเป็นเครื่องช่วยในการติดต่อกับบรรดาราษฎรปากมูลและใช้ไปปลิว แดงการณ เวทีคอนเสิร์ต บทความ การประชุมและการสัมมนา และสื่อมวลชน ที่สำคัญคือ หนังสือพิมพ์ ขยายขบวนการประท้วงเปลี่ยนข้อคัดค้านให้เป็นประเด็นสาธารณะขึ้นมาก นอกจากหนังสือพิมพ์แล้วกลุ่มผู้นำประท้วงยังได้สร้างพลังสนับสนุนและพันธมิตรจากกลุ่มอื่นๆ อีกได้แก่ นักวิชาการ นักศึกษา ผู้นำเกษตร นักศึกษาและนักการเมืองระดับชาติ เป็นการประสานพลังในการให้รัฐบาลยอมรับพิจารณาข้อเรียกร้อง

ในด้านการตอบโต้ของรัฐบาลนั้น เนื่องจากเป็นช่วงที่บรรยากาศทางการเมืองค่อนข้างเชื่อมต่อนพัฒนาโครงการต่างๆ ที่จะทำให้พื้นที่ภาคอีสานเป็นสีเขียว เป็นแหล่งอุตสาหกรรมใหม่ ดังนั้นการแก้ไขปัญหา หรือดำเนินการใดๆ เพื่อจะแก้ไขปัญหาย่างตรงประเด็นก็ถูกละเลย มีการดูเลอย่างหลวมๆ เจ้าหน้าที่ของรัฐได้แต่เฝ้าคอยจับตาดูพฤติกรรมของผู้นำและขบวนการชุมนุมคัดค้าน ขณะเดียวกันฝ่ายเจ้าหน้าที่รัฐก็จ้องจะทำลายความเชื่อถือของผู้นำและองค์กรประท้วงว่าเป็น "ขบวนการของฝ่ายซ้าย" เป็น "คอมมิวนิสต์" หรือ "ผู้ไม่หวังดีต่อชาติ" อย่าง ชัดเจน

ข. การชุมนุมประท้วงครั้งที่สอง คัดค้านการอนุมัติงบประมาณ

(มิถุนายน 2532 - 23 กุมภาพันธ์ 2534)

1. ผู้ประท้วง ลักษณะรูปแบบ วิธีการประท้วง และเหตุการณ์ที่สำคัญ

เป็นช่วงที่มีการเคลื่อนไหวของกลุ่มผู้สนับสนุนการสร้างเขื่อนนำโดยนายไชยศิริ เรื่องกาญจนเศรษฐ์ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ร่วมกับจังหวัดและกฟผ. ราษฎรปากมูล ยังคงมีแกนนำโดยนายอิสสระ สมชัย กลุ่มทนายความ และนักศึกษา ในช่วงนี้อาจแบ่งการพิจารณาเป็น 2 ช่วง คือ

ช่วงการรณรงค์เคลื่อนไหวก่อนการอนุมัติงบประมาณ

- กลุ่มนักศึกษาอีสานมหาวิทยาลัยรามคำแหง ยื่นหนังสือต่อนายกรัฐมนตรี ขอให้ทบทวนการสร้างเขื่อนปากมูล

- มีการชุมนุมประท้วงที่หน้าศาลากลางจังหวัดจำนวน 3,000 คน เป็นเวลา 3 วัน ยื่นหนังสือเรียกร้องให้รัฐบาลทบทวนการสร้างเขื่อนผ่านผู้ว่าราชการจังหวัด นายสายสิทธิ์ พรแก้ว

- กลุ่มผู้คัดค้านยื่นหนังสือที่ทำเนียบรัฐบาลอีกครั้งขอให้ทบทวนการสร้างเขื่อน

- ชาวบ้านจากอำเภอโขงเจียม และอำเภอบึงสามพัน 300 คน ชุมนุมที่แก่งสะพือ คัดค้านการอนุมัติโครงการเขื่อนปากมูลซึ่งกำลังจะเข้า ครม.

ช่วงการเคลื่อนไหวหลังอนุมัติงบประมาณ

ชาวบ้านได้ใช้วิธีการชุมนุมที่แก่งสะพือ เป็นเวลา 3 วัน ประกาศไม่ยอมรับมติ ครม. โดยในวันสุดท้ายได้เคลื่อนย้ายไปที่จุดสร้างเขื่อนเพื่อตั้งศาลเพียงตาบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในลำน้ำมูล หากผู้ใดทำลายให้มีอันเป็นไป หลังจากนั้นจึงสลายการชุมนุม

จะเห็นได้ว่าในช่วงที่สองนี้ กลุ่มผู้ประท้วงยังคงใช้ลักษณะวิธีการเดิม

2. ผู้นำและองค์กรการประท้วง

ในช่วงที่สองนี้ผู้นำประท้วงยังเป็นคนเดิม และเป็นแกนนำกลุ่มเดิม นายอิสสระ สมชัย ได้ใช้นโยบายเหมือนในช่วงแรก คือ รณรงค์และประชาสัมพันธ์ในเชิงผลกระทบ ขบวนการสร้างเขื่อนปากมูล องค์กรในการชุมนุมคัดค้านยังคงเป็นกลุ่ม กคช. เป็นหลัก

3. หนังสือพิมพ์และสื่อมวลชน พลังสนับสนุนและพันธมิตร

ดังได้กล่าวถึงในช่วงแรก เกี่ยวกับการรณรงค์ทางจดหมายอย่างเป็นทางการในหน้าหนังสือพิมพ์ การที่ผู้นำและองค์กร ราษฎรปากมูล ได้ใช้วิธีการดังกล่าวเป็นเครื่องชี้ให้เห็นว่าไม่ต้องจำเป็นต้องอธิบายขยายความต่อไปว่า ราษฎรปากมูล ได้เห็นความสำคัญของการที่จะให้ประเด็นการเรียกร้องได้รับการเผยแพร่ในหนังสือพิมพ์อย่างกว้างขวางเพื่อเรียกเสียงสนับสนุนจาก

บรรดาราษฎร และผู้เห็นใจกลุ่มอื่นๆ การลงมาสำรวจความกระตือรือร้นขององค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการ เป็นการพยายามแสดงให้เห็นว่า ราษฎรปากมูลเคลื่อนไหวเป็นขบวนการใหญ่ เป็นการกระทำของราษฎรส่วนใหญ่ มิใช่เรื่องของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ ในด้านหนังสือพิมพ์เองก็ได้นำบทความที่เขียนโดยนักเรียนและผู้สนใจในการพัฒนาโครงการสร้างเขื่อนพลังน้ำเพื่อผลิตกระแสไฟฟ้า ได้มีการลงแสดงความคิดเห็นอย่างกว้างขวางเป็นต้น

สำหรับในด้านพันธมิตรในช่วงนี้ กล่าวได้ว่าการเคลื่อนไหวของราษฎรปากมูลได้รับความสนใจจากนักการเมืองมาก ดังข้อความที่ปรากฏเป็นข่าวในหนังสือพิมพ์มติชน ได้สะท้อนความสนใจปัญหาเขื่อนปากมูล [มติชน วันอังคารที่ 13 มิถุนายน 2532] จาก ส.ส.อุบล คือนายดุสิต โสภิตชา นายชัชวาลย์ ชมภูแดง ส.ส.ร้อยเอ็ด ต่อกรณีการโต้ตอบระหว่างนายนิกร วิสเพ็ญ กับ ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง ดังนี้

“นายนิกร วิสเพ็ญ ...การพัฒนาต้องคำนึงผลที่จะเกิดกับคนในชุมชน หากการพัฒนาใดไม่เกิดประโยชน์กับคนในชุมชนนั้นถือว่าการพัฒนานั้นล้มเหลว ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง ... เขื่อนปากมูลต้องสร้างแน่ 100% โดยไม่จำเป็นต้องหาข้อยุติกับใคร เพราะทุกอย่างอนุมัติเรียบร้อยแล้ว ใครไม่พอใจคัดค้านได้ แต่รัฐบาลจะสร้างให้เสร็จภายในปี 2536 นี้...”

กล่าวโดยสรุป ราษฎรปากมูลยังได้หนังสือพิมพ์ องค์กรพัฒนาเอกชน นักการเมืองท้องถิ่น เป็นพันธมิตรในการเรียกร้องต่อรัฐบาล

4. การโต้ตอบของรัฐบาล การไฟฟ้าฝ่ายผลิต ต่อการเคลื่อนไหวชุมนุมคัดค้านของราษฎรปากมูล

ปฏิกิริยาที่สำคัญของฝ่ายรัฐบาล ที่เกิดขึ้นในช่วงที่สองนี้ คือ เหตุการณ์ เมื่อวันที่ 11 มิถุนายน 2532 ที่ศาลากลางจังหวัดอุบลราชธานี ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี พร้อมด้วย ส.ส.ภาคตะวันออกเฉียงเหนือจำนวนหนึ่ง และเจ้าหน้าที่จากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ได้จัดประชุมเพื่อชี้แจงโครงการสร้างเขื่อนปากมูล โดยมีหัวหน้าส่วนราชการของจังหวัดอุบลราชธานี นายอิสสระ สมชัย อดีตสส.อุบลราชธานี ซึ่งเป็นตัวแทนกลุ่มคัดค้านและคณะรวม 20 คนเข้าร่วมในการชี้แจงของ ร.ต.อ.เฉลิม ครั้งนี้ ได้มีการเดินออกจากที่ประชุมของกลุ่มคัดค้านทันที หลังจากที่ ร.ต.อ.เฉลิม ตอบกลุ่มคัดค้านว่า

“ไม่มีการหาข้อมูล หรือความคิดเห็นและยุติกับใคร เชื้อนปากมูลสร้างแน่
100% จะลงมือ ปี 2533 แล้วเสร็จ ปี 2536 ใครไม่เห็นด้วยก็คัดค้านไป”

จากลีลาการตอบคำถามดังกล่าวข้างต้น ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง ก็ยังคงแสดงลีลาดังกล่าว กับชาวบ้านอีกด้วย เมื่อตนต้องไปพบชาวบ้านหลังจากการประชุมชี้แจงดังกล่าว ชาวบ้านได้ให้ไว้ ร.ต.อ.เฉลิม หลังจากที่ ร.ต.อ.เฉลิม พยายามตัดบทชาวบ้านไม่ให้ซักถาม มีการผลักหน้าอก ชาวบ้าน ด้วยปฏิริยาดังกล่าวได้กลับกลายเป็นการสร้างสถานการณ์สนับสนุน หรือทำให้การ คัดค้านมีความยืดเยื้อ ซึ่งก็ตรงกับที่ กัญญา เกษมชัยนันท์ ได้วิเคราะห์ในข้างต้นแล้ว

อย่างไรก็ตามด้วยท่าทีข้างต้นของ ร.ต.อ.เฉลิม อยู่บำรุง ข้างต้น การไฟฟ้าฝ่ายผลิตก็ได้ปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ใหม่ โดยจัดทำเอกสารประชาสัมพันธ์ เป็นหนังสือ ชื่อ “ความจริงของเชื้อนปากมูล” ซึ่งได้ตีพิมพ์ขึ้นเมื่อ ธันวาคม 2533 ตอบข้อคัดค้านของราษฎรปากมูล ด้วยเหตุผลค่อนข้างหนักแน่น ขณะเดียวกันในหนังสือเล่มดังกล่าวก็ได้จัดภาพรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย นายไชยศิริ เรื่องกาญจนเศรษฐ์ นำกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน แสดงความสนับสนุนและมอบดอกไม้ให้นายอนุวัฒน์ วัฒนพงษ์ศิริ ซึ่งเป็น รมต.ประจำสำนักนายกรัฐมนตรี. ขณะนั้น เพื่อทำการสนับสนุนการสร้างเชื้อนของรัฐบาล ก่อนหน้านี้นายไชยศิริ เรื่องกาญจนเศรษฐ์ นายสายสิทธิ์ พรแก้ว ได้เรียกประชุม ส.ส. ส.จ. เพื่อลงชื่อสนับสนุนการสร้างเชื้อนที่ศาลากลางจังหวัดอุบลราชธานี [เหตุการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นในช่วง พฤษภาคม 2533]

การกีดกันชาวบ้านจากการวางแผนของโครงการสร้างเชื้อนปากมูล เกิดขึ้นควบคู่ไปกับการทำลายความชอบธรรมของกลุ่มชาวบ้านที่คัดค้านเชื้อน เจ้าหน้าที่ราชการทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องไม่เคยพยายามที่จะเข้าใจว่า การคัดค้านเชื้อนของชาวบ้านเกิดขึ้นจากความรู้สึกที่แท้จริงของชาวบ้าน มิใช่เกิดจากการยุยงของกลุ่มภายนอกแต่อย่างใด

เช่น ในช่วงระหว่างการชุมนุมประท้วงในบริเวณอำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี เมื่อวันที่ 11 - 14 กุมภาพันธ์ 2533 สมาชิกสภาผู้แทนราษฎรจังหวัดอุบลราชธานีได้ให้สัมภาษณ์สื่อมวลชนสนับสนุนการสร้างเชื้อน นายสุรศักดิ์ บัวขาว พรรคประชาธิปัตย์ และนายปัญญา สิตทาวิทย์ พรรคปวงชนชาวไทย ได้กล่าวหากลุ่มที่ต่อต้านเชื้อนปากมูลว่า “ได้รับการยุยงปลุกปั่นโดยอดีต ส.ส. ที่พยายามเอาเรื่องเชื้อนมาหาเสียง [“Ubon Protest Continuous”, Bangkok Post, 13 Feb. 1990.] ในวันที่สองของการชุมนุมอย่างสงบ กลุ่มของชาวบ้านมีการกล่าวหาว่าชาวบ้าน “เป็นพวกลาวและเขมร คอมมิวนิสต์ การพยายามที่จะเผาที่ว่าจังหวัด” อีกครั้งได้มีการแจกใบปลิวทั่วเมืองอุบลฯ “เรียกร้องให้มีการใช้กำลังเข้าจัดการสลายกลุ่มผู้ชุมนุมเพราะกลุ่มผู้ชุมนุมได้รับเงินสนับสนุนจากพวกคอมมิวนิสต์”

กลยุทธที่รัฐบาลใช้ในการแก้ปัญหาการชุมนุมคัดค้านเขื่อนปากมูลก็คือ การประกาศยอมรับสิทธิของชาวบ้านและการรับปากที่จะพิจารณาประเด็นปัญหาของชาวบ้าน แต่คำสัญญาของรัฐที่ผ่านมาเป็นเพียงการแก้ปัญหาเฉพาะหน้าเท่านั้น

ยกตัวอย่างเช่น รัฐได้สัญญาที่จะตั้งคณะกรรมการชุดต่างๆ 5 ชุด เพื่อพิจารณาปัญหาของชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากเขื่อนปากมูล แต่ท้ายที่สุดรัฐบาลได้ดำเนินการตั้งคณะกรรมการขึ้นจริงเพียง 3 ชุด แต่คณะกรรมการเหล่านี้ก็ได้ดำเนินการตามที่รัฐได้สัญญาไว้กับ ชาวบ้าน เช่น ในขณะที่ชาวบ้านจำนวน 35,000 คน ชุมนุมประท้วงยึดเยื่อที่ตัวเมืองจังหวัด อุบลราชธานี ในช่วงต้นเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2534 เมื่อกระแสการคัดค้านเขื่อนปากมูลเริ่มขยายวง หลังจากที่ได้มีการชุมนุมติดต่อกันเป็นวันที่สี่ นายอนุวัฒน์ วัฒนพงษ์ศิริ รมต.ประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบดูแลการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ได้ประกาศในวันที่ 14 กุมภาพันธ์ 2534 ให้ระงับการก่อสร้างเขื่อนปากมูล จนกว่าจะมีการสรุปผลของคณะกรรมการศึกษาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม และสัญญาว่าจะมีการไต่สวน และพิจารณาข้อเรียกร้องของชาวบ้านอย่างละเอียด การชุมนุมของชาวบ้านจึงยุติลงชั่วคราว แต่หลังจากนั้นปรากฏว่ารัฐบาลกลับมิได้ดำเนินการใดๆ รวมทั้งการตั้งคณะกรรมการเพื่อฟังการร้องทุกข์ของชาวบ้าน จนกระทั่งกลางเดือนเมษายน หนังสือพิมพ์บางกอกโพสต์ ได้ตีพิมพ์บทบรรณาธิการวิพากษ์วิจารณ์ความล่าช้าของรัฐบาลได้อย่างน่าสนใจว่า “นายอนุวัฒน์ ได้เคยให้สัญญาว่าจะมีการรับฟังความคิดเห็นของกลุ่มชาวบ้านที่คัดค้าน แต่จนกระทั่งบัดนี้ ดูเหมือนว่าจะยังไม่มี การดำเนินงานแต่อย่างใด (Editorial, The Nation, 19 April 1990) หรือการประกาศระงับการก่อสร้างเขื่อนของรัฐมนตรีอนุวัฒน์ จนกว่าคณะกรรมการชุดพิเศษจะพิจารณาข้อเรียกร้องของชาวบ้านแล้วเสร็จ สิ่งเหล่านี้เป็นเพียงแค่งลยุทธทางการเมืองเพื่อสลายการชุมนุมประท้วงของชาวบ้าน และทำลายกระแสการคัดค้านโครงการสร้างเขื่อนปากมูลที่กำลังได้รับความสนใจ และแรงสนับสนุนจากสาธารณชนทั่วไป

การโต้ตอบของรัฐบาล และกฟผ.ต่อกรณีเขื่อนปากมูล อีกประเด็นหนึ่งที่สำคัญคือ การใช้ความรุนแรง และการข่มขู่คุกคาม อาทิ ในวันที่สองของการชุมนุมประท้วงของชาวบ้านในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2533 รัฐได้จัดส่งเจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดนและทหารพรานติดอาวุธสงครามครบมือ เข้าล้อมกลุ่มชาวบ้านที่ทำการประท้วง และจัดวางลวดหนามแหลมล้อมชาวบ้านเพื่อป้องกันมิให้พวกพ่อค้าแม่ค้าหาบเร่ หรือชาวบ้านอื่นส่งเสบียงอาหารและน้ำให้แก่ ผู้ชุมนุม [“Ubon Protest Continuous”, Bangkok Post, 13 Feb. 1990.] ทหารพรานกลุ่มใหญ่ได้ขึ้นรถบรรทุกบุกเข้าไปยังกลุ่มผู้ชุมนุม โดยได้รับคำสั่งให้จัดการกับ “กลุ่มคอมมิวนิสต์จากต่างประเทศ” ที่พยายามจุดไฟเผาศาลาว่าการจังหวัด [“EGAT Official . Pak Moon Dam Opponents Hold Talks”, The Nation, April 1990] อีกทั้งมีการเผยแพร่แถลงการณ์เรียกร้องให้มีการใช้กำลังขั้นเด็ดขาดสลายการชุมนุมของกลุ่มชาวบ้าน การข่มขู่คุกคามเกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง และปะทุเป็น

คณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติได้พิจารณาข้อพิพาทเกี่ยวกับดินแดนในเขตจังหวัดปัตตานี และจังหวัดนราธิวาส ซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาลไทย และรัฐบาลมาเลเซีย โดยที่รัฐบาลมาเลเซียได้ยื่นข้อพิพาทต่อคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติเมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๓๓ และรัฐบาลไทยได้ยื่นข้อพิพาทต่อคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติเมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๓๓ โดยที่รัฐบาลไทยได้ยื่นข้อพิพาทต่อคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติเมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๓๓ และรัฐบาลมาเลเซียได้ยื่นข้อพิพาทต่อคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติเมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๓๓

๕. สหรัฐอเมริกา

เมื่อวันที่ ๒๓ ธันวาคม ๒๕๓๔ หนังสือพิมพ์วอชิงตันโพสต์ได้ตีพิมพ์บทความเกี่ยวกับข้อพิพาทดินแดนในเขตจังหวัดปัตตานี และจังหวัดนราธิวาส ซึ่งอยู่ภายใต้การปกครองของรัฐบาลไทย และรัฐบาลมาเลเซีย โดยที่รัฐบาลไทยได้ยื่นข้อพิพาทต่อคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติเมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๓๓ และรัฐบาลมาเลเซียได้ยื่นข้อพิพาทต่อคณะมนตรีความมั่นคงแห่งสหประชาชาติเมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๕๓๓

นักวิชาการร้องขอเอกสารถูกเปิดเผยวันเดียวกับการประชุมนัดสุดท้ายซึ่งทาง รมต.ไพจิตร ยืนยันว่าการก่อสร้างต้องดำเนินต่อไป

การประชุมเรียกร้องไม่ให้ธนาคารโลกอนุมัติเงินกู้แก่โครงการฯเชื่อมปากมูล

ที่มาของการชุมนุม ขณะที่การพิจารณาผลกระทบจากการสร้างเขื่อนปากมูลยังดำเนินการไม่สิ้นสุด กฟผ.ได้ทำการระเบิดหินเพื่อก่อสร้างห้วงงานไปเรื่อยๆ ในขณะที่เดียวกัน กลุ่มองค์กรสิ่งแวดล้อมได้จัดสัมมนา "วิเคราะห์รายงานการศึกษาผลกระทบจากการสร้างเขื่อนปากมูล" โดยมีนักวิชาการด้านการแพทย์ การประมง เข้าร่วม ผลการสัมมนาพบว่าการสร้างเขื่อนจะก่อให้เกิดผลกระทบใหญ่ๆ ใน 2 เรื่อง คือการพบบอยทริคูลา เพอริดา ซึ่งเป็นที่เพาะตัวพยาธิใบไม้ในเลือด หอยชนิดนี้อาจเกิดขึ้นและเป็นพาหะนำพยาธิได้ หากมีการสร้างเขื่อน เนื่องจากสามารถเจริญเติบโตได้ดีในที่น้ำนิ่งไหลช้า และอีกประเด็นหนึ่งคือ การสร้างเขื่อนจะทำให้ปลาหลายชนิดสูญพันธุ์ เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงสภาพแวดล้อมของปลายังมีไม่เพียงพอ และสรุปว่าการประเมินในเรื่องสาธารณสุข สังคม และความหลากหลายทางชีวภาพในแม่น้ำไม่เพียงพอ

กลุ่มราษฎรปากมูลได้รวมตัวกันอีกครั้งในนามกลุ่มว่า "กลุ่มอึกแม่น้ำมูล" ในโอกาสที่ธนาคารโลกอันเป็นองค์กรให้ทุนส่วนหนึ่งกับโครงการเชื่อมปากมูลจะมาประชุมที่เมืองไทย เพื่อยืนยันเจตนาคัดค้านไม่ให้ธนาคารโลกอนุมัติเงินกู้ให้กับ กฟผ. เนื่องจากผลกระทบที่กล่าวข้างต้น

ราษฎรปากมูลได้ร่วมชุมนุมกับกลุ่มพันธมิตร ตั้งแต่วันที่ 9 - 11 ตุลาคม 2534 จนกระทั่งธนาคารโลกตัดสินใจเลื่อนการพิจารณาให้เงินกู้โครงการเชื่อมปากมูล ในวันที่ 10 ตุลาคม 2534 เนื่องจากต้องการจะเดินทางมาพูดคุยกับราษฎรที่จะได้รับผลกระทบเพื่อหาข้อมูลก่อนที่จะมีการตัดสินใจ และได้เลื่อนการพิจารณาออกไปอีกครั้งหลังจากลงพื้นที่รับข้อมูล ในวันที่ 17 ตุลาคม 2534 ธนาคารโลกให้เลื่อนการพิจารณาการให้เงินกู้ออกไปชั่วคราว โดยจะออกพื้นที่เพื่อทำการสำรวจ รัฐบาลไทยประกาศไม่รื้อเงินกู้จากธนาคารโลกและจะสร้างเขื่อนต่อไป วันที่ 18 ตุลาคม 2534 ตัวแทนธนาคารโลกจาก 10 ประเทศ ลงพื้นที่สำรวจข้อมูลและพบชาวบ้าน มีชาวบ้าน 1,000 คน ชุมนุมกันที่แก่งสะพือ อ.พิบูลย์

วันที่ 11 ธันวาคม 2534 ที่ประชุมธนาคารโลกอนุมัติเงินกู้ให้รัฐบาลไทย 22 ล้านเหรียญ หรือ 367 ล้านบาท โดยมีมติไม่เป็นเอกฉันท์ โดยมีประเทศใหญ่ๆ คือ สหรัฐฯ เยอรมัน และออสเตรเลีย ได้โหวตไม่อนุมัติ และประเทศอังกฤษงดออกเสียง

ในช่วงนี้ชาวบ้านยังคงชุมนุมด้วยลักษณะและวิธีการเดิมๆ ที่ผ่านมา ยังไม่มีการเปลี่ยนแปลงทางในการชุมนุม

2. ผู้นำและองค์กรการประท้วง

ในช่วงระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ถึงเดือนเมษายน พ.ศ. 2534 ผู้นำชาวบ้านริมแม่น้ำมูลที่คัดค้านเขื่อนปากมูลเริ่มตระหนักถึงความจำเป็นในการกระชับประสานงานและขยายการรณรงค์ออกสู่สาธารณชนวงกว้าง ดังนั้นตัวแทนชาวบ้านจึงได้ร่วมกันจัดตั้งกลุ่มชาวบ้านตลอดริมแม่น้ำมูลในเขตอำเภอโขงเจียมและพิบูลมังสาหารโดยใช้ชื่อว่า "กลุ่มฮักแม่น้ำมูล" ซึ่งขยายแนวร่วมไปสู่กลุ่มอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมในระดับจังหวัดและในระดับประเทศ กลุ่มฮักแม่น้ำมูล ได้ประสานงานกับองค์กรพัฒนาเอกชนที่ทำงานด้านสิ่งแวดล้อม และกลุ่มนักศึกษา เพื่อทำการเผยแพร่ข้อมูลเกี่ยวกับผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อน คุณศรีสุวรรณ ดวงขจร ผู้ประสานงานโครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ ได้กล่าวถึงกลุ่มฮักแม่น้ำมูลไว้ว่า

"การรวมกลุ่มเป็นเครือข่ายของชาวบ้านที่คัดค้านเขื่อนปากมูลช่วยให้โครงการฟื้นฟูชีวิต และธรรมชาติได้รับทราบข้อมูลที่เป็นจริงของชาวบ้านในเขตลำแม่น้ำมูลเพิ่มขึ้น การทำงานร่วมกันของกลุ่มชาวบ้าน และองค์กรพัฒนาเอกชนนี้ทำข้อเรียกร้องของชาวบ้าน ได้รับความสนใจฟังในภาคอีสาน ในกรุงเทพฯหรือรวมไปถึงกรุงวอชิงตัน จุดนี้เป็นสิ่งที่สำคัญที่สุดของการรวมกลุ่มของชาวบ้านทีเดียว"

(สัมภาษณ์คุณศรีสุวรรณ ดวงขจร ผู้ประสานงานโครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ, 2534)

กลุ่มฮักแม่น้ำมูลได้ส่งตัวแทนเข้าร่วมในการประชุมสัมมนาที่กรุงเทพฯหลายครั้ง รวมทั้งได้มีโอกาสได้เสียง และแลกเปลี่ยนข้อมูลกับเจ้าหน้าที่ราชการ อีกทั้งยังได้รับการสนับสนุนอย่างมากจากนักวิชาการอิสระจากสถาบันต่างๆ มีสิ่งที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ กลุ่มฮักแม่น้ำได้เขียนจดหมายด้วยตนเองถึงธนาคารโลกซึ่งเป็นแหล่งเงินทุนที่สำคัญของโครงการปากมูล และได้เรียกร้องตัวแทนธนาคารโลกในภูมิภาคเอเชียในพิจารณาทบทวนการสนับสนุนโครงการดังกล่าว นับเป็นครั้งแรกในประวัติศาสตร์ที่กลุ่มชาวบ้านในประเทศไทยที่ได้รับผลจากโครงการธนาคารโลก ได้จัดการชุมนุมประท้วงธนาคารโลก เพื่อกดดันให้ธนาคารโลกยุติการให้เงินสนับสนุนโครงการดังกล่าว

วันที่ 19 มีนาคม 2534 ตัวแทนชาวบ้านปากมูล 5 คน ได้ยื่นหนังสือและรายชื่อของประชาชน 12,000 คน ที่คัดค้านเขื่อนปากมูลให้คุณฟิลลิป เอนเนซ หัวหน้าฝ่ายตัวแทนภูมิภาคเอเชียของธนาคารโลก ซึ่งมีสำนักงานอยู่ในกรุงเทพฯ (Am Danaiya Usher, "Ubon Villagers Meet World Bank to Protest Dam, The Nation, 20 March 1991) ในช่วงวันที่ 7 - 10 กันยายน ปีเดียวกัน กลุ่มชาวบ้านและนักศึกษาได้ชุมนุมประท้วงหน้าสำนักงานธนาคารโลกที่กรุงเทพฯ และ

ได้ร่วมกันร่างจดหมายอธิบายถึงประธานธนาคารโลก คุณ ลูอิส เพรสตีล โดยมีเนื้อหาจดหมายอธิบายถึงเหตุผลที่ชาวบ้านคัดค้านเขื่อนปากมูล และเรียกร้องให้ธนาคารโลกถอนตัวจากการสนับสนุนโครงการดังกล่าว (จดหมายฉบับนี้ลงวันที่ 9 ก.ย. 34) หลังจากนั้นกลุ่มชาวบ้านและผู้อำนวยการบริหารของธนาคารโลกได้จัดประชุมปรึกษาหารือ ขึ้นเมื่อวันที่ 13 ตุลาคม ที่กรุงเทพฯ (โดยมีโครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติเป็นเจ้าภาพ) และที่แก่งสะพือ อีก 5 วัน ถัดมา (คือวันที่ 18 ต.ค.34) โดยมีกลุ่มอนุรักษ์แม่น้ำมูลเป็นเจ้าภาพ ในครั้งสุดท้าย เมื่อเดือนธันวาคม 2534 กลุ่มชาวบ้านได้จัดชุมนุมและอดข้าวประท้วงหน้าสำนักงานธนาคารโลกที่กรุงเทพฯ โดยได้ทำการประท้วงติดต่อกัน 5 วัน 5 คืน แต่ท้ายที่สุดชาวบ้านกลับได้รับคำตอบว่าสภาผู้อำนวยการของธนาคารโลกได้ตัดสินใจยืนยันที่จะให้เงินสนับสนุนโครงการปากมูล คณะกรรมการกลุ่มอีกแม่น้ำมูล จึงเขียนจดหมายถึง คุณลูอิส เพรสตีล ประธานธนาคารโลก และให้ธนาคารโลกทราบว่า ชาวบ้านริม แม่น้ำมูล ถือว่าธนาคารโลกต้องรับผิดชอบต่อผลกระทบที่จะเกิดขึ้นต่อแม่น้ำมูล และวิถีชีวิตของ ชาวบ้าน (จดหมายของนายเที่ยง บรรเทา ถึง Mr.Luis Preston ประธานธนาคารโลก ลงวันที่ 12 ธ.ค.2534)ในขณะเดียวกันกลุ่มอีกแม่น้ำมูลได้ร่างจดหมายเปิดผนึกถึงองค์กรพัฒนาเอกชนใน ต่างประเทศที่ให้การสนับสนุนกิจกรรมของธนาคารโลก กัดดันและคัดค้านตัวแทนของรัฐบาลตนในสภาผู้อำนวยการธนาคารโลก ที่ลงมติสนับสนุนเขื่อนปากมูล (จดหมายของพ่อเที่ยง บรรเทา ถึง "ประชาชนของประเทศที่มีตัวแทนในสภาผู้อำนวยการบริหารธนาคารโลก" ลงวันที่ 12 ธ.ค. 34"

ในช่วงที่สามนี้ราษฎรปากมูลเริ่มมีบทบาทมากขึ้น และขึ้นเป็นแกนนำ แกนนำสำคัญๆ คือนายเที่ยง บรรเทา ประธานกลุ่มอีกแม่น้ำมูล นายประเสริฐ ทองคำ เลขากกลุ่ม และนางเจริญ กองสุข ราษฎรปากมูล ที่ยืนหยัดในการชุมนุมเรื่องเขื่อนปากมูลทุกยุคทุกสมัย แกนนำเหล่านี้ทำหน้าที่ให้ข้อมูลข่าวสารแก่นักข่าวที่ลงมาทำข่าวในพื้นที่ถึงพฤติกรรม การตอบโต้ของฝ่ายรัฐบาล และกฟผ. ตัวอย่างของข้อมูลที่น่าสนใจจากคำบอกเล่าของนางเจริญ กองสุข คือ

"เขาว่าใครไม่ยอมเซ็นต์เดี๋ยวนี้ก็จะไม่ได้แล้ว แล้วจะมาเรียกร้องไม่ได้ เขาว่า เราละสิทธิในการเซ็นต์แล้ว เขาว่า เจ้าละเมิดสิทธิของเจ้าไม่มาเซ็นต์ เราก็จะบให้เจ้า เจ้าอยู่ที่ดินของรัฐบาลบ รัฐบาลจะทำหยั่งก็ได้ เขาว่า เจ้าเสียค่านาให้รัฐบาลบ นั้นแหละที่ของรัฐบาล หากว่านาเจ้าทำไม่จะต้องไปเสียค่านาละ...ไฟฟ้า นายอำเภอ ผู้ว่าฯ ก็อ้างกันหมด"

(ผู้จัดการ, 13 - 19 พ.ค. 2534)

กฟผ.เองก็พยายามสร้างภาพพจน์ของตนให้ชอบธรรมด้วย ที่สุดนำมาซึ่งการตัดสินใจที่จะไปสู่แนวทางที่รุนแรงกับกลุ่มแกนนำจากองค์กรพัฒนาเอกชน ชาวบ้าน และแม้แต่สำรหน้าที่เป็นราษฎรปากมุลเอง ตัวอย่างกรณีนี้ เช่น

...“แม้จะมีคำชี้แจงว่าน้ำจะไม่ท่วมบริเวณที่เรอกลัว แต่เธอก็ไม่ยอมเชื่อ พร้อมกับโต้กลับว่า “ก็แห้งมาแล้วที่ทางการอ้างแล้ว จริงๆ ก็ท่วมทุกแห่ง” แถมบอกว่าเขื่อนบางแห่งที่สร้างขึ้นมาเวลานี้ใช้การไม่ได้อะไรขนาดนั้น”

“สำหรับคำให้การของราษฎรซึ่งอยู่ ในบริเวณที่จะต้องถูกน้ำท่วม และยินยอมอพยพออกไปจากที่อยู่เดิม บอกว่าเมื่อทางการให้ย้ายก็ต้องย้ายและรู้สึกพอใจกับเงินค่าทดแทนที่ได้สูงชันกว่าเดิมอีกเป็น 10 เท่า ต่อจำนวนที่ดิน 1 ไร่ บางรายได้เงินเป็นแสนๆ บาท บางรายที่มีที่ดินมากเป็นพิเศษได้เป็นเรือนล้านก็มี”

“ราษฎรกลุ่มนี้เล่าว่ามีคนแปลกหน้าแวะเวียนมาหาบ่อย ๆ พุดจาโน้มน้าวให้เห็นถึงความไม่บังควรในการสร้างเขื่อน หรือไม่ก็มาชวนให้ไปชุมนุมคัดค้าน”

“ส่วนใหญ่เป็นคนหนุ่มสาว บางรายถามว่ามาจากไหน เขาตอบว่ามาจากปักษ์ใต้ก็มี”..

... “ลองฟังความเห็นของผู้คนที่อยู่ในตัวเมือง จังหวัดอุบลราชธานีดูบ้าง ซึ่งไม่ได้รับผลกระทบ ต้องถูกย้ายแหล่งที่อาศัยหรือที่ทำกิน...เขาบอกว่า ..หากโครงการสร้างเขื่อนไม่มีอุปสรรคจะทำให้ทุกอย่างดีขึ้น”..

(กำแหง กริตินนท์,เดลินิวส์ 31 ตค. 34)

กล่าวโดยสรุป สื่อมวลชนทั้งฝ่ายราษฎรผู้ชุมนุมคัดค้านกับฝ่ายรัฐบาลหรือกฟผ. ก็นำเสนอข้อมูลที่ขัดแย้งกันอย่างเข้มข้น แต่สื่อมวลชนของราษฎรปากมุลดูเหมือนจะมีแนวร่วมที่ค่อนข้างมีพลังในการทำให้เห็นว่าข้อมูลที่สื่อมวลชนฝ่ายรัฐบาล ยิ่งไงก็อ่านแล้ว พิจารณาแล้ว เหตุผลและน้ำหนักไม่เพียงพอ “กฟผ.” “รัฐบาล” ก็คือผู้ร้ายในสายตาของชาวบ้าน

4. การโต้ตอบของรัฐบาลและกฟผ. ต่อการเคลื่อนไหวชุมนุมคัดค้านของราษฎรปากมุล

การโต้ตอบของรัฐบาลและกฟผ. ต่อการเคลื่อนไหวชุมนุมคัดค้านของราษฎรปากมุล ในช่วงที่สามนี้ค่อนข้างเข้มข้น กฟผ.และรัฐบาลยังคงเน้นการประชาสัมพันธ์ทางสื่อมวลชน ขณะเดียวกันก็ผลักดันให้โครงการเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำปากมุลนี้ได้รับการอนุมัติเงินกู้ ขณะเดียวกันกับ

ราษฎรที่ชุมนุมคัดค้าน การชี้แจงของการไฟฟ้าในพื้นที่ ภาษาก็เป็นสิ่งสำคัญ เพราะจากคำ สัมภาษณ์ชาวบ้านให้ปากคำที่ตรงกันว่า เจ้าหน้าที่การไฟฟ้ามักจะใช้ศัพท์เทคนิคทางวิศวกรรม อธิบายให้ชาวบ้านฟัง ประกอบนโยบายในการตัดสินใจแก้ปัญหาเงื่อนไขปากมูลของรัฐบาลและ กฟผ. ที่ออกมาในรูปของคณะกรรมการ แม้ว่าจะมีชาวบ้านร่วมในการพิจารณา แต่พอถึงตอนลง มติตัดสินใจในการแก้ปัญหา กลับให้ชาวบ้านออกนอกห้อง (คำสัมภาษณ์ชาวบ้านที่เข้าร่วมเป็น กรรมการที่รัฐบาลและกฟผ. จัดตั้ง) พร้อมนี้ในช่วงการประชุมราษฎรปากมูลที่เข้าร่วมเป็นกรรมการ ก็ไม่ได้มีบทบาทแต่อย่างใด การพูดคุยในการประชุมจะเป็นนักวิชาการและบุคคลระดับผู้บริหารที่ รับผิดชอบ ราษฎรเองโอกาสในการเจรจาจึงไม่ปรากฏในที่ประชุม ปัญหาในการเรียกร้องให้มีการ ตั้งคณะกรรมการสี่ฝ่ายยังคงดำเนินต่อไปอย่างยืดเยื้อที่จะให้ราษฎรผู้ได้รับผลกระทบมีบทบาท อย่างจริงจังในการแก้ไขร่วม

ขณะเดียวกันทางจังหวัดภายใต้การนำของผู้ว่าราชการ 3 - 4 คน ที่มีบทบาทต่อการรับ คำสั่งจากมหาดไทยให้สอดคล้องดูแลความมั่นคง ปลอดภัยของการชุมนุมราษฎรปากมูล ก็มีทัศนคติต่อราษฎรและนักพัฒนาเอกชน (NGOs) ว่ามาปลุกระดมให้เป็นคอมมิวนิสต์หวังผลบ่อน ทำลายความมั่นคงของชาติ ดังตัวอย่างจากการรายงานข่าว (สยามรัฐสัปดาห์วิจารณ์, 19 มิ.ย. 34)

... "วันนั้นพวกเรานั่งเรือไปบ้านดอนสวรรค์ ซึ่งเป็นพื้นที่ที่ได้รับความเดือด- ร้อนจากการสร้างเขื่อนเช่นเดียวกัน ขณะเดียวกันมีชาวบ้านสุวรรณวารี่ข้าม เรือมาบอกว่ามีเจ้าหน้าที่ทางการไปบอกชาวบ้านว่า "ขณะนี้นักศึกษาซึ่งเป็น คอมมิวนิสต์ ได้ยึดหมู่บ้านสุวรรณวารี่ไว้แล้ว และพร้อมที่จะเผาหมู่บ้านให้ ชาวบ้านช่วยกันจับนักศึกษาและให้กำนันเสวกจับตาย"

จากการรายงานข่าวข้างต้น ชี้ให้เห็นการจัดการของจังหวัด ซึ่งใช้กรอบความคิดเก่าที่เคย ใช้ในช่วง 2518 - 2520 มาใช้กับแนวร่วมของชาวบ้านซึ่งเป็นพันธมิตร เพื่อทำลายขวัญให้ พัน มิตรดีห่างจากราษฎรปากมูล เพื่อให้ต่อสู้อย่างโดดเดี่ยวและจะสามารถดำเนินการได้อย่างเรียบ ร้อยโดยง่าย

แต่สิ่งที่จังหวัดได้กระทำขึ้นดังกล่าว ผู้สื่อข่าวในพื้นที่ที่มีได้ขึ้นอยู่กับฝ่ายรัฐบาล ก็ได้ รายงานข่าวถึงการกระทำดังกล่าว ทางหนังสือพิมพ์เป็นระยะๆ ซึ่งยิ่งเป็นการเพิ่มความสงสัยให้ กับราษฎรปากมูล อันนำมาสู่แนวร่วมของนักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชนทั่วประเทศ เข้าร่วม สนับสนุนชาวบ้านในทุกรูปแบบ

กล่าวโดยสรุป การตอบโต้ของรัฐบาล กฟผ. ยังคงเน้นหนักด้านการเพิ่มการประชาสัมพันธ์ ใช้นโยบายร่วมกับจังหวัดในการแก้ปัญหาโดยใช้กรอบแนวคิด “ในการจัดการกับผู้ก่อการร้าย,คอมมิวนิสต์” เป็นตัวผลักดันให้ราษฎรที่สนับสนุนเชื่อมองราษฎรปากมูลในแง่ลบ

5. สรุปวิเคราะห์

ในเหตุการณ์ช่วงที่สามนี้ ราษฎรปากมูลได้ทำหน้าที่เป็นผู้นำในการชุมนุมคัดค้านเอง นักการเมืองท้องถิ่นที่เคยเป็นผู้นำก็ได้เลิกลาไป กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการและสื่อมวลชน ได้เป็นพลังสำคัญในการผลักดันให้ราษฎรก้าวไปกับพัฒนาการในการชุมนุมคัดค้านอย่างมีวัฒนธรรมตามวิถีการดำเนินชีวิตของตนเอง ต่อการเรียกร้องไม่ให้ธนาคารโลกอนุมัติเงินกู้แก่โครงการพัฒนาพลังงานไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนปากมูล และให้มีการตั้งคณะกรรมการสี่ฝ่ายขึ้นมาเพื่อพิจารณาแก้ไขปัญหาลผลกระทบจากการสร้างเขื่อน โดยใช้วิธีการรณรงค์ผ่านสื่อมวลชน จัดสัมมนาระดมความคิด การเขียนจดหมายถึงธนาคารโลกและการเขียนจดหมายถึงองค์กรพัฒนาเอกชนนานาชาติ เป็นการผลักดันให้การสร้างเขื่อนปากมูลเป็นปัญหาระดับสากล

อย่างไรก็ตามการโต้ตอบของรัฐบาลต่อการเคลื่อนไหวชุมนุมคัดค้านของราษฎรปากมูล ก็ค่อนข้างเข้มข้น มองราษฎรปากมูลในแง่เป็นผู้บ่อนทำลายความมั่นคงของชาติ ซึ่งนำมาสู่วิธีการขู่ข่ม ทำร้ายร่างกายราษฎรที่ชุมนุมคัดค้าน โดยมีเป้าหมายหลักคือ นักศึกษา นักพัฒนากร องค์กรพัฒนาเอกชน ให้เกิดความเกรงกลัว และหนีราษฎรที่ชุมนุมคัดค้าน อันจะทำให้การดำเนินการต่อราษฎรที่ชุมนุมคัดค้านได้ง่ายขึ้น แต่การโต้ตอบของรัฐและกฟผ.วิธีนี้ ได้ทำให้รัฐและกฟผ. เป็นผู้ร้ายมากขึ้น ขณะเดียวกันก็ทำให้เกิดแนวร่วม แสดงความเห็นใจและเข้าร่วมผลักดันการชุมนุมคัดค้านให้ดำเนินต่อไป จนกว่าจะถึงวาระแห่งการตกลงที่เป็นที่พอใจแก่ทุกฝ่าย

ง. การประชุมประท้วงของราษฎรปากมูลในช่วงที่สี่ (ชุมนุมหน้าท่าเนียบเรียกร้องให้ยุติการระเบิดแก่ง (11 ธันวาคม 2534 - เมษายน 2535))

1. ผู้ประท้วง ลักษณะรูปแบบ วิธีการประท้วง และเหตุการณ์ที่สำคัญ

การไฟฟ้าฝ่ายผลิตได้เริ่มระเบิดแก่งหัวเหว ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของอุทยานแห่งชาติแก่งตะนะ โดยเริ่มระเบิด ตั้งแต่เดือนธันวาคม 2534 การระเบิดครั้งนี้ ชัดกับการที่ นายสุพิน ปัญญาภัก เคยกล่าวไว้เมื่อวันที่ 17 พค.2532 ในการที่แจ้กับกลุ่มพ่อค้าอุบลฯ ที่หงษ์ฟ้าภัตตาคารว่าจะไม่มีระเบิดแก่งต่าง ๆ ในลำน้ำมูล

วันที่ 16 -18 มีนาคม 2535 ตัวแทนชาวบ้านและนักศึกษา ประมาณ 200 คน รวมตัวชุมนุมกันที่หน้าท่าเนียบรัฐบาล เป็นเวลา 2 วัน เรียกร้องให้ นายไพจิตร เอื้อทวิกุล รมต.ประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ผู้รับผิดชอบโครงการเขื่อนปากมูลที่แจ้กรณีระเบิดแก่งในเขตอุทยานแห่งชาติแก่งตะนะ และเรียกร้องให้นำปัญหาเข้า ครม. ราษฎรปากมูลจึงเข้าพบตัวแทนกรมป่าไม้เพื่อชี้แจงปัญหาการระเบิดแก่ง แต่กรมป่าไม้ไม่สามารถให้ความกระจ่างแก่ชาวบ้านได้

วันที่ 28 - 29 เมษายน 2535 ชาวบ้านจำนวน 200 คน ได้รวมตัวกันที่โรงเรียนบ้านหัวเหว เพื่อแสดงความคิดเห็นในการคัดค้านการสร้างเขื่อนปากมูล เช่น การทำให้พันธุ์ปลาและจำนวนปลาลดลง เนื่องจากกกรระเบิดแก่งหัวเหว และในวันที่ 29 กลุ่มผู้ชุมนุมได้เดินเท้าไปที่บริเวณหัวงาน เพื่อเรียกร้องให้ กฟผ. หยุดการระเบิดแก่ง หลังจากนั้นชาวบ้านได้ไปที่ สภอ.โขงเจียม ให้ดำเนินคดีกับ กฟผ. ในข้อหาลักลอบทำลายแก่งหัวเหว ในเขตอุทยานแห่งชาติ แก่งตะนะ จากนั้นได้ไปปักหลักชุมนุมกันต่อที่เขิงสะพานพิบูลฯ

ผลของการเรียกร้องในครั้งนี้ไม่ส่งผลให้ กฟผ. หยุดการระเบิดแก่ง

ในช่วงที่สี่นี้ ราษฎรผู้ประท้วงยังคงใช้รูปแบบในการรณรงค์ให้ข้อมูล ข่าวสาร แก่สื่อมวลชนอย่างต่อเนื่อง ในลักษณะของผลกระทบที่เกิดโดยตรงซึ่งชาวบ้านได้รับความเดือดร้อนจากการระเบิดแก่งหัวเหว ขณะเดียวกันราษฎรผู้ประท้วงซึ่งมีแนวร่วม คือ คอทส. ก็ได้ประท้วงการให้เงินกู้ของธนาคารโลก โดยการเผาตอลล่าร์ประท้วงที่หน้าสำนักงานธนาคารโลกที่กรุงเทพฯ ขณะเดียวกันตัวแทนราษฎรปากมูลก็ได้ยื่นหนังสือประณามประเทศที่ลงมติให้กู้แก่โครงการและเรียกร้องให้ประเทศเหล่านั้น รับผิดชอบต่ออนาคตของผู้ที่ได้รับผลกระทบจากเขื่อนปากมูล

2. ผู้นำและองค์กรการประท้วง

หลังจากที่ประชุมธนาคารโลกอนุมัติเงินกู้ให้รัฐบาลไทย 22 ล้านเหรียญ หรือ 567 ล้านบาท โดยมติไม่เป็นเอกฉันท์ ราษฎรปากมูลซึ่งรวมตัวกันเป็นกลุ่มอีกแม่น้ำมูล ก็เริ่มมีบทบาทแห่งความเป็นผู้นำในการชุมนุมคัดค้านและเรียกร้องให้แก่ไขผลกระทบกรณีการสร้างเขื่อนปากมูลตามรูปแบบวิถีของชุมชน ที่เป็นสังคมเกษตรกรรมอย่างจริงจัง แก่นำชาวบ้านที่สำคัญ คือ นางเจริญ

กองสุข นายเที่ยง บรรเทา นายทองเจริญ ศรีหาธรรม ได้นำชาวบ้านเข้าร่วมแถลงข่าวที่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ กับคณะกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม 16 สถาบัน (คอทส.) ว่า กฟผ.ได้ทำการระเบิดแก่งหิน ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งในเขตอุทยานแห่งชาติแก่งตะนะ เป็นการทำผิดพระราชบัญญัติ อุทยานฯ และเป็นการทำลายที่อยู่อาศัยของปลา นอกจากนี้ยังมีการค้นพบศิลาจารึกพระเจ้าจักรเสน บริเวณฝั่งแม่น้ำมูลห่างจากห้วงงานเขื่อนประมาณ 300 เมตร

การที่แกนนำชาวบ้านปากมูลได้ก้าวขึ้นสู่การต่อสู้กับรัฐและกฟผ.ข้างต้น ก็ได้อาศัย พันธมิตรจากองค์กรพัฒนาเอกชน สื่อมวลชน และนักวิชาการ มาช่วยในเรื่องของวิธีการชุมนุม คัดค้าน รณรงค์และเผยแพร่ข้อมูลที่ชาวบ้านปากมูลจะได้รับผลกระทบจากเขื่อนปากมูล โดยเฉพาะประเด็นของการลดจำนวนปลาและพันธุ์ปลาในแม่น้ำมูล ที่สืบมาเนื่องจากการระเบิดแก่ง อย่างไรก็ตาม ในช่วงนี้ราษฎรปากมูลและองค์กรการประท้วงก็ยังปรับกระบวนการอยู่อย่างไม่เป็น เอกภาพ ทั้งนี้ด้วยความที่ชาวบ้านขาดความรู้ในเรื่องกฎหมาย เกณฑ์ในการพิจารณาผลกระทบต่างๆ ล้วนเป็นเรื่องวิชาการที่จะต้องอาศัยนักวิชาการเฉพาะด้านลงมาศึกษาวิจัย รายงานผลกระทบ สิ่งเหล่านี้ เมื่อมีการประชุมแถลงข่าวที่มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ก็ได้มีนักวิชาการจากหลายสถาบัน การศึกษาได้ลงมาช่วยศึกษา แต่การศึกษาในเรื่องสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศน์ ที่เป็นผลจากการสร้างเขื่อน ต้องอาศัยระยะเวลาในการศึกษา ดังนั้นแกนนำราษฎรปากมูล นักวิชาการ นักพัฒนาเอกชน และแม้แต่สื่อมวลชนจริงๆ แล้ว ก็ได้ใช้ข้อมูลจากต่างประเทศ การศึกษาผลกระทบของเขื่อนของนักวิชาการไทยที่เคยทำการศึกษาก่อนหน้านี้เป็นเวลาหลายปี มาเป็นข้อมูล จึงทำให้รัฐและกฟผ. ซึ่งมีปัจจัยทางทุนทรัพย์ก็ได้เร่งระดมให้นักวิชาการจากสถาบันการศึกษาที่สำคัญ เช่น มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ลงมาทำการศึกษาวิจัย และรายงานผลว่า ผลกระทบจากการสร้างเขื่อนปากมูลมีน้อยมาก ในช่วงนี้จะพบว่ามีความทรมานเกี่ยวกับเขื่อนทั้ง 2 ด้าน ราษฎรปากมูลก็ชุมนุมกันไป ขณะที่รัฐบาลในช่วงนี้ซึ่งเป็นรัฐบาลทหาร ก็ต้องการคงอำนาจของตนต่อไป การที่จะมาสนใจปัญหาเขื่อน จึงไม่ต้องพูดถึงกัน และที่สุดก็เกิดเหตุการณ์พฤษภาทมิฬ ที่ทำให้ปัญหาเขื่อน ปากมูลต้องหยุดชะงักตามไปด้วย

กล่าวโดยสรุป ผู้นำและองค์กรการประท้วง ก็ยังคงใช้ยุทธวิธีในการรวมตัวกัน โดยมีวัฒนธรรมของตนเองเข้ามาเสริม ส่วนในเรื่องของข้อมูล ความรู้ที่เป็นกฎหมาย ที่เป็นวิชาการก็ยังคงต้องอาศัยนักวิชาการในสถาบันการศึกษาลงมาช่วย แต่ก็ไม่สามารถทำอะไรได้มากมาย เพราะอยู่ในช่วงรัฐบาลพลเอกสุจินดา คราประยูร ซึ่งในเดือนพฤษภาคม 2535 หรือเดือน พฤษภาทมิฬ ของสังคมไทย ที่ชาวไทยได้ลุกขึ้นมาเรียกร้องขับไล่รัฐบาล พลเอกสุจินดา คราประยูร ที่สุดก็มีการใช้ความรุนแรง และก็จบลงด้วยการที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ลงมาแก้ไขปัญหา ซึ่งในช่วง

พฤษภามิพินนี้ทำให้ปัญหาเขื่อนปากมูลต้องยืดเยื้อ เพราะไม่มีผู้มีอำนาจลงมาแก้ไขอย่างจริงจัง จนเวลาผ่านไป เมื่อมีการตั้งรัฐบาลนายชวน หลีกภัย กระบวนการชุมนุมประท้วงก็ได้เกิดขึ้นอีกครั้ง

3. หนังสือพิมพ์และสื่อมวลชน พลังสนับสนุนและพันธมิตร

หนังสือพิมพ์และสื่อมวลชนพลังสนับสนุนและพันธมิตร จะพบว่า จากการชุมนุมของราษฎรปากมูล 2 ครั้ง คือ วันที่ 16 มีนาคม 2535 และ 28 - 29 เมษายน 2535 นั้น เรื่องราวของการสร้างเขื่อนปากมูล ได้รับความสนใจอย่างหลากหลายมากขึ้น มีสื่อมวลชนทั้งไทยและต่างประเทศ ลงมาทำรายงานข่าวเป็นระยะๆ ขณะเดียวกันกลุ่มที่เป็นพลังสนับสนุนและพันธมิตร คือ องค์กรพัฒนาเอกชน ก็ขยายครอบคลุมทั่วประเทศ

ผลการรายงานข่าวและรณรงค์ ได้ประชาสัมพันธิให้ราษฎรปากมูล ไม่โดดเดี่ยวในการชุมนุมคัดค้าน เริ่มมีนักวิชาการ สนใจลงมาในพื้นที่เพื่อศึกษาวิจัย ผลกระทบจากโรคพยาธิใบไม้ในเลือด จำนวนพันธุ์ปลา ป่าชุมชน เป็นต้น แต่การศึกษาเหล่านี้ก็ยังไม่ได้ให้คำตอบที่ยืนยันต่อรัฐบาลและกฟผ. ได้ ที่สุดท้ายก็ยังมีอะไรคืบหน้าว่าราษฎรปากมูล จะประสบความสำเร็จในช่วงนี้ แม้จะมีกลุ่มพันธมิตรที่ลงมาช่วยเป็นกำลังสำคัญก็ตาม

4. การโต้ตอบของรัฐบาล การไฟฟ้าฝ่ายผลิต ต่อการเคลื่อนไหวชุมนุมคัดค้านของราษฎรปากมูล

จากประเด็นของการระเบิดแก่งคันเหว ที่ทำราษฎรปากมูลต้องรวมตัวกันขึ้นมาชุมนุมต่อรัฐบาล และกฟผ. ในวันที่ 16 - 18 มีนาคม 2535 และ 28 - 29 เมษายน 2535 นั้น

กฟผ. ออกมาชี้แจงว่า การระเบิดแก่งเป็นการปรับปรุงร่องน้ำ ซึ่งได้รับการอนุมัติขั้นตอนตามกฎหมายอย่างถูกต้อง ด้านโบราณคดีนั้นพบบริเวณนี้ท่วมไม่ถึง จึงไม่มีความเสียหาย เพราะฉะนั้น กฟผ. จึงต้องทำการระเบิดแก่งต่อไป ทั้งนี้ นายประสิทธิ์ ศรีแสงเชื้อ หัวหน้าการก่อสร้างเขื่อนปากมูลขณะนั้น ได้ชี้แจงว่า ต้องระเบิดแก่งต่อไป ตามนโยบายรัฐบาล หากน้ำท่วมที่ดินชาวบ้านสูงกว่า 108 เมตร กฟผ. จะจ่ายค่าชดเชยให้

สำหรับกรณีการรายงานของชาวบ้านว่า การจับปลาในแม่น้ำมูลลดลงร้อยละ 70 - 90 ในช่วงฤดูฝน ปี 2535 ทั้งนี้โดยเปรียบเทียบกับปริมาณปลาที่จับได้ในช่วงฤดูฝน ปี 2533 นั้น กฟผ. ได้ชี้แจงว่าจะสร้างบันไดปลาโจนขึ้นที่เขื่อนปากมูล เพื่อให้ปลาวายข้ามไป - มาได้ และบริเวณเก็บกักน้ำของเขื่อนปากมูล จะส่งผลให้ปริมาณปลาที่จับได้เพิ่มขึ้นอีก ร้อยละ 50

การดำเนินการ ดังกล่าวข้างต้น ในการโต้ตอบของรัฐบาล การไฟฟ้าฝ่ายผลิตต่อการเคลื่อนไหวชุมนุมคัดค้านของราษฎรปากมูล ก็ได้มีการให้มหาวิทยาลัยมหิดล ลงมาศึกษา เรื่อง

จ. การชุมนุมประท้วงของราษฎรปากมูลครั้งที่ห้า : ความรุนแรงจากการถูกสลายชุมนุม
(27 ก.พ. 2536 - 3 พ.ย. 2536)

1. ผู้ประท้วง ลักษณะรูปแบบ วิธีการประท้วงและเหตุการณ์สำคัญ

การรวมตัวของชาวบ้านเริ่มขึ้นอีกครั้งในวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2536 มีการเดินขบวนร้องทุกข์จากอำเภอพิบูลมังสาหารไปจนถึงบ้านหัวเหว ซึ่งติดกับห้วยงานสร้างเขื่อน สาเหตุของการรวมตัวกันครั้งนี้ คือ ความไม่มั่นใจในการแก้ไขปัญหาของ กฟผ. เริ่มจากประเด็นที่ค้างคามมาจากครั้งที่สี่ การสำรวจพื้นที่น้ำท่วมของ กฟผ. ที่ไม่แน่นอนและพฤติกรรมต่าง ๆ ที่ไม่น่าไว้ใจของ กฟผ. ราษฎรมีความต้องการหลักประกันที่แน่นอนจากรัฐบาลว่าจะมีการชดเชยและแก้ไขผลกระทบอย่างเป็นทางการจริง ๆ ในช่วงนี้สามารถแบ่งการวิเคราะห์ได้ 2 ช่วงคือ (1 มี.ค.36-18 มี.ค.36) และ (มี.ย.36-พ.ย.36) ดังนี้

1. เหตุการณ์ช่วง (1 มี.ค.36-18 มี.ค.36)

ขบวนของชาวบ้านในวันที่ 1 มีนาคม 2536 ได้มีการรวมตัวกันประมาณ 300-400 คน จากอำเภอพิบูลมังสาหาร บ้านทรายมูล บ้านวังสะแบงใต้ ถึงบ้านหัวเหว และได้พักที่บ้านหัวเหว บริเวณติดกับห้วยงาน ระหว่างทางก็ได้ประกาศข้อเรียกร้องคือการต้องการหลักประกันในการชดเชยค่าเสียหายและไม่ใช้การคัดค้านเขื่อน จะเห็นได้ว่าในช่วงนี้ชาวบ้านปากมูลได้เปลี่ยนประเด็นในการเรียกร้องเนื่องจากไม่สามารถยับยั้งการสร้างเขื่อนได้

ในช่วงวันที่ 2-3 มีนาคม 2536 ชาวบ้านได้เข้าไปชุมนุมที่ห้วยสะพานที่เป็นทางสัญจรเพียงทางเดียวของการก่อสร้างเขื่อนเพื่อยับยั้งการสร้างเขื่อนของ กฟผ. วันที่ 4 มีนาคม 2536 นายสุทัศน์ เงินหมื่น ได้เดินทางมาที่จุดชุมนุมเวลา 17.00 น. ได้แจ้งให้ชาวบ้านทราบว่ามีเยี่ยมเพื่อให้กำลังใจและรับปากว่าจะไม่มีการใช้ความรุนแรงให้เลิกปิดกั้นการเดินทางของชาวบ้านและลำเลียงเสบียงอาหารและให้ลงโทษเจ้าหน้าที่ กฟผ. ที่ทำร้ายชาวบ้าน

อย่างไรก็ดีคำยืนยันดังกล่าวของนายสุทัศน์ เงินหมื่น ปรากฏว่าในคืนวันที่ 6 มีนาคม 2536 เวลา 23.00 น. ได้มีการสลายชุมนุม โดยมีตำรวจและกลุ่มนายเสวกร่วมกันทำร้ายชาวบ้าน ผู้สื่อข่าววิทยุเนชั่นฯ อยู่ในเหตุการณ์และเห็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ได้รายงานว่าได้มีการสลายการชุมนุม โดยฝ่ายตำรวจได้ร่วมกับกลุ่มนายเสวก ได้ใช้อาวุธเข้าทำร้ายร่างกายชาวบ้านจนได้รับบาดเจ็บ

เหตุการณ์ครั้งนี้ได้ส่งผลให้ตัวแทนชาวบ้านประมาณ 100 คนร่วมกับนักศึกษาเดินทางชุมนุมประท้วงที่หน้าทำเนียบรัฐบาลในวันที่ 9 มีนาคม 2536 10 วัน หลังจากนั้นได้มีการทำบันทึกความเข้าใจเป็นสัญญาประชาคมระหว่างชาวบ้านกับนายอาคม เองฉ้วน รองเลขาธิการนายกรัฐมนตรี นายอภิชาติ ตริสวัสดิชัย เลขาธิการรัฐมนตรี ประจำสำนักนายกรัฐมนตรี (นายสาวิตรี โพธิวิหค) ตัวแทน กฟผ. และตัวแทนนักศึกษา แต่ความพยายามในการเจรจาเพื่อตั้ง

คณะกรรมการร่วม 4 ฝ่าย เพื่อพิจารณาผลกระทบและจ่ายค่าชดเชยที่เป็นธรรมกลับประสพความล้มเหลวโดยสิ้นเชิง นายอาคม เ่องฉ้วน ประกาศถอนตัวเมื่อนายสาวิตรี โพธิวิหค ลงมาดำเนินการเอง

นายสาวิตรี โพธิวิหค รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ผู้ดูแลรับผิดชอบ กฟผ. โดยตรง ประกาศย้ำว่าจะไม่มีการแก้ไขปัญหาใดใดทั้งสิ้น เพราะปัญหาทุกอย่างได้จบสิ้นลงแล้ว และทาง กฟผ. จะดำเนินการในการจ่ายค่าชดเชยให้กับผู้ได้รับผลกระทบต่อไป

อนึ่ง เหตุการณ์ในช่วงนี้ได้มีความพยายามที่จะตั้งคณะกรรมการตามที่ได้ตกลงกันไว้โดยได้มีการประชุม 2 ครั้ง ในวันที่ 25 มีนาคม 2536 และวันที่ 30 มีนาคม 2536 แต่ไม่ประสบความสำเร็จและไม่มีการเจรจากันต่อ โดยนายอาคม เ่องฉ้วน อ้างว่าไม่สามารถหาประธานได้ทั้งที่นำจะตกลงกันได้อยู่แล้ว

2. เหตุการณ์ช่วง (มิถุนายน 2536 - พฤศจิกายน 2536)

หลังจากความพยายามหลายต่อหลายครั้ง ในความพยายามแก้ไขปัญหากจากช่วงแรกดังกล่าวข้างต้น ได้เริ่มปรากฏชัดแล้วว่าไม่สำเร็จ ราษฎรปากมูลจึงได้รวมตัวกันอีกครั้ง ในวันที่ 7 มิถุนายน 2536 ชาวบ้านจากบ้านหัวเหวได้ยื่นข้อเรียกร้องต่อศูนย์รับเรื่องราวร้องทุกข์ อำเภอโขงเจียม และในวันที่ 8 พฤษภาคม 2536 ราษฎรหัวเหว นำโดยนางเจริญ กองสุข ประมาณ 60 คน รวมตัวกันที่หน้าบ้านนางเจริญ กองสุข เพื่อทำการคัดค้านไม่ให้เจ้าหน้าที่ทำการระเบิดร่องน้ำท้ายเขื่อน และขอให้ย้ายราษฎรออกก่อน จึงจะทำการระเบิดร่องน้ำต่อไปได้โดยอ้างว่าราษฎรได้รับผลกระทบจากการทำงานระเบิดหิน

ในช่วงระหว่างวันที่ 24 กันยายน 2536 กำนันเสวก และชาวบ้านหนองซาดได้รวมตัวกันที่สถานีตำรวจภูธร อ.เมืองเพื่อทวงถามและกดดันให้ตำรวจบุกจับกุม น.ส.วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์ ในข้อหาทำให้ทรัพย์สินของ กฟผ. เสียหายและทำการปลุกระดมให้ชาวบ้านกระด้างกระเดื่องต่อรัฐ

อย่างไรก็ตามเหตุการณ์ก็ได้ดำเนินแบบนี้ไปจนถึงช่วงประมาณเดือนตุลาคม - พฤศจิกายน 2536 ชาวบ้านปากมูลได้หาแนวร่วมกับชาวบ้านที่มีปัญหาความเดือดร้อนจากโครงการของรัฐอีก 9 ปัญหา ชุมนุมกันที่อำเภออุทุมพรพิสัย จังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลแก้ไขปัญหของเกษตรกรโดยมีรายละเอียดของเหตุการณ์ตามลำดับเหตุการณ์ดังต่อไปนี้

- 12 ต.ค.36 ชาวบ้านจาก 3 อำเภอ รวม 17 หมู่บ้าน ได้รวมตัวกันประมาณ 400 กว่าคนเดินรณรงค์เผยแพร่ข้อมูลและยื่นหนังสือถึงผู้ว่าฯ อุบลฯ มีข้อเรียกร้องหลักคือ กรณีที่น้ำท่วมรอบหมู่บ้านให้ถือน้ำท่วม ต้องอพยพและขอใช้การจัดสรรที่ดินและการขอใช้อย่างเป็นธรรมโดยชาวบ้านได้เสนอรายละเอียดด้วย จะต้องดำเนินการให้เสร็จก่อนเขื่อนเสร็จ กรณีที่น้ำท่วมเกินกว่าที่ กฟผ.สำรวจ หลังจากที่เขื่อนเสร็จรัฐบาลต้องขอใช้เช่นกัน โดยผู้ว่าฯ รับปากว่าจะให้คำตอบใน 15 วัน
- 18 ต.ค.36 ชาวบ้านหัวเห่กว่า 200 คน ได้หมุนเวียนกันเข้าไปที่บริเวณแก่งที่ กฟผ. ระเบิดแก่งและนั่งอยู่เพื่อไม่ให้มีการระเบิดแก่ง แต่ กฟผ. ก็ยังระเบิดแก่งต่อไป โดยใช้ตาข่ายคลุมบริเวณระเบิด ส่วนชาวบ้านที่เหลือ 14 หมู่บ้าน ก็ได้ยื่นเรียกร้องให้ กฟผ. แก้ปัญหาความเดือดร้อนของชาวบ้านก่อนจึงจะยอมให้ระเบิดแก่งต่อไปได้
- 28 ต.ค.36 นายอำเภอพิบูลฯ ในฐานะคณะกรรมการพิจารณาช่วยเหลือราษฎรผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนปากมูล ตอบข้อเรียกร้องของชาวบ้านที่ได้ยื่นไปเมื่อวันที่ 12 ตุลาคม 2536 มีใจความสำคัญว่า ใน 3 อำเภอคือ บ้านปากห้วยแคน ตุงลุง ดอนสวรรค์ วงสะแบงเหนือ วงสะแบงใต้ วงใหม่ คันเปือย ห้วยไฮ สุวรรณวาริ และคันลิม ไม่มีหมู่บ้านใดที่มีลักษณะน้ำล้อมรอบที่มีสภาพเป็นเกาะแต่ประการใดและไม่อยู่ในเกณฑ์ที่จะต้องอพยพและจะดำเนินการในเรื่องการขอใช้ก่อนเขื่อนสร้างเสร็จอย่างแน่นอน
- 3 พ.ย.36 รัฐบาลและตัวแทนชาวบ้าน 9 ปัญหา เชนสัญญาโดยรัฐบาลจัดตั้งอนุกรรมการเพื่อแก้ไขปัญหาภายใน 30 วัน และชาวบ้านยอมยุติการชุมนุมโดยมีตัวแทนรัฐบาลคือ นายเฉลิม พรหมเลิศ รองปลัดกระทรวงมหาดไทยเป็นประธานที่ประชุม พล.ต.อ.มนัส ครุฑไชยันต์ รองเลขาธิการนายกฯ ฝ่ายการเมือง พล.ต.อ.ประทีน สันติประภพ รองอธิบดีกรมตำรวจรักษาการแทนอธิบดีกรมตำรวจและผู้แทนกระทรวงพาณิชย์ ผู้แทนกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และผู้แทนชาวบ้านอีก 6 คน

เหตุการณ์ทั้ง 2 ช่วงดังกล่าวข้างต้น ผู้ประท้วง ลักษณะรูปแบบ วิธีการประท้วงและเหตุการณ์สำคัญ จะพบว่า เหตุการณ์ในช่วงแรกของการชุมนุมนั้นปรากฏเหตุการณ์ที่รุนแรงถึงขั้นทำร้ายกัน ซึ่งข้อเท็จจริงที่ได้จากคำบอกเล่าของผู้ร่วมเหตุการณ์ และจากข่าวของสื่อมวลชนพบว่า

ผู้ประท้วงก็ได้ใช้วาทะช่วยฝ่ายตรงข้ามหลังจากที่ยึดห้วงงานเขื่อนได้แล้ว แต่ฝ่ายรัฐและ กฟผ. ก็ได้ตอบโดยจัดตั้งมือบั่นชนมือบเพื่อจะเข้าสลายการชุมนุมให้หมดไปอย่างรวดเร็ว แต่ภาพที่ถูกเผยแพร่โดยสื่อมวลชนของเหตุการณ์ในช่วงแรกได้ทำให้รัฐบาลซึ่งอยู่ในสมัย คุณชวน หลีกภัย (นักประชาธิปไตยเต็มใบ) และ กฟผ. กลายเป็น "ผู้ร้าย" ในทันที ทั้งนี้แม้ว่าจะมีการพูดจายั่วยุ การควบคุมอารมณ์ของชาวบ้านก็ได้เป็นภาพของราษฎรปากมูลที่ต้องต่อสู้กับอีกฝ่ายซึ่งจัดตั้งมาโดยเฉพาะ ผู้วิจัยได้สัมภาษณ์กำนันเสวกผู้เป็นแกนนำในการชุมนุมให้สร้างเขื่อน ได้กล่าวถึงการกระทำรุนแรงของตนว่า ตนไม่ได้ต่ออีกกลุ่มที่ชุมนุมคัดค้านการสร้างเขื่อน เพราะเขื่อนจะนำมาซึ่งพลังงานไฟฟ้า ขณะที่ตนได้ออกไปชนกับฝ่ายตรงข้ามตนรู้สึกตนไม่ได้ต่อการดำทอของฝ่ายตรงข้ามก็เลยต้องใช้ความรุนแรงเข้าทำร้ายคูกรณี และคิดว่าคูกรณีถูกล้างสมองจากพวกนักศึกษาองค์กรพัฒนาเอกชนที่เคยเข้าป่าเป็นคอมมิวนิสต์มาก่อน

อย่างไรก็ตามกลุ่มชาวบ้านที่ชุมนุมคัดค้านเขื่อนก็ได้ปรับเปลี่ยนกลยุทธ์ในช่วงที่ 2 นั่นก็คือ ผสานกำลังกับกลุ่มเกษตรกรที่มีปัญหาพร้อมในลักษณะเดียวกันในภาคอีสาน รวมกลุ่มกันชุมนุมอย่างมีพลัง อาทิ กลุ่มสหประชาเกษตรกรรายย่อย กลุ่มที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนสิรินธร เป็นต้น ซึ่งราษฎรปากมูลคิดว่าจะมีน้ำหนักพอที่จะกดดันให้รัฐบาลลงมาแก้ไขปัญหาในที่สุด แต่รัฐบาลนายชวน หลีกภัย ซึ่งมีนายสาวิตรี โพธิวิหค เป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ทำหน้าที่ดูแลเรื่องนี้กับ กฟผ. ต่างก็โยนลูกกันโทษบาปของผู้ตัดสินใจที่จะแก้ไขปัญหา ที่สุดก็ตกลงกับชาวบ้านไม่ได้ปัญหาก็คงยืดเยื้อต่อไป

2. ผู้นำและองค์กรการประท้วง

ผู้นำและองค์กรการประท้วงในช่วงนี้ก็คือ ชาวบ้านร่วมกับกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน นักวิชาการและสื่อมวลชนก็ยังมีลักษณะเป็นพันธมิตรที่เหนียวแน่น อย่างไรก็ตามก็ราษฎรปากมูลที่เป็นผู้นำก็มีความเข้มแข็งพร้อมที่จะฟันฝ่าในการต่อสู้ทุกรูปแบบ ดังจะพบจากปากคำของ นายเที่ยงบรรเทา ดังนี้

"ชาวบ้านทั้งหมดมีเพียงแค่สองมือสองเท้า ไม่มีอาวุธ ทุกคนเข้ามาเพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลและการไฟฟ้าฝ่ายผลิต ชี้แจงข้อเท็จจริงตามที่ชาวบ้านได้ร้องเรียนขึ้นไป แต่จนบัดนี้ 3-4 วันแล้ว ก็ไม่มีใครมาเจรจา ดังนั้นชาวบ้านจึงต้องใช้มาตรการยึดห้วงงานเขื่อน"

"ต่อไปหากรัฐบาลยังไม่ส่งคนมาเจรจาก็ พวกเราชาวบ้านก็จะมีมาตรการที่เข้มข้นขึ้นไปเรื่อย ๆ เราจะทำไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะมีคนมาเจรจากับเรา"

(มติชน, 2 มี.ค.36)

ขณะเดียวกัน น.ส.วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์ ซึ่งได้รับเลือกเป็นตัวแทนชาวบ้านก็ได้เข้ามามีบทบาทในการผลักดันให้จังหวัด รัฐบาล กฟผ. หันมาแก้ไขปัญหอย่างจริงจังด้วย สวณกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนก็ได้ช่วยเป็นพลังเสริมในการประสานงานกับรัฐบาลที่กรุงเทพฯ หลังจากพบว่าในวันที่ 2 มีนาคม 2536 (สยามรัฐ, 2 มีนาคม 36) ระบุว่า "กลุ่มนักศึกษาในนามคณะกรรมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสภาพแวดล้อม 16 สถาบัน (คอทส.) นำโดยนายณรงค์ ได้ยื่นหนังสือถึงนายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรีที่ทำเนียบรัฐบาลโดยผ่านกองรับเรื่องราວร้องทุกข์เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลเปิดเวทีไต่สวนสาธารณะเพื่อยุติความเดือดร้อนของชาวบ้าน" และในวันที่ 4 มี.ค.36 (มติชน, 4 มี.ค.36) "น.ส.กฤษณา บัวคำศรี รองเลขาธิการสหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ได้ออกแถลงการณ์ในนาม สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย ยื่นข้อเรียกร้องต่อรัฐบาล 2 ประการคือ 1. ขอให้รัฐบาลให้หลักประกันว่า จะไม่ใช้ความรุนแรงในการแก้ปัญหาดังกล่าว เนื่องจากชาวบ้านได้เรียกร้องด้วยความสงบมาโดยตลอด เมื่อรัฐบาลไม่ให้ความสนใจ และแก้ไขจึงเป็นสิทธิและหน้าที่ของประชาชนที่จะลุกขึ้นมาปกป้องสิทธิของตนเอง 2. ขอให้รัฐบาลยุติปัญหานี้ด้วยการลงไปเจรจา และชี้แจงข้อมูลที่เป็นจริงกับชาวบ้านในพื้นที่ รวมทั้งรับฟังข้อเรียกร้องของชาวบ้านด้วย"

จะเห็นได้ว่า ผู้นำและองค์กรการประท้วงในช่วงนี้ยังคงเหนียวแน่น และมีศักยภาพในการต่อรองเพิ่มขึ้น

3. หนังสือพิมพ์และสื่อมวลชน พลังสนับสนุนและพันธมิตร

หนังสือพิมพ์และสื่อมวลชน พลังสนับสนุนและพันธมิตรยังคงเป็นพลังสนับสนุนการชุมนุมคัดค้านประท้วงเขื่อนปากมูลได้อย่างดี มีประเด็นในการนำเสนอในแง่มุมที่แสดงให้เห็นว่า "ผู้ร้าย" คือรัฐบาล หรือ กฟผ. โดยจะพบ บทบาทของหนังสือพิมพ์ที่พาดหัวข่าวหนังสือพิมพ์ในช่วงนี้ ดังนี้

"ตำนานคนหลังเขา : การสะท้อนสิทธิการพัฒนา"

"มือบเขื่อนปากมูลปักหลักสู้ยื่น 6 ข้อ ให้รัฐเร่งทบทวน" (มติชน, 2 มี.ค. 36)

"มือบเขื่อนปากมูลบุกทำเนียบ "สุทัศน์" ให้กฟผ.รับผิดชอบ"

"ปากมูลถึงจุดเดือด ชาวบ้านยึดเขื่อน"

"มือบ "ปากมูล" ดุ หวิดจะปากกัน"

"ชาวบ้านครึ่งพันบุกยึดห้วงงานปากมูล"

"สกัด "มือบ" ด้านเขื่อนขวาง ยึดคลังระเบิด"

"มือบปากมูลยื่นคำขาด รัฐบาลชู้ใช้วิธีรุนแรง หลังยึดห้วงงาน"

"ปากมูลยึดเยื่อรถตัวแทนรัฐบาล"

- "ปากมูลเดือด กฟผ.ไล่ชกมือบ"
- "มือบปากมูลชุกี๊ด "คลังแสง" ส่งตำรวจ ทหารสกัดสถานการณ์"
- "กฟผ.ปลุกมือบชนมือบ "จี้ชวนอย่าลืมหุ้นน้ำมัน"
- "นักอนุรักษ์ทำเพื่อใคร" (แนวหน้า, 5 มี.ค. 36)
- "รัฐบาลกับปัญหาเขื่อนปากมูล"
- "ประกาศยึดคลังแสง มือบ "ปากมูล" ระอุ"
- "ปากมูลเดือด จับ 5 ตชด. กฟผ.ปฏิบัติโหด"
- "ทำร้ายชาวบ้าน" "ชวน" เดินหน้าให้สร้างต่อไป"
- "สาวิตต์ ชี้ "ด้านปากมูลทำได้แต่ต้องเคารพกฎหมาย ชวนยันไม่เลิกสร้างเขื่อน นายกรัฐมนตรี ไม่พบประชาชน" รัฐบาลพร้อมรับมือชกมือบ"
- "ปากมูลเดือดถึงขั้นไล่ตีตึกน้ำ"
- "รัฐสั่งเดินหน้า "ปากมูล" ชี้ชาวบ้านไม่เดือดร้อน"
- "สกัดส่งเสบียงมือบต้นเขื่อน"
- "นอภ.สวดยับผู้ว่ากฟผ.ชวนเกิดมือบปากมูล"
- "อภิสิทธิ์กร้าวสยบมือบ ชูจัดการตามกฎหมาย"
- "การแก้ปัญหาเขื่อนปากมูลของรัฐบาลชวน หลีกภัย เป็นประชาธิปไตยแล้วหรือ?"
- "นักศึกษาามาแปลกให้ตั้งเวทีสาธารณะขึ้นไต่สวนเรื่องเขื่อนปากมูล"
- (เดลินิวส์, 11 มี.ค. 36)
- "ไร้คนหลังมือบ "บุญชู" ชัด กฟผ.ปิดสระ"
- "ทำวุ่นเขื่อนปากมูล "โกชู" ตีแสบหน้า กฟผ."
- "ปากมูลเดือด"
- "มือที่สาม-การป้ายสี" (แนวหน้า, 10 มี.ค. 36)
- รัฐบาล "ชวน" กับ "ปากมูล"
- "เปิดตัว รมต. ด้าน "ปากมูล" ครม.ลับกฟผ. "สาวิตต์"หนี"
- "แฉประชาธิปไตย คัดค้านเขื่อนปากมูล"
- "มือบ"รุมล้อมเขย่าทำเนียบ"
- "ฝ่ายค้านได้ที่ ขย่มซ้ำ"
- "อย่าใหญ่ เอ็นจีโอ ไล่ไม่ปากมูล"
- "ฝ่ายค้านชี้ ส.ส.หวังใหม่ จัดมือบสลายมือบ"
- "มือบ" ชน "มือบ" ปากมูล
- "เอ็นจีโอ vs กฟผ. ระเบิดศึกสงครามข่าว !"

ไทยรัฐ (12 มี.ค.36) "สันติบาลระบุแกนนำมือบดด้านเขื่อนปากมูลมีเบื้องหลัง หวังเศษเงิน
จากต่างประเทศ"

"จุฬายาหนูนปากมูล ได้ เอ็นจีโอ ลุยทำเขื่อนใหญ่"

วิญจักร (12 มี.ค.36) "มือบดปากมูลอุดมการณ์หรือผลประโยชน์"

จากการพาดหัวข่าวดังกล่าวที่ปรากฏในหนังสือพิมพ์ในช่วงนี้ ได้สะท้อนผลต่อประชาชนที่
รับข้อมูลข่าวสารในช่วงนั้น ดังนี้

"นายวัชรินทร์ เกตุอิน พนักงานฝ่ายศิลปกรรม ห้างสรรพสินค้าเซ็นทรัล"

"ตอนนี้ผมสับสนจริงๆไม่รู้จะฟังฝ่ายใด กลุ่มอนุรักษ์ก็มีเหตุผลของเขา การไฟฟ้า
เองก็มีเหตุผล ซึ่งต่างก็ขัดแย้งกันมาตลอด ไม่รู้ว่าจะเชื่อใครดี ไม่มีความชัดเจน
รัฐบาลน่าจะต้องเด็ดขาดเลยว่าจะเอาอย่างไร ไม่ใช่ฟังแต่ข้าราชการประจำเพียง
อย่างเดียว ไม่อย่างนั้นจะไม่สามารถรับรู้ปัญหาที่แท้จริง ท่านนายกฯไม่ควร
ฟังข้อมูลของทางการไฟฟ้าโดยสนิทใจ ควรต้องรับเสาะหาว่า ปัญหาที่แท้จริง มัน
อยู่ตรงไหน และนำไปเป็นบทเรียนไว้กับโครงการต่อไป ที่จะต้องรีบแก้ไขไว้นั้นๆ"

[ผู้จัดการ, 13 มี.ค. 36]

"น.ส.สิกาญญา ศรีบรรพท นักศึกษาคณะบริหารธุรกิจ มร."

"ที่จริงเข้าใจว่าเรื่องของเขื่อนปากมูลนั้นน่าจะจบกันไปแล้ว หลังจากที่นักวิชาการ ได้
ทำการศึกษา ถึงผลกระทบแล้วว่า มีผลอย่างมากต่อระบบนิเวศวิทยา แต่หน่วยงาน
ที่เกี่ยวข้องก็ยังดำเนินการสร้างกันอยู่เรื่อยๆ โดยชาวบ้านในละแวกนั้น ก็คัดค้าน
ตลอดแต่ก็ไม่เป็นข่าว ถึงแม้ขณะนี้จะออกมาเป็นข่าวแล้ว แต่ข้อมูลข่าวสารที่ได้รับ
จากสื่อมวลชนหลายๆ ทาง ก็ไม่ได้สร้างความกระจ่างให้แต่อย่างใด กลับรู้สึกสับสน
ยิ่งขึ้นไปอีก การคัดค้านและการสนับสนุน คงจะต้องมีต่อไปเรื่อยๆ ถ้าความจริงใจ
ของรัฐบาลที่มีให้ประชาชนนั้นยังเคลือบแคลง และหาใช่ความจริงไม่ คงไม่ต้องพูด
ว่าให้มาพบกันครึ่งทางอย่างที่แล้วๆ มา ปัญหาไม่น่าจะเกิดขึ้นอีกต่อไป ตรงนี้รัฐบาล
ก็เรียนรู้แล้ว ที่จะนำไปแก้ปัญหาในเวลาต่อไป"

[ผู้จัดการ, 13 มี.ค. 36]

จากความสับสนของข้อมูลข่าวสารที่ปรากฏในช่วงดังกล่าวจะเห็นได้ว่า แม้ว่า กฟผ.จะประชาสัมพันธ์ในหนังสือพิมพ์ แต่หนังสือพิมพ์ที่มีอุดมการณ์ส่วนใหญ่ก็ได้สะท้อนแง่มุมที่ตรงกับความ เป็นจริงอย่างตรงไปตรงมาในฐานะที่เป็นเครื่องมือสำหรับประชาชนที่ยากไร้

4. การโต้ตอบของรัฐบาล การไฟฟ้าฝ่ายผลิต ต่อเคลื่อนไหวชุมนุมคัดค้านของราษฎร ปากมูล

การโต้ตอบของรัฐบาล การไฟฟ้าฝ่ายผลิต ต่อการเคลื่อนไหวชุมนุมคัดค้าน ของราษฎร ปากมูลในช่วงนี้ จะพบว่า ในช่วงแรกของการโต้ตอบ ใช้วิธีการรุนแรงกับชาวบ้าน โดยเริ่มจากการ มองชาวบ้าน และฝ่ายชุมนุมประท้วงว่า จะต้องเป็นผู้อยู่ในระเบียบกฎหมายซึ่งจะสะท้อนจาก ปากคำ นายสาวิตต์ ว่า

"จากรายงานที่ได้รับทราบว่ามี การเข้ายึดสะพานทางเข้าห้วงาน ไม่ให้คนเข้า ทำงาน "ผมอยากขอร้องว่าอย่าทำอะไรที่ผิดกฎหมาย มิฉะนั้นทางการมีความ จำเป็นต้องทำตามกฎหมาย เราพยายามปรับความเข้าใจจะไม่ใช้วิธีเผชิญ หน้า คนที่ประท้วงมีประมาณ 100 คน แยกออกเป็น 3 กลุ่ม คือ นักศึกษาจาก กรุงเทพฯ 20 คน NGOs และชาวบ้านในพื้นที่มีเพียง 20 คน เท่านั้น"

[แนวหน้า , 11 มี.ค. 36]

ซึ่งจากคำพูดของนายสาวิตต์ ข้างต้น ได้แสดงให้เห็นว่า ตัวรัฐบาลคือ นายสาวิตต์ ไม่ได้รู้ ข้อมูลที่แท้จริงเกี่ยวกับชาวบ้าน เพียงแต่รับข้อมูลจากทางราชการที่ได้จากจังหวัดอุบลฯมานำเสนอ ขณะเดียวกันการทำงานของจังหวัดค่อนข้างจะเป็นลักษณะคอยสอดส่อง ดูแลและรักษาความสงบ เรียบร้อย โดยจะพบว่า มีรายงานข่าวว่า

"ในตอนเช้าของวันที่ 4 มี.ค. กำลังจากเจ้าหน้าที่ตำรวจ จำนวน 300 กว่าคน ได้ปิดกั้นไม่ให้ผู้ประท้วงออกนอกพื้นที่ เพื่อขนเสบียงหรือทำธุระส่วนตัว และ ยังมีตำรวจตระเวนชายแดน ส่วนหนึ่งตั้งกำลังอยู่ที่คลังและที่เก็บวัตถุระเบิด"

[แนวหน้า , 11 มี.ค. 36]

ขณะเดียวกัน นายสาวิตต์ ได้กล่าวว่า

"การประท้วงที่เกิดขึ้น เป็นเรื่องที่ กฟผ.สามารถรับมือตนเองได้ ตัวแทน
รัฐบาลระดับสูงอย่างนายกรัฐมนตรี คงไม่ต้องลงไปดู เพราะกฟผ.ก็เป็นหน่วย
งานของรัฐอยู่แล้ว"

[ผู้จัดการ, 4 มี.ค. 36]

ขณะที่ชาวบ้านปากมูลได้ยึด...เชื่อน วันที่ 3 มี.ค. 36 กระทรวงมหาดไทย ได้มีหนังสือ 1
ฉบับ แจ้งไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลฯ ให้เร่งจัดกำลังทหารและตำรวจ เพื่อคุ้มครองคนงานที่ก่อ
สร้างเขื่อนปากมูล พร้อมทั้งเคลียร์พื้นที่ในเส้นทางคมนาคม เนื่องจากกระทรวงมหาดไทยทราบ
มาว่า จะมีผู้ชุมนุมต่อต้านการสร้างเขื่อนได้ [แนวหน้า, 4 มี.ค. 36]

เวลา 15.00 น.วันเดียวกัน ดร.ประสิทธิ์ ดำรงชัย ผู้ตรวจฯ.... เดินทางมาที่เขื่อนปากมูล
พร้อมด้วย ร.ต.ไมตรี ไนยะกุล ผวจ.อุบลฯ พร้อมชี้แจง / ผู้ชุมนุมซึ่งส่งตัวแทนชาวบ้านเข้าร่วม
ประชุม 30 คน ในที่ประชุมเปิดโอกาสให้ผู้ชุมนุมเสนอเงื่อนไข 3 ข้อ ซึ่งกลุ่มชุมนุมได้ถามข้อแรกว่า

1. รัฐบาลจะทำสัญญาประชาคมกับชาวบ้านว่าระดับน้ำจะไม่ท่วม ถ้าเป็นไปได้ให้ตรวจ
สอบระดับใหม่ ในระหว่างตรวจสอบให้ยุติการสร้างเขื่อนไว้ก่อน จนกว่าจะตรวจสอบ
ระดับน้ำเสร็จ

รายงานแจ้งว่า ทางด้าน ดร.ประสิทธิ์ ไม่สามารถจะรับปากในข้อนี้ได้ทางฝ่ายผู้ชุมนุมจึง
ไม่พอใจ โดยให้เหตุผลว่า ชาวบ้านเริ่มไม่เชื่อถือในคำพูดของตัวแทนรัฐบาล เพราะไม่สามารถจะ
ให้สัญญาได้ [แนวหน้า, 4 มี.ค. 36]

"กลุ่มชาวบ้านที่สนับสนุนการสร้างเขื่อน ได้เดินทางไปถึงบริเวณห้วงานราว
200 คน ห่างจากกลุ่มชาวบ้านที่ชุมนุมคัดค้านประมาณ 200 เมตร โดยมีรถของ
กฟผ.รับส่งทั้ง 2 กลุ่ม ได้ปะทะคารมกันอยู่ประมาณ 1 ชั่วโมง ก่อนที่ชาวบ้านที่
สนับสนุนเขื่อนจะเดินทางกลับไปโดยไม่มีเหตุการณ์รุนแรง

จนถึงเวลาเที่ยง ซึ่งเป็นเวลาที่ ร.ต.ไมตรี ไนยะกุล ผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลฯ
สัญญากับชาวบ้านว่าจะมาให้คำตอบว่าติดต่อกับทางรัฐบาลได้ผลอย่างไร แต่
ร.ต.ไมตรี ก็ไม่ปรากฏตัวตามสัญญา ชาวบ้านจึงเคลื่อนขบวนต่อไป แต่มีกำลัง
ทหารและตำรวจประมาณ 200 นาย พร้อมสุนัขปราบจลาจล 5 ตัว ปิดกั้นไว้ที่
บริเวณปลายสะพานอีกด้านหนึ่ง ชาวบ้านก็ไม่สามารถเคลื่อนต่อไปได้ เพราะมี
ทหารและตำรวจปิดกั้น นอกจากนี้ กฟผ.ยังนำรถของกฟผ.ชนท่อน้ำ เส้นผ่าศูนย์

กลาง 1.5 เมตร สูง 2 เมตร ปิดถนนไว้อีกชั้นหนึ่ง ขณะเดียวกัน ก็มีกำลังตำรวจ ประมาณ 30 นาย ปิดทางเข้าบ้านหัวเหว ซึ่งห่างจากหัวงานประมาณ 4 กม.เพื่อ ตัดเสบียงอาหาร ที่มีการขนไปหนุนเสริมชาวบ้านอยู่เรื่อยๆ จนไม่สามารถผ่านเข้าไปได้อีก"

[สยามรัฐ, 4 มี.ค. 36]

จะเห็นได้ว่าการโต้ตอบของ กฟผ. และรัฐค่อนข้างมองในมุมอับ ขาดการแก้ไขที่ถูกจุด การโต้ตอบของรัฐและ กฟผ. ก็ได้ให้สื่อมวลชนโต้ตอบด้วย ในช่วงนี้ก็ได้กลายเป็นสงครามข่าว 2 ชั้น โดยจากฝ่ายที่เชียร์รัฐ และ กฟผ. ได้เสนอลงในหนังสือพิมพ์แนวหน้า, 5 มี.ค. 36 คอลัมภ์มองลอดแว่น โดย วิทยา ตัณฑสุทธิ (นักอนุรักษ์ทำเพื่อใคร)

"การยุงหนุหลังให้ราษฎรต่อต้านการสร้างเขื่อนปากมูล ถือเป็นผลงานชิ้นโบว์ดำของกลุ่มนักอนุรักษ์อีกครั้งหนึ่ง"

...นักอนุรักษ์มุ่งเอาใจชาวบ้านที่จะถูกน้ำท่วมหลังจากสร้างเขื่อน ซึ่งประมาณกันว่าจะมี จำนวนไม่เกิน 1000 หลังคาเรือน และอ้างว่าพื้นที่ถูกน้ำท่วมจะมีมากกว่าที่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตระบุไว้หลายเท่าตัว

แต่นักอนุรักษ์ก็ไม่เคยมองไปถึงความเสียหายของส่วนรวมไม่ได้ผลกระทบที่เกษตรกรและประชาชนจะไม่มีน้ำกินน้ำใช้หากเขื่อนปากมูลไม่ได้สร้าง

เขื่อนปากมูลมีแต่ผลดี จึงไม่เข้าใจว่าทำไมนักอนุรักษ์ปลุกระดมชาวบ้านมาต่อต้านขัดขวาง...

การทำเช่นนี้เป็นการบ่อนทำลายชาติ และจงใจให้ชาวอีสานนับหมื่นนับแสนจมปลักในทุกข์ยากตลอดไป...

การโต้ตอบของรัฐและ กฟผ. ข้างต้นที่สุดก็นำมาสู่เหตุการณ์ความรุนแรงในวันที่ 6 มี.ค.36 ซึ่งมีการใช้ยุทธวิธี "มือบ" ชน "มือบ" แล้วใช้กำลังเจ้าหน้าที่ตำรวจทหารเข้าสลายการชุมนุม ผลจากความรุนแรงครั้งนี้ฝ่ายราษฎรปากมูลที่ชุมนุมได้รับความเห็นใจอย่างกว้างขวางทั่วประเทศ โดยจะพบว่า ในวันที่ 8 มีนาคม 36 นักศึกษา 71 องค์กร แสดงประขามติเรียกร้องให้รัฐบาลเปิดเวทีไต่สวนสาธารณะในการสลายการชุมนุมในการใช้กำลังของรัฐบาลและชุมนุมอยู่ที่หน้าทำเนียบมีการเผาหุ่น นายสาวิตรี โภธิวิหค และนายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี

ในที่สุดของการชุมนุมเรียกร้องในช่วงแรกนี้ก็คือ รัฐและ กฟผ. ได้ยอมให้มีการเจรจาตกลงกันในวันที่ 18 มีนาคม 2536 โดยมอบหมายให้ นายอาคม เ่องฉ้วน และ ส.ส.อภิชาติ ตริสวัสดิชัย ร่วมลงนามในบันทึกเพื่อความเข้าใจ ซึ่งถือว่าเป็นสัญญาประชาคม และได้มีการแถลงข่าวผ่านสื่อมวลชนร่วมกัน ณ ทำเนียบรัฐบาล

อย่างไรก็ดีหลังจากนั้นในวันที่ 25 มีนาคม 2536 และ 30 มีนาคม 2536 ก็ได้มีการประชุมเพื่อดำเนินการตั้งคณะกรรมการ แต่ก็ไม่สามารถตกลงกันได้ หลังจากนั้นมาก็ไม่ได้มีการเรียกประชุมอีกเลย และที่สุธรรมมนตรีที่รับผิดชอบรวมทั้งนายอาคม เ่องฉ้วน ที่ได้รับมอบหมายมาเจรจาก็ได้กล่าวสรุปว่า "หมดภาระกิจแล้ว" "ทุกอย่างเรียบร้อยแล้ว" จะไม่แก้ปัญหาใด ๆ อีกแล้ว โดยเฉพาะเรื่องการตั้งคณะกรรมการ [ดูรายละเอียดในภาคผนวก : รายงานการประชุมเรื่องการแต่งตั้งคณะกรรมการติดตามผลกระทบกรณีเขื่อนปากมูล, 25 มีนาคม 36 เวลา 15.00-18.00 น. ทำเนียบรัฐบาล] .

การโต้ตอบของรัฐและ กฟผ. ดังกล่าวก็เป็นผลให้ราษฎรปากมูลยังต้องเดินทางต่อไป ชาวบ้านได้จัดตั้งกลยุทธ์ใหม่ในรูปของคณะกรรมการชาวบ้านเพื่อฟื้นฟูชีวิตและชุมชนลุ่มแม่น้ำมูล 15 หมู่บ้าน กลุ่มนี้ก็คือกลุ่มแกนนำเดิม "กลุ่มฮักแม่น้ำมูล" ที่เป็นราษฎรปากมูลซึ่งได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อน ในช่วงนี้นายสาวิตต์ โพธิวิหค ได้มีคำสั่งแต่งตั้งคณะกรรมการพิจารณาช่วยเหลือราษฎรผู้ได้รับผลกระทบจากโครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนปากมูล (คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 142/2536) คณะกรรมการ 18 คน ประกอบด้วยข้าราชการประจำจากหน่วยงานรัฐ 11 คน ทหาร 1 คน นักการเมืองท้องถิ่น 1 คน กฟผ. 4 คน มีผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานีเป็นประธาน ซึ่งจะเห็นได้ว่ากรรมการชุดนี้ไม่มีตัวแทนชาวบ้านและนักวิชาการอยู่ในคณะกรรมการ ผลคือทำให้ปัญหาได้ยืดเยื้อออกไป

กล่าวโดยสรุปการโต้ตอบของรัฐบาลและ กฟผ. แม้จะใช้ยุทธวิธีรุนแรงและคลี่คลายจนมาสู่การจัดตั้งคณะกรรมการแก้ไขปัญหา แต่ก็ไม่สามารถแก้ไขปัญหาก็เพราะราษฎรปากมูลมิได้มีส่วนร่วมในการเป็นกรรมการแก้ไข ปัญหาจึงเกิดยืดเยื้อ

5. สรุปวิเคราะห์

ผู้ประท้วง ลักษณะรูปแบบ วิธีการประท้วงและเหตุการณ์สำคัญในช่วงนี้ก็คือ บทเรียนแห่งความรุนแรง ในวันที่ 6 มีนาคม 2536 ผลก็คือราษฎรปากมูลได้แนวร่วมของกลุ่มปัญหาที่ต้องการให้รัฐบาลแก้ไข อาทิ กลุ่มสมัชชาเกษตรกรรายย่อยอีสาน ได้เข้ามาเป็นแนวร่วมในการชุมนุมคัดค้าน ขณะเดียวกันกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน นักศึกษา นักวิชาการ ก็ได้รวมตัวกันทั่วประเทศในการเป็นแนวร่วม ผลก็คือผลักดันให้รัฐบาลและ กฟผ. ต้องตั้งคณะกรรมการขึ้นมาแก้ไขปัญหา แต่คณะกรรมการที่แต่งตั้งก็ไม่ได้มีชาวบ้านที่เข้าร่วมเป็นคณะกรรมการ [โปรดดูรายละเอียดของ

คณะกรรมการชุดต่าง ๆ ในภาคผนวก] ซึ่งผลก็คือราษฎรปากมุลก็ยังคงต้องใช้ยุทธวิธีชุมนุม
คัดค้านต่อไป

จ. การชุมนุมประท้วงของราษฎรปากมูลในช่วงที่ 6 : การหาข้อยุติที่ลงตัวเพื่อชดเชยค่าเสียหายและยุติการชุมนุม [ม.ค.2537 - 23 มี.ค. 2538]

1. ผู้ประท้วง ลักษณะรูปแบบ วิธีการประท้วงและเหตุการณ์ที่สำคัญ

การหาข้อยุติที่ลงตัวไม่ได้จากการตั้งคณะกรรมการเพื่อพิจารณาแก้ไขปัญหาในช่วงที่ 5 ได้นำมาสู่ความพยายามที่จะแก้ปัญหาค้างในในวันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2537 ได้มีการตกลงระหว่างตัวแทนชาวบ้านกับ พล.ต.อ.มนัส ครุฑไชยันต์ รองเลขาธิการนายกรัฐมนตรีฝ่ายการเมืองมีดังนี้

- ให้ดำเนินการสำรวจจำนวนชาวบ้านผู้เดือดร้อนที่อยู่เหนือ 108.5 ม.รทก. ขึ้นไป 352 ราย ตามรายชื่อที่ชาวบ้านได้ยื่นต่อคณะกรรมการเป็นอันดับแรกก่อน โดยเริ่มสำรวจตั้งแต่วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2537 และจ่ายเงินให้เสร็จภายใน 1 เดือนหลังจากสำรวจ

- พิจารณาที่ดินทำกินที่ไม่มี นส.3 ที่ชาวบ้านเคยเข้าไปทำกิน เช่น บริเวณริมแม่น้ำมูล ให้ได้รับค่าชดเชย โดยให้ชาวบ้านยื่นคำร้องต่อรองผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี

- ในการดำเนินการสำรวจจะมีกรรมการไตรภาคีฝ่ายชาวบ้านเข้าร่วมการสำรวจ และประชุมทุกครั้ง

- ที่ดินห้วงงานบริเวณบ้านหัวเหวจะได้รับค่าชดเชย 10 ไร่ เช่นเดียวกับกรณีน้ำท่วม

- เรื่องการประมงจะเร่งดำเนินการสำรวจและจ่ายค่าทดแทนให้เสร็จภายใน 3 เดือน นับตั้งแต่วันที่ 15 กุมภาพันธ์ 2537

- กรณีชาวบ้าน 22 ราย บ้านหัวเหวจะดำเนินการตรวจสอบข้อเท็จจริงใหม่โดยพิจารณาอย่างเป็นธรรม

- จะเร่งประชาสัมพันธ์ ทำความเข้าใจเพื่อไม่ให้เกิดความสับสนในหมู่ประชาชน ในกรณีผลกระทบและการจ่ายค่าทดแทน

แต่ผลก็คือปัญหาข้างต้นก็ไม่ได้นำมาสู่ในภาคปฏิบัติอย่างจริงจัง ราษฎรปากมูลจึงรวมตัวกันในรูปของคณะกรรมการชาวบ้านเพื่อฟื้นฟูชีวิต 15 หมู่บ้าน โดยเรียกร้องในประเด็นดังนี้

1. กรณีการชดเชยที่ดิน

1.1 ขอให้ดำเนินการจ่ายค่าทดแทนแก่ผู้ต้องการอพยพออกจำนวน 352 ราย

1.2 ขอให้ชดใช้ผลกระทบจากการระเบิดแก่ง แต่ชาวบ้าน 22 ราย ที่ยังมีได้รื้อถอนออกจากบริเวณหมู่บ้านหัวเหวเดิม เป็นรายเดือน ๆ ละ 3,500 บาท เป็นเวลา 10 เดือน จ่ายย้อนหลังเช่นเดียวกับรายอื่น ๆ ที่ได้รับไปแล้ว

1.3 จ่ายค่ารื้อถอนแก่ชาวบ้าน 7 ราย ที่ตั้งบ้านเรือนบริเวณป่าช้าในหมู่บ้านหัวเหวที่เหลืออยู่ 7 ราย ที่จะอพยพออกไปรวมกับชาวบ้านส่วนใหญ่ เนื่องจากหมู่บ้านใหม่อยู่ห่างจากบ้านทั้ง 7 ราย ถึง 2 กิโลเมตร จากเดิมที่ห่างเมือง 300 เมตร ซึ่งทำให้ชาวบ้านทั้ง 7 ราย ต้องอยู่แบบโดดเดี่ยว

- 1.4 ขอให้จ่ายค่าชดเชยจำนวนเงินเท่ากับที่ดิน 10 ไร่ ทดแทนที่ดินแก่ชาวบ้านที่ถูกเวนคืนนำไปสร้างโรงงานเขื่อนเช่นเดียวกับการทดแทนที่ดินที่น้ำท่วมเพราะชาวบ้านต้องสูญเสียที่ดินเหมือนกัน

2. กรณีการชดเชยการประมง

- 2.1 ขอให้จ่ายเงินชดเชยรายได้ของชาวบ้านที่หาปลาเป็นอาชีพหลักเป็นระยะเวลา 3 ปี ปีละ 35,000 บาท/ครอบครัว
- 2.2 ขอให้จ่ายเงินชดเชยรายได้ของชาวบ้านที่หาปลาเป็นอาชีพเสริม เป็นระยะเวลา 3 ปี ปีละ 20,000 บาท/ครอบครัว
- 2.3 การดำเนินการสำรวจตรวจสอบผู้ที่ทำประมงเป็นอาชีพหลักและอาชีพเสริมจะต้องดำเนินการอย่างเปิดเผย และประกาศให้ชาวบ้านทั้งหมดบ้านรับรู้เพื่อร่วมกันตรวจสอบ

3. กรณีการจับกุมผู้นำ

ให้มีการยุติการดำเนินการทางศาลต่อผู้นำชาวบ้าน และเจ้าหน้าที่องค์กรพัฒนาเอกชนตามที่รัฐได้ตกลง

ราษฎรปากมูลซึ่งเป็นผู้ชุมนุมประท้วง ได้ใช้รูปแบบ รณรงค์ และประชาสัมพันธ์ให้แก่สาธารณชนทราบถึงความเดือดร้อนของราษฎรปากมูลและผู้ที่เกี่ยวข้อง ที่ต้องได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อน การกระทำความรุนแรงจากรัฐและ กฟผ. การจับกุมผู้นำชาวบ้าน ในลักษณะไบประกาศ ไบแถลงเจตนารมณ์

“คำประกาศเจตนารมณ์

คณะกรรมการชาวบ้านเพื่อการฟื้นฟูชีวิตและชุมชนลุ่มแม่น้ำมูล 15 หมู่บ้าน

อหิงสา คือ อาวุธคนจน

ณ วันนี้ อันเป็นวันที่ 10 ของการประชุมเรียกร้องขอความเป็นธรรมของพวกเราชาวบ้านผู้เดือดร้อน อันเกิดจากการสร้างเขื่อนปากมูลของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย แต่พวกเรายังไม่ได้รับคำตอบใดๆ ที่จะเป็นหลักประกันว่า ความทุกข์ยากที่พวกเรากำลังเผชิญหน้าอยู่จะได้รับการแก้ไข

นอกจากนี้แล้ว ข้อเรียกร้อง อันเป็นความทุกข์ยากของพวกเรา ยังถูกบิดเบือนจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย และผู้บริหารประเทศในคณะรัฐบาลต่างๆ นานา

พวกเราชาวบ้านปากมูลได้ออดทนมาจนถึงวันนี้ และตระหนักดีว่า พวกเราไม่อาจที่จะได้แย้งกับการบิดเบือนข้อเท็จจริง ด้วยคำพูดที่เล่นลิ้นอย่างสวยงาม พวกเรารู้แต่เพียงว่า ความทุกข์ยากของพวกเราไม่ได้รับความสนใจ ไม่ว่าจะเป็นผู้แทนรัฐบาลคนไหนก็ตาม

ณ วันนี้ ถึงเวลาแล้วที่พวกเราจะแสดงออกอย่างสันติ เพื่อที่จะยืนยันถึงความทุกข์ยากของพวกเราด้วยความจริงใจ

ด้วยดวงใจของผู้ทุกข์ยาก พวกเราขอประกาศต่อสาธารณชนว่า พวกเราจะอดอาหารเพื่อ

1. ยืนยันความทุกข์ยากของพวกเราอย่างสันติ
2. เรียกร้องให้ผู้บริหารประเทศรับผิดชอบต่อชะตากรรมของพวกเรา ที่ยอมพลีวิถีชีวิตและชุมชน รวมทั้งแม่น้ำมูล อันเป็นมรดกของพวกเรา เพื่อให้รัฐบาลสร้างเขื่อนปากมูล อันเป็นสิ่งที่รัฐบาลเรียกว่าการพัฒนา

ด้วยดวงใจของผู้ทุกข์ยาก พวกเราขอยืนยันเจตนารมณ์ว่า จะเรียกร้องความเป็นธรรมให้แก่พวกเราอย่างถึงที่สุด

ประกาศ ณ วันที่ 4 พฤษภาคม 2537 ณ หน้าทำเนียบรัฐบาล”

จากในแถลงการณ์ข้างต้น ได้สะท้อนรูปแบบการต่อสู้ของราษฎรปากมุล ตลอดในช่วงนี้
 ซึ่งให้เห็นความมั่นคงและมั่นใจ พร้อมทั้งจะยื่นหยัดชุมนุมคัดค้านตามรูปแบบของการขัดเกลากจาก
 ประสบการณ์ที่ผ่านมาเกือบ 6 ปีเต็ม ทั้งนี้อาจจะพิจารณาจากการที่คณะกรรมการชาวบ้านเพื่อ
 การฟื้นฟูชีวิตและชุมชนลุ่มแม่น้ำมูล 15 หมู่บ้าน ได้ทำหนังสือถึงประธานคณะกรรมการการ
 ยุติธรรมและสิทธิมนุษยชน สภาผู้แทนราษฎร เชิญมาสำรวจถึงสภาพปัญหาในพื้นที่ โขแถลงข่าว
 รายงานความเดือดร้อนที่ได้รับจากรัฐบาล นายชวน หลีกภัย เป็นต้น [โปรดดูรายละเอียด
 ภาคผนวก]

อย่างไรก็ตาม แม้ราษฎรปากมุลจะใช้ยุทธวิธีเชิงสันติก็ตาม แต่การที่รัฐบาลและกฟผ. จะ
 พยายามแก้ไขผลกระทบก็ต้องกินเวลาต่อมาอีกเกือบปี

วันที่ 14 พฤศจิกายน 2537 คณะกรรมการชาวบ้านเพื่อฟื้นฟูชีวิตและชุมชนลุ่มแม่น้ำมูล
 ออกแถลงการณ์บอกเล่าเรื่องราวเดินเท้าคืนถิ่น ภายหลังปักหลักเรียกร้องค่าชดเชยผลกระทบด้าน
 การประมงจากการสร้างเขื่อนปากมุล อยู่หน้าบริเวณศาลากลางจังหวัดอุบลราชธานี ครบ 1 เดือน
 [กรุงเทพฯธุรกิจ, 29 พ.ย. 37]

ข้อเรียกร้องให้มีการจ่ายค่าชดเชย 35,000 บาท/ปี เป็นเวลา 3 ปี ถูกปฏิเสธโดยสิ้นเชิง
 พร้อมกับยื่นกรณีกับมติ "จ่ายเพียง 10,000 บาท" และคำชี้แจงของ นายนิธิศักดิ์ ราชพิตร
 ผู้ว่า ราชการจังหวัดอุบลราชธานี ในฐานะประธานคณะกรรมการการพิจารณาช่วยเหลือผู้ได้รับ
 ผลกระทบจากโครงการสร้างเขื่อนปากมุล ว่า "จัดการทุกอย่างไปตามอำนาจหน้าที่ที่มีอยู่"

กรณีนี้ นายทองเจริญ ศรีหาธรรม ประกาศขอให้รัฐบาล นายสาวิตต์ โพธิวิหค และ กฟผ.
 ลงมาแก้ปัญหาภายใน 3 วัน ไม่งั้นนั้น ชาวบ้านจะดำเนินมาตรการขั้นเด็ดขาด

"เรายืนยันว่าจะต่อสู้ในแนวทางสันติวิธี จะไม่มีการทำลายข้าวของของทาง
 ราชการ จะไม่มีการทำลายเขื่อน จะไม่มีการประทุษร้ายเจ้าหน้าที่"

วันที่ 26 พ.ย. 37 ราษฎรปากมุล 2,000 คน ได้เคลื่อนขบวนจากที่พักเข้าสู่บริเวณหัวงาน
 ของเขื่อน หัวขบวนนำด้วย พระพุทธรูป และพระบรมฉายาลักษณ์ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
 และสมเด็จพระนางเจ้า พระบรมราชินีนาถ หลังจากนั้น นายทองเจริญ ศรีหาธรรม แกนนำ 53
 หมู่บ้าน ได้เข้าเจรจากับเจ้าหน้าที่ กฟผ. โดยชี้แจงว่าราษฎรปากมุลไม่สามารถได้รับคำตอบในการ
 แก้ไขปัญหา จึงต้องรอนแรมเดินเท้าเปล่ามายื่นข้อเรียกร้องเปิดเจรจากับนายสาวิตต์ โพธิวิหค
 รมต.ประจำสำนักนายกรัฐมนตรี และนายสมบุญ มณีนาถ ผู้ว่า กฟผ. ชี้แจงว่า "ท่านผู้ว่าฯ
 กล่าวว่า ท่านไม่มีอำนาจในการแก้ปัญหา ถ้าต้องการแก้ปัญหาให้ไปที่ทำให้เกิดปัญหา พวกเรา
 จึงมาที่นี่" [ข่าวสด, 29 พ.ย. 37]

19 ธ.ค. 37 ท่ามกลางชาวบ้านที่ชุมนุมอยู่บริเวณเขื่อนปากมูล ประมาณ 800 คน ที่ยังชุมนุมอยู่อย่างสงบโดยปราศจากการรบกวน ยี่สิบของทางกฟผ. ในวันนี้ เวลา 10.00 น. กลุ่มผู้ชุมนุมได้จัดการทำความสะอาดที่ชุมนุมและนำธงชาติมาประดับ และชักซ้อมเตรียมความพร้อมในการรับเสด็จ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี ที่จะทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานีและยโสธร ในระหว่างวันที่ 20-23 ธ.ค. 37 โดยมีการทำความเข้าใจในการถวายการต้อนรับและร้องเพลงสรรเสริญพระบารมี จนถึงเวลา 11.00 น. โดยจะทำการซ้อมทุกวัน จนกว่าจะถึงวันเสด็จพระราชดำเนิน

สำหรับด้านผู้ชุมนุมในส่วนของสิรินธรที่ชุมนุมอยู่ที่สันเขื่อนปากมูลได้มีการประชุมชาวบ้านเพื่อรวบรวมบัญชีทรัพย์สินที่สูญหายและผู้ที่ได้รับบาดเจ็บจากกรณีการสลายชุมนุมเมื่อวันที่ 3 ธ.ค. 37 . เพื่อเตรียมดำเนินการเรียกค่าเสียหายในส่วนของผู้ต้องหาทั้ง 12 คน ในวันที่ 20 ธ.ค. เวลา 9.00 น. ก็จะเดินทางไปรายงานตัว ที่ศาลจังหวัดอุบลราชธานี น.ส.นงเยาว์ อุวันดี หนึ่งในสิบสองผู้ต้องหา ได้กล่าวแสดงความรู้สึกต่อการสลายชุมนุมว่าตนรับไม่ได้กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น เนื่องจากเป็นการกระทำที่ป่าเถื่อนและไร้มนุษยธรรม นอกจากนี้ยังมีการบิดเบือนข้อมูลทำให้ผู้ต้องหาไม่ได้รับความเป็นธรรม แต่สำหรับตนก็จะยังต่อสู้ต่อไป ส่วนชาวบ้านปากมูลยังคงปักหลักสู้จนกว่าจะได้รับคำตอบที่พอใจ นายสุนทร หอมสินธุ์ แกนนำชาวบ้านได้กล่าวว่า ตนขอแสดงความยินดีกับรัฐบาลชนวนที่สามารถจัดตั้งกันเรียบร้อยแล้ว แต่ปัญหาของชาวบ้านก็หวังว่าปัญหาคงจะได้รับการแก้ไขไม่ใช่ถูกปล่อยปละละเลย อย่างหลายรัฐบาลที่ผ่านมา

ในเวลา 13.00 น. นายทองเจริญ ศรีหาธรรม ตัวแทนชาวบ้านได้ชี้แจงกรณีที่มีใบปลิวของทาง กฟผ. กล่าวหาผู้ชุมนุมบุกรุกเข้าไปที่ครอบครัวของกฟผ. และได้รื้อถอนลวดหนามและยึดเอาลำโพงไป 3 ตัว โดยคำชี้แจงระบุว่า การชุมนุมที่สันเขื่อนปากมูลของชาวบ้านเป็นไปโดยสงบและสันติวิธี เพื่อต้องการทวงสิทธิ ในการทำอาชีพประมงที่สูญหายไปจากริมฝั่งแม่น้ำมูล นอกจากนี้กลุ่มผู้ชุมนุมอย่างสงบได้ถูกทางเจ้าหน้าที่ กฟผ. เปิดเครื่องเสียงรบกวนทางกลุ่มผู้ชุมนุมตั้งแต่ตี 5 ถึง 23.00 น. โดยตลอดมาทาง ชชช.ได้สั่งผู้แทนเข้าไปพูดคุยขอร้องให้ดำเนินการปิดหรือลดเสียงลงบ้าง และสิ่งที่ กฟผ. ได้เปิดขยายเสียงนั้น หาได้มีสาระโดยสิ้นเชิง นอกจากการโฆษณาสินค้าและรายการเพลงโดยกระทำเช่นนี้ ถึง 3 วัน ทาง ชชช.จึงได้มีมติให้ปลดลำโพง และเครื่องขยายเสียง เพื่อไม่ให้เกิดแรงดันกับชาวบ้านที่มาชุมนุม และพร้อมที่จะให้ทาง กฟผ.มารับคืนได้ตลอดเวลา ทาง ชชช.ใคร่ขอชี้แจง เราเพียงแต่ถอดลวดหนามออกและได้จัดการให้อยู่ในสภาพเดิม การกระทำดังกล่าว จึงถูกต้องตามกฎหมายที่ได้ระบุถึงสิทธิของประชาชนในการใช้เสียงที่ห้ามมิให้ละเมิดบุคคลอื่น

นายทองเจริญ ยังได้กล่าวต่อว่า การที่โครงการฯ เชื้อนปากมูล ได้ออกใบปลิวขับไล่ชาวบ้านที่ชุมนุมอยู่บริเวณสันเขื่อน และอ้างว่าบริเวณดังกล่าว เป็นกรรมสิทธิ์ของ กฟผ. ที่จะไล่ใครออกก็ได้ ถือว่าไม่มีการสร้างสรรค์ในการที่จะแสวงหาวิธีการแก้ปัญหาาร่วมกัน วิธีการเช่นนี้ จะนำไปสู่ปัญหาที่ไม่มีที่สิ้นสุด วิธีการแก้ปัญหาคือการหันหน้าเข้ามาเจรจาจับฟังเหตุผลซึ่งกันและกัน ซึ่งทางชาวบ้านพร้อมที่จะเจรจาตลอดเวลา

คำชี้แจงของนายทองเจริญ ศรีหาธรรม
ประธานคณะกรรมการชาวบ้านเพื่อฟื้นฟูชีวิต
และชุมชนลุ่มแม่น้ำมูล (ชชช.)

ได้สะท้อนลักษณะของการชุมนุมประท้วง ดังนี้

- 6 พ.ค. 37 - ตัวแทนองค์กรพัฒนาเอกชน 16 ประเทศในภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก ได้เข้ายื่นหนังสือต่อนายกรัฐมนตรี เรียกร้องให้นายกรัฐมนตรีเร่งแก้ไขปัญหาปากมูล
- นายสุวิทย์ หาทอง ประธานสภาองค์กรลูกจ้างสภาพแรงงานแห่งประเทศไทย และนายบัลลังก์ วงอินทร์ กรรมการกลุ่มสหภาพแรงงาน...ได้มาให้กำลังใจกับผู้ชุมนุม
 - ที่จังหวัดอุบลราชธานี มีการประชุมคณะกรรมการร่วมพิจารณาความช่วยเหลือราษฎรที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนปากมูล มีผู้ว่าเป็นประธานใช้เวลา นานกว่า 10 ชั่วโมง ตั้งแต่เวลา 09.00 น. กรรมการหลายคนเห็นว่าถ้ายอมตามข้อเรียกร้องก็จะมีข้ออื่นตามมาอีกหลายข้อไม่จบสิ้น โดยเฉพาะการจ่ายเงินทดแทนซึ่งผลการประชุมสรุปว่าจำนวนประชาชนที่เรียกร้องค่าทดแทน 901 ราย ใน 19 หมู่บ้านได้พิจารณาอนุมัติจ่ายค่าทดแทนให้ 910 รายโดยแยกเป็นหมู่บ้านที่อยู่ต่ำกว่า 108 ม. และ 108.5 ม. จ่ายให้หลังละ 135,000 บาท และ 110,000 บาท จำนวน 58 ราย หมู่บ้านที่อยู่ระดับ 108.5 - 109 ม. อีก 23 ราย จะจ่ายเพียงค่าขนย้ายมาปลูกสร้างและรื้อถอนโดย กฟผ. ยืนยันว่าจะต้องให้ผู้อพยพหรือบ้านเรียบร้อยก่อนจึงจะมารับเงินได้ 3 วัน

การพิจารณายังคงค้างอยู่ในเรื่องชาวบ้านหัวเหว่ 7 หลัง ที่ต้องการย้ายออกไปพร้อมกับชุมชนและ 22 หลัง ที่ต้องการเงินชดเชยเป็นรายเดือนระหว่างการระเบิดหินรวมทั้งเรื่องค่าทดแทนผู้ที่เคยได้รับผลกระทบจากการประมง

- น.ส.วนิดา ได้ผลการประชุมครั้งนี้ว่าการพิจารณาเช่นนี้ไม่ถูกต้องเพราะควรพิจารณาให้ประชาชน 273 รายก่อน เพราะเป็นผู้เดือดร้อนจริง ตัวเลขที่ กฟผ. อ้างมา 901 ราย นั้น ไม่ทราบว่า กฟผ. ใช้เกณฑ์อะไร และประชาชนก็ไม่ยอมรับหลักเกณฑ์ของ กฟผ. มาโดยตลอด

7 พ.ค.37

- ผลการพิจารณาของคณะกรรมการดังกล่าวมีมติรับหลักการให้ช่วยเหลือค่าร้อยละย้าย 349 ราย
- ชาวบ้านไม่ยอมรับมตินี้จึงได้มีการยืนยันและชุมนุมต่อไป

8 พ.ค.37

- ชาวบ้านได้ยื่นคำร้องทุกข์กับองค์การสหประชาชาติ
- ชาวบ้านได้มีพิธีงานศพพรรคประชาธิปัตย์ โดยที่ประชุมประกาศว่านับตั้งแต่วันที่พรุ่งนี้จะเริ่มทำพิธีเผ่า ส.ส. พรรคประชาธิปัตย์ที่เกี่ยวข้องกับกรณีนี้ แต่ไม่รับผิดชอบ โดยเผาทีละคน

25 เม.ย.37

- ชุมนุมเรียกร้อง 4 ข้อ ที่ทำเนียบรัฐบาล
- พยายามเข้าพบนายชวน หลีกภัย
- มีการเคลื่อนขบวนไปนมัสการพระบรมรูปทรงม้าและเคลื่อนต่อไปนมัสการพระแก้วมรกต

29 เม.ย.37

- มีการเคลื่อนขบวนไปยังบ้านพิษณุโลก
- ตัวแทนชาวบ้านได้เข้าเจรจากับ กฟผ. และผู้ว่าฯ อีกครั้งแต่ไม่สามารถหาข้อยุติได้ ผู้ชุมนุมยืนยันที่จะปักหลักสู้ต่อไปเพื่อรอฟังมติของคณะกรรมการพิจารณาช่วยเหลือราษฎรที่จะมีขึ้นในวันที่ 6 พ.ค. 37
- นายนิติรัตน์ ผู้นำนักศึกษายอมรับว่านักศึกษามีส่วนทำให้การเจรจายืดเยื้อแต่ถ้าให้ชาวบ้านเจรจาฝ่ายเดียวก็จะเกิดการเสียเปรียบเพราะความรู้ไม่เท่ากัน แต่สิทธิขาดก็จะอยู่ที่ชาวบ้าน นักศึกษาเพียงแต่สนับสนุน
- กฟผ. ได้กล่าวโจมตีชาวบ้านว่า ความจริงทาง กฟผ. ได้ให้ความช่วยเหลือชาวบ้านมาโดยตลอด แต่ข้อร้องเรียนเพิ่มขึ้นตลอด

30 เม.ย.37

- ชาวบ้านแถลงว่าจะมีการอดข้าวประท้วงจำนวน 6 คน เพื่อแสดงให้เห็นว่าชาวบ้านที่เดินทางมาชุมนุมได้รับผลกระทบจริง

4 พ.ค.37

- ทำพิธีบายศรีสู่ขวัญให้กับผู้อดข้าวทั้ง 6 คน

ปัจจัยทางการเมือง

- นายประมาธ อธิการสภา กล่าวว่า ฝ่ายค้านเป็นห่วงปัญหาของชาวบ้านเขื่อนปากมูล ซึ่งนายสาวิตต์ เป็นผู้รับผิดชอบยังไม่ได้แสดงท่าทีในการแก้ปัญหา ซึ่งถ้ารัฐบาลไม่สนใจการแก้ปัญหานี้จะให้ฝ่ายค้านเป็นคนเข้าไปดูแล รัฐบาลควรดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่ง

- มีการเล่นละครล้อการเมืองบริเวณหน้าทำเนียบรัฐบาล นำเสนอให้เห็นความ
ลอยตัวของนายกและนายสาวิตต์
- 5 พ.ค. 37 - ชาวบ้านประกาศอดข้าวเพิ่มอีก 10 คน
- *กระแสนุรักษ์* - มีจดหมายปิดผนึกจากกลุ่มอนุรักษธรรมชาตินาคเหนือจังหวัดเชียงรายและแพร่
ถึงนายกฯ เรื่องขอให้ช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนของชาวบ้าน
ปากมูลและทบทวนโครงการสร้างเขื่อนในภาคเหนือ
- นายรัตนชัย เกรียงชัยไพโรพนา ตัวแทนชาวบ้านคณะกรรมการเพื่อการฟื้นฟู
และอนุรักษลุ่มน้ำกก และนายเส็ง ขวัญยืน ตัวแทนชาวบ้านกลุ่มราษฎรรักษา
ส่งจดหมายเปิดผนึกถึงนายชวน โดยผ่านทางสื่อมวลชนขอให้แก้ไขปัญหา
ความเดือดร้อนของชาวบ้านและโครงการสร้างเขื่อนในภาคเหนือ
- มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพันธุ์พืชออกแถลงการณ์เกี่ยวกับวิถีชุมชนที่จะ
ล่มสลาย
- โครงการแก่งสะพือรีสอร์ททรอผลกระทบจากโครงการเขื่อนปากมูล
- 14 ต.ค.37 - ชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบด้านการประมงจากการสร้างเขื่อนปากมูลรวมตัวกันที่
หน้าศาลากลางจังหวัดอุบลราชธานี ประมาณ 2,000 คน เพื่อยื่นขอเรียกร้องค่า
ชดเชยที่เป็นธรรมอีกครั้ง โดยขอให้มีการจ่ายค่าชดเชยแก่ผู้ได้รับผลกระทบเป็น
เงิน 35,000 บาท/ปี/ครอบครัว เป็นระยะเวลา 3 ปี
- 24 ต.ค.37 - มีการเจรจานครอประหว่างตัวแทนชาวบ้านกับ นายนิธิตกดี ราชพิตร ผู้ว่า
ราชการจังหวัดอุบลราชธานี ในฐานะประธานคณะกรรมการพิจารณาช่วยเหลือ
ผู้ได้รับผลกระทบจากเขื่อนปากมูลเพื่อต่อรองการจ่ายค่าชดเชย หลังจากนั้นจึง
ให้ชาวบ้านเข้าชี้แจงข้อเท็จจริงต่อคณะกรรมการทั้ง 17 คน ในที่ประชุม ทว่า
ชาวบ้านผู้ได้รับผลกระทบมีหน้าที่เพียงชี้แจงข้อเท็จจริงเท่านั้น แต่ไม่มีสิทธิใน
การออกความเห็นต่อเรื่องที่มีผลกระทบกับพวกเขาโดยตรง
- คณะกรรมการมีมติจ่ายค่าชดเชยให้กับชาวบ้านเพียง 3,333 บาท/ปี ซึ่งตกวันละ
9 บาทต่อครอบครัว ด้วยมาตรการการคำนวณผลกระทบโดยการแบ่งพื้นที่ที่ได้
รับผลกระทบตามระยะทางใกล้ไกลจากตัวเขื่อน
- ชาวบ้านไม่ยอมรับหลักเกณฑ์ดังกล่าว และขอให้ยกเลิกคณะอนุกรรมการ
สำรวจและศึกษาผลกระทบด้านอาชีพประมง รวมทั้งขอให้ยกเลิกหลักเกณฑ์ค่า
ชดเชยที่กำหนดโดยคณะอนุกรรมการชุดดังกล่าว และขอให้ตั้งคณะกรรมการชุด
ใหม่ที่มีตัวแทนชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบเป็นกรรมการร่วมจำนวนส่วนหนึ่ง

31 ต.ค.37 - มีชาวบ้านจากอำเภอต่าง ๆ ในจังหวัดอุบลราชธานีกว่า 20,000 คน เดินทางมาให้กำลังใจ นายนิธิศักดิ์ ราชพิตร ผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี พร้อมกล่าวประณามชาวบ้านปากมูลซึ่งชุมนุมอยู่หน้าศาลากลางจังหวัดว่าเป็นพวกก่อความวุ่นวาย โดยก่อนหน้านั้นได้มีการออกใบปลิวโจมตีกลุ่มแกนนำผู้ชุมนุมว่าเป็นคอมมิวนิสต์เก่า เป็นพวกลาวแดงที่ได้รับเงินต่างชาติเข้ามาก่อความวุ่นวายในประเทศ

- เบื้องหลังการจัดม็อบชนม็อบดังกล่าวได้มีรายงานว่ามีค่าใช้จ่ายไปถึงล้านบาทเศษ โดยมีแหล่งเงินจาก กฟผ. และนายสุรศักดิ์ เทียมประเสริฐ รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ส.ส. อุบลราชธานี กล่าวข่าวลือการใช้กำลังเข้าสลายกลุ่มผู้ชุมนุมบริเวณหน้าศาลากลางจังหวัดแพร่สะพัดทั่วจังหวัดอุบลฯ

3 พ.ย.37 - คณะกรรมการยุติธรรมและมนุษยชน สภาผู้แทนราษฎรได้เรียกให้ฝ่ายต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องเข้าชี้แจงข้อเท็จจริงต่อคณะกรรมการฯ นายนิธิศักดิ์ ราชพิตร ผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี ได้ชี้แจงว่าตนได้แก้ปัญหาตามความรับผิดชอบที่มีอยู่ ซึ่งนายนิธิศักดิ์เองกล่าวว่าตนไม่มีอำนาจในการตัดสินใจอย่างแท้จริง ในขณะที่นายสาวิตต์ โพธิวิหค รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ผู้ดูแล กฟผ. มิได้เดินทางมาชี้แจงต่อคณะกรรมการฯ ทั้ง ๆ ที่มีการเรียกให้มาชี้แจงแล้วหลายครั้ง

- ชาวบ้านปากมูลซึ่งได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนปากมูลยังคงชุมนุมเพื่อเรียกร้องความเป็นธรรมอย่างสงบ และได้ออกเดินทางจากหน้าศาลากลางจังหวัดมุ่งหน้าไปยังตัวเขื่อนในวันที่ 14 พ.ย.2537 อันเป็นวันที่ชุมนุมครบ 1 เดือนพอดี

"ในวันนี้พวกเราจะออกเดินเท้าอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งเป็นการเดินทางช่วงสุดท้ายในการต่อสู้ครั้งนี้คือ "ยุทธการเลือดตอ" ซึ่งหมายถึง ปลาเลือดตอ ซึ่งเป็นปลาน้ำจืดที่มีอยู่มากมายในแม่น้ำมูลและแม่น้ำโขง มีอุปนิสัยที่เสียบสงบไม่รุกรานหรือทำร้ายใคร แต่หากได้รับความเดือดร้อนหรือถูกรุกรานก็จะสู้ไม่ถอย และการต่อสู้ของเราครั้งนี้จะต่อสู้โดยสันติวิธีเท่านั้น"

การเปลี่ยนยุทธวิธีในการชุมนุมประท้วงของราษฎรปากมูลข้างต้น จะพบว่า ได้มีการปรับมาสู่แนวทางใหม่ที่เข้มแข็ง และรอบรู้ และพร้อมที่จะรับกับสถานการณ์ที่รัฐและกฟผ.ได้ดำเนินการมา อย่างไรก็ตาม รมต.สาวิตต์ โพธิวิหค ไม่ได้มีความพยายามที่จะแก้ปัญหาอย่างจริงจัง ที่

สุดเมื่อถึงภาวะที่รัฐบาลต้องปรับเปลี่ยนโครงสร้าง รัฐมนตรี สวัสดิ์ โพธิวิหค ก็ถูกแทนที่ โดย นายกร ทัพพะรังสี ตัวแทนจากพรรคชาติพัฒนา ลงมาแก้ไขปัญหาปากมุลโดยตรง โดยจะพบว่า ทันทที่รับตำแหน่ง รมต.ประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ทำหน้าที่ดูแล กฟผ. ในวันที่ 28 ธันวาคม 2537 ได้มีบรรดากลุ่มชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนปากมุล ประมาณ 30 กว่าคน มาชุมนุมโดยมีแผ่นป้ายว่า "วอนฝากรัฐมนตรีชื่อ กร ทัพพะรังสี แก้ปัญหาปากมุลเสียทีรอมา 4 ขวน 76 วัน แห่งความทุกข์ระทม ชาวประมงเขื่อนปากมุลร้องขอความเป็นธรรม" ซึ่งนายกร ทัพพะรังสี ก็รับปากว่าจะช่วยเร่งดำเนินการให้แล้วเสร็จ และผลปรากฏว่า นายกร ทัพพะรังสี ได้ ทำให้ฝันของราษฎรปากมุลเป็นจริง ในการรับค่าชดเชยที่ยุติธรรม และราษฎรปากมุลก็ยุติ การชุมนุม ณ หัวงานเขื่อนปากมุล ในวันที่ 23 มีนาคม 2538

2. ผู้นำและองค์กรการประท้วง

จากลักษณะรูปแบบ วิธีการประท้วง และเหตุการณ์ที่สำคัญในช่วงสุดท้ายนี้ ได้แสดงให้เห็นการชุมนุมประท้วงของราษฎรปากมุลว่า ดังกล่าวมา จะพบพัฒนาการแห่งความเป็นกลุ่ม อิทธิพล สามารถเจรจาต่อรองกับรัฐบาลและกฟผ. ได้สำเร็จ โดยจะพบว่า ผู้นำและองค์กรการ ประท้วง ได้ใช้บทเรียนที่ผ่านมา 6 ปีเต็ม จนมองเห็นช่องทางที่จะต่อสู้อย่างมีชัย ซึ่งสิ่งนั้นก็คือ ความอดทนรอ การต่อสู้ด้วยสันติวิธี ชุมนุมอย่างสงบ รูปแบบความคิดนี้ก็มาจากการเรียกร้อง ขององค์กรพัฒนาเอกชน และกลุ่มแกนนำเดิม ที่รู้จักจุดอ่อนจุดแข็งของคูกรณี คือ กฟผ.ที่เมินเฉย กับรัฐบาลชวน หลีกภัย แต่ในกลุ่มแกนนำที่มีการแย้งกันทั้งนายเชน ไชยโกฏิ นายเที่ยง บรรเทา นายทองเจริญ ศรีหาธรรม แต่คนที่ได้รับการยอมรับ คือ นายทองเจริญ ศรีหาธรรม เพราะมีบุคลิกของคนที่มีความไหวพริบ ปฏิภาณ และมีไหวพริบหว่านล้อมสามารถหลอมความรู้สึกที่ ชุมนุมได้เป็นหนึ่งเดียวถือได้ว่า บทบาทในการนำของนายทองเจริญ ขณะนั้นสูงกว่าองค์กรพัฒนา เอกชน ทั้งหมด เพราะองค์กรพัฒนาเอกชน ขณะนั้นได้แค่สนทนาให้ความรู้และบอกว่าการทำ เช่นไร แต่ภายหลังจากการชุมนุมประท้วงความแตกแยกของแกนนำจึงปริ้วชัดเจน จนมีแกนนำบาง คนหันไปร่วมกับกลุ่มกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน (นายอัมพร บุญช่วยเหลือ) ซึ่งเป็นกลุ่มที่หันมาเรียกร้อง ค่าชดเชยอาชีพประมงข้างหลัง จากใช้เวลา 5 เดือน แห่งการชุมนุมเป็นพลเมืองดี เชื้อฟังข้าราชการ แล้วพบว่าค่าชดเชยที่กลุ่มตนสมควรจะได้รับนั้นหลุดลอยไป จึงมีการเคลื่อนไหวเรียกร้อง อย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่วันที่ 17 ก.ค. 2538 เป็นต้นมา แต่เป็นการเคลื่อนไหวเฉพาะกลุ่มแกนนำ บางคนเท่านั้นพลังจึงเป็นเพียงลมแผ่ว

3. หนังสือพิมพ์และสื่อมวลชน พลังสนับสนุนและพันธมิตร

องค์กรพัฒนาเอกชนในช่วงนี้ ก็คือกลุ่มที่ค่อนข้างเข้าถึงชาวบ้านและต่อสู้เคียงข้างชาวบ้านมายาวนาน แต่องค์กรพัฒนาเอกชนไม่สามารถผสานรอยร้าวของชุมชนลุ่มแม่น้ำมูลที่ได้รับผลกระทบจากเขื่อนชนกันได้ อาจเพราะกลุ่มชาวบ้านอีกกลุ่ม มีรัฐ-ราชการ ของมหาดไทย คอยหนุนอยู่ข้างหลัง หรือความไม่พยายาม ประกอบกับกำลังที่มีอยู่น้อย เกินกว่าแรงกดดันจากรัฐ แต่สังคมก็ได้เห็นชัยชนะที่ได้รับการยอมรับว่าเป็นคือ การสร้างบรรทัดฐานใหม่ให้สังคมต้องยอมรับความสม่ำเสมอกับคนในพื้นที่ขององค์กรพัฒนาเอกชน ซึ่งมีส่วนอย่างยิ่งในการได้รับชัยชนะดังกล่าว แต่สื่อมวลชนคือแนวร่วม ที่มีบทบาททั้งการหาข้อมูลจากฝ่ายรัฐมาเสนอ และเสนอข่าวจากที่ชุมนุมถึงฝ่ายรัฐแต่สื่อมวลชนก็มี 2 ฝ่าย 2 ฝ่าย โดยแยกออกเป็น ฝ่ายเป็นกลาง และฝ่ายที่โจมตีการชุมนุม โดยฝ่ายหลังคือ สื่อมวลชนท้องถิ่น หนังสือพิมพ์ประจำจังหวัด รวมทั้งหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ เดลินิวส์ ที่พยายามเสนอข่าวสารการชุมนุม ในเชิงลบ ถึงขั้นการสร้างข่าวร้ายในที่ชุมนุม เสพสังวาสกันในที่ชุมนุม ศาลากลางจังหวัด และชาวบ้านที่ชุมนุมได้ทำข้อตกลงกันว่า การให้ข่าวกับหนังสือพิมพ์เหล่านี้ คือการสร้างปัญหาให้ที่ชุมนุมเกิดความแตกแยก

ขณะที่สื่อมวลชน ฝ่ายเป็นกลางกลับมีท่าทีหนุนให้การต่อสู้ของชาวบ้านประสบผลสำเร็จ จนบางวันจะเกิดปรากฏการณ์ 7 รุมหนึ่งนั่นคือ สื่อมวลชนจาก 7 แห่ง เสนอข่าวในทิศทางเดียวกัน ขณะที่หนังสือพิมพ์ไทยรัฐเสนอในแง่มุมมองตรงกันข้ามหรือหลุดประเด็นหลักของกระแสไป แต่สื่อมวลชนก็ไม่สามารถลงหารากฐานอันเกิดจากข้ออ้าง "พัฒนา" ให้ทุเลาเบาบางลงไปได้นอกจากมีส่วนในการแก้ที่ปลายเหตุ ซึ่งก็ถือว่ามีส่วนเป็นส่วนสำคัญ

สิ่งที่น่าสนใจอีกก็คือ บทบาทของนักการเมืองที่จะฉกฉวยโอกาสจากสถานการณ์ จะพบว่าชาวบ้านเรียนรู้ที่จะเข้าถึงนักการเมืองเพื่อต่างตอบแทน พลันที่ข้อเรียกร้องได้บรรลุข้อยุติกรณีปรีชา เลาหพงษ์ชนะ จากพรรคชาติพัฒนา คือ ลู่ทางใหม่ของชาวบ้านที่มีส่วนในการใช้นักการเมือง และนักการเมืองก็ได้คะแนนเสียงที่มั่นคงเป็นการตอบแทน

4. การโต้ตอบของรัฐบาล การไฟฟ้าฝ่ายผลิต ต่อเคลื่อนไหวชุมนุมคัดค้านของราษฎรปากมูล

ในช่วงนี้จะพบว่า กฟผ.พยายามจะลดตัวเหนือปัญหา โดยเฉพาะระดับบอร์ดของกฟผ. แม้นายสมบุญ มณีนาว่า ผู้ว่าการ กฟผ.จะได้ลงพื้นที่ แต่ก็ไม่ได้มาชี้แจงต่อที่ชุมนุมบนสันเขื่อน แต่เมื่อมองงบประมาณสำหรับการประชาสัมพันธ์จำนวนมหาศาลที่ทุ่มผลิตโฆษณาโทรทัศน์ พาสื่อมวลชน(บางกลุ่ม) ดูงานต่างประเทศลงโฆษณาในสื่อสิ่งพิมพ์แล้วหันมามองการพยายามจะยอมรับการลงทุนด้วยความล้มเหลวของชุมชนลุ่มน้ำ (ประกอบด้วยการแตกแยกเป็นฝักฝ่าย

การตกเป็นผู้ไร้อาชีพของชุมชนลุ่มแม่น้ำมูล) แล้ว ช่างขัดแย้งกันมาก เพราะขณะที่ กฟผ. ทุ่ม
 โฆษณาบับร้อยล้านบาท กฟผ. ก็ไม่ยอมหันมามองชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบ และกลบขี้กระแเส
 ชาวบ้านด้วยโฆษณาปลาร้าหมดไห กับบันไดปลาโจน ซึ่ง ดร.เสนห์ ผลประสิทธิ์ นักวิชาการผู้
 เชี่ยวชาญจากกรมประมงเองก็ยอมรับว่า ปลาร้าขึ้นได้แค่ 5% ก็นับว่าบุญแล้ว ขณะที่คน กฟผ. ระดับ
 ปฏิบัติเองกลับพยายามสร้างกลุ่มคนอีกกลุ่มหนึ่งขึ้นมาเพื่อปะทะกัน จะเห็นได้จากการชุมนุมใหญ่
 วันที่ 30 ต.ค.37 ของบรรดาอาสาสมัครสาธารณสุขหมู่บ้านที่ทุ่งศรีเมือง ซึ่งจากการสอบถามคน
 ที่มาเข้าร่วมจากหลายคำตอบพบว่า ข้าราชการมหาดไทย โดยทางจังหวัดได้เรียกมาประชุมเพื่อ
 แจกผ้าหมกกันหนาว แต่กลับกลายเป็นมาประชุมให้กำลังใจ มอบมาลัยนายนิศัศกี ราชพิตร ผวจ.
 ขณะนั้น พร้อมกับการกล่าว ปราศัยโจมตีกลุ่มผู้ชุมนุม

อย่างไรก็ดีการที่รัฐและ กฟผ. และราษฎรปากมูลสามารถตกลงกันได้ ในวันที่ 23 มีนาคม
 2538 นั้น พิจารณาได้จากเหตุการณ์ ในวันที่ 27 ม.ค.2538 ราษฎรปากมูลได้ชูประเด็น "ผลกระทบ
 อาชีพประมงและการพัฒนาอาชีพเกษตรกรรม" เสนอต่อ นายกร ทัพพะรังสี นายกรก็ได้ลงนามใน
 คำสั่งสำนักนายกรัฐมนตรีที่ 19/2538 แต่งตั้งคณะกรรมการช่วยเหลือและพัฒนาอาชีพเกษตรกร
 ประมงในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนปากมูล (กขป.) โดยมีนายปลอดประสพ
 สุรัสวดี อธิบดีกรมประมงเป็นประธาน คณะกรรมการประกอบไปด้วยตัวแทน 4 ฝ่าย

คณะกรรมการชุดนี้มีการประชุมร่วมกันเป็นจำนวน 4 ครั้ง ผลการประชุมมีความก้าวหน้า
 เป็นลำดับนั้นคือสามารถตกลงกับราษฎรปากมูลได้ ให้ยุติการชุมนุมวันที่ 23 มีนาคม 2538

ข้อตกลงที่ทำให้มีการยุติ คือ

1. รัฐบาลจะให้ความช่วยเหลือเกษตรกรประมงที่ได้รับผลกระทบจำนวน 3,227 ราย ซึ่ง
 เป็นรายที่ กฟผ. มีอยู่แล้ว 2,140 ราย และเป็นรายใหม่จากผู้ชุมนุม 1,087 ราย
2. ผู้ที่จะได้รับการช่วยเหลือจะต้องได้รับการผ่านการตรวจสอบคุณสมบัติ การเป็น
 ชาวประมง โดยมีคณะกรรมการซึ่งประกอบไปด้วยผู้แทนจากผู้ชุมนุมจำนวน 5 คน และ
 ตัวแทนจากคณะกรรมการหมู่บ้าน หมู่บ้านละ 5 คน
3. การช่วยเหลือครั้งนี้ 1 ราย หมายถึง 1 ครอบครัว สำหรับบุตรที่ยังไม่แต่งงานให้ถือว่า
 บิดาและมารดาได้รับการช่วยเหลืออยู่แล้ว จะไม่มีสิทธิ์การได้รับการช่วยเหลืออีก
 ยกเว้นกรณีที่มีครอบครัวแล้ว แม้ไม่แยกครอบครัวออกไปก็มีสิทธิ์ได้รับการพิจารณา
 ช่วยเหลือ
4. ผู้อพยพออกจากพื้นที่นับแต่วันก่อสร้างเขื่อนไม่มีสิทธิ์ได้รับการช่วยเหลือใด ๆ
5. ยอดเงินช่วยเหลือ 90,000 บาท/ครอบครัว โดยแบ่งการช่วยเหลือออกเป็น 2 ประเภทคือ
 1. เงินชดเชยจำนวน 30,000 บาท
 2. เงินเพื่อพัฒนาอาชีพ จำนวน 60,000 บาท

- 6. เงินชดเชยจะจ่ายเป็นเงินสดครั้งเดียว จำนวน 30,000 บาท และเงินพัฒนาอาชีพ จำนวน 60,000 บาท/ครอบครัว รัฐบาลจะจ่ายในเวลา 3 ปี ปีละ 20,000 บาท โดยนำเงินดังกล่าวไปบริหารในรูปสหกรณ์การเกษตร จำนวน 3,227 ราย ซึ่งเป็นรายที่ กฟผ.มีอยู่แล้ว 2,140 ราย และเป็นรายใหม่จากผู้ชุมนุม 1,087 ราย
- 7. เกษตรกรประมงผู้ชุมนุมตกลงกำหนดแยกย้ายภูมิลำเนาเดิม อย่างน้อย ในวันที่ 23 ม.ค. 2538

5. สรุปวิเคราะห์

การต่อสู้ของราษฎรปากมูลในช่วงสุดท้าย ได้เน้นประเด็นค่าชดเชยต่อผลกระทบในด้านอาชีพประมงและการเกษตรเป็นหลัก เพื่อที่จะเปลี่ยนประเด็นในแง่การเสียโอกาสในการเลี้ยงชีพที่ต้องสูญเสียไปจากการสร้างเขื่อน ในระยะแรกรัฐบาลและ กฟผ. เองต่างก็โยนลูกกันในการรับผิดชอบซึ่งทำให้มีผลคือ ราษฎรปากมูลได้ใช้รูปแบบการชุมนุมประท้วงอย่างมีพัฒนาการขึ้นเรื่อย ๆ จนที่สุดนำมาสู่ชัยชนะ แม้ว่าในระยะเวลากการชุมนุมระหว่าง มกราคม 2537 - มีนาคม 2538 จะเป็นช่วงที่ราษฎรปากมูลจะต้องพบกับการกดดันจากการโต้ตอบของรัฐบาลและ กฟผ. ในกรอบความคิด "ขวาพิฆาตซ้าย" "การพัฒนาคือสิ่งสำคัญ" แต่ราษฎรปากมูลก็ได้ใช้บทเรียนที่สะสมมาถึง 6 ปี เต็มฟันฝ่าจนบรรลุข้อตกลงค่าชดเชยในการเสียโอกาสในเรื่องอาชีพประมงและการเกษตรกรรมที่เป็นที่พอใจของราษฎรปากมูลโดยทั่วหน้ากัน และขอมยุดติการชุมนุม วันที่ 23 มีนาคม 2538

อย่างไรก็ตามในการยุติการชุมนุมวันที่ 23 มีนาคม 2538 ก็ไม่ได้หมายความว่าราษฎรปากมูลจะไม่ยุติการชุมนุมอย่างถาวร ทั้งนี้ด้วยเหตุผลคือ ระบบนิเวศน์ที่เสียไปจากการสร้างเขื่อนอันมีผลต่อการเปลี่ยนสิ่งแวดล้อมในการดำเนินชีวิตของราษฎรปากมุลยังคงเป็นปัญหาที่รบกวนการชุมนุมอีกครั้งในอนาคตอันไม่ใกล้ไม่ไกลนี้ และที่สำคัญก็ได้สะท้อนความเป็นกลุ่มที่ไร้อำนาจ มาสู่ความเป็นกลุ่มอิทธิพลในปัจจุบัน ในนามกลุ่มพลังของปัญหาพร้อมภายใต้ชื่อว่า "กลุ่มสมัชชาคนจน"

วิเคราะห์การประท้วง :

การขัดแย้งกรณีเขื่อนปากมูล กลุ่มคัดค้าน กระบวนการคัดค้าน และการตอบโต้ของกลุ่มเป้าหมายในการคัดค้าน

ส่วนนี้จะวิเคราะห์การประท้วงของราษฎรปากมูลในช่วงปี 2530 - 2538 ว่าสามารถจะใช้กรอบทฤษฎีที่ได้วางไว้แต่ต้นอธิบายเป็นระบบได้มากน้อยเพียงใด

บนรากฐานของสังคมไทย เกษตรกร คือ ผู้ที่อยู่ระดับล่างที่สุดของสังคม ดังนั้น ในความรู้สึกของราษฎรปากมูลซึ่งเป็นเกษตรกรเองก็ยอมรับว่าตนเป็นผู้ที่อยู่ในฐานะต่ำของสังคม เศรษฐกิจและวัฒนธรรม ตลอดจนในระบอบการเมืองการปกครอง จากข้อเขียนและคำพูดที่ได้อ้างถึงเกี่ยวกับสถานการณ์ของราษฎรปากมูลนั้น อาจกล่าวได้ว่า ราษฎรปากมูลเป็นกลุ่มที่จัดอยู่ในประเภทที่ไร้อำนาจและด้อยอภิสิทธิ์ การขาดทรัพยากรทางการเมืองในแบบที่สังคมยอมรับ (Conventional) ที่กลุ่มซึ่งมีอิทธิพลหรืออำนาจอื่นๆ มีอยู่ และการขาดหนทางที่จะใช้อิทธิพล (accen) ทำให้ราษฎรปากมูลที่ต้องประสบกับภาวะผลกระทบและความรุนแรง หันมาใช้วิธีการนอกแบบคือ ชุมนุมคัดค้าน (MOB) เป็นเครื่องมือต่อรองและสร้างอิทธิพล เรียกร้องต่อกลุ่มเป้าหมายคือรัฐบาลและ กฟผ. ในแง่นี้แนวความคิดเรื่องกลุ่มไร้อำนาจกับการใช้การชุมนุมคัดค้านเป็นเครื่องมือและยุทธวิธี การต่อสู้จึงสอดคล้องกับลักษณะการต่อสู้ของกลุ่มไร้อำนาจประเภทอื่นๆ ดังนั้น ลิฟส์ก็ แกมซัน ได้กล่าวไว้ ที่ต้องต่อสู้ในลักษณะที่ต้องระดมตีมหาชนในการรบ และต้องคำนึงถึงข้อจำกัดทางสถาบันต่างๆ ด้วย กล่าวคือ การเป็นเกษตรกร ซึ่งได้รับภาพพจน์ว่าเป็นกระดุกสันหลังของชาติ เป็นผู้ยากไร้ ขาดการศึกษา ไม่มีเหตุผล ทำให้ราษฎรปากมูลแม้ว่าจะใช้ยุทธวิธีทางวัฒนธรรมในเชิงสันติ ที่จะทำร้ายตนเองในรูปแบบการเผาตัวเอง การเผาบัตรประชาชน นั่งตากแดด ให้ผู้หญิงเป็นผู้นำในการชุมนุม สิ่งเหล่านี้กลับไม่ได้รับการยอมรับจากระบบราชการที่อิงกรอบแนวคิดชาวพิฆาตซ้าย ทำให้การชุมนุมประท้วงมีความยืดเยื้อ และการดำเนินการทางการเมืองของราษฎรปากมูลมีข้อจำกัดอย่างยิ่ง เพราะฉะนั้นจะพบว่าในช่วงแรกจะมีการชุมนุมที่ไม่ค่อยกว้างขวางเท่าไรนักเพราะประเด็นเป็นเรื่องการคัดค้านไม่ให้มีการสร้างเขื่อนซึ่งเป็นโครงการพัฒนาในภาคอุตสาหกรรม ซึ่งจะนำมาซึ่งความสะดวงสลายในสาธารณูปโภคตามรูปแบบของสังคมเมือง ดังนั้นในระยะแรกราษฎรจึงแบ่งแยกเป็นสองกลุ่ม และเกิดความขัดแย้งกันเอง เนื่องจากกลุ่มที่ต้องการให้สร้างเขื่อนเป็นกลุ่มที่ไม่ได้รับผลกระทบ แต่จะได้รับผลประโยชน์โดยเฉพาะนักการเมืองท้องถิ่นอย่างนายไชยศิริ เรืองกาญจนเศรษฐ์ ซึ่งเป็นชนชั้นนำในท้องถิ่น และมีอิทธิพล ได้เป็นกลุ่มพันธมิตรแนวร่วมกับรัฐบาล และการไฟฟ้าฝ่ายผลิต จึงทำให้ราษฎรปากมูลที่ได้รับผลกระทบ ไม่สามารถคัดค้านการสร้างเขื่อนให้ได้รับผลสำเร็จ นักการเมืองที่เข้ามาร่วมเป็นพันธมิตรกับราษฎรก็หวังเพียงสร้างคะแนนนิยม เมื่อได้รับคะแนนนิยมเป็น ส.ส.

สนองอย่างเป็นระบบขึ้น รัฐบาลและกฟผ.เองก็แก้ปัญหาเป็นกรณี ๆ ไป โดยไม่ยอมรับข้อเรียกร้องทั้งหมด

รูปแบบการโต้ตอบทั้ง 4 และ 5 นั้น จะเห็นได้ว่าตรงกับลักษณะของกรณีการโต้ตอบของ รัฐบาลและกฟผ.ต่อการชุมนุมประท้วงของราษฎรปากมูลอย่างยิ่ง การได้ให้ชาวบ้านจัดองค์การเองก็คือการอ้างว่ามีข้อจำกัดที่รัฐบาลและกฟผ. จะสามารถปฏิบัติตามข้อเรียกร้องของผู้ชุมนุมได้ อย่างไรก็ตามรูปแบบการชุมนุมที่ 5 สิบสี่ก็ กล่าวว่าเป็นโต้ตอบที่กลุ่มเป้าหมายของการใช้ อิทธิพล กระทำโดยใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างมากมายทำลายความเชื่อถือในผู้นำและองค์การของผู้ ชุมนุม และใช้หนังสือพิมพ์ เจ้าหน้าที่ของรัฐ เครื่องมือของรัฐ และการใช้กลุ่มประเภทเดียวกัน กลุ่มชุมนุมมาต่อต้าน โดยกล่าวหาว่าผู้ชุมนุมเป็นเพียงกลุ่มน้อย ไม่มีคนกลุ่มใหญ่สนับสนุน มี พฤติกรรมผิดกฎหมาย หรือเป็นพวก "เอียงซ้าย คอมมิวนิสต์" นั้นจะเห็นได้ว่าเป็นการโต้ตอบของ รัฐบาล กฟผ.ในแทบทุกช่วง โดยเฉพาะในช่วงปี 36 เป็นตัวอย่างที่เห็นได้ชัดว่าเป็นรูปแบบการ โต้ตอบสำคัญของรัฐบาลและกฟผ. ต่อการชุมนุมที่เดียว

สำหรับการโต้ตอบต่อการชุมนุมคัดค้านและเรียกร้อง โดยพยายามเลื่อนการดำเนินการ ออกไปนั้น (รูปแบบการโต้ตอบที่ 6) ในกรณีการชุมนุมของราษฎรปากมูล ค่อนข้างทำได้ผล แต่ก็ ต้องหันกลับมาพิจารณาแก้ไข เพื่อลดแรงกดดันให้หมดไปในที่สุด

ราษฎรปากมูลได้ "ผลประโยชน์ใหม่" ซึ่งเป็นผลจากการโต้ตอบของรัฐบาลและกฟผ. อย่างไรบ้าง อาจกล่าวได้ว่าการชุมนุมของราษฎรปากมูลที่ยืดเยื้อถึง 7 ปี ทำให้ราษฎรปากมูลได้ ผลประโยชน์ใหม่ที่ แกมกัน ได้ให้คำนิยามไว้ว่า หมายถึงการมีฐานะที่แตกต่างไปจากเดิมในด้าน บวกหลายประการ คือ ได้รับการยอมรับในเรื่องของสิทธิชุมนุม ตามหลักสิทธิมนุษยชนซึ่งได้รับ การที่รัฐบาลจัดตั้งคณะกรรมการแก้ไขเพื่อฟื้นฟูอาชีพราษฎรที่ได้รับผลกระทบจากการทำอาชีพ ประมง และให้ราษฎรได้รับค่าชดเชยในเรื่องงบประมาณที่จะจัดตั้งเป็นรูปสหกรณ์ของราษฎรปาก มูล ซึ่งเป็นการชดเชยค่าเสียโอกาส ค่าฟื้นฟูอาชีพ ก็ต้องจัดว่าเป็นการได้ประโยชน์ใหม่ของ ราษฎรปากมูลเพราะการสนองตอบโดยการจัดสรรงบประมาณให้ดังกล่าวเป็นที่พึงพอใจของ ราษฎรที่ได้รับผลกระทบโดยส่วนใหญ่ แม้ว่าในความเห็นของผู้นำราษฎรปากมูลจะเห็นว่าไม่ สามารถตอบสนองสิ่งที่ตนได้รับความสูญเสียอย่างเต็มที่ก็ตาม อย่างน้อยที่สุดก็ทำให้ราษฎร ปากมูลยุติการชุมนุมลงเมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2538 ราษฎรปากมูลที่นำการชุมนุม ได้รับการยอมรับ จากราษฎรที่มีฐานะแบบเดียวกัน อย่างกว้างขวางทั้งประเทศ ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดก็คือ บรรดา แกนนำชาวบ้านคนสำคัญก็ได้รวมพันธมิตรกับแกนนำชาวบ้านในท้องถิ่นอื่น ๆ โดยจัดตั้งเป็นกลุ่ม "สมัชชาคนจน" ทำหน้าที่รวมตัว รวมพลังในปัญหาที่ได้รับ เรียกร้องให้รัฐบาลแก้ไขปัญหตามกลุ่ม ที่ได้รับผลกระทบเกิดขึ้น

กล่าวโดยสรุป การชุมนุมคัดค้านเรียกร้องของราษฎรปากมูล นับว่าประสบความสำเร็จในหลายประเด็น ซึ่งเป็นข้อเรียกร้องที่สามารถตอบสนองได้ โดยรัฐบาลและกฟผ.หันมาทำการศึกษาทางหลักวิชาการอย่างจริงจัง ในการพัฒนาโครงการเพื่อพัฒนาประเทศอย่างจริงจัง และระมัดระวังมากขึ้น ในท้ายที่สุดการแก้ปัญหาของรัฐบาลและกฟผ. โดยการประนีประนอมผลประโยชน์ใหม่เป็นการแก้ปัญหาที่ได้ผลสำเร็จมากโดยเฉพาะการแก้ปัญหาอยู่ในขอบเขตที่เป็นประชาธิปไตยมากพอสมควร มิได้ใช้กำลังรุนแรงปราบปรามผู้ชุมนุม นอกจากเล็ก ๆ น้อย ๆ ในบางแห่งมุนเท่านั้น ในด้านทฤษฎีนับว่ากรอบแนวคิดที่ใช้ในการวิเคราะห์เรื่องการชุมนุมคัดค้านที่ดัดแปลงจากที่ได้ใช้ในการศึกษาของประเทศอื่น ๆ สามารถนำมาใช้ศึกษากรณีการชุมนุมคัดค้าน และเรียกร้องของราษฎรปากมูลได้ดี

บทที่ 6

บทวิเคราะห์ : เครื่องมือในการวิจัย

การศึกษาเรื่องเขื่อนปากมูล : กรณีศึกษาเหตุแห่งความขัดแย้งในสังคมไทย ผู้วิจัยเห็นว่า ข้อมูลเชิงปริมาณเป็นข้อมูลที่มีความสำคัญ จึงได้นำมาเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ด้วย โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 483 คน โดยใช้สถิติวิเคราะห์ ค่าร้อยละ วิเคราะห์ข้อมูลส่วนตัว ข้อมูลเกี่ยวกับกรณีเขื่อนปากมูล สถิติ CHI-SQUARE วิเคราะห์หาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยประชากรกับข้อมูลเกี่ยวกับกรณีเขื่อนปากมูล การวิเคราะห์ใช้โปรแกรม SPSS PC+ โดยมีผลการศึกษารายละเอียดดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลส่วนตัว

การศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่างเป็นชายร้อยละ 57.6 เป็นเพศหญิงร้อยละ 40.2 มีผู้ไม่ตอบร้อยละ 2.3 (รายละเอียดดังตารางที่ 1 ในภาคผนวก)

กลุ่มตัวอย่างประกอบอาชีพทำไร่สูงที่สุดถึงร้อยละ 51.1 มากที่สุด รองลงมาคืออาชีพทำสวน ร้อยละ 1.0 อาชีพค้าขายร้อยละ 7.0 อาชีพเลี้ยงสัตว์ 9.9 อาชีพรับราชการ รัฐวิสาหกิจ ร้อยละ 15.3 อาชีพรับจ้างร้อยละ 13.0 และอาชีพพ่อบ้านแม่บ้านร้อยละ 2.5 ตามลำดับ (รายละเอียดดังตารางที่ 1 ในภาคผนวก)

กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถามในเขตตำบลที่ได้รับผลกระทบมากที่สุดคือ ร้อยละ 53.8 รองลงมาคือ ผู้อยู่ในเขตที่ไม่ได้รับผลกระทบจำนวนร้อยละ 46.2 ตามลำดับ (รายละเอียดดังตารางที่ 2 ในภาคผนวก)

กลุ่มอายุของผู้ตอบแบบสอบถามเขื่อนปากมูลมีผู้ตอบแบบสอบถามอายุ 50 ปีขึ้นไปจำนวนมากที่สุดคือ ร้อยละ 27.3 รองลงมาคือ ช่วงอายุระหว่าง 20-30 ปี จำนวนร้อยละ 24.2 อายุระหว่าง 31-40 ปี ร้อยละ 23.8 และอายุระหว่าง 41-50 ปี ร้อยละ 23.2 ตามลำดับ มีผู้ไม่ตอบร้อยละ 1.4 (รายละเอียดดังตารางที่ 3 ในภาคผนวก)

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับกรณีเขื่อนปากมูล

แหล่งข้อมูลเกี่ยวกับกรณีเขื่อนปากมูล พบว่า แหล่งข้อมูลที่ชาวบ้านได้รับจากกรณีเขื่อนปากมูลมากที่สุดคือ ตัวเอง ร้อยละ 24.8 รองลงมาคือ จากญาติและเพื่อน ร้อยละ 24.4 จากการไฟฟ้าฝ่ายผลิต ร้อยละ 20.7 จากหน่วยงานราชการ ร้อยละ 10.6 จากโทรทัศน์และวิทยุ ร้อยละ 8.7 จากหนังสือพิมพ์ ร้อยละ 5.8 จากผู้ใหญ่บ้านและกำนัน ร้อยละ 4.1 และมีผู้ไม่ตอบ ร้อยละ 0.8 (รายละเอียดดูใน ตารางที่ 4 ในภาคผนวก)

ฐานะของการเข้าร่วมเหตุการณ์เขื่อนปากมูล พบว่า เป็นผู้ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนมากที่สุด คือ ร้อยละ 42.2 รองลงมาเป็นชาวบ้านที่ไม่ต้องการให้สร้างเขื่อน ร้อยละ 28.77

เป็นชาวบ้านที่ต้องการให้สร้างเขื่อน ร้อยละ 19.25 เป็นชาวบ้านธรรมดา ร้อยละ 5.59 เป็นปัญญาชนจากองค์กรพัฒนาเอกชน ร้อยละ 1.4 เป็นกรรมการ/ประธาน เลขาธิการฯ พิจารณาแก้ไขปัญหาจากหน่วยงานของราชการมหาดไทย ร้อยละ 0.6 และเป็นกรรมการ/ประธาน/เลขาธิการฯ พิจารณาแก้ไขปัญหาจากหน่วยงานของการไฟฟ้าฝ่ายผลิต ร้อยละ 0.6 ตามลำดับ (รายละเอียดดูตารางที่ 5 ในภาคผนวก)

การเข้าร่วมเหตุการณ์เขื่อนปากมูลในช่วงต่างๆ พบว่ามีราษฎรเข้าร่วมมากที่สุดในช่วงหลังการสร้างเขื่อน ปี 2537 - 2538 จำนวนร้อยละ 25.5 รองลงมา เข้าร่วมในการชุมนุมก่อนสร้างปี 2532 - 3534 จำนวนร้อยละ 22.4 เข้าร่วมในการชุมนุมระหว่างสร้างเขื่อน ปี 2534 - 2536 จำนวนร้อยละ 21.9 และไม่เข้าร่วมเลยจำนวนร้อยละ 30.2 ตามลำดับ มีผู้ไม่ตอบ ร้อยละ 16.6 (รายละเอียดดูในตารางที่ 6 ในภาคผนวก)

ทัศนคติต่อสาเหตุของการสร้างเขื่อนปากมูล พบว่าสาเหตุมาจากความต้องการที่จะขยายและพัฒนาหน่วยงานของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตในภูมิภาคให้กว้างขวางขึ้น มากที่สุด จำนวนร้อยละ 42.9 รองลงมาคือมาจากสาเหตุที่มีความต้องการพัฒนาประเทศให้ก้าวไปพร้อมกับการขยายตัวของการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรม จำนวนร้อยละ 34.78 สาเหตุที่มาจากความต้องการของผู้มีอิทธิพลท้องถิ่นและนักการเมืองไม่กี่คน จำนวนร้อยละ 8.48 และความต้องการที่จะสร้างสถานที่กักเก็บน้ำให้แก่เกษตรกร จำนวนร้อยละ 10.1 ตามลำดับ ไม่ทราบสาเหตุ ร้อยละ 5.59 มีผู้ไม่ตอบ ร้อยละ 3.7 (รายละเอียดดูในตารางที่ 7 ในภาคผนวก)

ทัศนคติต่อผลเสียของเขื่อน ในช่วงก่อนการสร้างเขื่อนปากมูล ปี 2532 - 2534 ของกลุ่มราษฎรปากมูลที่ตอบแบบสอบถาม พบว่า เขื่อนจะทำให้ให้น้ำท่วม มีจำนวนมากที่สุด คือ ร้อยละ 27.1 รองลงมาคือเขื่อนจะทำลายแหล่งโบราณคดีและการท่องเที่ยว ร้อยละ 14.7 นักการเมือง/นายทุน จะเข้ามาแก่งกำไรที่ดิน ร้อยละ 8.5 เขื่อนจะทำให้เกิดโรคพยาธิใบไม้ระยะบาด ร้อยละ 1.0 และเขื่อนจะไม่มีผลกระทบเลย ร้อยละ 8.5 ตามลำดับ มีผู้ไม่ตอบ ร้อยละ 41.0 (รายละเอียดดูในตารางที่ 8 ในภาคผนวก)

ทัศนคติต่อผลร้ายของการสร้างเขื่อนปากมูลในช่วงระหว่างการสร้างเขื่อน ปี 2534 - 2536 พบว่า จะทำให้การประมงจะได้รับผลกระทบมีจำนวนมากที่สุด ร้อยละ 29.0 รองลงมาคือเขื่อนจะทำให้ให้น้ำท่วม จำนวนร้อยละ 18.6 การไม่ได้รับค่าชดเชยอย่างยุติธรรม ร้อยละ 5.2 การตัดดินใจเรื่องกระทำรุนแรงต่อชาวบ้าน ร้อยละ 5.2 ไม่มีผลกระทบใดๆ เลย ร้อยละ 5.0 และการสื่อสารของการไฟฟ้าฝ่ายผลิต ร้อยละ 3.1 ตามลำดับ มีผู้ไม่ตอบ ร้อยละ 31.3 (รายละเอียดดูในตารางที่ 9 ในภาคผนวก)

ทัศนคติต่อผลเสียของการสร้างเขื่อนปากมูล หลังช่วงการสร้างเขื่อน ปี 2537 - 2538 พบว่าการประมงจะได้รับผลกระทบมากที่สุด จำนวนร้อยละ 47.8 รองลงมาคือ การสื่อสารระหว่างรัฐ

/กฟผ./ชาวบ้าน ไม่ประสานกัน จำนวนร้อยละ 15.9 การตัดสินใจพิจารณาประเมินผลกระทบยังไม่ยุติธรรม จำนวนร้อยละ 15.5 และได้มีผลกระทบ ร้อยละ 3.1 ตามลำดับ มีผู้ไม่ตอบ ร้อยละ 17.6 (รายละเอียดดูในตารางที่ 10 ในภาคผนวก)

การรับรู้เกณฑ์การพิจารณาในการแก้ไขปัญหาแต่ละครั้งของเขื่อนปากมูล พบว่า มีจำนวนผู้ไม่ทราบสูงสุด ถึงจำนวนร้อยละ 78.7 โดยมีผู้ทราบเกณฑ์เพียงร้อยละ 15.5 มีผู้ไม่ตอบ ร้อยละ 5.8

* การรับเกณฑ์ในการพิจารณารูปแบบต่าง ๆ พบว่า มีการใช้เกณฑ์ผลประโยชน์ต่อส่วนรวม มากที่สุด จำนวนร้อยละ 10.4 รองลงมาคือ สิทธิตามกฎหมาย ร้อยละ 8.3 อำนาจกฎหมาย ร้อยละ 4.6 ผลประโยชน์ส่วนตัว ร้อยละ 2.1 สิทธิส่วนตัว ร้อยละ 1.7 อำนาจส่วนตัว ร้อยละ 1.2 และไม่ทราบ ร้อยละ 1.0 ตามลำดับ มีผู้ไม่ตอบ ร้อยละ 70.8 (รายละเอียดดูในตารางที่ 11 ในภาคผนวก)

ทัศนคติต่อวิธีการแก้ปัญหาเขื่อนปากมูล พบว่า มีการประเมินประนอมมากที่สุด จำนวนร้อยละ 86.3 รองลงมาคือ ใช้ความรุนแรง ร้อยละ 4.8 การไม่ได้ดำเนินการอย่างไรเลย ร้อยละ 2.9 การเข้าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ร้อยละ 1.7 และไม่ทราบเลย ร้อยละ 2.7 ตามลำดับ มีผู้ไม่ตอบ ร้อยละ 1.7 (รายละเอียดดูในตารางที่ 12 ในภาคผนวก)

** ทัศนคติต่อลักษณะของการใช้ความรุนแรงของกลุ่มผู้ตอบว่าใช้ความรุนแรง พบว่าเป็นการชุมนุมประท้วงมากที่สุด คือจำนวนร้อยละ 9.7 เป็นการเดินขบวน ร้อยละ 5.8 เป็นการทำลายสิ่งของ ร้อยละ 4.1 เป็นการทำร้ายร่างกาย ร้อยละ 2.7 ตามลำดับ มีผู้ไม่แสดงความคิดเห็น ร้อยละ 77.6 (รายละเอียดดูในตารางที่ 13 ในภาคผนวก)

ทัศนคติต่อสาเหตุที่นำไปสู่การใช้ความรุนแรง พบว่า มาจากชาวบ้านขาดความรู้มากที่สุด จำนวนร้อยละ 10.6 รองลงมาคือ การใช้อำนาจของนักการเมืองท้องถิ่น จำนวนร้อยละ 10.1 กลไกหรือขั้นตอนในการแก้ปัญหาภายในจังหวัดของกฟผ. ร้อยละ 6.2 กลไกหรือขั้นตอนในการแก้ปัญหาภายในจังหวัดของผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ เจ้าหน้าที่ตำรวจ ร้อยละ 4.1 การปิดถนน ร้อยละ 2.9 และไม่ทราบ ร้อยละ 1 ตามลำดับ ไม่แสดงความทัศนคติ ร้อยละ 65.0 (รายละเอียดดูในตารางที่ 14 ในภาคผนวก)

* หมายถึง ข้อนี้ตามจำนวนที่ตอบว่าทราบเกณฑ์การพิจารณา

** หมายถึง ทัศนคติจากกลุ่มที่เลือกตอบว่า "ใช้ความรุนแรง" ในการแก้ปัญหาเขื่อนปาก

*
ทัศนคติต่ออุปสรรคในการแก้ไขข้อคัดค้านที่เกิดขึ้นจากการสร้างเขื่อนเมื่อมีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาพิจารณาแล้ว พบว่า มีผู้ตอบว่า รัฐ/กฟผ. ขาดการประสานงานอย่างจริงจังในการแก้ปัญหา มากที่สุด ร้อยละ 59.6 รองลงมาคือการเปลี่ยนรัฐบาลบ่อยๆ ร้อยละ 56.1 กระบวนการพิจารณาล่าช้าและไม่แน่นอน ร้อยละ 54.2 ผลประโยชน์ที่แต่ละฝ่ายได้รับไม่ยุติธรรม ร้อยละ 40.8 ชาวบ้านได้คืบจะเอาศอก ร้อยละ 19 การสื่อสาร ร้อยละ 18.6 และไม่ทราบเลย จำนวนร้อยละ 1.4 ตามลำดับ (รายละเอียดดูในตารางที่ 15 ในภาคผนวก)

**
ทัศนคติต่อบุคคลที่ควรจะมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาเขื่อนปากมูลมากที่สุด พบว่า มีผู้เลือกตอบว่าเป็น นายกรัฐมนตรี มีจำนวนมากที่สุด คือ ร้อยละ 63.4 รองลงมาคือ ผู้ว่าการไฟฟ้าฝ่ายผลิต จำนวนร้อยละ 52.8 ตัวเองร้อยละ 49.7 ตัวแทนที่เลือกเอง ร้อยละ 47.2 ผู้ว่าราชการจังหวัด ร้อยละ 43.7 กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน ร้อยละ 29.2 นายอำเภอ ร้อยละ 21.7 เจ้าหน้าที่ตำรวจ ร้อยละ 6.4 และไม่แสดงความคิดเห็น ร้อยละ 2 ตามลำดับ (รายละเอียดดูในตารางที่ 16 ในภาคผนวก)

ทัศนคติต่อกลุ่มชาวบ้าน ที่มีบทบาทในการแก้ปัญหา พบว่า ให้ความร่วมมือดีและเข้าใจปัญหามากที่สุด ร้อยละ 65.6 รองลงมาคือเขาแต่ผลประโยชน์ส่วนตน ร้อยละ 24.6 และไม่แสดงทัศนคติ ร้อยละ 9.7 ตามลำดับ (รายละเอียดดูในตารางที่ 17 ในภาคผนวก)

ทัศนคติต่อกลุ่มนักศึกษา กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน ที่มีบทบาทในการแก้ไขปัญหา พบว่า ให้ความร่วมมือและเข้าใจปัญหามากที่สุด ร้อยละ 65.6 รองลงมาคือ เขาแต่ผลประโยชน์ส่วนตน ร้อยละ 24.6 และไม่แสดงทัศนคติ ร้อยละ 10.9 ตามลำดับ (รายละเอียดดูในตารางที่ 17 ในภาคผนวก)

ทัศนคติต่อกลุ่มข้าราชการมหาดไทย (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด) ที่มีบทบาทในการแก้ไขปัญหา พบว่า ให้ความร่วมมือดี และเข้าใจปัญหามากที่สุด ร้อยละ 41.2 รองลงมาคือ เขาแต่ผลประโยชน์ส่วนตน ร้อยละ 40.6 และไม่แสดงทัศนคติ ร้อยละ 18.2 ตามลำดับ (รายละเอียดดูในตารางที่ 17 ในภาคผนวก)

*
หมายเหตุ ข้อนี้ผู้ตอบแบบสอบถามเลือกตอบได้มากกว่า 1 ข้อ ผู้วิจัยต้องการทราบปริมาณของทัศนคติในแต่ละข้อ เพื่อนำมาเป็นข้อเสนอแนะต่อไป

**
หมายเหตุ ผู้วิจัยให้ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ เพื่อนำผลที่ได้รับเชิงปริมาณในแต่ละข้อ มาเป็นข้อเสนอแนะต่อไป

ทัศนคติต่อนักการเมืองท้องถิ่น ที่มีบทบาทในการแก้ไขปัญหา พบว่า เขาแต่ผลประโยชน์ส่วนตนมากที่สุด ร้อยละ 43.9 รองลงมาให้ความร่วมมือดีและเข้าใจปัญหา ร้อยละ 32.5 และไม่แสดงทัศนคติร้อยละ 23.6 ตามลำดับ (รายละเอียดดูในตารางที่ 17 ในภาคผนวก)

ทัศนคติต่อการไฟฟ้าฝ่ายผลิต ที่มีบทบาทในการแก้ปัญหา พบว่า เขาแต่ผลประโยชน์ส่วนตนมากที่สุด จำนวนร้อยละ 57.8 รองลงมาคือให้ความร่วมมือและเข้าใจปัญหา ร้อยละ 25.1 ไม่แสดงทัศนคติ ร้อยละ 13.2 ตามลำดับ (รายละเอียดดูในตารางที่ 17 ในภาคผนวก)

ทัศนคติต่อ "ปัญญาชนจากองค์กรพัฒนาเอกชน" หรือ "นักศึกษา" มีบทบาทในเรื่องเชื่อมปากมุล พบว่า ทำให้ชาวบ้านมีวัฒนธรรมในการต่อรองมากที่สุด จำนวนร้อยละ 80.7 รองลงมาคือ ทำให้เหตุการณ์รุนแรง ร้อยละ 8.9 และทำให้เหตุการณ์ดีขึ้น ร้อยละ 10.3 ตามลำดับ (รายละเอียดดูในตารางที่ 18 ในภาคผนวก)

ทัศนคติต่อ "สื่อมวลชน" ในการมีบทบาทต่อเชื่อมปากมุล พบว่า ทำให้เหตุการณ์ดีขึ้นมากที่สุด ร้อยละ 54.9 รองลงมาทำให้เกิดความรุนแรงขึ้น ร้อยละ 25.9 และทั้ง 2 กรณีในข้างต้น ร้อยละ 19.2 ตามลำดับ (รายละเอียดดูในตารางที่ 18 ในภาคผนวก)

ทัศนคติต่อกรณีเชื่อมปากมุลทั้งของรัฐและชาวบ้านมีความเสร็จสิ้นแล้วหรือไม่นั้น พบว่า มีผู้ตอบว่ายังไม่เสร็จสิ้น จำนวนมากที่สุด (โดยมีสาเหตุ ยังไม่ได้รับค่าชดเชย จะเกิดปัญหาในเวคน์) คือ ร้อยละ 76.4 รองลงมาคือ เสร็จสิ้นแล้ว จำนวนร้อยละ 17.6 และตอบทั้ง 2 กรณี จำนวนร้อยละ 6 ตามลำดับ (รายละเอียดดูในตารางที่ 19 ในภาคผนวก)

ทัศนคติต่อความพอใจในการยุติปัญหาเชื่อมปากมุล พบว่า มีความไม่พอใจเนื่องจากเชื่อมจะทำให้เกิดผลกระทบในการทำมาหากินมากที่สุด ร้อยละ 33.1 รองลงมาคือ ไม่พอใจเพราะยังไม่ได้รับค่าชดเชย ร้อยละ 26.5 มีความพอใจแล้วในการยุติปัญหาร้อยละ 23.8 และมีความไม่พอใจเนื่องจากทำให้มีผลกระทบต่อระบบนิเวศร้อยละ 3.9 ตามลำดับ มีผู้ไม่แสดงทัศนคติ ร้อยละ 7.9 (รายละเอียดดูในตารางที่ 20 ภาคผนวก)

ทัศนคติต่อการมีวิธีการแก้ปัญหาเชื่อมปากมุล พบว่าคือการร่วมขุมนุ้มประท้วงมากที่สุด คือ ร้อยละ 35.8 รองลงมาคือการเรียกร้องตามกฎหมายร้อยละ 29.2 หากคนกลางในการเรียกร้อง ร้อยละ 24.2 และไม่แสดงทัศนคติร้อยละ 10.8 ตามลำดับ (รายละเอียดดูในตารางที่ 21 ในภาคผนวก)

ตอนที่ 3 การเปรียบเทียบความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยส่วนตัวกับข้อมูลกรณีเชื่อมปากมุล

ในส่วนนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อที่จะวิเคราะห์ให้เห็นความสัมพันธ์อย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติ (Level of Significance) หมายถึง กำหนดขอบเขตของความคลาดเคลื่อนที่จะยอมให้เกิดขึ้นได้ในการทดสอบสมมติฐาน การกำหนดความคลาดเคลื่อนนี้นิยมกำหนดเป็นความน่าจะเป็น (Probability) เช่น 0.05 หรือ 0.01 หรือ 0.001 ซึ่งหมายความว่า ในการทดลองสมมติฐานทางสถิติ

นั้น ถ้าเกิดความคลื่อนน้อยกว่าที่กำหนดไว้ก็จะยอมรับสมมติฐานไร้นัยสำคัญตั้งไว้ ความคลาดเคลื่อนนี้เรียกว่า Type I error หรือ α error ซึ่งเป็นความคลาดเคลื่อนที่เกิดจากการไม่ยอมรับสมมติฐานไร้นัยสำคัญ - (H_0) ในเรื่องสมมติฐานนั้นเป็นจริง [วิเชียร เกตุสิงห์, "สถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัย" กองวิจัยการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, หน้า 11] ซึ่งมี 3 ระดับคือ

* ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 บนระดับความเชื่อมั่นที่ 99.95

** ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 บนระดับความเชื่อมั่นที่ 99.99

*** ระดับนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 บนระดับความเชื่อมั่นที่ 99.999

ระหว่างข้อมูลส่วนตัวเกี่ยวกับเพศ อายุ และอาชีพ ซึ่งเป็นตัวแปรอิสระและมีความสัมพันธ์ที่น่าเชื่อถือกับข้อมูลที่เป็นตัวแปรตามในกรณีของข้อมูลเกี่ยวกับเชือนปากมดูล ดังรายละเอียดของตารางดังต่อไปนี้

ตารางที่ 1 แสดงปัจจัยทางประชากรที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เกี่ยวกับเพศ กับข้อมูลเกี่ยวกับกรณีเขื่อนปากมูล

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม (ข้อมูลเกี่ยวกับกรณีเขื่อนปากมูล)	ระดับนัยสำคัญทาง สถิติ	P-VALUE
เพศ	- แหล่งข้อมูลของการทราบเรื่องการสร้างเขื่อนปากมูล	*	0.0477
	- ระยะเวลาที่เข้าร่วมเหตุการณ์เขื่อนปากมูล	*	0.0413
	- สาเหตุของการสร้างเขื่อนปากมูล	*	0.0427
	- ความตระหนักของกลุ่มประชากรต่อผลเสียของการสร้างเขื่อนปากมูล ก่อนการสร้างเขื่อน ปี 2532 - 2534	*	0.0210
	- การสื่อสารเป็นอุปสรรคในการแก้ไขข้อคัดค้านที่เกิดขึ้นจากการสร้างเขื่อน เมื่อมีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาพิจารณาแล้ว	**	0.0074
	- กระบวนการพิจารณาล่าช้า และไม่แน่นอน เป็นอุปสรรคในการแก้ไขข้อคัดค้านที่เกิดขึ้นจากการสร้างเขื่อน เมื่อมีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาพิจารณาแล้ว	*	0.0317
	- ตัวท่านเอง ควรเป็นผู้มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาเขื่อนปากมูลมากที่สุด	**	0.0018
	- กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน ควรเป็นผู้มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาเขื่อนปากมูลมากที่สุด	*	0.0243
	- ตัวแทนที่ราษฎรปากมูลเลือก ควรเป็นผู้มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาเขื่อนปากมูลมากที่สุด	**	0.0050
	- ความคิดเห็น เกี่ยวกับบทบาทของ กฟผ. ต่อการแก้ไขปัญหา	*	0.0140
	- วิธีการแก้ไขปัญหาเรื่องเขื่อนปากมูล	**	0.0014

ตารางที่ 2 แสดงปัจจัยทางประชากรที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เกี่ยวกับอายุ กับข้อมูลเกี่ยวกับกรณีเขื่อนปากมูล

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม (ข้อมูลเกี่ยวกับกรณีเขื่อนปากมูล)	ระดับนัยสำคัญทาง สถิติ	P-VALUE
อายุ	- แหล่งข้อมูลของการทราบเรื่องการสร้างเขื่อนปากมูล	*	0.0122
	- การเข้าร่วมในเหตุการณ์ปากมูลในฐานะต่างๆ	**	0.0016
	- ระยะเวลาที่เข้าร่วมเหตุการณ์เขื่อนปากมูล	*	0.0252
	- ความตระหนักของกลุ่มประชากรต่อผลเสียของการสร้างเขื่อนปากมูล ก่อนสร้างเขื่อน ปี 2532 - 2534	*	0.0142
	- ความตระหนักของกลุ่มประชากรต่อผลเสียของการสร้างเขื่อนปากมูล หลังการสร้างเขื่อน ปี 2537 - 2538	**	0.0029
	- ทราบว่ามีเกณฑ์อะไรในการพิจารณาแก้ไขปัญหแต่ละครั้ง	**	0.0035
	- ระดับของความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา	***	0.0001
	- ตระหนักถึงสาเหตุที่นำไปสู่ความรุนแรง	***	0.0008
	- การสื่อสารเป็นอุปสรรคในการแก้ไขข้อคัดค้านที่เกิดขึ้นจากการสร้างเขื่อน เมื่อมีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาพิจารณาแล้ว	**	0.0090
	- กระบวนการพิจารณาล่าช้า และไม่แน่นอน เป็นอุปสรรคในการแก้ไขข้อคัดค้านที่เกิดขึ้นจากการสร้างเขื่อน เมื่อมีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาพิจารณาแล้ว	*	0.0143
	- การเปลี่ยนรัฐบาลบ่อยๆ เป็นอุปสรรคในการแก้ไขข้อคัดค้านที่เกิดขึ้นจากการสร้างเขื่อน เมื่อมีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาพิจารณาแล้ว	***	0.0001

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม (ข้อมูลเกี่ยวกับกรณีเขื่อนปากมูล)	ระดับนัยสำคัญทาง สถิติ	P-VALUE
อายุ	- ตัวแทนที่ราษฎรปากมูลเลือกเอง ควรเป็นผู้มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาเขื่อนปากมูลมากที่สุด	*	0.0242
	- นายกรัฐมนตรี ควรเป็นผู้มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาเขื่อนปากมูลมากที่สุด	**	0.0049
	- ชาวบ้านมีบทบาท และส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเขื่อนปากมูล	**	0.0056
	- บทบาทของสื่อมวลชนต่อกรณีเขื่อนปากมูล	*	0.0391
	- การแก้ไขปัญหาเรื่องเขื่อนปากมูล ทั้งรัฐและชาวบ้าน เสร็จสิ้นสมบูรณ์แล้วหรือไม่	*	0.0310
	- วิธีการแก้ไขปัญหาเรื่องเขื่อนปากมูล	*	0.0473

ตารางที่ 3 แสดงปัจจัยทางประชากรที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เกี่ยวกับอาชีพ กับข้อมูลเกี่ยวกับกรณีเขื่อนปากมูล

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม (ข้อมูลเกี่ยวกับกรณีเขื่อนปากมูล)	ระดับนัยสำคัญทาง สถิติ	P-VALUE
อาชีพ	- แหล่งข้อมูลของการทราบเรื่องการสร้างเขื่อนปากมูล	***	0.0000
	- การเข้าร่วมในเหตุการณ์ปากมูลในฐานะต่างๆ	***	0.0000
	- ระยะเวลาในการเข้าร่วมเหตุการณ์เขื่อนปากมูล	***	0.0000
	- สาเหตุของการสร้างเขื่อนปากมูล	***	0.0000
	- ความตระหนักของกลุ่มประชากร ต่อผลเสียของการสร้างเขื่อนปากมูล ก่อนการสร้างเขื่อน ปี 2532 - 2534	***	0.0000
	- ความตระหนักของกลุ่มประชากร ต่อผลเสียของการสร้างเขื่อนปากมูล ระหว่างการสร้างเขื่อนปากมูล ปี 2534 - 2536	***	0.0000
	- ความตระหนักของกลุ่มประชากร ต่อผลเสียของการสร้างเขื่อนปากมูล หลังการสร้างเขื่อน ปี 2537 - 2538	***	0.0000
	- เกณฑ์ในการพิจารณาแก้ไขปัญหาแต่ละครั้ง	***	0.0001
	- ระดับของความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา	***	0.0003
	- สาเหตุที่นำไปสู่การใช้ความรุนแรง	***	0.0000
	- การสื่อสารเป็นอุปสรรคในการแก้ไขข้อคัดค้านที่เกิดขึ้นจากการสร้างเขื่อน เมื่อมีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาพิจารณาแล้ว	*	0.0275
	- กระบวนการพิจารณาล่าช้า และไม่แน่นอน เป็นอุปสรรคในการแก้ไขข้อคัดค้านที่เกิดขึ้นจากการสร้างเขื่อน เมื่อมีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาพิจารณาแล้ว	***	0.0000

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม (ข้อมูลเกี่ยวกับกรณีเขื่อนปากมูล)	ระดับนัยสำคัญทาง สถิติ	P-VALUE
อาชีพ	- ชาวบ้านได้คืบจะเอาศอกเป็นอุปสรรคในการแก้ไขข้อคัดค้านที่เกิดขึ้นจากการสร้างเขื่อน เมื่อมีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาพิจารณาแล้ว	***	0.0000
	- การเปลี่ยนรัฐบาลบ่อยๆ เป็นอุปสรรคในการแก้ไขข้อคัดค้านที่เกิดขึ้นจากการสร้างเขื่อน เมื่อมีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาพิจารณาแล้ว	***	0.0000
	- ราษฎรปากมูล ควรเป็นผู้มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาเขื่อนปากมูลมากที่สุด	***	0.0000
	- กำหนด ผู้ใหญ่บ้าน ควรเป็นผู้มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาเขื่อนปากมูลมากที่สุด	***	0.0006
	- ตัวแทนที่ราษฎรปากมูลเลือกเอง ควรเป็นผู้มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาเขื่อนปากมูลมากที่สุด	***	0.0004
	- ผู้ว่าราชการจังหวัด ควรเป็นผู้มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาเขื่อนปากมูลมากที่สุด	***	0.0353
	- นายกรัฐมนตรี ควรเป็นผู้มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาเขื่อนปากมูลมากที่สุด	***	0.0000
	- นายอำเภอ ควรเป็นผู้มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาเขื่อนปากมูลมากที่สุด	***	0.0001
	- เจ้าหน้าที่ตำรวจ ควรเป็นผู้มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาเขื่อนปากมูลมากที่สุด	*	0.0316
	- บทบาทของชาวบ้านในการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเขื่อนปากมูล	***	0.0000
	- บทบาทของกลุ่มนักศึกษา กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน ในการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเขื่อนปากมูล	***	0.0000

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม (ข้อมูลเกี่ยวกับกรณีเขื่อนปากมูล)	ระดับนัยสำคัญทาง สถิติ	P-VALUE
อาชีพ	- บทบาทของกลุ่มข้าราชการ มหาตไทย (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด) ในการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเขื่อนปากมูล	***	0.0000
	- บทบาทของนักการเมืองท้องถิ่น (ส.ส.) ในการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเขื่อนปากมูล	***	0.0008
	- บทบาทของการไฟฟ้าฝ่ายผลิต (กฟผ.) ในการมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเขื่อนปากมูล	***	0.0000
	- ทศนคติของชาวบ้านต่อบทบาทในเรื่องเขื่อนปากมูลของกลุ่มพัฒนาเอกชน (NGOs)	***	0.0000
	- บทบาทของสื่อมวลชนต่อกรณีเขื่อนปากมูล	***	0.0000
	- การแก้ไขปัญหาเรื่องเขื่อนปากมูล ทั้งรัฐและชาวบ้าน เสร็จสิ้นสมบูรณ์แล้วหรือไม่	***	0.0000
	- ความพอใจของชาวบ้านในการยุติปัญหาเขื่อนปากมูล	***	0.0000
- วิธีการแก้ไขปัญหาเรื่องเขื่อนปากมูล	***	0.0000	

ตารางที่ 4 แสดงปัจจัยทางประชากรที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ เกี่ยวกับกลุ่มที่เกี่ยวข้อง/ไม่เกี่ยวข้อง กับข้อมูลเกี่ยวกับกรณีเขื่อนปากมูล

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม (ข้อมูลเกี่ยวกับกรณีเขื่อนปากมูล)	ระดับนัยสำคัญทาง สถิติ	P-VALUE
กลุ่มที่เกี่ยวข้อง/ ไม่เกี่ยวข้อง	- แหล่งข้อมูลของการทราบเรื่องการสร้างเขื่อนปากมูล	***	0.0000
	- การเข้าร่วมในเหตุการณ์ปากมูลในฐานะต่างๆ	***	0.0000
	- ระยะเวลาในการเข้าร่วมเหตุการณ์เขื่อนปากมูล	***	0.0000
	- สาเหตุของการสร้างเขื่อนปากมูล	***	0.0000
	- ความตระหนักของกลุ่มประชากร ต่อผลเสียของการสร้างเขื่อนปากมูล ก่อนการสร้างเขื่อน ปี 2532 - 2534	***	0.0000
	- ความตระหนักของกลุ่มประชากร ต่อผลเสียของการสร้างเขื่อนปากมูล ระหว่างการสร้างเขื่อนปากมูล ปี 2534 - 2536	***	0.0000
	- ความตระหนักของกลุ่มประชากร ต่อผลเสียของการสร้างเขื่อนปากมูล หลังการสร้างเขื่อน ปี 2537 - 2538	***	0.0000
	- ทราบเกณฑ์ในการแก้ไขปัญหาในแต่ละครั้ง	***	0.0000
	- เกณฑ์ที่ใช้พิจารณาการแก้ไขปัญหาในแต่ละครั้ง	***	0.0000
	- วิธีการแก้ไขปัญหา กรณีการสร้างเขื่อนปากมูล	***	0.0001
	- ระดับของความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา	***	0.0003
	- สาเหตุของการนำไปสู่การใช้ความรุนแรง	***	0.0000

P-VALUE	ระดับนัยสำคัญทางสถิติ	ตัวแปรตาม (ชื่อกลุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม)	ตัวแปรอิสระ
0.0000	***	- ผลประโยชน์ที่ได้รับโดยผู้ขายและผู้ซื้อในตลาด	กลุ่มตัวอย่าง/ของ
0.0000	***	- ผลประโยชน์ที่ได้รับโดยผู้ขายและผู้ซื้อในตลาด	
0.0000	***	- ผลประโยชน์ที่ได้รับโดยผู้ขายและผู้ซื้อในตลาด	
0.0000	***	- ผลประโยชน์ที่ได้รับโดยผู้ขายและผู้ซื้อในตลาด	
0.0049	***	- ผลประโยชน์ที่ได้รับโดยผู้ขายและผู้ซื้อในตลาด	
0.0000	***	- ผลประโยชน์ที่ได้รับโดยผู้ขายและผู้ซื้อในตลาด	
0.0000	***	- ผลประโยชน์ที่ได้รับโดยผู้ขายและผู้ซื้อในตลาด	
6600'0	***	- ผลประโยชน์ที่ได้รับโดยผู้ขายและผู้ซื้อในตลาด	

ตัวแปรอิสระ	ตัวแปรตาม (ข้อมูลเกี่ยวกับกรณีเขื่อนปากมูล)	ระดับนัยสำคัญทาง สถิติ	P-VALUE
กลุ่มที่เกี่ยวข้อง/ ไม่เกี่ยวข้อง	- ตัวแทนที่ชาวบ้านเอง ควรเป็นผู้มีบทบาท ในการแก้ไขปัญหาเขื่อนปากมูล มากที่สุด	***	0.0002
	- นายกรัฐมนตรี ควรเป็นผู้มีบทบาทในการ แก้ไขปัญหาเขื่อนปากมูล มากที่สุด	***	0.0000
	- นายอำเภอ ควรเป็นผู้มีบทบาทในการ แก้ไขปัญหาเขื่อนปากมูล มากที่สุด	***	0.0014
	- เจ้าหน้าที่ตำรวจ ควรเป็นผู้มีบทบาทใน การแก้ไขปัญหาเขื่อนปากมูล มากที่สุด	***	0.0052
	- ชาวบ้านแสดงบทบาทและมีส่วนร่วมใน การแก้ไขปัญหา	***	0.0000
	- กลุ่มนักศึกษา และกลุ่มองค์กรพัฒนา เอกชนมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการ แก้ไขปัญหา	***	0.0000
	- กลุ่มข้าราชการ มหาตไทย (กำนัน ผู้ใหญ่ บ้าน นายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด) มี บทบาทและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา	***	0.0000
	- นักการเมืองท้องถิ่น (ส.ส.) มีบทบาทและ มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา	***	0.0004
	- การไฟฟ้าฝ่ายผลิต มีบทบาทและมีส่วน ร่วมในการแก้ไขปัญหา	***	0.0000
	-ทัศนคติของชาวบ้านต่อบทบาทในเรื่อง เขื่อนปากมูลของกลุ่มพัฒนาเอกชน	***	0.0000
	- บทบาทของสื่อมวลชนต่อกรณีเขื่อนปาก มูล	***	0.0000
	- การแก้ไขปัญหาเรื่องเขื่อนปากมูล ทั้งรัฐ และชาวบ้าน เสร็จสิ้นสมบูรณ์แล้วหรือไม่	***	0.0000
	- ความพอใจของชาวบ้านในการยุติปัญหา เขื่อนปากมูล	***	0.0000

สรุปการวิเคราะห์

1) ข้อมูลส่วนตัว

1. กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 483 คน พบว่า เป็นเพศชาย ร้อยละ 57.6 และเป็นเพศหญิง ร้อยละ 40.2
2. อายุของประชากรที่ตอบแบบสอบถาม พบว่า อยู่ในช่วงอายุ 50 ปี ขึ้นไป ร้อยละ 27.3 รองลงมาคือระหว่างอายุ 20 - 30 ปี จำนวนร้อยละ 24.2 อายุระหว่าง 31 - 40 ปี ร้อยละ 23.8 และอายุระหว่าง 41 - 50 ปี ร้อยละ 23.2
3. อาชีพ พบว่าอาชีพของประชากรที่ตอบคำถามส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร คือ ร้อยละ 24.6 ทำไร่/นา ร้อยละ 24.2 เลี้ยงสัตว์ ร้อยละ 10.6 นอกนั้นเป็นข้าราชการ/พนักงานรัฐวิสาหกิจ

2) ข้อมูลเกี่ยวกับกรณีเขื่อนปากมูล

1. แหล่งข้อมูลที่ให้ข่าวสารกับราษฎรปากมูลที่สำคัญ คือ จากตัวเอง มีสูงถึงจำนวนร้อยละ 24.8 รองลงมาคือ จากญาติและเพื่อน ร้อยละ 24.4
2. ฐานะของผู้เข้าร่วมเหตุการณ์เขื่อนปากมูล พบว่า ส่วนใหญ่ คือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนปากมูล ถึงร้อยละ 42.2 รองลงมาเป็นชาวบ้านที่ไม่ต้องการให้สร้างเขื่อน ร้อยละ 28.77
3. การเข้าร่วมเหตุการณ์เขื่อนปากมูลในช่วงต่างๆ พบว่าราษฎรเข้าร่วมเหตุการณ์เขื่อนปากมูลมากที่สุดคือช่วงหลังการสร้างเขื่อน ปี 2537 - 2538 คือจำนวนร้อยละ 25.5 รองลงมาเข้าร่วมในการชุมนุมก่อนสร้างเขื่อน ปี 2532 - 2534 จำนวนร้อยละ 22.4 และเข้าร่วมชุมนุมในระหว่างสร้างเขื่อน ปี 2534 - 2536 จำนวนร้อยละ 21.9
4. ทศนคติต่อสาเหตุของการสร้างเขื่อนปากมูล พบว่า มีสาเหตุมาจากความต้องการที่จะขยายและพัฒนาหน่วยงานของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตในภูมิภาคให้กว้างขวางขึ้นมากที่สุด จำนวนร้อยละ 42.9 รองลงมาคือ มีสาเหตุจากความต้องการพัฒนาประเทศให้ก้าวไปพร้อมกับกรขยายตัวของการพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรม จำนวนร้อยละ 34.78
5. ทศนคติต่อผลเสียของการสร้างเขื่อนในช่วงเวลาต่างๆ มีดังนี้
 - 5.1 ช่วงก่อนสร้างเขื่อน พบว่า จะมีผลเสีย เนื่องจากเขื่อนจะทำให้ น้ำท่วม ร้อยละ 27.1
 - 5.2 ช่วงระหว่างสร้างเขื่อน พบว่า จะมีผลเสีย เนื่องจากจะทำให้การประมงได้รับผลกระทบมากที่สุด ร้อยละ 29.0
 - 5.3 ช่วงหลังการสร้างเขื่อน พบว่า จะมีผลเสีย เนื่องจาก การทำประมงจะได้รับผลกระทบมากที่สุด คือ ร้อยละ 47.8

6. การรับรู้เกณฑ์ในการพิจารณาในการแก้ไขแต่ละครั้งกรณีเขื่อนปากมูล พบว่า ราษฎรไม่ทราบเกณฑ์เลย คือ ร้อยละ 78.5

7. การให้ความสำคัญต่อเกณฑ์พิจารณาการแก้ไขปัญหาเขื่อนปากมูล พบว่า การใช้เกณฑ์ ผลประโยชน์ต่อส่วนรวมมากที่สุด คือ ร้อยละ 10.4 รองลงมาคือสิทธิตามกฎหมาย ร้อยละ 8.3 (จากผู้ที่ทราบเกณฑ์พิจารณา)

8. ทศนคติต่อวิธีการแก้ปัญหาเขื่อนปากมูล พบว่า การให้มีการประนีประนอมกันมากที่สุด คือร้อยละ 86.3 รองลงมาคือ ใช้ความรุนแรง ร้อยละ 4.8

9. ทศนคติของผู้ตอบว่าใช้ความรุนแรง พบว่า การชุมนุมประท้วง คือ ลักษณะของความรุนแรงมากที่สุด คือร้อยละ 9.7 รองลงมาคือการเดินทาง ร้อยละ 5.8

10. ทศนคติต่อสาเหตุที่นำไปสู่การใช้ความรุนแรง พบว่า เป็นเพราะชาวบ้านขาดความรู้มากที่สุด ถึงร้อยละ 10.6 รองลงมาคือใช้อำนาจของนักรบเมืองท้องถิ่น จำนวนร้อยละ 10.1 กลไกหรือขั้นตอนในการแก้ปัญหาภายในจังหวัดของกฟผ. ร้อยละ 6.2

11. ทศนคติต่ออุปสรรคในการแก้ไขข้อคัดค้านที่เกิดขึ้น จากการสร้างเขื่อน เมื่อมีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาพิจารณาแล้ว พบว่า รัฐ/กฟผ. ขาดการประสานงานอย่างจริงจังในการแก้ปัญหามากที่สุด ถึงร้อยละ 59.6 รองลงมาคือ การเปลี่ยนรัฐบาลบ่อย ร้อยละ 54.2 และผลประโยชน์ที่แต่ละฝ่ายได้รับไม่ยุติธรรม ร้อยละ 40.8

12. ทศนคติต่อบุคคลที่ควรจะมีบทบาทในการแก้ปัญหาเขื่อนปากมูลมากที่สุด พบว่า นายกรัฐมนตรี คือ ผู้ควรมีบทบาทมากที่สุด ถึงร้อยละ 63.4 รองลงมาคือ ผู้ว่าการไฟฟ้าฝ่ายผลิต ร้อยละ 52.8 ตัวเอง ร้อยละ 49.7 ตัวแทนที่เลือกเอง ร้อยละ 47.2 ผู้ว่าราชการจังหวัด ร้อยละ 43.7

13. ทศนคติต่อกลุ่มต่างๆ ที่มีบทบาทในการแก้ไขปัญหา มีดังนี้

13.1 ทศนคติต่อกลุ่มชาวบ้าน พบว่า ส่วนใหญ่ได้ความร่วมมือดี ถึงร้อยละ 65.6 และเอาแต่ผลประโยชน์ส่วนตน ร้อยละ 24.6

13.2 ทศนคติต่อกลุ่มนักศึกษาและNGOs พบว่าให้ความร่วมมือและเข้าใจปัญหามากที่สุด ร้อยละ 65.6 และ เอาผลประโยชน์ส่วนตน ร้อยละ 24.6

13.3 ทศนคติต่อกลุ่มข้าราชการมหาดไทย (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด) พบว่าให้ความร่วมมือดี และเข้าใจปัญหามากที่สุด ร้อยละ 41.6 รองลงมา คือ เอาแต่ผลประโยชน์ส่วนตน ร้อยละ 40.6

13.4 ทศนคติต่อนักการเมืองท้องถิ่น พบว่า เขาแต่ผลประโยชน์ส่วนตนมากที่สุด ร้อยละ 43.9 รองลงมาให้ความร่วมมือดีและเข้าใจปัญหา ร้อยละ 32.5

13.5 ทศนคติต่อการไฟฟ้าฝ่ายผลิต พบว่า เขาแต่ผลประโยชน์ส่วนตนมากที่สุด ถึงร้อยละ 57.8 รองลงมาคือ ให้ความร่วมมือดี และเข้าใจปัญหา ร้อยละ 25.1

14. ทศนคติต่อ "ปัญญาชนจากองค์กรพัฒนาเอกชน" หรือ "นักศึกษา" พบว่าทำให้ชาวบ้านมีวัฒนธรรมในการต่อรองมากที่สุด ถึงร้อยละ 80.7

15. ทศนคติต่อ "สื่อมวลชน" พบว่า ช่วยทำให้เหตุการณ์ดีขึ้น ถึงร้อยละ 54.9 และรองลงมาคือ ทำให้เกิดความรุนแรง ถึงร้อยละ 25.9

16. ทศนคติต่อการยุติปัญหาเขื่อนปากมูล พบว่า ยังไม่เสร็จสิ้น ถึงร้อยละ 76.4

17. ทศนคติต่อความพอใจในการยุติปัญหาเขื่อนปากมูล พบว่า มีความไม่พอใจเนื่องจากเขื่อนจะทำให้เกิดผลกระทบในการทำมาหากินมากที่สุดถึงร้อยละ 33.1 รองลงมาคือไม่พอใจเพราะยังไม่ได้รับค่าชดเชย ถึงร้อยละ 26.5

18. ทศนคติต่อวิธีการแก้ปัญหาเขื่อนปากมูล พบว่า คือ วิธีการร่วมชุมนุมประท้วงมากที่สุด ถึงร้อยละ 35.8 รองลงมาคือ การเรียกร้องตามกฎหมาย ร้อยละ 29.2

3) ปัจจัยทางประชากรที่มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ก. เพศ

1. ปัจจัยทางเพศ มีผลต่อการทราบเรื่องราวของการสร้างเขื่อนปากมูล จากแหล่งที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 ($P= 0.0477$)
2. ปัจจัยทางเพศมีผลต่อระยะเวลาที่เข้าร่วมเหตุการณ์เขื่อนปากมูลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 ($P= 0.0413$)
3. ปัจจัยทางเพศมีผลต่อสาเหตุของการสร้างเขื่อนปากมูลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 ($P= 0.0427$)
4. ปัจจัยทางเพศมีผลต่อความตระหนักของกลุ่มประชากรต่อผลเสียของการสร้างเขื่อนปากมูล ก่อนการสร้างเขื่อน ปี 2532 - 2534 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 ($P= 0.0210$)
5. ปัจจัยทางเพศมีผลต่อการสื่อสารที่เป็นอุปสรรคในการแก้ไขปัญหา ข้อคัดค้าน ที่เกิดขึ้นจากการสร้างเขื่อน เมื่อมีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาพิจารณาแล้ว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.01 ($P= 0.0074$)

6. ปัจจัยทางเพศมีผลต่อการพิจารณาลำค่าและไม่แน่นอน เป็นอุปสรรค อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 ($P = 0.0317$)
7. ปัจจัยทางเพศมีผลต่อตัวราษฎรปากมุลเหล่านี้ควรเป็นผู้มีบทบาทในการแก้ไขปัญหา เชื้อนปากมุลมากที่สุด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.01 ($P = 0.0018$)
8. ปัจจัยทางเพศมีผลต่อกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายอำเภอ ในการแก้ไขปัญหาเชื้อนปากมุลมากที่สุด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 ($P = 0.0243$)
9. ปัจจัยทางเพศมีผลต่อความเห็นที่ราษฎรปากมุลเลือกเอง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ($P = 0.0050$)
10. ปัจจัยทางเพศมีผลความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของกฟผ.ต่อการแก้ไขปัญหา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 ($P = 0.0140$)
11. ปัจจัยทางเพศมีผลต่อวิธีการแก้ไขปัญหาเรื่องเชื้อนปากมุล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ($P = 0.0014$)

ข. อายุ

1. ปัจจัยทางอายุมีผลต่อการทราบเรื่องราวของการสร้างเชื้อนปากมุล จากแหล่งที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 ($P = 0.0122$)
2. ปัจจัยทางอายุมีผลต่อฐานะของผู้เข้าร่วมในเหตุการณ์เชื้อนปากมุล อย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.01 ($P = 0.0016$)
3. ปัจจัยทางอายุมีผลต่อระยะเวลาที่เข้าร่วมเหตุการณ์เชื้อนปากมุล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 ($P = 0.252$)
4. ปัจจัยทางอายุมีผลต่อความตระหนักของกลุ่มประชากรต่อผลเสียของการสร้างเชื้อนปากมุล ก่อนการสร้างเชื้อน ปี 2532 - 2534 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 ($P = 0.0142$)
5. ปัจจัยทางอายุมีผลต่อความตระหนักของเชื้อนปากมุล หลังการสร้างเชื้อน ปี 2537 - 2538 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 ($P = 0.0029$)
6. ปัจจัยทางอายุมีผลต่อการทราบเกณฑ์ในการพิจารณาแก้ไขปัญหาแต่ละครั้ง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 ($P = 0.0035$)
7. ปัจจัยทางอายุมีผลต่อระดับของความรุนแรงในการแก้ไขปัญหาเชื้อนปากมุล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 ($P = 0.0001$)
8. ปัจจัยทางอายุมีผลต่อการตระหนักถึงสาเหตุที่นำไปสู่ความรุนแรง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 ($P = 0.0008$)

9. ปัจจัยทางอายุมีผลต่อการสื่อสารที่เป็นอุปสรรคในการแก้ไขปัญหาคัดค้านที่เกิดขึ้นจากการสร้างเขื่อน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 ($P = 0.0090$)
10. ปัจจัยทางอายุมีผลต่อกระบวนการพิจารณาล่าช้าและไม่แน่นอน เป็นอุปสรรคต่อการแก้ไขปัญห อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 ($P = 0.0143$)
11. ปัจจัยทางอายุมีผลต่อการเปลี่ยนรัฐบาลบ่อยๆ เป็นอุปสรรคต่อการแก้ไขปัญห อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 ($P = 0.0001$)
12. ปัจจัยทางอายุมีผลต่อตัวแทนที่ราษฎรปากมูลเลือกเอง ให้เป็นผู้มีบทบาทในการแก้ไขปัญห เขื่อนปากมูล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 ($P = 0.0242$)
13. ปัจจัยทางอายุมีผลต่อการกำหนดให้นายกรัฐมนตรี เป็นผู้มีบทบาทในการแก้ไขปัญห เขื่อนปากมูล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.01 ($P = 0.0049$)
14. ปัจจัยทางอายุมีผลต่อการกำหนดให้ชาวบ้านมีบทบาทและมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญห เขื่อนปากมูลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.01 ($P = 0.0056$)
15. ปัจจัยทางอายุมีผลต่อการกำหนดให้บทบาทสื่อมวลชนต่อกรณีเขื่อนปากมูล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 ($P = 0.0391$)
16. ปัจจัยทางอายุมีผลต่อการแก้ไขปัญห ทั้งรัฐและชาวบ้านในการเสร็จสิ้นสมบูรณ์แล้วหรือไม่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 ($P = 0.0310$)
17. ปัจจัยทางอายุมีผลต่อวิธีการแก้ไขปัญห เรื่องเขื่อนปากมูล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 ($P = 0.0473$)

ค. อาชีพ

1. ปัจจัยทางอาชีพมีผลต่อการกำหนดให้ทราบเรื่องราวของการสร้างเขื่อนปากมูล จากแหล่งที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 ($P = 0.0000$)
2. ปัจจัยทางอาชีพมีผลต่อการเข้าร่วมเหตุการณ์เขื่อนปากมูลในฐานะต่างๆ อย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 ($P = 0.0001$)
3. ปัจจัยทางอาชีพมีผลต่อระยะเวลาในการเข้าร่วมเหตุการณ์เขื่อนปากมูล อย่างมีนัยยะสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 ($P = 0.0001$)
4. ปัจจัยทางอาชีพมีผลต่อสาเหตุในการสร้างเขื่อนปากมูล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 ($P = 0.0000$)
5. ปัจจัยทางอาชีพมีผลต่อความตระหนักของกลุ่มประชากรที่มีต่อผลเสียของการสร้างเขื่อน ในช่วงก่อนการสร้างเขื่อน ปี พ.ศ. 2532 - 2534 ระหว่างการสร้างเขื่อน ปี พ.ศ. 2534 - 2536 หลังการสร้างเขื่อน ปี พ.ศ. 2537 - 2538 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 ($P = 0.0000$)

- 6. ปัจจัยทางอาชีพที่มีผลต่อการรับรู้เกณฑ์พิจารณาในการแก้ไขปัญหาเขื่อนปากมูล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 (P= 0.0001)
- 7. ปัจจัยทางอาชีพที่มีผลต่อระดับของความรุนแรง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 (P= 0.0003)
- 8. ปัจจัยทางอาชีพที่มีผลต่อสาเหตุที่นำไปสู่การใช้ความรุนแรง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 (P= 0.0000)
- 9. ปัจจัยทางอาชีพที่มีผลต่อการสื่อสารอันเป็นอุปสรรคในการแก้ไขข้อคัดค้านที่เกิดขึ้นจากการสร้างเขื่อน เมื่อมีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาพิจารณาแล้ว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.05 (P= 0.0275)
- 10. ปัจจัยทางอาชีพที่มีผลต่อกระบวนการพิจารณาลำช้า และไม่แน่นอน อันเป็นอุปสรรคในการแก้ไขข้อคัดค้านที่เกิดขึ้นจากการสร้างเขื่อน เมื่อมีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาพิจารณาแล้ว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 (P= 0.0000)
- 11. ปัจจัยทางอาชีพที่มีผลต่อชาวบ้านได้คืบจะเอาศอก อันเป็นอุปสรรคในการแก้ไขข้อคัดค้านที่เกิดขึ้นจากการสร้างเขื่อน เมื่อมีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาพิจารณาแล้ว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 (P= 0.0000)
- 12. ปัจจัยทางอาชีพที่มีผลต่อความคิดว่า การเปลี่ยนรัฐบาลบ่อยๆ คืออุปสรรคในการแก้ไขข้อคัดค้านที่เกิดขึ้นจากการสร้างเขื่อน เมื่อมีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาพิจารณาแล้ว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 (P= 0.0000)
- 13. ปัจจัยทางอาชีพที่มีผลต่อความคิดว่า ตัวเองควรเป็นผู้บทบาทในการแก้ไขปัญหาเขื่อนปากมูลมากที่สุด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 (P= 0.0000)
- 14. ปัจจัยทางอาชีพที่มีผลต่อความคิดว่า กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ควรเป็นผู้มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาเขื่อนปากมูลมากที่สุด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 (P= 0.0006)
- 15. ปัจจัยทางอาชีพที่มีผลต่อความคิดว่า ตัวแทนที่ตนเองเลือก ควรเป็นผู้มีบทบาทในการแก้ปัญหเขื่อนปากมูลมากที่สุด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 (P= 0.0004)
- 16. ปัจจัยทางอาชีพที่มีผลต่อความคิดว่า ผู้ว่าราชการจังหวัด ควรเป็นผู้มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาเขื่อนปากมูลมากที่สุด อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 (P= 0.0353)

29. ปัจจัยทางอาชีพมีผลต่อวิธีการแก้ไขปัญหาเรื่องปากมดูล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 ($P=0.0000$)
- ง.) กลุ่มที่เกี่ยวข้อง/ไม่เกี่ยวข้อง
1. ปัจจัยทางกลุ่มที่เกี่ยวข้อง/ไม่เกี่ยวข้องมีผลต่อการกำหนดให้ทราบเรื่องราวของการสร้างเขื่อนปากมดูลจากแหล่งที่แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.001 ($P=0.0000$)
 2. ปัจจัยทางกลุ่มที่เกี่ยวข้อง/ไม่เกี่ยวข้องมีผลต่อการเข้าร่วมเหตุการณ์เขื่อนปากมดูลในฐานะต่างๆ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 ($P=0.0000$)
 3. ปัจจัยทางกลุ่มที่เกี่ยวข้อง/ไม่เกี่ยวข้องมีผลต่อระยะเวลาการเข้าร่วมเหตุการณ์เขื่อนปากมดูล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 ($P=0.0000$)
 4. ปัจจัยทางกลุ่มที่เกี่ยวข้อง/ไม่เกี่ยวข้องมีผลต่อสาเหตุในการสร้างเขื่อนปากมดูล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 ($P=0.0000$)
 5. ปัจจัยทางกลุ่มที่เกี่ยวข้อง/ไม่เกี่ยวข้องมีผลต่อความตระหนักของกลุ่มประชาชนที่มีต่อผลเสียของการสร้างเขื่อน ในช่วงก่อนการสร้างเขื่อน ปี พ.ศ. 2532-2534 ระหว่างการสร้างเขื่อนปี พ.ศ. 2534-2536 หลังการสร้างเขื่อนปี พ.ศ. 2537-2538 อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 ($P=0.0000$)
 6. ปัจจัยทางกลุ่มที่เกี่ยวข้อง/ไม่เกี่ยวข้องมีผลต่อการรับรู้เกณฑ์พิจารณาในการแก้ไขปัญหาเขื่อนปากมดูลแต่ละครั้ง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 ($P=0.0000$)
 7. ปัจจัยทางกลุ่มที่เกี่ยวข้อง/ไม่เกี่ยวข้องมีผลต่อเกณฑ์ที่ชี้ พจรรณ การแก้ ไขี ญูา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 ($P=0.0000$)
 8. ปัจจัยทางกลุ่มที่เกี่ยวข้อง/ไม่เกี่ยวข้องมีผลต่อวิธีการแก้ไขปัญหา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 ($P=0.0000$)
 9. ปัจจัยทางกลุ่มที่เกี่ยวข้อง/ไม่เกี่ยวข้องมีผลต่อระดับความรุนแรงในการแก้ไขปัญหา อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 ($P=0.0000$)
 10. ปัจจัยทางกลุ่มที่เกี่ยวข้อง/ไม่เกี่ยวข้องมีผลต่อสาเหตุของการนำไปสู่การใช้ความรุนแรง อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 ($P=0.0000$)
 11. ปัจจัยทางกลุ่มที่เกี่ยวข้อง/ไม่เกี่ยวข้องมีผลต่อผลประโยชน์ที่แต่ละฝ่ายได้รับไม่ยุติธรรม เป็นอุปสรรคในการแก้ไขข้อคัดค้านที่เกิดขึ้นจากการสร้างเขื่อน เมื่อมีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาพิจารณาแล้ว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 ($P=0.0000$)

12. ปัจจัยทางกลุ่มที่เกี่ยวข้อง/ไม่เกี่ยวข้องมีผลต่อการสื่อสาร อันเป็นอุปสรรคในการแก้ไขข้อคัดค้านที่เกิดขึ้นจากการสร้างเขื่อน เมื่อมีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาพิจารณาแล้ว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 ($P=0.0000$)
13. ปัจจัยทางกลุ่มที่เกี่ยวข้อง/ไม่เกี่ยวข้องมีผลต่อกระบวนการพิจารณาล่าช้าและไม่แน่นอนอันเป็นอุปสรรคในการแก้ไขข้อคัดค้านที่เกิดขึ้นจากการสร้างเขื่อน เมื่อมีการตั้งคณะกรรมการพิจารณาแล้ว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 ($P=0.0000$)
14. ปัจจัยทางกลุ่มที่เกี่ยวข้อง/ไม่เกี่ยวข้องมีผลต่อชาวนาได้ค้ำจะเอาศอก อันเป็นอุปสรรคในการแก้ไขข้อคัดค้านที่เกิดขึ้นจากการสร้างเขื่อน เมื่อมีการตั้งคณะกรรมการพิจารณาแล้ว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 ($P=0.0000$)
15. ปัจจัยทางกลุ่มที่เกี่ยวข้อง/ไม่เกี่ยวข้องมีผลต่อ รัฐ/กฟผ. ขาดการประสานงานอย่างจริงจังในการแก้ปัญหา อันเป็นอุปสรรคในการแก้ไขข้อคัดค้านที่เกิดขึ้นจากการสร้างเขื่อน เมื่อมีการตั้งคณะกรรมการพิจารณาแล้ว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 ($P=0.0049$)
16. ปัจจัยทางกลุ่มที่เกี่ยวข้อง/ไม่เกี่ยวข้องมีผลต่อ ความคิดว่าการเปลี่ยนรัฐบาลบ่อยๆ เป็นอุปสรรคในการแก้ไขข้อคัดค้านที่เกิดขึ้นจากการสร้างเขื่อน เมื่อมีการตั้งคณะกรรมการพิจารณาแล้ว อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 ($P=0.0000$)
17. ปัจจัยทางกลุ่มที่เกี่ยวข้อง/ไม่เกี่ยวข้องมีผลต่อ ความคิดว่าตัวเองเป็นผู้มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาเขื่อนปากมูล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 ($P=0.0000$)
18. ปัจจัยทางกลุ่มที่เกี่ยวข้อง/ไม่เกี่ยวข้องมีผลต่อ ความคิดว่า กำหนด ผู้ใหญ่บ้านควรเป็นผู้มีบทบาท ในการแก้ไขปัญหาเขื่อนปากมูล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 ($P=0.0099$)
19. ปัจจัยทางกลุ่มที่เกี่ยวข้อง/ไม่เกี่ยวข้องมีผลต่อ ความคิดว่า ตัวแทนที่ตัวเองเลือกควรเป็นผู้มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาเขื่อนปากมูล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 ($P=0.0002$)
20. ปัจจัยทางกลุ่มที่เกี่ยวข้อง/ไม่เกี่ยวข้องมีผลต่อ ความคิดว่า นายกรัฐมนตรีควรเป็นผู้มีบทบาท ในการแก้ไขปัญหาเขื่อนปากมูล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 ($P=0.0000$)
21. ปัจจัยทางกลุ่มที่เกี่ยวข้อง/ไม่เกี่ยวข้องมีผลต่อ ความคิดว่า นายอำเภอควรเป็นผู้มีบทบาท ในการแก้ไขปัญหาเขื่อนปากมูล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 ($P=0.0014$)

22. ปัจจัยทางกลุ่มที่เกี่ยวข้อง/ไม่เกี่ยวข้องมีผลต่อ ความคิดว่า เจ้าหน้าที่ตำรวจควรเป็นผู้มีบทบาท ในการแก้ไขปัญหามือปืนปากมูล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 ($P=0.0052$)
23. ปัจจัยทางกลุ่มที่เกี่ยวข้อง/ไม่เกี่ยวข้องมีผลต่อ ชาวบ้านในการแสดงบทบาทของผู้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหามือปืนปากมูล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 ($P=0.0000$)
24. ปัจจัยทางกลุ่มที่เกี่ยวข้อง/ไม่เกี่ยวข้องมีผลต่อ กลุ่มนักศึกษา ในการแสดงบทบาทของผู้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหามือปืนปากมูล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 ($P=0.0000$)
25. ปัจจัยทางกลุ่มที่เกี่ยวข้อง/ไม่เกี่ยวข้องมีผลต่อ กลุ่มข้าราชการ มหาดไทย(กำนัน,ผู้ว่าราชการจังหวัด) ในการแสดงบทบาทของผู้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหามือปืนปากมูล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 ($P=0.0000$)
26. ปัจจัยทางกลุ่มที่เกี่ยวข้อง/ไม่เกี่ยวข้องมีผลต่อ นักการเมืองท้องถิ่น ในการแสดงบทบาทของผู้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหามือปืนปากมูล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 ($P=0.0004$)
27. ปัจจัยทางกลุ่มที่เกี่ยวข้อง/ไม่เกี่ยวข้องมีผลต่อ การไฟฟ้าฝ่ายผลิต(กฟผ.)ในการแสดงบทบาทของผู้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหามือปืนปากมูล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 ($P=0.0000$)
28. ปัจจัยทางกลุ่มที่เกี่ยวข้อง/ไม่เกี่ยวข้องมีผลต่อ ทศนคติต่อบทบาทของปัญญาชนจากองค์การพัฒนาเอกชน หรือนักศึกษาในเรื่องมือปืนปากมูล อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 ($P=0.0000$)
29. ปัจจัยทางกลุ่มที่เกี่ยวข้อง/ไม่เกี่ยวข้องมีผลต่อ ทศนคติต่อบทบาทของสื่อมวลชนต่อกรณีมือปืนปากมูลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 ($P=0.0000$)
30. ปัจจัยทางกลุ่มที่เกี่ยวข้อง/ไม่เกี่ยวข้องมีผลต่อ ทศนคติต่อการแก้ไขปัญหามือปืนปากมูลทั้งของรัฐบาลและชาวบ้านเสร็จสิ้นสมบูรณ์แล้วหรือไม่ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 ($P=0.0000$)
31. ปัจจัยทางกลุ่มที่เกี่ยวข้อง/ไม่เกี่ยวข้องมีผลต่อความพอใจในการยุติปัญหาเรื่องมือปืนปากมูลอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ 0.001 ($P=0.0000$)

อภิปราย

1. ข้อสรุปวิเคราะห์โดยทั่วไป

ลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกร โดยได้รับข่าวสารจากตัวเองและญาติมิตรในลักษณะสูงใกล้เคียงกัน ขณะที่ผู้รับรู้ข่าวสารจากหน่วยงานการไฟฟ้าฝ่ายผลิตและจากหน่วยงานราชการอีกกลุ่มหนึ่งในลักษณะผู้ใกล้เคียงกัน ได้สะท้อนให้เห็นว่า สังคมเกษตรกรรมนั้นมีช่องว่างระหว่างประชาชนกับหน่วยงานของรัฐ อันเป็นลักษณะของความแตกต่างทางสังคมเมืองและสังคมชนบท กล่าวคือ สังคมเกษตรกรรมนั้น การปกครองมักตกอยู่ในมือข้าราชการซึ่งมีแก่นในการมองโลกแบบสังคมเมือง ขณะที่ชาวบ้านอยู่ในโลกของสังคมเกษตร วิถีชีวิตเป็นแบบเรียบง่ายมีการช่วยเหลือเกื้อกูลกันในครอบครัวและญาติมิตรในยามที่มีปัญหา ดังนั้นจะพบว่าข่าวสารข้อมูลที่ปรากฏแก่ชาวบ้านปากมูลโดยหน่วยงานราชการนั้นจะมุ่งไปในทิศทางและยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศมากกว่าจะต่อต้านหรือสนับสนุนรัฐบาล ขณะเดียวกันโครงการเขื่อนปากมูล คนท้องถิ่นกลับมีส่วนสนับสนุนโครงการดังกล่าวอยู่ไม่น้อย เขื่อนปากมูลทำการก่อสร้างที่อำเภอโขงเจียม แต่คนในท้องถิ่นอำเภอโขงเจียมและอำเภออื่นๆ กลับไม่ร่วมเคลื่อนไหวกัดค้าน กระทั่งมีความยินดีที่โครงการได้แล้วเสร็จ ขณะที่โครงการสร้างเขื่อนในจังหวัดอื่นๆ เช่น เขื่อนแก่งกรุง จังหวัดสุราษฎร์ธานี และเขื่อนน้ำโจน จังหวัดกาญจนบุรี มีสภาพตรงข้าม

หากจะให้ผู้วิจัยประเมินจากแบบสอบถามหรือคำสัมภาษณ์ราษฎรปากมูล อย่างจริงจังแล้ว คงจะประเมินได้ยากว่าคนในพื้นที่จังหวัดอุบลราชธานี เห็นด้วยกับการสร้างเขื่อนปากมูลมากน้อยเพียงใด แต่ชนชั้นนำทางการเมืองในท้องถิ่นของจังหวัดอุบลราชธานีนั้นแสดงท่าทีเห็นด้วยกับโครงการนี้มาแต่แรก เพราะข้าราชการฝ่ายปกครอง หน่วยงานด้านความมั่นคง สมาชิกสภาจังหวัดและผู้แทนจังหวัดอุบลราชธานี ล้วนรณรงค์สนับสนุนการสร้างเขื่อนและต่อต้านการรวมตัวของอีกฝ่ายหนึ่งมาช้านาน

ราษฎรปากมูลส่วนใหญ่ที่เข้าร่วมเหตุการณ์ชุมนุมคัดค้านประท้วงนั้นมีสาเหตุจากการที่ได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อนปากมูล โดยพบว่าหลังการสร้างเขื่อน ปี พ.ศ. 2530-2538 ทัศนคติของการสร้างเขื่อนปากมูลนั้นมีสาเหตุมาจากความต้องการขยายและพัฒนาโครงการของหน่วยงานการไฟฟ้าฝ่ายผลิตในภูมิภาคให้กว้างขวางมากขึ้น รวมทั้งมีทัศนคติต่อผลเสียในช่วงต่างๆ ได้แก่ ช่วงก่อนการสร้างเขื่อนพบว่า เขื่อนจะทำให้หน้าท่วม ช่วงระหว่างการสร้างเขื่อนและหลังการสร้างเขื่อน จะทำให้การประมงได้รับผลกระทบ การรับรู้เกณฑ์การพิจารณาก็มักจะใช้ผลประโยชน์ส่วนรวมให้มากที่สุด ประชาชนมีทัศนคติเกี่ยวกับการแก้ปัญหาเขื่อนปากมูลโดยเห็นด้วยกันการให้มีการประนีประนอม ขณะเดียวกันประชาชนที่มีทัศนคติที่เห็นด้วยกับการใช้ความรุนแรงโดยการชุมนุมประท้วง สาเหตุที่นำไปสู่การใช้ความรุนแรงก็คือ การขาดความรู้

เมื่อศึกษาทัศนคติต่ออุปสรรคในการแก้ไขข้อคัดค้านที่เกิดขึ้นพบว่า รัฐบาล การไฟฟ้าฝ่ายผลิตขาดการประสานงานกันอย่างจริงจัง สำหรับบุคคลที่ประชาชนยอมรับว่าควรจะมีบทบาทในการแก้ไขปัญหาเขื่อนปากมูลมากที่สุดคือ นายกรัฐมนตรี ทัศนคติต่อบทบาทของกลุ่มประชาชนมีทัศนคติว่า ชาวบ้านให้ความร่วมมือ กลุ่มนักศึกษา องค์กรพัฒนาเอกชน พบว่า ประชาชนมีความเชื่อว่าจะให้ความร่วมมือและเข้าใจปัญหา ส่วนกลุ่มข้าราชการมหาดไทย ประชาชนเชื่อว่า เขาแต่ผลประโยชน์ส่วนตน โดยพบว่าในช่วงปี พ.ศ. 2520 สภาพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติได้กำหนดให้จังหวัดอุบลราชธานีเป็นหนึ่งในสี่เมืองหลักภาคอีสาน หลังจากนั้นจำนวนประชากร ปริมาณโรงงาน กิจการขนส่ง ธนาคารสาขา แหล่งบันเทิงยามราตรี ฯลฯ ที่เป็นส่วนสำคัญของเมืองใหม่เริ่มขยายตัว และในเวลาไม่นาน อุบลราชธานีก็แปรสภาพเป็นเมืองขนาดใหญ่

ผู้บริหารจังหวัดอุบลราชธานี ให้ความสำคัญต่อการวางโครงสร้างพื้นฐานของเมืองค่อนข้างมากและในบรรดาโครงสร้างพื้นฐานทั้งหมดนั้น ไฟฟ้าถูกจัดลำดับให้มีความสำคัญสูงสุด จนจังหวัดอุบลราชธานีมีอัตราการผลิตไฟฟ้าสูงขึ้นอย่างสม่ำเสมอในระยะเวลา 20 ปี ที่ผ่านมา

ส่วนใหญ่ของไฟฟ้าที่ทำการผลิตได้จะถูกจ่ายไปให้ผู้บริโภคที่อยู่ในเมือง ขณะที่ชาวชนบทได้รับอันานิสงส์จากปริมาณไฟฟ้าที่ผลิตได้น้อยมาก [ผู้จัดการ, 6 พ.ค.2537]

ไม่เป็นที่เปิดเผยว่าไฟฟ้าที่ผลิตได้จากโครงการเขื่อนปากมูลจะจัดสรรให้แก่คนกลุ่มใด แต่พิจารณาจากท่าทีที่นักการเมืองและกลุ่มธุรกิจท้องถิ่นที่มีต่อเรื่องนี้แล้ว ก็คาดหมายได้ว่าคงจะจ่ายให้ผู้บริโภคในเขตเมือง โรงงานอุตสาหกรรมและธุรกิจภาคบริการเป็นหลักอย่างแน่นอน ดังนั้นจึงไม่แปลกที่ประชาชนจะมีทัศนคติดังกล่าวข้างต้นต่อนักการเมืองท้องถิ่นและการไฟฟ้าฝ่ายผลิต

ในส่วนของกลุ่มปัญญาชนจากองค์กรพัฒนาเอกชน ประชาชนเชื่อว่าได้สร้างวัฒนธรรมในการต่อรองให้กับราษฎรที่ชุมนุมคัดค้านและประท้วง ส่วนกลุ่มสื่อมวลชน ประชาชนมีทัศนคติว่าช่วยทำให้เหตุการณ์ดีขึ้น สำหรับการเชื่อว่าปัญหาเขื่อนปากมูลนั้นได้ยุติลงแล้วหรือไม่นั้น พบว่าประชาชนเชื่อว่ายังไม่ยุติ เพราะมีความไม่พอใจที่สืบเนื่องมาจากเขื่อนทำให้เกิดผล กระทบในการทำมาหากิน สำหรับวิธีการแก้ไขเขื่อนปากมูลพบว่า คือวิธีการชุมนุมประท้วง ซึ่งจะพิจารณาได้จากคำสัมภาษณ์ของคุณวนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์ ที่ให้สัมภาษณ์... เมื่อวันที่ 11 มกราคม 2540 ณ วัดหัวเหว คุณวนิดาในฐานะแกนนำชาวบ้านคนสำคัญได้กล่าวว่า วิถีชีวิตแบบเดิมของราษฎรปากมูลถูกเปลี่ยนไปแล้วจากการสร้างเขื่อน การที่จะทำมาหากินแบบเก่าก็ทำไม่ได้ จะไปเข้าโรงงานก็เข้าไม่ได้ เพราะอายุมากแล้ว (สัมภาษณ์คุณวนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์, วัดหัวเหว, 11 ม.ค.40 เวลา 17.10 น.)

2. ข้อสรุป : วิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ

ในการศึกษาวิเคราะห์เชิงเปรียบเทียบ ผู้วิจัยศึกษาจากข้อมูลส่วนตัวคือ เพศ อายุ อาชีพ กลุ่มของผู้ตอบแบบสอบถาม โดยจะวิเคราะห์ให้เห็นดังต่อไปนี้

2.1 ในการศึกษาพบว่า เพศชายและเพศหญิงมีความแตกต่างกันในด้านการทราบเรื่องราวของการสร้างเขื่อนปากมูล ระยะเวลาที่เข้าร่วมเหตุการณ์ สาเหตุของการสร้างเขื่อน ความตระหนักของกลุ่มประชากรต่อผลเสียของการสร้างเขื่อน ความเข้าใจเกี่ยวกับผลของการสื่อสารที่เป็นอุปสรรคในการแก้ปัญหา การพิจารณาความล่าช้า บทบาทของราษฎรในการมีบทบาทในการแก้ปัญหา บทบาทของผู้นำท้องถิ่นในการแก้ปัญหา ตัวแทนที่ราษฎรเลือกขึ้น บทบาทของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตในการแก้ปัญหาและผลต่อวิธีการแก้ปัญหา

2.2 ประเด็นที่มีอายุแตกต่างกัน มีความแตกต่างกันต่อแหล่งการทราบเรื่องราวการสร้างเขื่อนปากมูล ฐานะของผู้เข้าร่วมในเหตุการณ์ ระยะเวลา ความตระหนักต่อผลเสียของการสร้างเขื่อน เกณฑ์ในการพิจารณาปัญหา ระดับของความรุนแรง สาเหตุที่นำไปสู่ความรุนแรง การสื่อสารที่เป็นอุปสรรค กระบวนการพิจารณาล่าช้าไม่แน่นอน การเปลี่ยนรัฐบาลบ่อย ๆ เป็นอุปสรรคต่อการแก้ปัญหา ตัวแทนที่ราษฎรเลือกขึ้นเอง บทบาทของนายกรัชมมนตรี ประชาชน สื่อมวลชน ในการแก้ปัญหา รวมทั้งวิธีการแก้ปัญหา

2.3 ประชาชนที่ประกอบอาชีพแตกต่างกัน มีความแตกต่างกันต่อแหล่งการทราบเรื่องราวของการสร้างเขื่อนปากมูล การเข้าร่วมเหตุการณ์เขื่อนปากมูล ระยะเวลา สาเหตุของการเข้าร่วมเหตุการณ์ การตระหนักต่อผลเสียของการสร้างเขื่อน บทบาทของตัวเองในการแก้ปัญหา บทบาทของกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ราษฎรที่เลือกเป็นตัวแทน ผู้ว่าราชการจังหวัด นายกรัชมมนตรี การไฟฟ้าฝ่ายผลิต ทักษะคติเกี่ยวกับบทบาทขององค์กรพัฒนาเอกชนหรือนักศึกษา บทบาทของสื่อมวลชน การยุติปัญหาเขื่อนปากมูล ความพอใจในการยุติปัญหา วิธีการแก้ไขปัญหา

2.4 ประชาชนที่อยู่ในกลุ่มที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้อง จากการศึกษาพบว่ามีความแตกต่างกันในทัศนคติของแหล่งการรับทราบเรื่องราวการสร้างเขื่อน การร่วมเหตุการณ์เขื่อนปากมูล ระยะเวลา สาเหตุของการเข้าร่วมเหตุการณ์ การตระหนักต่อผลเสียของการสร้างเขื่อน เกณฑ์ในการพิจารณาในการแก้ไขปัญหา การรับรู้เกณฑ์ วิธีการแก้ไข ระดับของความรุนแรง สาเหตุของการนำไปสู่ความรุนแรง ความตระหนักในผลประโยชน์ การสื่อสาร กระบวนการพิจารณา การได้คืบจะเอาศอก การขาดการประสานงานอย่างจริงจัง การเปลี่ยนแปลงรัฐบาลบ่อย ๆ บทบาทในการแก้ไขปัญหาของกำนันผู้ใหญ่บ้าน ตัวแทนที่ราษฎรเลือกเอง นายกรัชมมนตรี นายอำเภอ เจ้าหน้าที่ตำรวจ การเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาของชาวบ้าน นักศึกษา ข้าราชการมหาดไทย นักการเมืองท้องถิ่น การไฟฟ้าฝ่ายผลิต ปัญญาชนจากองค์กรพัฒนาเอกชนหรือนักศึกษา สื่อมวลชน การยุติปัญหาเรื่องเขื่อนปากมูล ความพอใจในการยุติปัญหา

3. ข้อเสนอแนะ

- 3.1 หากรัฐบาลและ กฟผ. จะจัดทำโครงการพัฒนาต่าง ๆ ควรตระหนักถึงราษฎรที่จะได้รับผลกระทบเป็นสำคัญ โดยเฉพาะราษฎรที่เป็นเกษตรกรไม่ควรมุ่งประเด็นการพัฒนาประเทศในเชิงอุตสาหกรรมของสังคมเมือง
- 3.2 รัฐบาลและ กฟผ. เมื่อจะจัดทำโครงการพัฒนาต่าง ๆ ควรให้มีการลงพื้นที่สำรวจปัญหาและผลกระทบที่จะเกิดจากโครงการเสียก่อน โดยควรพิจารณาจากปัจจัยทางเพศ อายุ อาชีพ และกลุ่มที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้อง
- 3.3 รัฐบาลและ กฟผ. ควรตระหนักถึงความรุนแรงอันเกิดจากกรอบคิดในมุมมองของฝ่ายตน และใช้การประนีประนอมในการแก้ไขปัญหามากกว่าผลประโยชน์ส่วนรวม
- 3.4 รัฐบาลและ กฟผ. ควรให้ความรู้และความเข้าใจกับประชาชนในพื้นที่ที่ตนต้องลงไปทำโครงการ โดยพิจารณาความแตกต่างจากปัจจัยทางเพศ อายุ อาชีพ และกลุ่มที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้อง
- 3.5 รัฐบาลและ กฟผ. ควรพิจารณาความแตกต่างของพื้นฐานของคนในภาคชนบทและภาคสังคมเมือง โดยพิจารณาจากทัศนคติของประชาชนตามเพศ อายุ อาชีพ และกลุ่มที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้อง

บทที่ 7

ตัวแบบแห่งความขัดแย้งในสังคมไทย :

ทัศนคติของกลุ่มในกรณีเขื่อนปากมูลกับทฤษฎีโครงสร้าง

ความหมายของคำว่า "กลุ่ม" ที่หมายถึงองค์การที่มนุษย์มารวมตัวกันโดยมีความสัมพันธ์ร่วมกัน เพื่อตอบสนองความต้องการพื้นฐานของแต่ละบุคคล กล่าวคือกลุ่มเป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งที่จะให้ได้มาซึ่งความต้องการพื้นฐานของปัจเจกชน กิจกรรมที่มีจุดมุ่งหมายร่วมกันนี้มีเพื่อให้ได้ผลประโยชน์ ถ้าในทางเศรษฐกิจ เราเรียกว่าผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ และถ้าผลประโยชน์นี้มากกว่าเพื่อเศรษฐกิจ แต่มุ่งหวังไปสู่การมีอิทธิพลต่อนโยบายทางการเมือง เราเรียกกันว่า "กลุ่มผลประโยชน์" หรือ "กลุ่มอิทธิพล"

จากความหมายข้างต้นเมื่อพิจารณากลุ่มในกรณีเขื่อนปากมูล ผู้วิจัยพบว่า มีความหมายของกลุ่มในลักษณะกลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ กลุ่มผลประโยชน์ที่เป็นผลอิทธิพล กล่าวคือการสร้างเขื่อนปากมูลนั้น ได้แสดงให้เห็นถึงสาเหตุของความขัดแย้งมาจากกลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ได้แก่ นักธุรกิจ พ่อค้า นักการเมืองท้องถิ่น เป็นต้น ที่ต้องการให้มีการสร้างเขื่อน (ดูรายละเอียดในบทที่ 5 และบทเครื่องมือในการวิจัย) กับกลุ่มสาเหตุที่ได้รับผลกระทบซึ่งก็คือกลุ่มไร้อิทธิพล แต่กลุ่มไร้อิทธิพลนี้ต่อมาได้มีอิทธิพลเป็นกลุ่มผลประโยชน์ และกลุ่มอิทธิพลในที่สุด ทั้งนี้ความขัดแย้งของทั้งสองกลุ่มใหญ่นี้ ในช่วงเวลา 7 ปี ได้แสดงให้เห็นการต่อสู้ระหว่างกลุ่มเพื่อพยายามเข้าไปมีอิทธิพลต่อการตัดสินใจของรัฐบาลตลอด ทั้งสองกลุ่มต่างก็ยืนยันในกรอบของผลประโยชน์ส่วนตน อย่างไรก็ตาม ในกรณีเขื่อนปากมูลสืบเนื่องมาจากรัฐบาลที่เข้ามารับผิดชอบมีถึง 6 ช่วง นั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองบ่อยๆ ทำให้การแก้ไขปัญหาล่าช้าอยู่ตลอดเวลา ในการทำให้ทั้งสองกลุ่มได้เกิดความเข้าใจได้ยากมาก

ขณะเดียวกันตามทฤษฎี ของ Robert H. Salisbury เกี่ยวกับการใช้ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนของกลุ่มผลประโยชน์ โดยกระบวนการของทฤษฎีกล่าวว่า กลุ่มเกิดจากความสอดคล้องต้องกันทางผลประโยชน์ ระหว่างผู้วิ่งเต้นจัดตั้งกลุ่ม กับผู้เป็นสมาชิกกลุ่มผลประโยชน์ ซึ่งต่างคนต่างได้รับจากกลุ่ม อาจจะเป็นด้านวัตถุ ด้านความร่วมมือ หรือ ด้านอุดมการณ์ ซึ่งสรุปแล้วทุกฝ่ายได้กำไรจากการเข้ากลุ่ม เมื่อมาพิจารณากับกรณีปากมูล จะพบว่าโลกทัศน์ของบริษัทในการเกิดกลุ่มก็ได้มีส่วนทำให้เกิดกลุ่มด้วย โดยเฉพาะโลกทัศน์ในเรื่องการจัดการสิ่งแวดล้อม กระแสกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน กลุ่มอนุรักษ์ ได้เป็นปัจจัยสำคัญให้ราษฎรได้เกิดกลุ่มด้วย จะพบว่าเจ้าหน้าที่จากมูลนิธิฟื้นฟูชีวิต มูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่า สมาคมสิทธิเสรีภาพ เป็นต้น ได้จับมือกับราษฎรที่ได้รับผลกระทบ จัดตั้งกลุ่มขึ้นหรือชุมนุมคัดค้านประท้วง ดังนั้นเพื่อที่จะให้เห็นภาพตามทฤษฎีการรวมกลุ่มของกรณีเขื่อนปากมูล อันเป็นต้นแบบแห่งความขัดแย้งในสังคมไทยได้ชัดเจนขึ้น ผู้วิจัยจึง

รวบรวมทัศนคติของกลุ่มต่างๆ แบ่งออกเป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มสนับสนุนการสร้างเขื่อน และ กลุ่มคัดค้านการสร้างเขื่อน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. กลุ่มสนับสนุนการสร้างเขื่อน

ก.กลุ่มข้าราชการมหาดไทย ประกอบด้วยผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานีเป็นผู้นำกลุ่ม ซึ่งมีรายนาม ดังนี้

- 1) นายदनัย เกตุสิริ (พ.ศ.2529-2532)
- 2) นายสายสิทธิ์ พรแก้ว (พ.ศ.2532-2535)
- 3) นายไมตรี ไนยะกุล (พ.ศ.2535-2536)
- 4) นายนิธิตักดี ราชพิธ (พ.ศ.2537-2538)

ในกลุ่มนี้ผู้ที่ถูกกล่าวขวัญถึงในกรณีการแก้ไขความขัดแย้งที่นำไปสู่ความรุนแรงมากที่สุด คือ ในสมัยนายสายสิทธิ์ พรแก้ว และผู้ที่ชาวบ้านยกย่องในการแก้ปัญหาความขัดแย้งในเชิงสันติ คือ นายไมตรี ไนยะกุล ส่วนนายदनัย เกตุสิริ ชาวบ้านไม่ค่อยได้กล่าวถึงเลย และคนสุดท้าย คือ นายนิธิตักดี ราชพิธ ชาวบ้านกล่าวว่าเป็นผู้ที่ต่อหน้าอย่างลับหลังอย่าง ปากหวานกันเปรี้ยว แม้ว่า จะเป็นผู้ว่าคนสุดท้ายที่ทำให้ปัญหาการชุมนุมประท้วงยุติลงก็ตาม

ทัศนคติของกลุ่มนี้เท่าที่ผู้วิจัยพอจะนำเสนอได้ มีเพียงหนึ่งท่าน คือ นายदनัย เกตุสิริ และผู้ที่เป็นรองผู้ว่าฯ ในสมัยผู้ว่าสายสิทธิ์ พรแก้ว คือ นายสุนัย ณ อุบล นายเสนีย์ จิตตเกษม นายอำเภอโขงเจียม ดังนี้

ร.ต.दनัย เกตุสิริ(ร.น.) (กัญหา เกษมชัยนันท์, หน้า 126)

"ราษฎรส่วนใหญ่มีความเห็นว่า การสร้างเขื่อนปากมูลนี้จะเป็นประโยชน์ต่อเขาและ ส่วนรวมอย่างมาก เพราะฉะนั้นประมาณ 80% ถึง 90% ตามที่สอบถามดู ไม่มีใครคัดค้านเลย มีที่คัดค้านอยู่เล็กน้อย เรื่องที่น้ำจะท่วมที่อยู่อาศัยของเขาเท่านั้น ซึ่งมีไม่กี่หมู่บ้าน ดังนั้นจะเห็นว่าส่วนใหญ่จะเห็นด้วย เพราะพวกเขาเห็นว่าในการสร้างเขื่อนปากมูลใช้เงินถึง 3,800 ล้านบาท ก็เป็นรายได้เข้าสู่ประชาชนในจังหวัดอุบลราชธานี และจังหวัดใกล้เคียงอย่างแน่นอน เพราะเป็นค่าจ้างแรงงานสำหรับการก่อสร้าง เช่น การอ็อก การผสมปูน ฉาบปูน งานไม้ งานหล่อ เป็นต้น ดังนั้นจึงเป็นไปได้ว่า เงินพันล้านนี้ก็กระจายอยู่กับประชาชนอย่างมากมาย เศรษฐกิจที่จังหวัดอุบลฯ และจังหวัดใกล้เคียงจะดีอย่างแน่นอน

ดังนั้นทุกคนเห็นว่าเป็นประโยชน์ต่อเขาอย่างมาก แต่สำหรับที่ว่าสร้างแล้วจะทำให้น้ำเสียนั้น ประชาชนก็ทราบดีว่าเขื่อนปากมูลเป็นเขื่อนแบบน้ำไหล ไหลออกตลอดเวลา จะไม่ขังอยู่ให้เน่าเสีย

เพราะแค่อาศัยพลังน้ำปั่นมอเตอร์ ซึ่งอยู่ใต้ผิวน้ำเพื่อให้ได้กระแสไฟฟ้าขึ้นมา ไม่มีการต้องระบายน้ำเสียลงแม่น้ำเลย เพราะฉะนั้นจะเห็นได้ว่า เชื้อเพลิงผลิตกระแสไฟฟ้าจากพลังน้ำเป็นเชื้อเพลิงที่สะอาดมาก น้ำจะไม่เสียเลย

สำหรับที่ว่าเมื่อสร้างเขื่อนปากมูลแล้วปลาจะไม่ขึ้นมานั้น ผมว่าปลาขึ้นมาได้แน่นอน เนื่องจากเขื่อนอยู่ไม่สูงจากลำน้ำเท่าไรหรอก สูงไม่กี่เมตร ปลาสามารถขึ้นมาได้เอง ตามน้ำไหลแล้ว เราจะต้องทำเป็นที่ปลากระโจนขึ้นมา ไม่ต้องทำหลายชั้นหรอกครับ ทำเพียงไม่กี่ชั้นก็สามารถกระโจนขึ้นมาได้ ปลาก็จะอุดมสมบูรณ์ เช่นเดิมครับ ไม่มีปัญหาอะไรเลย

ส่วนกลุ่มคัดค้านบางกลุ่มที่มีอยู่ในจังหวัดอุบลราชธานี ในขณะนั้นนั้น ผมมีความเห็นว่าไม่ว่าเรามีโครงการอะไรจะมีคนเข้าใจไม่ถูกต้อง เราต้องประชาสัมพันธ์ให้เขาเข้าใจ ที่เราทำนั้นไม่ส่งผลเสียตามที่เขาคิด ต้องอธิบายให้เขาเข้าใจชัดเจนว่าเมื่อทำแล้วมีประโยชน์อย่างมาก พลังไฟฟ้าเพิ่มขึ้น ได้ทั้งน้ำ และก็สูบน้ำมาใช้ได้หลายพื้นที่ตลอดปี ไม่ต้องหยุดเหมือนทุกวันนี้ ทุกวันนี้พอหน้าแล้งไม่มีน้ำให้สูบ ดังนั้นต่อไปน้ำจะมีให้สูบตลอดปี จะไม่ไหลลงแม่น้ำโขงทิ้งเปล่าๆ ทุกวันนี้เราทิ้งพลังงานไฟฟ้าลงสู่อ่างน้ำโขงปีหนึ่ง ๆ ไม่รู้กี่พันล้านเมกกะวัตต์ล่ะครับ น่าเสียดายมาก ดังนั้นถ้าเรามีเขื่อนไฟฟ้านี้ก็จะดี ควรจะอธิบาย ให้เขาเข้าใจได้ว่า ประโยชน์อย่างไร ผลเสียมีหรือไม่มี ต้องประชาสัมพันธ์ให้ถึงประชาชน ขณะนี้ประชาชนเริ่มเข้าใจแล้วจะครับว่ามันไม่มีผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมมากมายถึงขนาดนั้น จึงคิดว่าประชาชนคงเข้าใจแล้วครับ"

บทสัมภาษณ์ นายสุนัย ณ อุบล อดีตรองผู้ว่าฯ จังหวัดอุบลราชธานี และผู้ว่าราชการจังหวัดสกลนคร, วันที่ 18 มกราคม 2539 เวลา 14.00-16.00 น.

"เราต้องยอมรับอย่างหนึ่งว่า ถ้ามีการเปลี่ยนแปลงอย่างใดอย่างหนึ่ง ย่อมมีผลกระทบต่อทั้งคนดีและไม่ดี นี่คือนโยบายที่เราต้องรับในหลักการ เพราะฉะนั้นเราอยากได้สิ่งหนึ่งก็ต้องยอมเสียสิ่งหนึ่งไปบ้าง แต่สิ่งที่เสียนั้นจะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับระบบ ในเรื่องเขื่อนปากมูล ในฐานะผมเคยรับราชการเขื่อนปากมูลที่นั่น สิ่งที่ผมอยาก(ความรู้สึก) หน่วยอื่น เช่น NGOs ซึ่งไม่รู้ว่ามาจากไหน มีวัตถุประสงค์อย่างไร แต่สิ่งหนึ่งที่เขาพูดคือ อนุรักษ์ ๆ"

ถ้าอย่างนั้น ถ้าอนุรักษ์ 100% ก็แสดงว่าจะไม่มีการเปลี่ยนแปลงอะไรเลย ทุกสิ่งจะให้มันเป็นไปตามธรรมชาติ จะให้มันเป็นอย่างไรที่มันเป็นอยู่ นั่นคือ การอนุรักษ์ ถ้าเปลี่ยนแปลงบางอย่างก็จะมีการสูญเสียกันได้ แต่มาเทียบน้ำหนักกันดูว่า ถ้าได้มากกว่าเสียก็คือ การเปลี่ยนแปลงนั้นได้กำไรและทางตรงกันข้าม คุณเสียมากกว่าได้ก็ไม่คุ้ม เขาไม่สามารถเปรียบเทียบกันได้ว่าอะไรคือกำไรอะไรคือขาดทุน แต่เราก็จะต้องมอง Point ที่สำคัญในย่านนั้นว่ามันมีอะไรบ้าง ที่มันสำคัญ บางคนที่บอกว่ามีวัดเก่าๆ ถ้าเกิดสร้างเขื่อนแล้วมันจะท่วมวัด ผมก็ไม่ทราบ ผมไม่เคยเห็นวัดนั้น ผม

เป็นปลัดอำเภอ ผมไม่เคยเห็นวัดนั้น บางคนบอกว่า ถ้าเราสร้างเขื่อนปากมูลแล้วนี่เป็นการตัดต้นไม้มากลายป่าอย่างมหาศาล ซึ่งแท้ที่จริงแล้วเนี่ย ต้นไม้มันเป็นไม้เบญจพรรณ แคนั่นเอง ไม่เช่นนั้นมันขึ้นไม่ได้ถ้าไม่ใช่ไม้เบญจพรรณ เพราะแถวนั้นเป็น หิน เป็นโขดหินทั้งนั้นเลย แถวโขงเจียม แถวปากมูลและต้นไม้ที่รอดจากโขดหินมา ก็คือ ต้นไม้แกน ๆ แห้ง ๆ ต้นไม้ที่คนโอบได้แทบจะไม่มีเลย แล้วยังจะมาบอกว่าป่าไม้สูญเสียชีวิต ซึ่งไม้เหล่านั้นเป็นไม้ที่เขาเอามาทำฟืน จึงไม่สูญเสียชีวิตเท่าไรหรอก ก็เคยมาคิดว่าที่เขารณรงค์กันนั้นทำให้ราษฎรรู้สึกต่อต้านองค์กรของรัฐบาล เพื่ออะไรผมไม่รู้ แต่รู้ว่าราษฎรจะต่อต้านแน่ ๆ เพราะอ้างว่าเป็นการทำลายป่า ทำให้ระบบนิเวศน์เสีย ซึ่งผมเป็นปลัดอำเภอแถวนั้น ไม่เห็นต้นไม้จะใหญ่อะไรสักหนา...

แล้วก็มาพูดกันในเรื่องของพันธุ์ปลา บอกว่าถ้าหากว่า ถ้าสร้างเขื่อนแล้วเป็นการกันไม่ให้ปลามาวางไข่ในแม่น้ำมูล ปลาในแม่น้ำโขงไม่มาวางไข่ นี่ผมไม่มีความรู้ทางประมงเลยนะครับ ผมก็เลยไม่สามารถชี้ได้ว่า ถ้าสร้างเขื่อนแล้วปลาลงจากแม่น้ำโขงจะไม่มาวางไข่ หรือไม่อย่างไร

แต่ปลาที่เรากินที่อุบลฯ และพิบูลมังสาหาร เป็นปลาแม่น้ำมูลทั้งนั้น ปลาลงจากแม่น้ำโขงแทบไม่มีปลาเนื้ออ่อนก็เป็นปลาแม่น้ำมูลหรือปลาปิ้งก็เหมือนกันปลาน้ำโขงกับปลาแม่น้ำมูลที่ต่างกันนะ ให้รสชาติต่างกันในเรื่องเนื้อ ตัวอย่าง ปลาแถบมุกดาหาร กับปลาอุบลฯ หรือ ปลาแถวเขมรรัฐ กับปลาแถวอุบลฯ จะไม่เหมือนกัน ผมเป็นปลัดอำเภอที่ขานูมาน ที่โขงเจียม ที่พิบูลมังสาหาร ผมรู้สิ่งเหล่านี้ ผมไม่มีความรู้ในเรื่องประมง แต่สิ่งหนึ่งที่รู้ คือ ปลาน้ำมูลเนื้อหวาน ปลาน้ำโขงเนื้อหยาบ เพราะมันตัวใหญ่ แล้วอีกอย่างหนึ่งที่ผมยืนยัน ได้ เขาบอกว่ามันจะเกิดโรคพยาธิในหอยเป็นโรคอะไร ๆ นั้น ผมกินหอยในแม่น้ำมูลตั้งแต่เด็ก ผมยังไม่เคยเป็นโรคเลย จนมาถึงเป็นผู้ว่าฯ นี้แหละ ก็ยังไม่เห็นเป็นอะไรเลย และไม่เคยมียืนยันด้วยว่าคนแถวน้ำมูลเป็นโรคจากหอย ผมไม่อยากพูดเลยว่าพวกนี้มันหาเรื่อง" ..

ทัศนคติต่อ NGOs ในเรื่องของการต่อต้าน ข้อมูล และเหตุผล

"ผมคิดว่าบางที่เขาอาจจะได้ข้อมูลมาผิดๆ ผมถึงบอกว่าพวกที่เขาอนุรักษ์ก็ปล่อยให้เขาอนุรักษ์ไป ไล่เข้าป่าไปเลย แล้วก็ไม่ต้องใช้ไฟฟ้า ไปใช้ได้ ใช้กระบองเอา ถ้าผมเป็นราษฎรธรรมดา ผมจะพูดอย่างนั้นนะ"

ทัศนคติเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงวิถีชีวิตของชาวบ้านหลังจากสร้างเขื่อน

"ผมว่ามันไม่กระทบวิถีชีวิตของชาวบ้านอะไรมากมาย อาจจะกระทบนิดหน่อยในเรื่องปลาที่ว่า วันนี้ผมไม่รู้ว่ายปลาในแม่น้ำโขงมาวางไข่ในแม่น้ำมูลจริงหรือไม่ ไม่ยืนยัน แต่ที่เห็นราษฎรเขายังหาปลาได้อยู่ นี่คือวิถีชีวิตของเขาแล้วสังคมเมืองอะไรนั้นเขาไม่รู้หรอก ถ้าสังคมเมืองก็คือพวกที่เข้าไปแย่งพาเขาเดินขบวน สร้างความแข็งแกร่งในการต่อต้าน ผมมองอย่างนั้นมากกว่า

ที่นี่เมื่อเปรียบเทียบแล้วว่า ป่าสูญเสียมัย แล้วโรคเกิดมัย วิถีชีวิตของคนเปลี่ยนมัย เกือบจะไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลงเลย วิถีหาปลา ไข่มอง ให้แก่ ไข่อะไรเหมือนเดิม และดี ไม่ได้อาจมีกึ่งกำมกรามกินด้วย ในความรู้สึกของผมมองว่ามันได้สัก 80 % เสียซัก 10-20%

ผมว่า NGOs ก็มีประโยชน์บ้าง ในการเตือนสติเจ้าหน้าที่ฝ่ายรัฐว่าการทำอะไรเกินขอบเขตมีคนมอง แต่ผมไม่ยอมรับว่า NGOs ทำงานออกมาแล้วจะดี 100% ผมมองว่าพวกนี้ทำงานเพื่อปากเพื่อท้องมากกว่า คงมีเงินเดือนมีอะไรต่าง ๆ ผมมองอย่างนั้นนะ ผมไม่รู้รายละเอียดของเขา"

นี่จะบอกให้เงินเอาจากนอกทั้งนั้นเลย แล้วคนต่างชาติเขาหวังดีกับเมืองไทยสักเท่าไร? เอาแค่สิ่งโก้โก้เนี่ยคอยกัดเราเรื่อยเลย พวก NGOs เนี่ยส่วนมาเป็นพวกสวีเดนพวกสแกนดิเนเวีย"..

ทัศนคติเกี่ยวกับการใช้ความรุนแรง และวิธีการแก้ปัญหา

"..คือถ้าไม่มีผู้ก่อตั้งก็ไม่มี ความรุนแรงเท่าไรหรอก โดยปกติแล้วชาวบ้านทางอีสานไม่ได้เป็นคนหัวรุนแรงเลย ไม่ค่อยเอาเรื่องเอาราว ถ้าเทียบกับคนใต้ เพราะฉะนั้นก็ไม่มีคนที่ เป็นแกนนำของหมู่บ้านนั้น ที่ได้รับการเลี้ยมสอนมา หรืออาจจะมิดินจ้าง พุด ไปเดี๋ยวจะหาว่าหมิ่นประมาท"

..มีส่วนในเรื่องการเมืองท้องถิ่นด้วยหรือเปล่านั้น?

ผมว่าไม่เกี่ยวกับปากท้องนี้แหละ เพราะก็ไม่เห็นมีใคร ดูจากชาวบ้าน แถบนั้นก็ไม่ได้ทำอะไร มันอยู่ที่ว่ารับเงินมาจากต่างชาตินั้นนะ ต่างชาติเขาหวังดีกับประเทศแค่ไหน

..ในการแก้ไขปัญหาวงเกิด ความรุนแรง เขาถือว่าฝ่ายรัฐไปยุชาวบ้าน ไม่ทราบว่ามีข้อเท็จจริงยังงัยคะ?

ก็ จริง คุณทำได้ ผมก็ทำได้ เรียกว่าเป็นการปราบปรามกันมากกว่า ไข่ที่เห็นด้วยก็มีตั้ง เยอะแยะแต่ไม่พุด ถ้าพุดมากก็หาว่าเป็นฝ่ายรัฐบาลอะไรอย่างนั้น พวกนี้ถือเป็นคน..ไม่ได้จัดตั้ง..

..ชาวบ้านเขามีวัฒนธรรมในการเจรจากับ กฟผ.อย่างไรบ้างคะ?

ผมว่าชาวบ้านเองเขาไม่รู้เรื่องอะไรหรอก ก็มี 5-6 คน ที่ถูกจัดตั้งมาเป็นแกนนำเข้าไปแทรกแซง แนวความคิดของเขา ถ้าหากชาวบ้านบริสุทธิ์จริง ๆ เขาเดือดร้อน ฝ่ายบ้านเมืองเขายังมีอยู่

ยังช่วยเขาได้ นักวิชาการไม่ได้เป็นผู้ปฏิบัติเลย บางทีก็คิดอย่างนักวิชาการว่ามันควรจะเป็นอย่าง
นั้นอย่างนี้...ผมว่ากรมประมงนี้เชื่อถือเขาได้จะเป็นข้อมูลที่เชื่อถือได้ ถ้าไม่เชื่อแล้วจะตั้งทำไมกรม
ประมง

..กับชาวบ้านจริง ๆ แถบนั่นท่านเคยเข้าไปสอบถามบ้างมั๊ยคะ?

ไม่เคย แต่เรารู้สภาพท้องที่ สรุปแล้วก็พูดที่ว่าผลดีกับผลเสียมากแค่ไหน ทราบได้ที่รัฐบาล
ยังอ่อนแอ กลัวมือบอยอีก 10 ปี ก็ไม่พัฒนา อาจได้ซื้อไฟฟ้าจากลาวเพราะลาวเขา เขาทำได้

ในอนาคตท่านคิดว่ามีหนทางแก้มือบอยังไงบ้างคะ?

ไม่มี จะเป็นยังงี้ไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะเจอรัฐบาลแข็ง ๆ แต่ก็ไม่แน่ ถ้าไปนั่งทับเข้าก็อาจจะ
ล้มได้ เมืองไทยยังอีกนาน ถ้าเปรียบเทียบคนไทยกับคนต่างชาติแล้วยังต้องพัฒนากันอีกนาน ทั้ง
เรื่องความเป็นระเบียบ 50 ปี หรือ 100 ปี

นี่เป็นเรื่องของวัฒนธรรมพื้นฐานริเปล่าคะ?

ใช่ แล้วก็การศึกษาด้วย

ท่านคิดว่าค่านิยมในอดีตส่งผลต่อเดี๋ยวนี้มากแค่ไหน?

ไม่มากเท่าไร แต่ปัจจุบันความเห็นแก่ตัวมาก อาจเพราะเศรษฐกิจจะโตเร็วมาก แต่บางประเทศ
เขาก็พัฒนาเศรษฐกิจไปพร้อมกับคุณธรรม ผมไปประเทศที่เจริญแล้วอย่างแคนาดานี้เทียบกันไม่
ได้เลย แล้วก็สภาพแวดล้อม ทำให้เห็นแก่ตัวมากขึ้น ยังอีกนาน..

นายเสนีย์ จิตตเกษม นายอำเภอโขงเจียม ช่วงประมาณ ปี พ.ศ. 2532-2537 ได้ให้
สัมภาษณ์ถึงกรณีการเกิดมือบอยและความรุนแรงในช่วงวันที่ 1-6 มีนาคม 2536 ว่า

"สาเหตุที่จะทำให้เกิดมือบอยขึ้นนั้น เนื่องจากปัญหาที่ค้างคาในพื้นที่ซึ่งไม่ได้รับการ
แก้ไข โดยเฉพาะเรื่องการชดเชยเงินแก่ชาวบ้านที่อยู่ในพื้นที่ที่ถูกน้ำท่วม ในบางพื้นที่กฟผ. ไม่ได้
หยิบยกขึ้นมาพิจารณา เช่น พื้นที่ที่เป็นเกาะหรือโคกและเนินของชาวบ้านซึ่งน้ำท่วมโดยรอบ แต่
พื้นที่จะให้ประโยชน์ไม่ได้ กฟผ.ไม่พิจารณาย้ายค่าชดเชยให้ เรื่องนี้เป็นสาเหตุหนึ่ง ที่ทำให้ชาว
บ้านไม่พอใจกฟผ. นอกจากนี้ยังมีรายละเอียดอื่นๆ อีกที่ ชาวบ้านเกิดความรู้สึกหวั่นไหว โดย
เฉพาะเรื่องน้ำท่วมภายหลังการสร้างเขื่อนปากมูล"

"เมื่อเดือนธันวาคม ปีที่แล้วได้ร่วมประชุมกับเจ้าหน้าที่กฟผ. เกี่ยวกับผลกระทบการสร้าง
เขื่อนปากมูลและได้เตือนให้กฟผ. ทราบว่าจะต้องมีมือบอยประท้วงแน่นอน หากยังไม่มีการแก้ไข
ปัญหา และเป็นหน้าที่ของกฟผ. โดยตรง"

"ข้อเรียกร้องของชาวบ้านไม่ได้รับการตอบสนองอย่างเป็นระบบ กลุ่มเครือข่ายจึงเกิดกลุ่มต่อ
ต้านกฟผ. อันที่จริงแล้วชาวบ้านในพื้นที่ เป็นคนรักถิ่นมีความผูกพันกันมาและมีความสัมพันธ์กัน
อย่างแนบแน่น เมื่อมีการสร้างเขื่อนขึ้นมาชาวบ้านเกิดความ

หวั่นไหวและกฟผ.เองก็เอาแต่ได้ ไม่เร่งรัดแก้ไขปัญหา และไม่ตรงกับสภาพความเป็นจริงที่เกิดขึ้นในพื้นที่"..

"ผมอยากให้ผู้ว่าการไฟฟ้าฝ่ายผลิตกฟผ.มาดูปัญหาในพื้นที่ว่าจะแก้ไขกันอย่างไร อะไรที่เป็นความเดือดร้อนของชาวบ้านอย่างแท้จริง และน่าจะเรียกเจ้าหน้าที่ในพื้นที่ตาม ไม่ใช่เมื่อเกิดเหตุประท้วงมาแถลงว่า ผู้รับเหมาได้รับความเสียหายวันละเท่านี้เท่านี้"..

"ในขณะที่เดียวกันกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชนและนักศึกษา ใช้วิธีรุนแรงเกินไปจนทำให้ข้อเรียกร้องของชาวบ้านฟังแล้วไม่เป็นเหตุเป็นผล ใช้วิธีการผิดกฎหมายด้วย หากใช้วิธีข่มขู่ในกรอบของกฎหมาย ไม่เกิดปัญหาขึ้นมา"..

(มติชน, 8 ส.ค. 36)

พล.ต.ท.พิบูลย์ กุลละวณิชย์ ผู้บังคับการตำรวจสันติบาล ได้ให้ทัศนคติเกี่ยวกับการชุมนุมและการเกิดความรุนแรงในช่วง วันที่ 1-6 มีนาคม 2536 ว่า

"ไม่น่ามีสาเหตุเกี่ยวข้องกับการเมือง เนื่องจากแกนนำเป็นกลุ่ม NGOs โดยมีนางวนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์ เป็นผู้นำ ซึ่งกลุ่มนี้มีการกระจายอยู่เกือบทุกประเทศเป็นกลุ่มที่มักจะออกมาต่อต้านในเรื่องเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนและสิ่งแวดล้อมเพื่อต้องการ สนับสนุนทางการเงินจากต่างประเทศ"..

(มติชน, 8 ส.ค. 36)

พล.ต.ท.วิรุฬห์ พันแสน ผบช.ภ.2 ซึ่งเดินทางมาอำนวยความสะดวกในการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ในบริเวณเขื่อนปากมูลที่มีชาวบ้านชุมนุมอยู่ ในช่วงวันที่ 1-6 มีนาคม 2536 ได้กล่าวสัมภาษณ์ ดังปรากฏในรายงานข่าวของหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ฉบับวันที่ 7 มีนาคม 2536 ว่า

"ทุกอย่างยังคงควบคุมสถานการณ์เอาไว้ได้ดี เราใช้แผน "สันติ" ไม่ต้องการใช้ความรุนแรง ฝ่ายประท้วงก็พยายามที่จะช่วยด้วยวิธีการต่างๆ จนบางครั้งเป็นการกระทำที่ไม่สมควรกับการใช้ฉมวกเหล็กยิงปลายิงเข้าใส่เจ้าหน้าที่ตำรวจและใช้ก้อนหินขว้างปาจนตำรวจได้รับบาดเจ็บหลายคน แต่ก็จะต้องอดทนจนถึงที่สุด"..

(มติชน, 8 ส.ค. 36)

ข. กลุ่มพนักงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ

กลุ่มพนักงานรัฐวิสาหกิจการไฟฟ้าฝ่ายผลิตฯ เท่าที่ค้นข้อมูลจากการให้สัมภาษณ์ในหนังสือพิมพ์และสัมภาษณ์ส่วนตัวในเชิงทัศนคติต่อกรณีเขื่อนปากมูล มีดังนี้

นายสมบุรณ์ มณีนาวา ผู้ว่าการการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ในปี พ.ศ.2532-2537 ได้ให้สัมภาษณ์ หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจการเมือง ฉบับวัน พุธที่ 10 มีนาคม 2536 ถึงกรณีมีอบชนมีอบ ช่วง 1-6 มีนาคม 2536 ว่า

"ที่มีข่าวว่ากฟผ.อยู่เบื้องหลังการปลุกมีอบชนมีอบนั้น กฟผ.ไม่มีความสามารถถึงขนาดนั้น คิดว่าเป็นไปได้ แต่ยอมรับว่าอ่อนการประชาสัมพันธ์ ซึ่งกฟผ. ซึ่งรัฐบาลให้ความสำคัญตั้งคณะกรรมการประชาสัมพันธ์ ซึ่งกฟผ.เป็นกรรมการ 1 ใน 15 คณะกรรมการมวลชนสัมพันธ์ ซึ่งมีรองผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานีเป็นประธานสำหรับเรื่องข้อมูลกฟผ.ก็พร้อมจะเปิดเผยทุกอย่าง"..

นายประสิทธิ์ ศรีสายเชื้อ หัวหน้างานเขื่อนปากมูล ช่วง พ.ศ.2532-2537 ได้ให้สัมภาษณ์ถึงโครงการปากมูล,ดังนี้

"เขื่อนปากมูลทำให้น้ำมีลำนํ้าสมบุรณ์ เป็นประโยชน์ต่อการสูบน้ำให้แก่พื้นที่เกษตรกรรม เพื่อเพิ่มผลผลิตในระยะแรก 45,000 ไร่ และ 160,000 ไร่ หลังจากการขยายเต็มโครงการ"

เขื่อนปากมูลจะติดตั้งบันไดปลาโจนเพื่อให้ปลาวายทวนน้ำไปวางไข่เหนือน้ำ พร้อมทั้งสร้างศูนย์เพาะพันธุ์ปลาเพื่อพัฒนาการประมงในลำนํ้าเหนือเขื่อนจะทำให้ผลผลิต ปลา ได้ปีละประมาณ 1,300 ตัน

นอกจากนี้เขื่อนปากมูล จะกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวแห่งใหม่ของจังหวัดอุบลราชธานีและสนับสนุนให้เกิดการขยายตัวของการท่องเที่ยวในบริเวณนั้น เพราะสันเขื่อนปากมูลสามารถใช้เป็นสะพานข้ามแม่น้ำมูลได้ ซึ่งจะอำนวยความสะดวกในการสัญจรของสองฝั่งแม่น้ำมูล รวมทั้งจะเป็นผลดีต่อการส่งเสริมเศรษฐกิจและการลงทุนในจังหวัดอุบลราชธานี ทำให้มีการกระจายรายได้ไปสู่ประชาชนในท้องถิ่นอย่างกว้างขวาง กล่าวโดยสรุป โครงการปากมูลนับว่าเป็นโครงการที่จะส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาภาคตะวันออกเฉียงเหนือให้ขยายตัวมากขึ้น"..

(หนังสือพิมพ์รายวันมติชน,วันอังคารที่ 29 มี.ค.37,หน้าพิเศษ 21-22.)

นายปราโมทย์ ฉัทมานนท์ หัวหน้าโครงการเขื่อนปากมูล ช่วงปี พ.ศ.2537-2538 ได้ให้สัมภาษณ์ทัศนคติส่วนตัวที่เป็นนักวิศวกรรมต่อการสร้างเขื่อนปากมูล ดังนี้

.."แต่ที่ว่าปากมูล เรียกว่า จริง ๆ มันทำหน้าที่เหมือนฝาย เพียงแต่ว่ามันไม่ได้มีลักษณะอย่าง ๆ ที่ออกโดยอัตโนมัติ เขื่อนปากมูลเมื่อเราสร้างเสร็จจะสะ เรายกระดับน้ำขึ้นไปจนถึงระดับ 108 ที่ออกแบบไว้จะสะ เมื่อถึง 108 แล้ว นี้ทุกหยดของน้ำเข้ามาใหม่ ระบายทิ้ง อยู่ไม่ได้ เพราะอะไรสะ ถ้าให้อยู่เราก็ผิดสัญญาประชาคม ทำให้ชาวบ้านน้ำท่วมจะสะ เราต้องมีอุปกรณ์ที่จะ

บังคับให้น้ำอยู่คงที่ระดับ 108 และไม่มีผลกระทบต่อชาวบ้าน แต่ว่าน้ำที่จะทิ้งนั้นจะโดยที่ทิ้งนั้น
จะอย่างเปล่าประโยชน์เหมือนกับฝายที่ทำหน้าที่ของมันทิ้งไปเลย เราก็บอกว่าเราไม่ทิ้ง เอน้ำที่
จะต้องทิ้งบังคับให้ผ่านเครื่องผลิตกระแสไฟฟ้า เป็นผลพลอยได้สุดท้าย..

ทัศนคติในการใช้น้ำจากเขื่อน

"..เขื่อนเจ้าพระยา - คือ ศัพท์ทางช่างนี้ เขื่อนสิรินธร เขื่อนภูมิพล เขื่อนสิริกิติ์ เอ่ออีก
หลายๆ เขื่อน ที่มีอ่างเก็บน้ำใหญ่ ๆ นะฮะ ภาษาอังกฤษ เรียก สะตอเรียส จุดประสงค์ของเขื่อน
ประเภทนั้นคือ สะสมน้ำที่มีอยู่เหลือเฟือในฤดูฝนเอาไว้ในอ่างเก็บน้ำ เสร็จแล้วเพียงเอามาวาง
แผนเข็ดทึมในฤดูแล้ง เพื่อให้มีน้ำใช้ตลอดปี นั่นคือ ลักษณะของ สะตอเรียส แต่ปากมูลไม่ใช่ สะ
ตอเรียส เป็น รั่นออฟ ริเวอร์ รั่น ออฟ ริเวอร์ หมายถึงว่า เมื่อเราสะสมถึงจุดที่ออกแบบไว้แล้วนี้
เราต้องทิ้งน้ำออกไป คือ ทำอะไรไม่ได้อีกแล้ว คือน้ำก็ทิ้งไป คุณคิดยังไงที่จะใช้น้ำนั้นอีก หก
กิโลเมตรก็ออกสู่อ่างน้ำโขง ไปประเทศลาวนะฮะ เพราะงั้นถ้าเรารู้จักเอามาใช้ประโยชน์ซะก่อนนะ
ฮะ น้ำก็ยังเป็นประโยชน์ต่อประเทศลาวด้วยนะฮะ ประเทศที่อยู่ทางเหนือ เพราะว่าทิ้งออกไป
เหมือนธรรมชาติ คือ มันเพียงฤดูแรก เราสร้างเขื่อนเสร็จปั๊บ ต่อจากนั้นไปทุกยก เข้ามาระบายออก
ทุกหยด ทำนองนั้นนะฮะ เพราะงั้นท้ายน้ำก็ยังเหมือนเดิมอยู่ เพราะงั้นการสร้างเขื่อนปากมูลเนี่ย
ถึงแม้ตอนนั้นเราไม่ได้เห็นสัญญา สี่ประเทศนะฮะ ที่ลาว แต่โดยมารยาทเขียนโครง อะไร
เรียบร้อยแล้ว เขื่อนปากมูลนี่สร้างเสร็จไม่มีผลกระทบต่อประเทศใด(ไทย) นะครับ

แล้วเราก็พิสูจน์ได้ มีผลกระทบหรือไม่กระทบ ไม่ใช่เรื่องกันไปพูดกันแล้วก็เพราะงั้น
ตรง ๆ แก่งสะพือนะฮะ ทุกปีก็จะเห็นที่ฤดูแล้งจะไหลเหมือนเดิม แม้ค่าที่แก่งสะพือที่เคยมีความ
เห็นเกรงกลัว เพราะได้รับข้อมูลมา ตอนช่วงแรกว่า มันจะแย่ (แยก) งั้นเราก็ไปอธิบายทำความเข้าใจ
เข้าใจ บัดนี้เดี๋ยวนี้เขาได้เห็นข้อเท็จจริงอย่าง

ที่เราได้อธิบายให้เขาฟัง เขาก็เกิดความเข้าใจ เขาก็ทำมาหากินได้เหมือนเดิม ฝนอาจจะจะมีผู้คน
น้อยหน่อยเหมือนทุก ๆ ปีที่ผ่านมา เพราะว่าเมื่อน้ำท่วมก็ไม่มีอะไร..

ในอนาคตมีโครงการจะติดตั้งเครื่องผลิตไฟฟ้าเพิ่มไหมครับ?

ไม่ติดครับ คงไม่คุ้ม เพราะว่าน้ำในแม่น้ำมูลเจือจาง น้ำในแม่น้ำมูลในฤดูฝนนี้ ฤดูฝนมี
สูง แต่ฤดูแล้งทราบหรือเปล่าครับเท่าไร? ไม่ถึงหนึ่งร้อยลูกบาศก์เมตร/วินาทีที่นะฮะ ต่างจากฤดูฝน
เป็นร้อยเท่า ไม่ใช่เป็นร้อยเท่าเป็นสิบเท่า เพราะว่าร้อยกับพันเป็นสิบ เพราะงั้นถ้าเราเอาเครื่อง
ถึงแม้เราจะรู้ว่าฝนเนี่ย มาแล้วมีช่วงขึ้นหรือมาก เราลงทุนเอาเครื่องไปติดเครื่องหนึ่งแต่ว่าคิดออก
มาแล้วไม่คุ้มฮะ สี่เครื่องดีที่สุคนะฮะ ก็เป็นลักษณะอย่างงั้นคือ สี่เครื่องในฤดูฝนแล้วเนี่ย เราไม่ได้
ถึงขนาดนั้นนะฮะ พุดง่าย ๆ นะฮะ และการทิ้งน้ำเราไม่ได้เอาปั๊ม เราทิ้งเลย..

ที่ตอนหลัง กฟผ.ต้องทำบันไดปลาโจน เพิ่มขึ้นมาอีก?

บันไดปลาโจน ก็เป็นสิ่งที่เราคิดไว้ตอนแรกเหมือนกันนะฮะ เพียงแต่ตอนที่เรื่อกำลังอาจจะ เป็นจังหวะพ้องจองกัน คือ มันอาจจะยังไม่ได้ปรากฏเป็นรูปร่าง ยังไม่ได้สร้าง แต่เรายังออกแบบ ยังศึกษาว่ารูปแบบที่เหมาะสมของบันไดนะฮะ คือ บันไดปลาโจน มันมีหลายแห่งในเมืองไทยเราก็ อยากจะได้ที่มันดีที่สุดนะฮะ แล้วก็อาจจะดัดแปลงมาจากของเก่าที่เราเห็นว่าไม่ได้ผลแล้วนะฮะ อยากให้ดีกว่าเก่าอีก ต้องมาดูว่าตรงไหนที่เราเอาปรับปรุงสร้างกับเขื่อนปากมูลแล้ว ทำให้ดีกว่าที่ เรามืออยู่ปัจจุบัน ในเวลานั้นนะฮะ เรา เราทำอย่างนั้นอยู่นะฮะ แล้วก็ได้ก่อสร้าง แล้วก็ได้สถิติมา เมื่อปลายฤดูฝนไปหน่อย ถ้าเราสามารถเก็บสถิติได้รอบปีเลยนะฮะจะรู้เลยว่า ในรอบปีพฤติกรรม ของปลาซึ่งเราศึกษาไว้แล้วมันเป็นไปตามคาดคะเนและก็ขึ้นได้มากน้อยแค่ไหน อย่างไรก็ตาม..

ทัศนคติในเรื่องการสูญเสียของชาวบ้าน

"แล้วทำไมชาวบ้านเขาถึงบอกว่าสร้างเขื่อนมาแล้วทำให้อาชีพประมงสูญเสียไปฮะ ทำไมเหตุผลอะไรเขาถึงคิดเช่นนั้น?

ลำบากที่อธิบายตรงนี้นะฮะ ต้องย้อนกลับไปถามชาวบ้านมากกว่า ผมว่าบางครั้ง ชาวบ้านนั้นอาจจะเกรงกลัวไปเอง โดยที่เขาไม่มีความเข้าใจกับบางครั้งอาจจะมีผู้คนที่เข้าใจผิด ไปอธิบายให้ชาวบ้านในสิ่งที่ผิดนะฮะ แต่ว่าตามข้อเท็จจริงเนี่ยอย่างที่เรียนให้อาจารย์ทราบ ว่า เขื่อนอื่นที่ทำมาแล้วเนี่ยนะฮะปลา มันมากกว่าเดิม แม้กระทั่งเขื่อนปากมูลเอง แล้วก็ศึกษาตอน แรกหลังจากการสร้างเขื่อนเสร็จแล้วนะ คือ ตอนแรกนี่จะมีปริมาณปลาอยู่ในธรรมชาติส่วนหนึ่งที่ เราศึกษาไว้แล้ว แล้วก็ตั้งเป้าว่าเมื่อเราสร้างเสร็จแล้วเนี่ย เราเพิ่มพันธุ์ปลา ประชากรปลาต้อง มากขึ้น ผลผลิตทางด้านนี้ต้องมากขึ้น จะต้องได้ เออ ๆ ในเชิงเศรษฐกิจไม่น้อยกว่าเท่านี้เท่านี้ใน การเสนอโครงการ เรามีสิ่งซึ่งระบุไว้เนี่ยมันตรงนี่จริงๆ แล้วเนี่ยปลาที่จะได้เพิ่มเนี่ยนะครับมัน ควรจะได้มากกว่าในขณะที่ชาวบ้านอาจเกรงกลัวไปว่า อ้อ! จะหายไปนะจริงๆ ผมเชื่อว่าชาวบ้าน เขาก็รู้เนี่ยครับว่าทางเราไม่ทอดทิ้ง เราพยายามที่จะดูให้ในตรงนี้..

ทัศนคติเกี่ยวกับองค์กรพัฒนาเอกชน

..ถ้าดูบทบาท..ผมเชื่อว่า องค์กรพัฒนาเอกชนที่เขาเข้ามาเนี่ยมีความตั้งใจดีนะฮะ พื้นฐานที่เข้า มาอาจจะตั้งอยู่บนความเข้าใจว่าหน่วยงานของรัฐ ทำงานพัฒนาโครงการใดโครงการหนึ่งแล้ว เนี่ย ทางองค์กรเอกชนเองเข้าใจว่า เจ้าหน้าที่ของรัฐ อาจจะไม่ได้ความยุติธรรมกับราษฎรเท่าที่ควร เขาอาจคิดอย่างนั้นนะฮะ เขาถึงเข้ามาตรงนี้ แต่การที่เขาเข้ามาช่วยราษฎรเพื่อให้เกิดสิ่งที่ถูกต้องให้ ชาวบ้านนะฮะ ให้เขาได้รับการดูแลที่ดี นั่นเป็นสิ่งที่ผมว่าดีนะฮะ แต่ความเข้าใจตรงนี้ขององค์กร เอกชน เองนั้นนะฮะ ผมไม่แน่ใจว่าอาจจะมี คือ บางครั้งอาจจะมีตัวอย่าง อาจจะได้ใน โครงการที่ก่อน ๆ หน้านี้ มันมีตัวอย่างออกมาแล้ว มันอาจจะไม่ดี แต่มันไม่ได้หมายความว่า

โครงการที่เกิดขึ้นใหม่มันจะเป็นอย่างนั้นด้วย ผมไม่ทราบว่าเขาคิดอย่างนี้หรือเปล่านะฮะ เคยประสบมาอย่างนี้ แต่คงไม่ใช่หมายถึงว่าไปเหมาเอาทุกอย่างในอนาคตว่าเป็นอย่างที่เกิดขึ้นแล้วด้วย นะฮะ จุดนี้ตรงนี้เอง ความตั้งใจดีขององค์กรเอกชน บางครั้งเน้นในแนววิธีการที่เท่าที่ผมประสบที่นี้ผมว่าวิธีการอาจจะยังไม่ ค่อยดี ปรับปรุงไม่ได้ขัดข้องเลย ไม่ได้เห็นด้วยเลยว่าการเข้ามามีส่วนตรงนี้เป็นสิ่งที่ไม่ดี เป็นสิ่งที่ดี แต่วิธีการ วิธีการที่เข้ามา ที่จะทำให้เขาเรียกว่าสร้างสรรค์ร่วมกันมีวิธีการที่จะทำให้ไปด้วยกันได้ ด้วยมีเหตุมีผลนะฮะ แล้วทำให้สังคมเราดีขึ้น สิ่งที่เราคิดว่าเราจะอนุรักษ์ไว้ก็ต้องคำนึงถึงด้วย สิ่งไหนที่ยังไม่ยุติธรรมเท่าที่ควรจะมาดู แต่ถ้าเผื่อว่า ผู้ที่เข้ามาดำเนินโครงการได้ดูแลให้อย่างดีแล้ว บาง ครั้งการไปเรียกร้องจนเกินเหตุมันก็เป็นสิ่งที่ดูจะเกินไปหน่อยเหมือนกัน ยอมรับว่าหลายๆ ครั้ง นะฮะ ที่องค์กรพัฒนาเอกชนเข้ามาเนี่ยะ สิ่งที่มีเหตุผลก็มีหลายอย่างบางครั้งก็ดูจะขาดเหตุผลไปหน่อยนะฮะ

ในแง่ของวิธีการที่ไม่เหมาะสมเนี่ย จะออกในลักษณะไหนคะ?

"คือการให้ความรู้ชาวบ้าน บางครั้งข้อมูลเนี่ย ผมว่าต้องมั่นใจก่อนว่า เป็นข้อมูลที่ถูกต้องนะฮะ ถึงจะให้ชาวบ้านไปนะฮะ และก็ข้อมูลที่อาจจะไม่ใช่ตัวเองไปสรรหามา มีข้อมูลทางอื่นป้อนเข้ามาด้วยน่าจะมีการวิเคราะห์ ข้อเท็จจริงแค่ไหน ก่อนที่จะเอาออกไปนะฮะ เพราะบางครั้งเราได้ข้อมูลมาอย่างหนึ่ง เราอาจจะมั่นใจว่า มันเป็นข้อมูลที่ถูกต้อง ในขณะที่เรายังไม่ได้ฟังอีกฝ่ายหนึ่งเลยนะ เพราะว่ามันไม่ถูกนะฮะ ตัวอย่างในเรื่องวัดระดับน้ำ เป็นต้น ที่ได้คุยกันในตอนต้นนะฮะ 112 กับ 108 มันคนละเรื่องกันเลย และการไฟฟ้าก็ไม่ได้โกหกนะ การไฟฟ้าก็พยายามทำความเข้าใจว่าไม่ใช่ขนาดนั้น แต่ว่าการที่เราไปพูดที่หลังชาวบ้าน ชาวบ้านอาจจะไม่ค่อยเชื่อ เพราะว่ามีคนอื่นพูดก่อนแล้ว และก็หลักฐานมีเอกสารมาเป็นหลักฐาน น่าเชื่อถือพอสมควร พุดง่าย ๆ นะ แต่เอกสาร บังเอิญเป็นเอกสารเก่าไปหน่อยนะฮะ เอกสารลวงเลยเวลาไปแล้ว" ...

แล้วเหตุการณ์อย่างนี้ ทำไมทางกฟผ. ไม่ประชาสัมพันธ์ เช่น ให้ข้อมูลเบื้องต้น ก่อนเข้ามาสร้างอะไรอย่างนี้ ก่อนที่จะให้องค์กรพัฒนาเอกชน เขาเข้ามาทำแทน แล้วเกิดความเข้าใจที่ไม่ตรงกัน?

"ความจริงเหตุการณ์อย่างนี้ ในการประชาสัมพันธ์เนี่ย ก็ผมไม่ว่า อาจารย์ได้มีข้อสังเกตหรือเปล่าว่า สื่อมวลชนต่าง ๆ ที่ทำข่าวอะไรก็ตามที่สามารถกระจายออกไปในวงกว้างนะฮะ เขาสนใจที่จะทำข่าวในแง่ไหนบ้าง ถ้าจะบอกว่าการประชาสัมพันธ์ของเจ้าหน้าที่รัฐบาลล้มเหลว ผมสามารถบอกเลยว่า ทั้งกระบวนการไม่มีการทำได้เลย หน่วยราชการเนี่ย รัฐวิสาหกิจ หน่วยราชการไม่มีใครทำประชาสัมพันธ์ได้อย่างดีเลิศ ไม่มีเลยสักหน่วยหนึ่ง เพราะว่าข่าวด้านข้อมูลพื้นที่ที่กระจายออกไป อาจจะเผยแพร่ออกไป ไม่ค่อยได้รับความสนใจจากสื่อมวลชนในวงกว้างหนังสือพิมพ์ก็ตาม ทีวีก็ตาม เขามีข่าวอื่นที่น่าสนใจมากกว่าเข้าไปเล่นท่าตรงนั้นในเวลาเดียว

กันนะฮะ ถึงเราจะทำ อย่างไรก็ตามที่พยายามทำก็ไปได้กว้างขนาดนั้น เพราะเขายังมีข่าว ข้อมูลอย่างที่อาจารย์ทราบ เราทำได้แค่ Scope เล็กๆ ไซ้ใหม่ฮะ ถ้าผมเอาข่าวแม่มูลไปแจกไทยรัฐ เขาลงให้ไหม เขาก็ไม่ลง เอาไปแจกเดลินิวส์ เขาลงให้ไหม เขาก็ไม่ลง ผมเอาไปให้ ทีวี เขาก็ไม่ออก เขาก็ไม่ออก เขามีข่าวอื่น เขาสามารถที่กระตุ้นความสนใจได้ รู้สึกอย่างนี้ อย่างที่ผมเคยประสบ มาหรือเปล่าว่า การเผยแพร่ของเราเราต้องการพัฒนาเอกชนไม่ได้ เพราะองค์กรพัฒนาเอกชนมี แนวร่วมที่เป็นสื่อมวลชน ที่เขาสนใจเรื่องนี้ฮะ เขามีแนวร่วมว่าเรามีหน้าที่จะอนุรักษ์ธรรมชาติ สื่อมวลชนที่อยู่ในแขนงนี้ เขาก็มาเล่นข่าวตรงนี้ ทุกครั้งที่มีการเกี่ยวกับอนุรักษ์ เขาได้กระจายข่าว ออกไป อยู่ในหลาย ๆ ฉบับ แม้กระทั่งอยู่ในทีวี หรืออย่างไรก็ตามเขาก็มีผู้ที่หวังดีและก็มีความ คิดว่าน่าจะอนุรักษ์ตรงนี้ได้ ซึ่งไม่ใช่สิ่งที่ผิดนะฮะ เป็นสิ่งที่ดี แต่ว่าในภาพของรัฐบาล เจ้าของ โครงการนี้จะไปออกข่าวเช่นนั้น ที่จะให้ข้อมูลจะไปชี้แจงข้อเท็จจริง โอกาสมันค่อนข้างที่จะต่างกัน"

ทัศนคติในการมองสื่อมวลชน

"..แสดงว่าคุณปราโมทย์ มองว่า สื่อมวลชนนี้เป็นประเด็นหนึ่งที่ทำให้ปัญหาเกิด กระจายไปในวงกว้างและก็ยึดเยื้ออย่างนั้นหรือเปล่าคะ?

ไม่ใช่ปัญหานะฮะ คือ สื่อมวลชนที่เข้ามาเนี่ยนะฮะ ทำข่าวนะฮะ เป็นเรื่องปกติ เพราะเขา รับผิดชอบของสายงานนี้อยู่แล้ว เรื่องของสื่อมวลชน แล้วเขาก็เป็นสื่อมวลชนที่เขาสนใจเรื่องของ อนุรักษ์และก็กระแสของการอนุรักษ์นี้เป็นกระแสที่ค่อนข้างจะหนักหน่อย เด่นหน่อย ในช่วงนี้เป็น ปกติของสังคม ในแต่ละช่วงก็มีกระแสที่มันสนใจเรื่องนี้ฮะ ผ่านไปอีกช่วงหนึ่งอาจจะมีการหนึ่ง แต่ ช่วงนี้เป็นช่วงที่เหมาะสมที่ทุกคนสนใจเรื่องสิ่งแวดล้อม และก็จับถูกประเด็นเรื่องของสิ่งแวดล้อมขึ้น มา การสร้างเขื่อนแห่งหนึ่งบางครั้งเนี่ย ทางผมอาจจะรู้สึกว่าจริงๆแล้วเนี่ยยังไม่ทันได้มองไปถึงเนื้อ หาหรือว่าสร้างเขื่อนกระทบมากน้อยแค่ไหนนะ ก็พูดก็ถูกโจมตีเสียก่อนแล้ว โยธสร้างเขื่อนต้อง อย่างนั้นอย่างนั้นะ มันเสียหายน้ำท่วมเท่านั้นเท่านี้ ที่ได้รับผลประโยชน์คือ นายทุน อะไรต่างๆ นี้ นะฮะ ก็เป็นเรื่องที่อย่างที่ผมบอกได้ว่าไม่ได้ศึกษาซะก่อน รู้ข้อมูลลึกซึ้งพอสมควร วิเคราะห์นะ แล้วค่อยตีข่าวออกไปเนี่ย ก็จะเป็นกลางพอสมควรที่จะทำให้สื่อออกไปแล้วเนี่ยประชาชนที่อยู่ห่าง ไกลที่ไม่รู้รายละเอียดตรงนี้ เขาสามารถที่จะเข้าใจ ในสิ่งที่เป็นข้อมูลที่ถูกต้องนะฮะ ปัญหาที่คงจะ น้อยลง แต่เมื่อเราล้มผิด เราไปลงเลยเนี่ย ซึ่งอาจจะยังไม่แม่นยำเท่าที่ควร ความเข้าใจผิดก็จะเกิด ขึ้น เราก็เลยแพ้ตรงนี้ เหมือนกับว่ามันมีปัญหาเรื่องจริงอยู่ ความจริงถ้าพูดถึงชาวบ้านที่อยู่รอบ ๆ เขื่อนในส่วนต่าง ๆ ที่เราได้พยายามพิจารณาช่วยเหลือเขาซัดเซยเขา ที่ได้รับผลกระทบนะฮะ เอ้อ! ถ้าพูดจาก ๆ ที่เราดำเนินการไป ราษฎร 80-90% เขาพอใจ ในสิ่งที่เราดำเนินการไปพอใจ อยู่ มีอยู่อีกส่วนหนึ่ง ซึ่งเรียกครั้งสุดท้ายที่กรณีประมงนั้นนะฮะ โอเค เป็นเขื่อนไปแล้วนี้ กรณีประมงทำให้เขาเสียหาย แต่ว่าอีกไม่นานหรือกยะ ความจริงก็ความจริง มันก็คงประจักษ์ออก

มาว่า จริง ๆ แล้ว เขาจับปลาได้มากกว่าเดิมหรือว่าจับปลาได้น้อยกว่าเดิม นะฮะ มันไม่มีอะไร ความจริงต้องปรากฏ"..

..กฟผ. มีปัญหาในเรื่องของการประชาสัมพันธ์อย่างเช่นการประหยัดไฟได้ใช้งบประมาณ 200 ล้านบาท แล้วก็บอกว่าประหยัดไปลงได้ประมาณ 7,500 ล้านบาท ไซ้ไหมฮะ แล้วส่วนถ้าเกิดโครงการปากมูลเนี่ย กฟผ.เองน่าจะมีเงินส่วนหนึ่งเช่นอาจซื้อเวลาประชาสัมพันธ์โฆษณาก็ได้?"

เราซื้อ แต่ว่าเนื้อที่มันจำกัด เวลามันจำกัด คืออย่างไร หมายถึงว่า ถ้าพูดถึงการชักชวนให้ประหยัดไฟนะฮะ การเป็นส่วนรวมค่อนข้างจะมาก แต่ถ้าเราบอกว่าซื้อเพราะต้องการแก้ตัวเรื่องปากมูล เรียกว่า แก้ตัวแล้วกันนะฮะ ความจริงอาจจะไม่ใช่การแก้ตัว ชี้แจงก็เหมือนกับว่า มันค่อนข้างจะส่วนตัวไปหน่อยหรือเปล่า ถูกไหมฮะ โอเค เมื่อมีปัญหาเราชี้แจงอย่างนั้นละ แต่ว่าไม่ใช่อะไรที่เราทำ แบบเราทำประชาสัมพันธ์ให้ประหยัดไฟ เพราะว่าอันนั้นเขาทุกวันไม่ใช่วันละครั้งหลาย ๆ ชองนะฮะ อันนั้นมันเป็นประโยชน์ต่อภาพรวมนะฮะ ปากมูลเราก็พยายามที่จะทำในช่วงเวลาที่มันมีปัญหา เราก็พยายามชี้แจง แต่ว่าก็เพียงช่วงเวลาสั้น ๆ เท่านั้น แต่ว่าเราไม่ได้หมายความว่าเราตระหนี่ถี่เหนียว ที่จะทำความเข้าใจกับราษฎร กับประชาชนทั่วไป ที่ผมเรียนว่า เวลามันจำกัด เนื้อที่มันจำกัด เพราะอะไรฮะ ในหนึ่งวันมี 24 ชั่วโมง ที่วิลลองไปดูซิว่าผมจะขออนะฮะซื้อเวลาที่จะทำเรื่องนะฮะ ในเวลาเท่านั้นเท่านี้ วันนั้นวันนี้ ทำได้ไหม เต็มหมดนะฮะ หนังสือพิมพ์มีอยู่สมัย ก่อน 16 หน้า เดียวนี้ไม่รู้ 20-30 หน้า เขาเต็มหมด ที่เราทำได้อย่างที่อาจารย์เคยเห็นเรา เราทำแบบแทรก ถูกไหมฮะ เป็นการพิมพ์แทรกเพิ่มเติม แต่เราก็ทำเป็นบางครั้งบางคราวเท่านั้นเอง เท่าที่เห็นว่าน่าจะเป็นประโยชน์ต่อส่วนที่เข้าใจ มันไขว้เขวไปมากแล้ว เนื้อหาสาระของเรื่องบางเรื่องมันคนละเรื่องกันเลย สมมติอย่างนั้นนะฮะ เราก็เอา ทำแผ่นแทรกซะที่นึง แต่แผ่นแทรกนี้มันก็กระจายได้ไม่ได้ตามเป้าเท่าที่ควรนะ ถ้าเราไปลงสมมติว่าเป็นไทยรัฐนะฮะก็อาจจะไปได้พอสมควร ถ้าเกิดลงมติชนอาจจะคือ ๆ ผู้บริโภคอีกกลุ่มหนึ่งนั้นนะฮะ และก็ชาวบ้านแถวนี้อาจจะไม่รู้เรื่องไซ้ไหมฮะ มันอยู่ที่คนซื้อหนังสือพิมพ์ คนไหนซื้อหนังสือพิมพ์ฉบับที่เราไปทำแผ่นมาแทรก มันก็บังเอิญได้มันแค่วันเดียว-สองวันอะไรนั้นนะ ถ้าไม่เจอวันนี้ชาวบ้านที่ไม่ได้รับหนังสือพิมพ์ทุกวันนี้ก็อาจจะพลาดไป ไม่ได้ทราบ ก็พยายามทำแต่เราก็ได้ระดับหนึ่งเท่านั้นเอง"..

ทัศนคติในเรื่องค่าชดเชย

"ในเรื่องของการจ่ายค่าชดเชยกรณีของปากมูล ผมวิเคราะห์จากที่ชาวบ้านสะท้อนกลับนะฮะ ผมว่าชาวบ้านที่พอใจนี้เพราะว่าคณะกรรมการพิจารณาช่วยเหลือราษฎรที่ได้รับผลกระทบจากโครงการก่อสร้างเขื่อนปากมูล คณะกรรมการชุดนี้เป็นคณะกรรมการที่ผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานและก็มีผู้เชี่ยวชาญจากสาขาต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องร่วมเป็นกรรมการอยู่ด้วยเป็นผู้วิเคราะห์และก็มีมติ ชี้ชัดว่า กฟผ.จะต้องปฏิบัติอย่างไร ในกรณีที่จะช่วยราษฎร ชดเชยให้ราษฎร กฟผ.ไม่

มีสิทธิที่จะตั้งราคานะยะ หรือว่าชาวบ้านนี้แก่น้ำเสียหาย เพราะว่าก่อสร้างเขื่อนปากมูล กฟผ. เนี่ยไม่มีสิทธิบอกว่าแก่น้ำใบนี้ 10 บาท หรือว่า 20 บาท ไม่มีสิทธิ เพื่อความยุติธรรมนะยะ รัฐบาลได้สังเกตเห็นจุดนี้ ตั้งคณะกรรมการขึ้นมาชุดหนึ่งเรียกว่า คณะกรรมการพิจารณาช่วยเหลือ ราษฎรที่ได้รับผล กระทบจากโครงการก่อสร้างเขื่อนปากมูล คณะกรรมการชุดนี้เป็นกลางนะยะ มาจากคนอื่น ไม่ใช่ราษฎร ไม่ใช่การไฟฟ้า เป็นกลางขึ้นมาจากผู้เชี่ยวชาญ

ครั้งแรกทีเดียวจะมี 2 คณะ แล้วตอนหลังยุบมาเหลือคณะเดียว แล้วก็หลังสุดพอมี กรณีประมงก็ตั้งประมงอีกคณะหนึ่ง โดยรวมแล้ว เขาจะดูว่าสองคณะแรกอย่างไร สองคณะนี้ อิศระกันตอนแรกนะยะ และตอนหลังรัฐมนตรีก็มาดูแลก็บอกว่า เอ! มันยืดเยื้อเกินไปใช้เวลานานเกินไป อยากให้กระชับอยากให้เร็ว ขอให้ยุบสองคณะนี้ ก็เป็นกลางอยู่แล้วนี่ ก็เอาเป็นคณะเดียว จะได้รวดเร็วขึ้น ก็ดีขึ้นมาน้อยหนึ่ง

ทัศนคติในเรื่องเกณฑ์การพิจารณาค่าชดเชย

มาจากกรรมการชุดนี้ สมมติว่ายกตัวอย่างสมมติว่าบ้านของราษฎรตรงน้ำท่วมที่เรียนให้ ทราบว่าประมาณ 400 หลังคาเรือน แต่ว่าจริง ๆ เรามาสำรวจหลังจากการก่อสร้างไม่ถึง 200 กว่ นะยะ สมมติบ้านตรงน้ำท่วมนะยะ คณะกรรมการชุดนี้เขามีผู้เชี่ยวชาญอยู่ว่า ไปดูซิว่า บ้านหลังนี้ เขาทำด้วยอะไร ดึกหรือไม้นะยะ หลังคาสังกะสีหลังจากหรือหลังกระเบื้องอะไรอย่างนั้นนะครับ เขาก็จะมีราคาที่จะเป็นราคาจากคณะกรรมการชุดนี้ เป็นตัวจับว่าถ้ารูปร่างหน้าตาสิ่งปลูกสร้าง เป็นอย่างนี้แล้วนี่ ติราคาวัสดุแต่ละประเภทควรจะอยู่เกณฑ์เท่าไร ถึงจะยุติธรรมต่อราษฎรนะยะ แล้วผมสามารถเรียนให้อาจารย์ทราบได้ว่า จากราคาตรงนั้นมันสูงมาก เพราะว่าคณะ กรรมการชุดนี้ ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเห็นอกเห็นใจราษฎรที่ถูกผลกระทบนะยะ แล้วก็ถึงอย่างไร เราช่วยราษฎรที่ยากจน ย่อมน่าะจะเกิดประโยชน์ถึงแม้ว่าทางรัฐต้องลงทุนสูงไปบ้างนะยะ อยู่ตรง พื้นฐานตรงนี้ เพราะฉะนั้นอาจารย์จะเห็นว่า จะเป็นเรื่องวัสดุอุปกรณ์ที่ก่อสร้างสิ่งปลูกสร้างต่าง ๆ ก็ ตาม ที่เราชดเชยค่อนข้างสูง เรื่องที่ดินที่เราชดเชยให้เขาค่อนข้างสูง เฉพาะเรื่องที่ดิน ถ้าอาจารย์ ย้อนกลับไปตอนช่วงนั้น นะยะ ราคาที่ดินในท้องตลาดประมาณไร่ละ 3000 บาทในชนบทที่ห่าง ไกลหน่อยนะยะ ไม่ใช่เขตสุขาฯ สูงสุดประมาณ 5-7 พันบาทต่อไร่ แต่ว่าคณะกรรมการพิจารณา อนุมัติลงมาเนี่ย 30,500 บาทต่อไร่ ประมาณ 5-7 เท่าของท้องตลาดตอนนั้น ตอนนั้นท่านผู้ว่า สายสิทธิ์ สายแก้ว เป็นประธานอยู่ ท่านมีอีกแบบหนึ่ง ช่วงนั้นที่อั้นราคาที่ดินกำลังบูม ท่านก็ expect ว่าข้างหน้าเนี่ยแถวนี้หน้าจะบูมแล้วก็ราษฎรจนอยู่แล้ว ก็ได้ทำการดูแลอย่างดีจากรัฐบาล นั้นตรงนี้ก็อยากให้ราษฎรสามารถที่จะมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นกว่าเดิม ตามสโลแกน ที่เราตั้งเป้าไว้ จึงได้พิจารณาในคณะกรรมการชุดนั้นแล้วท่านผู้ว่าเองก็สามารถที่จะอธิบายต่างๆ ที่ท่านต้องการ เป็นฟังก์ชันของกรรมการชุดนี้ก็เป็นส่วนที่มาจาก ผู้ที่เป็นกลางอยู่ การไฟฟ้าคิดบิดพลิ้วไม่ได้ พุด

ง่าย ๆ เราต้องปฏิบัติตามนั้น โดยเคร่งครัดทุกประการ สามหมื่นห้า เราต้องจ่าย เราไม่ได้บอกว่า
เอ๊ะ !" ท่านครับมันไม่สามหมื่นห้า นะครับ" ก็ไม่พูดอย่างนั้น นะครับ เราต้องให้เกียรติกันในเมื่อ
รัฐบาลเล็งเห็นว่า รัฐบาลชุดนี้น่าจะให้ความยุติธรรมต่อราษฎรได้แล้ว กฟผ. ก็ยอมรับว่าเมื่อมี
องค์กรอย่างนี้ก็มีองค์ประกอบนะ..

ทัศนคติในเรื่องการชดเชยประมง

มี 22 ปัจจัย ปัจจัยใหญ่ที่สุดคือน้ำท่วม คือ น้ำ ที่ขอนแก่น มีโรงงาน จ่ายสูงสุด
เพราะว่าตอนนั้นสถิติที่ออกมาจากกรมประมง ปลาตายไปประมาณห้าพันตัน สี่พันห้าร้อยถึงห้า
พันตัน เป็นต้น โดยประมาณท่านอาจารย์คงจะได้ตัวเลขนี้เหมือนกัน เหตุผลที่กระทบมากที่สุดก็
คือ การตายในรุ่นนั้นเป็น generation พ่อแม่พันธุ์ปลาตายไปด้วย ลูกปลาตายไปด้วย มัน
เหมือนกับการสูญพันธุ์ การที่จะ review ให้กลับมาโดยธรรมชาติต้องใช้เวลาหลายปี จังหวะที่
เรามาสร้างเขื่อนปากมูลเกิดปัญหานั้นขึ้น และปากมูลก็อยู่ตรงท้ายน้ำนะ โขง ชี มูล นะ เราก็
โชคร้ายที่ตรงนั้นมันหายไป ทั้งนี้ต้องน้อยลงด้วย โดยธรรมชาตินะ เพราะเป็นปัจจัยใหญ่ สองเนี่ย
น้ำแล้งมาก ๆ ฝนไม่ตกเลยสองสามปีต่อเนื่องนะ น้ำน้อยปลาน้อยก็ธรรมชาติอีกเหมือนกัน และ
ก็มีสาเหตุอีกเยอะแยะตั้ง 22 ปัจจัย อีกอันหนึ่งที่เราเห็นว่าสำคัญคือการจับปลาที่ไม่ถูกวิธีของราษฎร
ที่มาหาปลา คือใช้เครื่องมือไม่ถูกต้องตามกฎหมาย ก็หมายความว่าในฤดูกาลที่เราจะดบัง ก็
ทำให้พันธุ์ปลาน้อยลงเหมือนกัน แต่ว่าเอาละ หนึ่งใน 22 ปัจจัย ก็คือเขื่อนปากมูล ที่เขื่อนปากมูล
ที่มาทำให้มีผลเราไปทำอะไรในแม่น้ำ นี่คือนักวิชาการ เขาบอก เราต้องยอมรับครับใช่ เราสร้าง
เขื่อนเราต้องฟังแม่น้ำ พอเราลงแม่น้ำ เขาก็บอกเราบอกน ก็โอเค เราบอกน บอกนแล้ว ทำให้
ปลามีผลกระทบน้อยลงใหม่ มีใหม่ มี เท่าไหร่ก็ต้องว่าตรงนั้น เขาก็วิเคราะห์ จากผู้เชี่ยวชาญ
ด้านประมง เขาวิเคราะห์ 22 ปัจจัยออกมา เขาบอกว่า ไม่รู้ละ ผมได้ออกมาเป็นวิชาการนะ จะ
ทำอะไรเรื่องของคุณ ผมมีตัวเลขให้คุณ ผลกระทบเท่านี้แหละ กฟผ.ต้องรับผิดชอบ คุณจะจ่าย
ให้เท่าไหร่ จะจ่ายมากหรือจ่ายน้อยเรื่องของคุณ ก็เสนอ Paper รายงานตุ้ม ออกมาแค่นี้ละ
คณะอนุกรรมการประมงก็ไปเสนอคณะชุดใหญ่ เออ ๆ เขาเสนอออกมาแล้วนะครับ 22 ปัจจัย ถ้า
วิเคราะห์ว่าปากมูลนี้ทำให้มีผลกระทบมากน้อยแค่ไหน ก็บอกได้แค่นี้ คณะ กรรมการชุดใหญ่
จะว่าอย่างไร กรรมการชุดใหญ่หลังจากประชุม เขาก็มีมติออกมาว่า ถ้าอย่างนั้นก็ให้จ่ายตามที่มี
เหตุมาจากเขื่อนปากมูลที่ทำให้กระทบนะ ที่นี้ปัญหาที่มันขัดแย้งกันอยู่ก็ว่า กฟผ.ก็คิดว่า มัน
ยุติธรรม กรรมการ ก็คิดว่ายุติธรรม ก็สั่ง กฟผ.ให้จ่าย กฟผ.ก็จ่ายทันทีนะ คำนี้มีมติออกมาทำ
ตาม ที่นี้พอจ่ายออกมา ผู้ที่ไม่เข้าใจรายละเอียด ก็ไปโจมตีว่ามีอย่างที่ไหนการ ไฟฟ้าจ่ายเงิน
ชดเชยให้ชาวประมงสามปีแปดเดือน คนที่ได้ศูนย์บาทก็มี ข้อเท็จจริงเป็นอย่างไร

ชาวบ้านต่างอ้างตัวเป็นประมงหมด บางคนประมงจริง ๆ มีปลา มีทั้งแห มีอะไรอย่างนี้ ทุกวันออกไปหาประมงอันนี้ก็ มีในกลุ่มในงบของประมง อีกคนหนึ่ง อาสาสมัครปกติอาจมีงานประจำอยู่ เสาร์-อาทิตย์ ไปอะไรเล่นก็มีเครื่องมืออยู่เหมือนกัน เขาบอกว่าตัวเองเป็นชาวประมงที่นี้เราก็ไม่ได้เล่นถ้าว่าชาวประมงต้องอย่างนี้มีเครื่องมือเป็นหลักฐาน เอ้า อนุโลม นี่คือข้อเสียของคณะกรรมการที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานความเห็นอกเห็นใจ คืออยากจะช่วยราษฎร แต่พอสะท้อนตรงนี้อาจจะย้อนกลับมาในเชิงที่ไม่ดี ถ้าเราเอาแต่แรกเลย คือ ประมงจริงหรือเปล่า ยังไงถึงเรียกชาวประมง เกษตรกร ก็ไปตีความ ถ้าตอนนั้นเราเบรคกันตรงนั้นอาจจะมีปัญหาน้อย โอเค ไม่เป็นไร มันก็ผ่านมาแล้ว ทีนี้ก็บอกว่าอาจารย์ฟังนะครับว่า เมื่อมีผลออกมาคนที่มีเหื่อนหนึ่งหรือมีเบ็ดคันหนึ่งเป็นอาสาสมัครอีกบ้างเป็นงานอดิเรก เราก็จ่ายเหมือนกัน กลุ่มนี้แหละที่จะได้เพียง 8 บาท หรือ 15 บาท แต่ว่าจริง ๆ แล้วนี้ ยังมีคนไปตีความอีกว่า 8 บาท 15 บาทเป็นรายได้สามปี ไม่ใช่ซะ ถ้าย้อนไปนะว่าสิ่งที่มาของตัวแปดบาทมาอย่างไร สมมติว่าในหนึ่งปีชาวบ้านจับปลาได้แค่นี้ หนึ่งหน้ากระดาษนะ ผู้เชี่ยวชาญที่ไปศึกษา เขาก็จะบอกว่าปลาน้อยลงเท่าไร ในระหว่างเขื่อนปากมูล กำลังก่อสร้างนะ เพราะมันสมมติว่าน้อยลง หนึ่งบรรทัดตรงนี้ มันแปลว่าถ้าชาวประมง ยังขยันขันแข็งอยู่เหมือนเดิม เขาจับปลาได้ ไม่ใช่ไม่ได้ เขาไม่ใช่ว่าศูนย์เลยนะ เขาได้ปลาอยู่ สมมติว่าหน้ากระดาษหนึ่งหายไปหนึ่งบรรทัดนั่นล่ะ บรรทัดนั่นคือ 22 ปัจจัยที่ทำให้สูญหายไป ถูกไหม อะ ใน 22 ปัจจัยนี้ เขื่อนปากมูลอยู่ตรงนี้ ถ้าเทียบเป็นตัวเงิน สมมติว่าเป็น 100 ต่อไปละกัน ราษฎรจับปลาได้ 100 บาทต่อปี ระหว่างเขื่อนปากมูลกำลังก่อสร้าง มันไม่รู้ว่่าก็ปัจจัยแล้ว แต่ทำให้ปลาน้อยลง ถ้าชาวบ้านจับปลาก็จะได้ 90 บาท เพราะฉะนั้นสิ่งที่รัฐบาลชดเชยให้หรือผู้ที่ทำให้เกิดความสูญเสีย ตรงนี้ ก็คือ 10 บาท เพื่อเพิ่มเติมให้เต็มร้อย ถูกไหม ชาวบ้านยังมี 90 อยู่นะ เต็มให้เต็ม 100 ก็เต็ม 10 บาท แต่ว่าใน 10 บาทนั้น มันตั้ง 22 ปัจจัย การไฟฟ้าเป็นหนึ่งใน 22 เอ้าคุณเอาไป 2 บาท ตรงนี้ผมไม่ได้ 20% นะ เพียงแต่ว่ามันเป็นส่วนหนึ่งของ 22 ก็เป็นการไฟฟ้าก็ชดเชย แค่นั้น 2 บาทต่อปี 3 ปีก็ 6 บาท มันออกมา ตัวเลขความเป็นมาตรงนี้ นี่คือนบนพื้นฐาน ข้อเท็จจริงทุกประการเลย ตามหลักที่เขาคิดมา แต่ว่ามีผู้ที่ไม่เข้าใจไปโจมตีว่า เอ! ไปดูผิวเผินมันก็จริง พอสื่อมวลชนไปลงนี้ ทั่วประเทศไทยเข้าใจหมด อู๊ย! การไฟฟ้าไม่ได้การเลย ทำไมเอาเปรียบราษฎรอย่างนั้น ทำไมถึงรังแกราษฎรอย่างนั้น ซึ่งความจริงมันไม่ใช่ซะ ถ้าอาจารย์รับฟังก็จะรับรู้สักใครก็ตามที่จะไประโคมข่าว ตรงนั้น ซึ่งความเป็นมาตรงนี้จะก่อน มันก็จะไม่ผิดพลาด นี่คือ ตัวอย่างอันหนึ่ง ผมยกตัวอย่างให้อาจารย์ฟังนะ ว่าสื่อมวลชนก็มีบทบาทสำคัญเหมือนกัน ตรงที่เอาข่าวที่จะเผยแพร่ออกไป ถ้าเผื่อข่าวนั้นเป็นข่าวที่ทักท้อบ้าง เข้าใจผิดบ้างก็ไหวเขวไป"

"ขอยอมรับว่าเป็นผู้นำชาวบ้านคัดค้านการสร้างเขื่อนปากมูลในช่วงพล.อ.ชาติชาย ชุณหะวัณ เป็นนายกรัฐมนตรี แต่เมื่อคัดค้านไปช่วงหนึ่งแล้วเห็นว่า ไม่สามารถที่จะทำให้โครงการนี้ยกเลิกไปได้ จึงไม่ได้เข้าไปร่วมคัดค้านอีกต่อไป แต่ได้บอกกับประชาชนในพื้นที่เสมอว่า ถ้าหากไม่ได้รับความเป็นธรรมในการชดเชยค่าที่ดิน ความเสียหายต่าง ๆ จากกฟผ. ขอให้แจ้งตน ตนจะดำเนินการให้" ..

นายชวน หลีกภัย นายกรัฐมนตรี ช่วง ปี พ.ศ.2536-2537 ได้ให้ทัศนะปัญหาเขื่อนปากมูล ซึ่งปรากฏในการรายงานข่าวของหนังสือพิมพ์ แนวหน้า ฉบับวันที่ 1 มีนาคม 2536 ว่า

"หากมองในเรื่องนี้ในด้านนโยบายไม่มีอะไรที่ตนต้องทบทวนใหม่ เขื่อนนี้ต้องสร้างต่อไป หากมีความขัดข้องอะไรก็มีหน่วยงานดูแลอยู่ และจะเป็นผู้ชี้แจง อย่างไรก็ตาม ทางจังหวัดและผู้ที่เกี่ยวข้องก็ไม่ต้องทำให้มีความรุนแรงอะไรเกิดขึ้น เว้นแต่มีการทำลายทรัพย์สินของทางราชการ และหยุดการก่อสร้างชั่วคราวจนกว่าจะสามารถทำความเข้าใจกับประชาชน"

ท่านนายกฯ จะเป็นผู้ชี้แจงกับประชาชนหรือไม่ เพราะผู้ประท้วงไม่เชื่อมั่นในตัวนายสาวิตต์ ..

"ผมไม่มีความรู้ในเรื่องนี้ และต่อกรณีที่เป็นเรื่องการเมืองหรือไม่นั้น ตนไม่กล้าพูด เพราะไม่มีรายละเอียด" ..

ในหนังสือพิมพ์ มติชน ฉบับวันที่ 1 มีนาคม 2536 ได้รายงานการให้สัมภาษณ์ของนายชวน หลีกภัย ต่อปัญหาเขื่อนปากมูล ว่า

"เขื่อนปากมูลสร้างไปเกือบครึ่งหนึ่งแล้ว ความข้องใจของประชาชนเป็นหน้าที่ของหน่วยงานเกี่ยวข้องต้องพูดชี้แจง อย่างไรก็ตาม ปัญหานี้มีมา 4-5 รัฐบาล ในแง่นโยบายไม่มีอะไรต้องทบทวนใหม่ ขณะนี้ทางจังหวัดไม่ต้องทำให้มีอะไรรุนแรง จึงหลีกเลี่ยงและหยุดก่อสร้างเขื่อนจนกว่า จะทำความเข้าใจกับประชาชนได้" ..

"ถ้ากลุ่มผู้ชุมนุมต้องการให้ผมไปชี้แจงคงลำบาก เพราะผมไม่มีความรู้เรื่องนี้ และไม่มีรายละเอียดพอ จะพูดว่าการเมืองเข้าไปแทรกแซงได้หรือไม่"

"เป็นเรื่องที่เจ้าหน้าที่จะดูแล แต่ต้องหลีกเลี่ยงการใช้ความรุนแรง กับชาวบ้าน เว้นแต่จะมีการทำลายทรัพย์สิน" ..

อย่างไรก็ตามหนังสือพิมพ์ข่าวสด ก็ได้รายงานการให้ทัศนะเรื่องเขื่อนของนายชวน หลีกภัย ในช่วงหาเสียงก่อนเป็นรัฐบาล ว่า

"เราต้องเลิกพูดแล้วว่าสร้างเขื่อนเพื่อทำไฟฟ้า เว้นแต่การสร้างเขื่อน เพื่อการชลประทาน เท่านั้น แต่เหตุการณ์ปากมูลนี้เห็นชัดว่า เป็นการสร้างเขื่อนเพื่อพลังไฟฟ้า เพราะผู้รับผิดชอบโครงการคือการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย"..

และหนังสือพิมพ์ฉบับดังกล่าว ได้รายงานคำสัมภาษณ์ ของนายชวน หลีกภัย ขณะเป็น นายกรัฐมนตรี ขณะนั้น หลังจากเกิดการสลายมืออย่างรุนแรง ในช่วง 1-6 มีนาคม 2536 ว่า

"เรื่องนี้ทางจังหวัดและกฟผ. ดูแลอยู่ คิดว่าคงไม่มีปัญหามากนัก คงจะมีการชี้แจง ให้ชาวบ้านเข้าใจ ส่วนเจ้าหน้าที่บ้านเมือง อย่าใช้ความรุนแรง ยกเว้นคนทำลายทรัพย์สิน ส่วนที่มีข่าวว่า เจ้าหน้าที่ทำร้ายร่างกายชาวบ้านนั้น นายชวน กล่าวว่า "เวลานี้มีการปล่อยข่าวแบบแปลก ๆ"

นายสาวิตต์ โพธิวิหค รัฐมนตรีว่าการสำนักนายกรัฐมนตรี ผู้ดูแลรับผิดชอบการไฟฟ้าฝ่ายผลิต ในขณะนั้น ในรายงานข่าวของหนังสือพิมพ์ มติชน ฉบับวันที่ 1 มีนาคม 2536 ในการให้สัมภาษณ์ต่อสื่อมวลชนของ นายสาวิตต์ โพธิวิหค ว่า

"ทางกฟผ.ยินดีพร้อมชี้แจงทำความเข้าใจ หากมีผลกระทบทางลบ รัฐบาลพร้อมจะรับผิดชอบ"..

กลุ่มนักศึกษาเรียกร้องให้รัฐบาลเปิดเวทีไต่สวนสาธารณะเรื่องนี้ ?

"การทำความเข้าใจไม่จำเป็นต้องระดับรัฐมนตรี เพียงนำชาวบ้านมาพบกับเจ้าหน้าที่ผู้มีความรู้ก็พอ เจ้าหน้าที่จะชี้แจงได้ดีกว่า เมื่อมาถึงจุดนี้ไม่มีเหตุผลจะระงับการก่อสร้างเขื่อน ขอให้ชาวบ้านมั่นใจว่าคุณภาพชีวิตจะดีขึ้นหลังการสร้างเขื่อนเสร็จ "....

กับปัญหาที่ชาวบ้านกำลังชุมนุมที่บริเวณเขื่อนปากมูล ในรายงานข่าวของหนังสือพิมพ์แนวหน้า ฉบับวันที่ 1 มีนาคม 2536 ได้รายงานการให้สัมภาษณ์ของนายสาวิตต์ โพธิวิหค ในเรื่องนี้ว่า

"ผมอยากขอร้องว่าอย่าทำอะไรผิดกฎหมายมิฉะนั้นทางการมีความจำเป็นต้องทำตามกฎหมาย เราพยายามปรับความเข้าใจจะไม่ใช้วิธีการเผชิญหน้า คนที่ประท้วงมีประมาณ 100 คน แยกออกเป็น 2 กลุ่ม คือ นักศึกษาจากกรุงเทพฯ 20 คน กลุ่ม องค์กรพัฒนาเอกชน และชาวบ้านในพื้นที่เพียง 20 คนเท่านั้น จึงขอร้องอย่าขัดขวางเพราะจะทำความเสียหายกับทางราชการเวลานี้ตัวเขื่อนสร้างมา 40% แล้ว จะมีการเปิดเวทีเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงตามที่มีการเสนอหรือไม่?

"ถ้าชาวบ้านไม่เข้าใจสามารถทำได้..แต่กรณีที่ไม่มีผู้เห็นด้วยในครั้งแรกกลับมาประท้วงต่อซึ่งไม่ใช่ความเดือดร้อนของประชาชน แต่เป็นการสร้างเงื่อนไขมากกว่า".

นายสุทัศน์ เงินหมื่น ส.ส.อุบลฯ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ได้ให้สัมภาษณ์ถึงกรณีผู้ชุมนุมดังกล่าว ในรายงานข่าวหนังสือพิมพ์ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันที่ 2 มีนาคม 2536 ว่า

"มหาดไทยจะดูแลเรื่องความปลอดภัยของประชาชนแต่การเจรจากับผู้ประท้วงเป็นหน้าที่ของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย(กฟผ.) เหตุที่ประชาชนออกมาประท้วง มาจากการจัดสถานที่แห่งใหม่ให้ชาวบ้านไม่เป็นไปตามที่ตกลงกันได้ รวมทั้งเรื่องค่าตอบแทนไม่เป็นที่พอใจของชาวบ้าน ดังนั้นการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบ"..

นายอรรค์ ไทยมงคล ส.ส.อุบลฯ รองโฆษกประจำทำเนียบรัฐบาล ในขณะนั้น กล่าวถึงเรื่องเดียวกันนี้ ในรายงานข่าวของหนังสือพิมพ์ข่าวสด ฉบับวันที่ 6 มีนาคม 2536 ว่า

"เรื่องนี้ต้องพิจารณาถึงผลกระทบ 2 ด้าน โดยต้องคำนึงถึงค่าตอบแทนที่ให้ชาวบ้านขอบเขตในการสูญเสียทรัพยากรธรรมชาติว่ามีอย่างน้อยแค่ไหน ในฐานะที่ตนเคยเป็นส.ส.อุบลราชธานี ทราบว่าชาวบ้านมีความคิดเป็น 2 ส่วน คือถ้าเป็นพ่อค้าหรือคนที่อยู่ในเมืองต้องการให้สร้างเขื่อนปากมูล เพราะถือว่าเป็นความเจริญในจังหวัด แต่ชาวบ้านที่ถูกเวนคืนที่ดินต้องการได้รับความเป็นธรรมเรื่องค่าชดเชยด้วย ซึ่งขณะนี้ค่าชดเชยไม่ตรงตามสัญญาที่ทำไว้ ประชาชนที่คัดค้านการสร้างเขื่อนปากมูลทำไปด้วยความบริสุทธิ์ใจ แต่การชุมนุมอะไรก็ควรอยู่ในขอบเขต ไม่สร้างความเสียหาย ให้กับส่วนรวม หากทำให้เกิดความเสียหายก็จะไม่ถูกต้องตามหลักประชาธิปไตย"..

นายบุญชู โรจนเสถียร รองนายกรัฐมนตรี ในขณะนั้น ได้แสดงทัศนคติกรณีเขื่อนปากมูลในรายงานข่าวของหนังสือพิมพ์ ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันที่ 11 มีนาคม 2536 ว่า

"กฟผ.รายงานต่อที่ประชุมคณะรัฐมนตรี (ครม.)แล้ว ทราบว่าเรื่องเกิดจากกฟผ.ไม่ยอมแก้ปัญหา ทำให้ประชาชนไม่เชื่อถือ มองว่ารัฐบาลไม่มีการชดใช้ค่าเสียหายให้ราษฎร กลุ่มผู้คัดค้านมีเบื้องหลังหรือไม่นั้น ลำบากที่จะยืนยัน ต้องยอมรับว่าเป็น เรื่องของเสรีภาพของทุกคน แสดงความคิดเห็นได้ เมื่อรัฐบาลชี้แจงให้เข้าใจถึงเหตุผล นำหยุดประท้วงได้แล้ว".

"กรณีนี้รัฐบาลเห็นข้อบกพร่องของกฟผ.ที่ไม่สนับสนุนการทำงานในพื้นที่เรื่องนี้กฟผ.มีอำนาจ แต่พอเกิดปัญหาตัดสินใจไม่ได้ น่าจะรีบหารือกับรัฐบาลกฟผ.ยังยึดหลักเกณฑ์ข้อกฎหมาย ไม่ยอมผ่อนปรน ไม่คำนึงความเดือดร้อนของประชาชนในพื้นที่ เป็นที่ชัดเจนว่าระยะที่ไม่มีรัฐบาลมาจากการเลือกตั้ง กฟผ. ทำให้มีปัญหามากมามากขึ้นแล้วมาปะทุในรัฐบาลนี้ รัฐบาลชุดนี้ยืนยันว่าจะติดตามงานที่รัฐบาลสั่งการอย่างใกล้ชิดหากไม่มีผลงานตามที่สั่งต้องเล่นงานกัน"..

สถานการณ์ของความรุนแรงในปัญหากรณีเขื่อนปากมูล ในวันที่ 1-10 มีนาคม 2536 หนังสือพิมพ์ฉบับต่าง ๆ ได้รายงาน ดังนี้

หนังสือพิมพ์ บ้านเมือง ฉบับวันที่ 10 มีนาคม 2536

"คำตอบที่แน่ชัดชนิดล้านเปอร์เซ็นต์ในเวลานี้ คงไม่มีใครกล้าสรุปออกมาอย่างจะแจ้งได้ แต่ทว่าล่าสุดกลับมีข่าวในทางลึกระเส็นกระสายออกมาว่ามีอบที่ออกมาสนับสนุนการสร้างเขื่อนปากมูลครั้งนี้นั้น..

แท้จริงแล้ว ก็ได้รับการผสมผสานมาจาก 3 ส่วนด้วยกันคือ

1. มาจากการจัดตั้งของหน่วยงานของรัฐหน่วยหนึ่ง
2. มาจากกลุ่มญาติพี่น้องทำงานอยู่ภายในโครงการเขื่อนปากมูล
3. มาจากกลุ่มคนบางกลุ่มที่หวังประโยชน์ในแง่การทำงานภายในโครงการเขื่อนปากมูลในอนาคตอันใกล้นั่นเอง"..

หนังสือพิมพ์ มติชน ฉบับวันที่ 9 มีนาคม 2536

"ยุทธการ มีอบชนมีอบปากมูล ที่สุดชาวบ้านก็เป็นเหยื่อจัดตั้ง แท้จริงแล้ว การปะทะจนถึงขั้นหลังเลือดใน"กรณีเขื่อนปากมูล นั้น มิได้เป็นเรื่องเหนือความคาดหมาย แต่อย่างไรก็ตามที่เคยร่วมต่อสู้อย่างชนิดเคียดบ่าเคียดไหล่กับนายเที่ยง บรรเทามาแล้ว ระดับนายอิสสระ สมชัย โดยเฉพาะในห้วงที่สอตกจากการเลือกตั้ง เมื่อเดือนกรกฎาคม 2531 ย่อมมองเห็นวิถีดำเนินของสถานการณ์ได้อย่างทะลุลอด

ยิ่งคนอย่างนายสุทัศน์ เงินหมื่น ซึ่งเคยผ่านยุคแห่ง "ชาวพิฆาตซ้าย" ในห้วงนับแต่ พล.ต.ประมาท อติเรกสาร เป็นรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย ปี 18 ขณะ ที่เป็นส.ส.ในสังกัดพรรคสังคมนิยมแห่งประเทศไทย

ยิ่งสามารถประเมินสถานการณ์ได้ล่วงหน้าอย่างชนิดไม่ต้องอ่านรายงาน"..

...นี่คือการจำลองปฏิบัติการ "พฤษภาทมิฬ" ไปยัง "เขื่อนปากมูล" เท่านั้นเอง..

"แนวความคิดจัดกองทุนช่วยเหลือมีมานานแล้ว และขณะนี้อยู่ระหว่างการหารูปแบบที่เหมาะสม และหากผู้ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาทุกฝ่ายมีความเห็นตรงกัน ที่จะแก้ไขปัญหาก็ควรให้ความสนับสนุน ซึ่งจะช่วยให้การจัดตั้งกองทุนที่จะตั้งขึ้นจะสร้างโอกาสให้กับประชาชนทุกคนที่ได้รับผลกระทบและประชาชนที่อยู่ในพื้นที่ และสูญเสียโอกาสในการหารายได้ ไม่ว่าจะเป็นภาคเกษตร ประมง โดยจะมีรูปแบบการประมงที่เหมาะสมจากกรมประมง

การจัดตั้งกองทุนมีข้อดีว่าการจ่ายเงินให้กับผู้ที่ได้รับผลกระทบโดยตรง เนื่องจากจะไม่ทำให้มีการนำวิธีการจ่ายเงินมาใช้เป็นเงื่อนไขในการเรียกร้องค่าตอบแทนได้อีกต่อไปในโครงการอื่น และจะทำให้มีแนวทางปฏิบัติที่เหมือนกัน นอกจากนี้ยังช่วยให้ประชาชนทุกคนมีงานทำเพื่อให้มีรายได้สูงขึ้น โดยจะจัดตั้งคณะกรรมการขึ้น เพื่อพิจารณาให้ผลตอบแทนเป็นราย ๆ ไป..

ง. กลุ่มนักการเมืองและนักธุรกิจในจังหวัดอุบลราชธานี

กลุ่มนี้เป็นกลุ่มส.ส.ที่นำโดย นายไชยศิริ เรืองกาญจนเศรษฐ์ ซึ่งเป็นผู้ที่มีบทบาทในการสนับสนุนโครงการปากมูลอย่างเต็มที่ และเป็นผู้ที่สำคัญคนหนึ่งในปัญหาความขัดแย้งอันนำไปสู่ความรุนแรง โดยเฉพาะในช่วงปี 2532-2533

นายไชยศิริ เรืองกาญจนเศรษฐ์ ขณะเป็นรัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ขณะนั้น (ข่าวสาร กพผ. ปีที่ 19 ฉบับที่ 9 กันยายน 2532 อ้างจากกัญญา เกษมชัยนันท์ "นโยบายการก่อสร้างเขื่อนของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย" วิทยานิพนธ์ ปริญญาวิทยาศาสตรมหาบัณฑิต, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2533, หน้า 125.)

"โครงการก่อสร้างเขื่อนปากมูลเป็นประโยชน์อย่างยิ่ง ต่อชาวภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างมากเพราะจะทำให้เกิดการลงทุนถึง 4,000 ล้านบาท เมื่อก่อสร้างเสร็จแล้วจะสามารถผลิตกระแสไฟฟ้าชดเชยส่วนที่ยังขาดซึ่งซื้อจากประเทศลาวส่วนหนึ่งและส่งมาจากภาคเหนือและภาคกลางอีกส่วนหนึ่งได้

นอกจากนี้ ยังสามารถช่วยเพิ่มรายได้และส่งผลดีให้เกษตรกร การลงทุนอื่น ๆ ตลอดจนการท่องเที่ยว ส่วนปัญหาที่อยู่อาศัยของราษฎรที่จะต้องอพยพออกจากพื้นที่เดิมนั้น รัฐบาลก็ได้เตรียมที่อยู่ให้ใหม่และจ่ายค่าทดแทนเสียหายให้แล้ว

ดังนั้น หากยังมัวแต่คัดค้านไม่ให้อำนาจเขื่อน โดยให้กพผ.ไปสร้างที่อื่น จะทำให้เสียประโยชน์และโอกาสที่ชาวจังหวัดอุบลราชธานีพึงจะได้รับไป"

นอกจากนี้แล้วในรายงานข่าวของหนังสือพิมพ์ มติชน ฉบับวันที่ 16 เมษายน 2532 ได้รายงานพฤติกรรมของนายไชยศิริ เป็นหัวหน้าใหญ่ว่า "ตั้งฮั้วจนถูกชกหนัก พิวส์ขาด ลัง "อัด" ผู้คัดค้านเขื่อนปากมูล" ในรายงานกล่าวว่าการณ์ดังกล่าวเกิดขึ้นที่โรงแรมปทุมรัตน์ ซึ่งมีการ

อภิปรายเรื่อง "ผ่าเศรษฐกิจเมืองอุบล" ซึ่งมีหัวข้อเรื่อง "ผลดีผลเสียของเขื่อนปากมูล" ในหัวข้อนี้ มีชาวบ้านชื่อนายทองคำ สมบูรณ์ ชาวบ้านท่าเสี้ยว ต.ทรายมูล อ.พิบูลมังสาหาร ได้ลุกขึ้นกล่าวว่า "ตนเคยถูกอพยพเมื่อคราวสร้างเขื่อนสิรินธร โดยถูกย้ายไปอยู่ในคมเขื่อนสิรินธร ลำบากไม่น้อย แต่ทำกินไม่ได้ เพราะดินเป็นกรวดหิน ขณะนี้ย้ายมาอยู่บ้านท่าเสี้ยว กำลังจะถูกย้ายอีก ขอถามว่าจะให้ตนไปอยู่ที่ไหนและจะจ่ายค่าชดเชยอย่างไร" นายไชยศิริ ได้เดินตรงมากระซอกแขนดึงตัวนายทองคำออกจากไมโครโฟน พร้อมกับพูดว่า "มึงมาก่อวอน มึงไปไป มึงหนีไปซะ". แล้วลากตัวนายทองคำออกจากที่ประชุม นายอิทธิชัย บุญประสิทธิ์ประธานกลุ่มเยาวชนพิบูลมังสาหาร ได้ตามตัวนายทองคำกลับเข้ามาอยู่ที่นั่น แต่นายไชยศิริและคนของนายไชยศิริ ซึ่งเป็นชายฉกรรจ์ 5 คนได้เข้ามากระซอกแขนนายอิทธิชัย โดยนายไชยศิริพูดใส่หน้านายอิทธิชัย ว่า "ไอ้ลูกแกว มึงมาก่อวอน"..นายไชยศิริ สั่งลูกน้องทั้ง 5 คนว่า "อัดแม่เงย" ชาย 2 คน ที่ยึดแขนนายอิทธิชัยไว้ และจับนายอิทธิชัยโยนลงบันไดซึ่งมี 18 ชั้น สูงกว่า 4 เมตร ลงมานอนอยู่กับพื้นต่อหน้าต่อตาบรรดาสื่อมวลชนที่มาทำข่าว และยังมีตำรวจเครื่องแบบอีกหลายคน..

การกระทำดังกล่าวของนายไชยศิริ เรื่องกาญจนเศรษฐี ชาวบ้านในจังหวัดได้กล่าวถึงว่า โดยนิสัยปกติของนายไชยศิริ ก็คือ เป็น "นักเลง" ชอบใช้ความรุนแรงในการสร้างบารมีของตนเอง การกระทำดังกล่าวของนายไชยศิริ ข้างต้น จึงเป็นจุดเริ่มต้นของความขัดแย้งที่นำไปสู่ความรุนแรงทางตรง การเข้ามายุ่งเกี่ยวกับโครงการปากมูลของนายไชยศิริ ได้เข้ามายุ่งเกี่ยว ในระยะแรกเริ่มจนถึงช่วงที่เขื่อนได้รับการอนุมัติสร้างเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ตั้งแต่ปี 2532-2535 หลังจากนั้นบทบาทของนายไชยศิริก็เริ่มลดน้อยลง

นายธนา เมตตาริกานนท์ ส.ส.จังหวัดอุบลฯ และรองประธานสภาผู้แทนราษฎร คนที่ 1 ขณะนั้น (กัญญา เกษมชัยนันท์, หน้า 127.)

"โครงการฯ ปากมูลนับเป็นโครงการที่สำคัญ ซึ่งจะอำนวยประโยชน์ให้กับประชาชนและประเทศชาติเป็นอย่างยิ่ง เพราะนอกจากจะช่วยเสริมความมั่นคงในระบบพลังงานไฟฟ้าภาคตะวันออกเฉียงเหนือแล้วยังช่วยเก็บน้ำบางส่วน มาสนับสนุนพื้นที่ชลประทานในฤดูแล้ง ซึ่งตรงกับวัตถุประสงค์ของราษฎรที่มีความต้องการน้ำเพิ่มขึ้น นอกจากนี้น้ำในอ่างเก็บน้ำเขื่อนปากมูลยังสามารถใช้เป็นแหล่งเพาะพันธุ์ปลาน้ำจืด ซึ่งจะสามารถเพิ่มรายได้ให้กับราษฎรในบริเวณนั้น ประกอบกับในบริเวณอ่างเก็บน้ำก็ยังสามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดอุบลฯ จึงขอยืนยันให้ราษฎรจังหวัดอุบลราชธานีมีความเชื่อมั่นในโครงการฯ ปากมูลว่าจะอำนวยประโยชน์ให้กับราษฎรในจังหวัดอุบลราชธานีและภาคตะวันออกเฉียงเหนืออย่างแน่นอน"

เรืออากาศตรีบุญยงค์ วัฒนพงศ์ ประธานคณะกรรมการวิชาการวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการพลังงาน สภาผู้แทนราษฎร ขณะนั้น (กัญหา เกษมชัยนันท์, หน้า 127.)

ผมสนับสนุนโครงการก่อสร้างเขื่อนปากมูลอย่างเต็มที่ว่า หลังจากทีคณะกรรมการฯ ได้เดินทางไปศึกษาข้อเท็จจริงบริเวณที่จะสร้างเขื่อนปากมูลแล้วเห็นว่ามีลักษณะคล้ายกับฝายกั้นน้ำธรรมชาติ แต่อาจจะมีความสูงเพียง 17 เมตร เพราะฉะนั้น ปัญหาที่จะทำให้น้ำท่วมนั้นไม่น่าจะมีส่วนที่ห่วงว่าแก่งสะพือและแก่งตะนะจะหายไปจากลำน้ำก็น่าจะไม่ไปได้เพราะในหน้าฝนโดยปกติน้ำก็ท่วมแก่งทั้ง 2 แก่งอยู่แล้ว และในหน้าแล้งระดับเก็บกักน้ำก็ไม่ถึงแก่งสะพือ ส่วนแก่งตะนะนั้น กฟผ.ก็จะปล่อยน้ำให้ไหลไปตามธรรมชาติ

สิ่งที่น่าห่วงคือ ขณะนี้ภาคอีสาน 17 จังหวัด มีประชากรถึง 1 ใน 3 ของประเทศ และมีความต้องการไฟฟ้าถึง 700,000 กิโลวัตต์ ในขณะที่กำลังผลิตจากเขื่อนและโรงไฟฟ้าต่างๆ มีเพียง 138,000 กิโลวัตต์เท่านั้นที่เหลือต้องส่งไปจากภาคกลาง ภาคเหนือ และซื้อจากประเทศลาว ซึ่งถ้าหากมีปัญหาทางด้านการเมืองระหว่างประเทศ ถ้าถูกตัดกระแสไฟฟ้าจะทำให้ประชาชนภาคอีสานเดือดร้อน ดังนั้นหากการก่อสร้างเขื่อนปากมูล ซึ่งมีกำลังผลิต 136,000 กิโลวัตต์ จะทำให้ภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีความมั่นคงทางด้านกระแสไฟฟ้ามากยิ่งขึ้น

นายไพจิตร ศรีวรรณ ส.ส.จังหวัดนครพนม (กัญหา เกษมชัยนันท์, หน้า 128.)

มีความยินดีที่รัฐบาลจะนำเงินมาสร้างประโยชน์ในหลาย ๆ ด้าน ให้ภาคอีสาน หากการก่อสร้างเขื่อนปากมูลจะให้ผลประโยชน์อย่างต่อเนื่องดังที่ได้กล่าวจริงก็ยิ่งเป็นที่น่าชื่นชมอย่างยิ่ง"

นายดุสิต ไสภิตธา สส.จากอุบลราชธานี และเลขานุการคณะกรรมการวิชาการวิทยาศาสตร์และการพลังงาน (กัญหา เกษมชัยนันท์, หน้า 128.)

"ที่มีผู้คัดค้านการก่อสร้างเขื่อนปากมูลนั้น แสดงว่ามีผู้ห่วงใยความเป็นไปของราษฎรอยู่ แต่ถ้าคำนึงถึงผลประโยชน์สูงของประชาชนแล้ว ย่อมรู้ดีว่าต้องมีการสูญเสียบ้าง แต่เมื่อหักลบแล้วด้านใดจะมีผลประโยชน์มากกว่าก็น่าจะยอมรับด้านนั้นไว้ ภาคอีสานเรามี 17 จังหวัด ประชากร 19 ล้านคน มีอำเภอและกิ่งอำเภอ 244 อำเภอ และกิ่งอำเภอมีหมู่บ้าน 24,000 หมู่บ้าน มีน้ำบาดาลใช้อยู่เพียง 16,000 หมู่บ้าน รัฐบาลสามารถนำให้ภาคอีสานได้สูงสุดไม่เกิน 10 ล้านไร่ ในขณะที่มีพื้นที่เกษตรถึง 53 ล้านไร่ จึงเห็นว่า สมควรสร้างเขื่อนปากมูลอย่างยิ่ง แม้จะมีข้อ

เสียหายอยู่บ้างก็อาจจะแก้ไขได้ แต่ประโยชน์สูงสุดจะเกิดแก่ราษฎรชาวอีสานและประเทศชาติโดยส่วนรวม โดยมีข้อมูลที่ได้จากการศึกษาที่ทำมาแล้วถึง 10-20 ปี มายืนยันได้

นายชัชวาลย์ ชมพูแดง สส.ร้อยเอ็ด แนวร่วมสส.ภาคอีสานเพื่อการพัฒนา (กัญหา เกษมชัยนันท์, หน้า 128.)

ขอให้มีการแต่งตั้งตัวแทนของประชาชนในท้องถิ่น ที่มีการสร้างเขื่อนเข้าไปเป็นคณะกรรมการพิจารณาค่าทดแทน และหากทุกอย่างเป็นไปอย่างถูกต้องและแก้ปัญหาให้ราษฎรได้ก็ยินดีที่จะเห็นด้วยในทุกเรื่อง

นายชาติรี พิริยะกิจไพบูลย์ สส.อุบลราชธานี เลขาธิการคณะกรรมการมาธิการวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการพลังงาน สภาผู้แทนราษฎร ขณะนั้น (กัญหา เกษมชัยนันท์, หน้า 129.)

ผมในฐานะเป็นเลขาธิการคณะกรรมการมาธิการวิทยาศาสตร์ฯ ได้พยายามศึกษาปัญหาของเขื่อนปากมูลมาโดยตลอดและเชื่อมั่นว่า รัฐบาลไม่มีเจตนาจะสร้างความผิดหวังให้กับประชาชน และในฐานะที่ผมเป็นผู้แทนราษฎร ในเขตเลือกตั้งที่ 2 ซึ่งมีอำเภอที่เดือดร้อนอยู่ในขณะนี้คือ อำเภอพิบูลมังสาหาร กลัวว่าน้ำจะท่วมแก่งสะพือ จริง ๆ แล้ว ผมได้ศึกษาดูแล้ว ทางวิศวกรรมฯ ได้ชี้แจงว่า น้ำไม่ท่วมแก่งสะพือ และจะไม่สร้างความเสียหายทางระบบนิเวศวิทยา ซึ่งในเรื่องนี้ ผมได้ชี้แจงให้พี่น้องได้รับทราบว่ามีปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้จะไม่เกิดขึ้น เพราะเขื่อนปากมูลน้ำจะไหลตลอด และนอกจากเขื่อนปากมูลจะผลิตกระแสไฟฟ้าได้ถึง 136,000 กิโลวัตต์แล้ว ยังมีประโยชน์อย่างมหาศาลแก่พี่น้องเกษตรกรที่จะใช้น้ำในการทำไร่ ทำนา ทำสวน อีกทั้งระบายสิ่งสกปรกด้วยแรงไหลของกระแสน้ำให้ด้วย

นายสีหนาท ฤาชา สส.ชัยภูมิ และโฆษกคณะกรรมการมาธิการวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและการพลังงาน (กัญหา เกษมชัยนันท์, หน้า 129.)

คนอีสานพูดถึงการสร้างเขื่อนปากมูลมาตั้งแต่ปี 2522 จากการสำรวจแล้วมีผู้เห็นด้วยกว่าร้อยละ 95 เพราะส่วนใหญ่จะยอมรับว่า ภาคตะวันออกเฉียงเหนือนี้ต้องแก้ไขเรื่องน้ำ แม้ในต่างประเทศหลายประเทศก็ยังให้ความช่วยเหลือ ต่อมาจึงมีโครงการอีสานเขียว ซึ่งก็นั่นเรื่องน้ำเช่นกัน ในเมื่อทุกคนอยากให้อีสานมีน้ำ ก็ไม่น่าจะคัดค้านการสร้างเขื่อนปากมูล และในทางตรงกัน

ข้ามรัฐบาลก็ไม่น่าเป็นห่วงใจ ควรเร่งดำเนินการพัฒนาทั้งโครงการน้ำชี น้ำเงิน และอื่น ๆ ไป
พร้อมกันด้วย

นายอดิศักดิ์ โภคกุลกานนท์ สส.จังหวัดอุบลราชธานี (กัญหา เกษมชัยนันท์, หน้า 130.)

จากเงินค่าสร้างเขื่อน 3,880 ล้านบาท ส่วนหนึ่งจะเป็นผลประโยชน์ที่ตกแก่ราษฎรในท้องถิ่น
ทำได้ทั้งงานระหว่างการก่อสร้างและหลังก่อสร้างเสร็จ นอกจากนี้ยังไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายถึง 800
ล้านบาท เพื่อซื้อไฟฟ้าจากลาว ..เมื่ออีสานจะได้รับโอกาสที่ดีขนาดนี้แล้วก็ไม่น่าจะละทิ้งโอกาสนี้
ให้เสียเปล่า

นายปรีชา ภาละการ อดีตสส.จังหวัดอุบลราชธานี (กัญหา เกษมชัยนันท์, หน้า 130.)

การก่อสร้างเขื่อนปากมูลจะให้พลังงานไฟฟ้า ให้นำในการชลประทาน ชาวไร่ชาวนาจะได้
ปลูกข้าว ปลูกพืชไร่ น้ำก็ยังคงปลาอยู่ วัวควายก็ได้อาศัย ผลผลิตต่าง ๆ ก็จะไปดีตามไปด้วย
นอกจากนี้แล้วก็จะเป็นการเพิ่มพูนเศรษฐกิจให้ดีขึ้นหลายสิบล้านเท่า เกษตรกรจะได้มีโอกาสทำนา
หน้าแล้ง และสามารถปลูกพืชหมุนเวียนได้ จึงถือได้ว่าเป็นส่วนดีของโครงการนี้

นอกจากนี้ยังมีกลุ่มที่เรียกว่า "กลุ่มนิวโอพีเนี่ยน" ซึ่งเป็นกลุ่มที่ผสมรวมตัวกันจากข้าราชการ
สายมหาดไทย เช่น เลขาฯ ผู้ว่า ปลัดฝ่ายต่าง ๆ เจ้าหน้าที่ กอธรมน.และพ่อค้าระดับนำของจังหวัด
อาจารย์วิทยาลัยครูบางส่วน กลุ่มนี้ได้ประกาศตนโดยออกไปปลิวว่ากลุ่มสนับสนุนการสร้าง
เขื่อนและขอเร่งรัดให้รัฐบาลสร้างโดยเร็ว แท้จริงแล้วกลุ่มนี้ คือ กลุ่มที่ประสานความคิดและ
ประโยชน์จากโครงการ หรือการจัดงานต่าง ๆ และแบ่งประโยชน์กันไปในแกนกลุ่ม ไม่ว่าจะเป็น
เรื่องการเปิดด่านชายแดนไทยลาว การประมูลจัดงานทุ่งศรีเมือง

บทบาทของกลุ่มนี้คือ

- เชิญภพผ. มาชี้แจงข้อมูลผลดีจากการสร้างเขื่อนให้ที่ประชุมสมาชิกกลุ่ม โดยไม่มีการเชิญ
กลุ่มคัดค้าน

- ออกไปปลิวสนับสนุนการสร้างเขื่อนลงนามรองประธานกลุ่ม

ทัศนคติของกลุ่มนี้สะท้อนจากเอกสารอัดสำเนา ของ ผศ.ดร.เสถียร ยุระชัย (รองประธานกลุ่ม
นิวโอพีเนี่ยน) ดังนี้

"ผู้เขียนในฐานะรองประธานกลุ่ม และในนามกลุ่มนิวโอพีเนียน, 89 (New Opinion, 89) ซึ่งเป็นกลุ่มของบุคคลหลายสาขาอาชีพ ที่มีเจตนารมณ์และอุดมการณ์ของกลุ่มในอันที่จะ "ระดมความคิดผูกมิตรด้วยคุณธรรม สร้างสรรค์สังคม" มีทีมงานร้อยคนเศษ และในฐานะประชาชนของชาวจังหวัดอุบลราชธานี ซึ่งจะต้องได้รับผลกระทบโดยตรงหากจะมีการสร้างเขื่อนดังกล่าว ได้ให้ความสนใจและติดตามข่าวดังกล่าวอย่างใกล้ชิดมาโดยตลอด ใครเสนอทัศนะและข้อมูลบางประการอันอาจจะก่อประโยชน์แก่ผู้สนใจหรือผู้เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

ความจำเป็นในการสร้างเขื่อน

เนื่องจากความต้องการใช้ไฟฟ้าของภาคอีสานได้เพิ่มขึ้นอย่างมากทุกปี และในปัจจุบันก็มีไม่พอเพียง คือ ภาคอีสาน ต้องใช้ไฟฟ้าทั้งหมดประมาณเกือบเดือนละ 650 เมกกะวัตต์ แต่สามารถผลิตกระแสไฟฟ้าใช้เองได้เพียง 138 เมกกะวัตต์เท่านั้น ที่เหลือได้มาจากภาคเหนือเขื่อนแม่มาะ (400 เมกกะวัตต์) มาจากภาคกลาง (200 เมกกะวัตต์) และมาจากประเทศสาธารณรัฐประชาชนลาว (20 เมกกะวัตต์) จะเห็นได้ว่า ภาคอีสานจำเป็นต้องพึ่งพาอาศัยกระแสไฟฟ้าจากภายนอกเป็นส่วนใหญ่ ย่อมไม่สะดวกและสอดคล้องกับความต้องการของประชาชนและของรัฐบาลในอันที่จะให้จังหวัดอุบลราชธานี เป็นเมืองอุตสาหกรรมในอนาคตอันใกล้ ขณะนี้ประเทศอินเดีย ได้ให้ความสนใจจะมาลงทุนสร้างโครงการอุตสาหกรรมผลิตกระดาษในจังหวัดอุบลราชธานี ประเทศอื่น ๆ กำลังจะตามมา เพราะจังหวัดอุบลราชธานีมีความเหมาะสมหลายประการ รวมทั้งสามารถติดต่อกับประเทศแถบอินโดจีนอย่างสะดวกอีกด้วย แต่ถ้ามีปัญหาเรื่องกระแสไฟฟ้าก็จะกระทบเรื่องอื่น ๆ นอกจากนี้ยังมีเหตุผลทางด้านเกษตรกรรม ด้านอุตสาหกรรม เหตุผลทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง และอื่น ๆ จึงจำเป็นจะต้องสร้างเขื่อนดังกล่าวโดยรีบด่วน

ลักษณะของเขื่อนและการลงทุน

เขื่อนปากมูลเป็นเขื่อนชนิด "หินแกมแกนดินเหนียว" มีความสูง 17 เมตร ยาว 225 เมตร สันเขื่อนกว้าง 12 เมตร ระดับสันเขื่อนเหนือระดับน้ำปานกลาง 108 เมตร หน้าฝนสามารถยกระดับน้ำให้สูงขึ้นได้ หน้าแล้งก็สามารถยกระดับน้ำให้ลงต่ำระดับ 105.5 เมตร ไม่ให้ท่วม แก่งต่าง ๆ รวมทั้งแก่งสะพือ สามารถผลิตพลังงานไฟฟ้าเฉลี่ยปีละ 280 ล้านกิโลวัตต์ชั่วโมงงบประมาณการก่อสร้าง จำนวน 3,880 ล้านบาท เป็นเงินทุนของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย 25% และเงินกู้จากต่างประเทศอีก 75% มีระยะคุ้มทุน 25 ปี อายุการใช้งานมากกว่า 50 ปี

3. สภาพน้ำ ประชาชนกล่าวว่า เมื่อสร้างเขื่อนแล้วน้ำจะนิ่งอาจจะก่อให้เกิดน้ำเสียจากโรงงานอุตสาหกรรม การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยชี้แจงว่า เนื่องจากเขื่อนปากมูลเป็นเขื่อนที่สามารถปล่อยน้ำได้ตลอดทั้งปี น้ำจะไม่นิ่ง และจะไม่ก่อให้เกิดน้ำเสีย น้ำจะเสียอาจจะเกิดจากโรงงานอุตสาหกรรม ซึ่งโรงงานอุตสาหกรรมจะต้องมีกรรมวิธีกำจัดน้ำเสียให้เรียบร้อย

4. ด้านสาธารณสุข ประชาชนเกรงว่าเขื่อนจะเป็นแหล่งเพาะเชื้อโรค เพราะน้ำนิ่ง เช่น พยาธิใบไม้ในตับ แต่สภาพความเป็นจริงน้ำในเขื่อนจะไม่นิ่ง มีการไหลเวียน ไม่ได้นิ่งอยู่ตลอดเวลา แม้ไม่มีเขื่อนก็มีพยาธิใบไม้อยู่แล้วในภาคอีสาน ซึ่งจะต้องหาทางแก้ไขโดยให้ความรู้และแนวทางป้องกันแก่ประชาชน สาธารณสุขก็ได้ดำเนินอยู่เป็นประจำ จึงไม่น่าเป็นห่วง

จากประเด็นดังกล่าวทั้งหมด พอสรุปได้ว่า การสร้างเขื่อนปากมูล ซึ่งคณะรัฐมนตรีได้มีมติให้ดำเนินการได้แล้วนั้น มีประโยชน์มากมายในแง่ของการผลิตกระแสไฟฟ้า เพื่อพัฒนางานด้านอุตสาหกรรม การลงทุน และการจ้างงาน ตลอดจนการส่งเสริมงานด้านเกษตรกรรมสองฝั่งมูล แต่ก็ย่อมมีผลกระทบหลายประการต่อพี่น้องเกษตรกรและประชาชนชาวจังหวัดอุบลราชธานี ทั้งด้านนิเวศวิทยา และสิ่งแวดล้อม ตลอดจนการสูญเสียทรัพย์สินสมบัติบางประการที่ประชาชนหวงแหน แต่สิ่งดังกล่าวก็สามารถแก้ไขหรือทดแทนได้ ในทัศนะส่วนตัวของผู้เขียนประกอบกับมติที่ประชุมของกลุ่มนิเวศนิเวศ 89 ได้พิจารณาโดยยึดหลักผลประโยชน์โดยรวมเป็นที่ตั้ง มีความเห็นสอดคล้องกันว่าสมควรสนับสนุนให้มีการสร้างเขื่อนดังกล่าว และขอเน้นเรื่องหลักประกันการทดแทนค่าเสียหายแก่ประชาชนจากผู้ที่ได้รับมอบหมาย อันมีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน ป่าไม้จังหวัด ที่ดินจังหวัด ผู้กำกับการตำรวจภูธร สส.และผู้เกี่ยวข้องอีกจำนวนหนึ่งเป็นกรรมการ ตามหลักการที่ตกลงไว้อย่างยุติธรรม และรวดเร็วเป็นสำคัญ

ง.กลุ่มชาวบ้าน

สำหรับกลุ่มชาวบ้านที่เห็นด้วยกับการสร้างเขื่อนปากมูลนั้น จากการศึกษาของกัญญาเกษมชัยนันท์ พบว่าเป็นกลุ่มชาวบ้านในเมือง และจังหวัดใกล้เคียง ส่วนชาวบ้านที่เห็นด้วยในพื้นที่ที่จะเป็นผู้ที่ได้รับค่าตอบแทนค่าชดเชยที่เป็นที่น่าพอใจ

นอกจากนี้แล้วในกลุ่มนี้สำหรับชาวบ้านในพื้นที่ ที่เห็นด้วยกับการสร้างเขื่อนปากมูลสะท้อนได้จากความคิดเห็นของ นายเสวก บรรเทา ซึ่งเป็นกำนันที่นำชาวบ้านสนับสนุนการสร้างเขื่อนปากมูล ซึ่งคณะผู้วิจัยได้ไปสัมภาษณ์เมื่อวันที่ 10 ก.ย.38 ดังนี้

ทัศนคติต่อการสร้างเขื่อน

"ผมได้ข่าวสารจากราชการบอกให้สร้าง เพราะมันมีอะไรหลายอย่าง ไฟฟ้าก็จะมี ความเจริญก็จะมี น้ำก็จะมี เพราะเราก็จะมีโรงไฟฟ้าแรงสูงไม่น้อยหน้าประเทศอื่น แต่เขาก็บอกว่ามันเสียหายสิ่งแวดล้อม ธรรมชาติ เป็นป่าอะไร น้ำท่วม ทำให้ประชาชนเดือดร้อน เขาว่า ผมว่ามันไม่ได้เดือดร้อน ถ้าหากว่ารัฐบาลที่จะสร้าง ไม่มีรัฐบาลไหนที่จะปิดน้ำ หรือฆ่าประชาชนหรือ รัฐบาลทุกรัฐบาลมุ่งให้ประเทศชาติเจริญ "

ทัศนคติต่อนักศึกษาที่ลงมาช่วยคัดค้านเขื่อน

"ถ้าชาวบ้านธรรมดา ไม่มีนักศึกษานี้เขาจะรวมตัวคัดค้านไหม ?

"ไม่มีครับ ไม่คัดค้าน เพราะถูกพวกนั้นยุยง ปลุกปั่น คนของเราจะไปเป็นคอมมิวนิสต์ ถ้าทุกข์ยาก ยากจนแค่ไหน ไม่มีใครปลุกปั่นว่าจะได้เงินเท่านั้นเท่านี้ เขาก็ไม่ไปครับ"

ทัศนคติต่อการใช้ความรุนแรงในฐานะแกนนำมีอบด้านมีอบช่วงเดือนมีนาคม 2536

"ให้พูดกันอย่างสันติฉันพี่น้องบางครั้งมันก็ยาก ต้องใช้กำลัง กูบ้าง มึงบ้าง ถึงจะเจ็บจะตายกันบ้างก็ยอม จากนั้นจึงถอยออกจากตุงลุง ครั้งที่สองมาปิดถนนอีกอยู่ตรงบ้านหัวเหว ยังไม่ถึงเขื่อน นั้นผมก็พูดไม่ออก ก็ปิดไม่ให้ทำ ไม่ให้ใครเข้าไป เขาก็ด่าเอา ผมก็เดิน เข้าไปเอาด่า มึงด่าจะทำอย่างไร เดินเข้าไปมันก็ด่าจริง ๆ ด่าผมก็ตั้งคอมมานมาตบ ตบ มันก็วิ่ง ออกวิ่งผมก็ดึงผ้าขาวม้าที่ผูกคอมมาน"..

"เขาด่า ว่าสุนัขรับใช้ของข้าราชการ สุนัขรับใช้ของ กฟผ.ไป ผมก็โมโห ดึงผ้าขาว ม้าที่พันคอมมาน มัดคอ"..

ทัศนคติต่อการแก้ปัญหาของจังหวัดฯ

"ท่านนายอำเภอ ผู้ว่าฯ ท่านไม่ให้ผมเข้าไปยุ่ง แต่ผมก็ว่ามันทันใจผม ผมเดินไปทำเองอย่างไรตีดคุงก็ตีด ตายเป็นตาย"..

"ท่านผู้ว่าสายสิทธิ์ ท่านก็จะลุ่มอล่วยให้ผมออก ให้ทางนั้นออก เมื่อทำแล้วไม่ออก ท่านก็พูดไม่ได้เหมือนกัน ส่วนท่านผู้ว่าฯ ไม่ตรี ท่านก็ให้ผมถอยออก ผมก็ให้ส่วนกลางไปคุยถ้า เขาออก ผมก็ออก ถ้าเขาไม่ออกผมก็ไม่ออก"

ทัศนคติต่อเหตุการณ์เขื่อนปากมูลที่ยืดเยื้อ

"มันยืดเยื้อ มันผิดตรงนี้ ที่เขื่อนเสร็จ ก็มีการประมงเข้ามา คนที่หากินประมงจริง ๆ ก็ควรให้เขา แต่คนที่ไม่หากินจริง ๆ เอาชื่อเขาไปใส่มันก็ทำให้ยืดเยื้อ แล้วก็บ้านหนึ่ง เหมือนบ้านผม

นี่ ลูกก็ขอ พ่อก็ขอ แม่ก็ขอ จะให้รัฐบาลเอาเงินที่ไหนมาให้ แล้วบ้านอื่นก็ ไปจดเอาเขามา ที่เดิน
ขบวนด้วยกัน บ้านคำไหล บ้านห้วยยาง บ้านมากโคก ดงมะไฟ ห่างจากแม่น้ำโขงไป 7-8
กิโลเมตร ก็ว่ามีผลกระทบทางประมง ถ้าคุณเป็นรัฐบาลจะ ให้ไหม"..

เมื่อเสร็จแล้วก็ไม่เสร็จ ก็เอาประมงมาอีก ความอยากให้แล้ว เอาบ้านห้วยชะ เขา ก็ให้การ
ประมงก็ให้ ให้เรือตอนก็ให้ ก็ค่าน้ำท่วมก็ให้ ก็ยังอยากเอาอีก ลูกก็ยังไม่ได้ ให้ ไปไหนเงิน เอา
ไปซื้อมอเตอร์ไซค์มาซี"..

ทัศนคติในการแก้ปัญหาเรื่องเขื่อน เรื่องความขัดแย้ง

"ถ้าผมเป็นเจ้าของที่ฝ่ายปกครอง คนไหนที่เป็นประมงให้เขาไปจะให้ 5 หมื่น 6 หมื่น 9
หมื่นหรือแสนนึง ให้มันไปเลย แต่คนไม่ใช่เงินมาพัฒนาบ้านเราจะดีกว่า คนที่ให้ไปแล้วก็แล้วไปมี
ก็ครอบครัวว่ากันไปตามนั้น การหากินของคนแถวนี้ก็ธรรมดา หากินไปเข้าเย็น ตามลำพัง เราหา
กินไม่มีเขื่อนก็หากินไปตามนั้น มีเขื่อนก็หากินอยู่เพียงแค่นี้ ก็ไม่เห็นรวย ที่เขาปิดเขื่อนก็ยังไม่เห็น
จนลง หากินธรรมดา แต่ที่บอกว่าเป็นการประมงนั้น อยากจะได้เงินเขา นี่พูดจริง ๆ นะครับ ทำ
อวน ทำขายจริง ๆ ให้เขา ผมไม่ว่า ถ้ารัฐบาลไม่ให้ผม ผมยังว่าจะผลักดันให้เขา คนที่หากินเอา
เบ็ดไปตก ไปใส่ หามา กินเข้ากินเย็น นี่ไม่ใช่เพราะทุกวันนี้หากินกันอยู่ ไปตามคันเปื่อยสิ ยิ่งหา
กินสบาย ปลาเยอะ ไม่ต้องไปหากินไกล"..

ทัศนคติหลังจากสร้างเขื่อนแล้ว เกิดอะไรขึ้นกับสภาพหลังการสร้างเขื่อน

"น้ำท่วมนี้เดือดร้อนไปทั้งหมด การกินอยู่ เดินทาง แต่ไม่ใช่ น้ำเขื่อนท่วม น้ำโขงมันท่วม
พวกอยู่ใต้เขื่อน ตามแม่น้ำมูลลลเดือดร้อนกัน หนึ่งในนี้ไม่มีแก่งไม่มีหิน ที่ยาวนี้ยาวตามธรรมชาติ ที่ผม
ดูนะ เพราะเขาปักเขื่อน น้ำเต็ม ท่วมหิน ไม่มีคนมาเที่ยว สองไปเที่ยวไปเอาเบ็ดตกปลา น้ำท่วม
เพราะสร้างเขื่อนก็เดือดร้อน น้ำขึ้นก็หากินได้อย่างเก่า น้ำลดก็หากินได้พอ ๆ เก่า ปลามันไม่ได้ลด
ที่เข้ามาที่เข้ามาไม่ได้ ที่มันอยู่ข้างบนมันก็ออกไข่ ผสมพันธุ์อยู่ ปลาแก้วตัวเล็ก ๆ นั้นเมื่อก่อนไม่มี
พอเขาปิดเขื่อนกัน ไม่รู้มันมาจากไหน บ้านตุงลุงเขาเอาออกไปตกเอาได้วันละครุ ได้วันละหมื่นตาข้าง
ไม่รู้ว่าจะมาจากไหน มันหลายกว่าเก่า"..

ทัศนคติต่อองค์กรพัฒนาเอกชน

ผมติดตามข่าวจากต่างประเทศ เขาจะแบ่งประเทศไทยออกเป็น 4 รัฐ รัฐที่หนึ่งเป็นกรุงเทพฯ
เมืองหลวงขึ้นอยู่กับกรุงเทพฯ ภาคกลาง ภาคเหนือขึ้นอยู่กับเชียงใหม่ รัฐที่ 3 อยู่ภาคอีสานเมือง
หลวงอยู่ที่ขอนแก่น รัฐที่ 4 ภาคใต้ เมืองหลวงอยู่ที่ นครศรีธรรมราช ถ้าอย่างนี้พระเจ้าแผ่นดินก็
ไม่มีใช้ไหม ถ้าแบ่งเป็นรัฐเนี่ย ผมก็ถาม เขาก็ตอบอีกอีก คงจะไม่มี ผมก็ไม่พอใจ แต่ผมก็

พยายามเพราะผมสอดแทรกเข้าไปประชุมกับเขา ที่ไหนไม่ขอเปิดเผย ใครประชุมก็ไม่เปิดเผย เป็นกลุ่มพวกหัวเอียงซ้าย คอมมิวนิสต์ ในพินูฯนี้ ..

ทัศนคติต่อคำว่า "คอมมิวนิสต์"

กำหนดได้ข้อมูลจากที่ไหนเรื่องคอมมิวนิสต์?

"จากลาวและทางรัฐบาล ประเทศอื่นก็เป็นคอมมิวนิสต์เหมือนกัน ลาว เขมร ไทย สมัยก่อนที่ไม่ร่วมกันก็แบ่งแยก พวกหนึ่งต้องการคอมมิวนิสต์มาปกครองเมืองไทย พวกหนึ่งก็ต้องการประชาธิปไตย เหมือนเราอยู่ทุกวันนี้ อยู่ตามป่าตามดง จนเขนทักนี้ คอมมิวนิสต์ยิ่งถูกยิง ที่ อ.บุญทริก เป็นตำรวจ ตอนนั้นอายุยังน้อย ข้อมูลจากที่ได้มา พยายามแทรกเข้าไป นั่งคุย นั่งประชุมด้วยกัน"..

"คอมมิวนิสต์ ตัวมันก็เหมือนเรานี่แหละ แต่ความคิดไม่เหมือนกัน ที่เขาพูด ก็ไม่ได้บอกว่าการปกครองเป็นแบบไหน มีแต่บอกว่าให้ทุกคนขึ้นต่อรัฐบาลกลางทั้งหมด ไม่มีพระมหากษัตริย์และทุกคนต้องทำงาน มีเท่านั้น ..ดูง่าย ๆ เขาก็อยากเอาอย่างประเทศลาวนั่นแหละ"..

จากทัศนคติดังกล่าวข้างต้นเราจะพบว่าทัศนคติส่วนใหญ่ในการมอง NGOs มักจะเป็นผู้ร้าย เป็นคอมมิวนิสต์ ซึ่งกระแสแนวคิดน่าจะมาจากการมองของรัฐที่เป็นศูนย์กลางบริหารด้วย ยังไม่เปลี่ยนกระแสความคิดเหล่านี้ ซึ่งเป็นผลพวงมาจากสงครามโลกครั้งที่ 2 กระแสแนวคิดนี้ยังคงยึดในเรื่องของความสัมพันธ์ระหว่างชาติ ดังจะสะท้อนจากคอลัมน์ชอยสวนพลู ของหนังสือพิมพ์สยามรัฐฉบับวันที่ 2 เมษายน 2536 ที่สะท้อนความคิดเห็นของคุณณัด คอมนันต์ ดังนี้

"เมื่อพิจารณาในเรื่องพฤติกรรมอันน่าสงสัยแล้ว ก็เป็นเรื่องจำเป็น เพราะองค์กรเหล่านี้ ประณามการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างครึกโครมในบางเรื่อง แต่ทำเป็นหูหนวกตาบอดกับการละเมิดสิทธิมนุษยชนในบางประเทศ"

ในคอลัมน์นี้ผู้เขียนยังกล่าวต่อไปอีกว่า

"อดีตรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศกล่าวว่า ไม่ได้ต่อต้านกลุ่ม NGOs ทั้งหมด แต่ได้ติดตามการทำงานขององค์กรเอเซียวอชท์ และองค์กรนิรโทษกรรมสากลอย่างใกล้ชิด พบว่าได้รับเงินสนับสนุนจากสหรัฐอเมริกาและประเทศตะวันตก จึงไม่มีการนำปัญหาในประเทศเหล่านั้นมาพูด แต่กลับเล่นงานประเทศไทยมาตลอดเท่ากับเป็นการทำงานที่เลือกปฏิบัติ"

ผู้เขียน ได้กล่าวว่า ที่คุณณัดท่านได้พูดออกมานี้เป็นความจริงที่สุดอีกเช่นเดียวกัน เพราะเราที่เป็นคนไทยคงจะจำได้ว่าองค์กรนิรโทษกรรมนี้ได้มีการกล่าวหาว่าประเทศไทยกระทำผิดสิทธิมนุษยชนอยู่บ่อย ๆ และเข้ามาแทรกแซงเรียกร้องให้รัฐบาลไทยทำโน่นบ้างนี่บ้างตามใจของตน หรือตามที่ตนคิดเอาเองจากข้อมูลผิด ๆ มาตลอด

ในที่สุดเราก็ได้รู้กันทั่วไปแล้ว เพราะคำแถลงของคุณณัด คอมนันท์ ว่าองค์กรนิรโทษกรรมสากลนี้ได้รับเงินสนับสนุนจากองค์การ ซีไอเอ หรือองค์การสืบราชการลับของสหรัฐและประเทศตะวันตกอีกบางประเทศ

เมื่อองค์กรนิรโทษกรรมสากลได้รับเงินช่วยเหลือมาอย่างนี้แล้ว ก็ย่อมจะต้องทำการต่าง ๆ ให้เห็นว่าเป็นผู้ที่เอาจริงเอาจังในการทำงาน หรือเป็นผู้ที่เอาจริงเอาจังในการรักษาสิทธิมนุษยชน แต่เมื่อจะมาพูดจาสิ่งใดเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในสหรัฐอเมริกา ก็พูดไม่ได้เพราะเหตุว่าองค์กรนี้รับเงินเขามา และจะพูดถึงการละเมิดสิทธิมนุษยชนในประเทศตะวันตกก็พูดไม่ได้อีกเช่นเดียวกัน เพราะได้รับเงินช่วยเหลือมาจากเขาด้วย

ในที่สุดองค์กรนิรโทษกรรมสากลก็ต้องมาลงที่เมืองไทย พยายามแคะได้หาเรื่องราวเหตุต่าง ๆ ที่จะแสดงให้เห็นว่าเมืองไทยเราที่มีการละเมิดสิทธิมนุษยชนอยู่บ่อย ๆ

การกระทำขององค์กรนิรโทษกรรมสากลที่เกี่ยวกับประเทศไทยนี้ บางทีก็มองเห็นชัดว่าเป็นการแทรกแซงกิจการภายในของประเทศที่เป็นเอกราช เป็นต้นว่าการเรียกร้องให้รัฐบาลไทยปล่อยคนที่รัฐบาลไทยเห็นว่าผิดกฎหมายและห้ามมิให้มีการฟ้องร้องอะไรต่าง ๆ เหล่านี้ซึ่งเป็นการแทรกแซงโดยตรง

เราจะคิดหรือพูดได้หรือไม่ว่าองค์กรนิรโทษกรรมสากลนี้ ความจริงก็เป็นมือของสหรัฐนั่นเอง หากแต่เข้ามาในรูปองค์กรเอกชน หรือ "ใจ" อย่างที่ผมเรียก เมื่อเป็นเช่นนี้สหรัฐอเมริกาที่พ้นจากคำตำหนิตายยืนที่เราอาจจะว่าให้ได้ว่าเข้ามาแทรกแซงกิจการภายในของประเทศเรา

จากประเด็นเหล่านี้ผู้เขียนได้ยกมาถึงกรณีปัญหาเรื่องเขื่อนปากมูลว่า

"เรื่องเขื่อนปากมูลนั้น ผมไม่เชื่อว่าชาวบ้านที่แท้จริงจะเป็นผู้ก่อปัญหาขึ้นมาแต่ผมเชื่อว่าจะต้องมีองค์กรเอกชนบางแห่งเข้าไปหนุนหลังชาวบ้าน และแนะนำเสี้ยมสอนให้สร้างมีอบเดินขบวนต่อต้านรัฐบาลหรือต่อต้านแผนการสร้างเขื่อน ซึ่งรัฐบาลก็บอกแล้วบอกอีกว่า การสร้างเขื่อนปากมูลนั้นจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนในที่สุดแต่ก็ไม่มีใครยอมเชื่อ"

เขื่อนปากมูลนั้นได้ดำเนินการก่อสร้างมาจนเสร็จเรียบร้อยไปถึง 40 เปอร์เซ็นต์แล้ว แต่ก็ต้องหยุดชะงักลงโดยกลุ่มผู้ประท้วงเรียกร้องให้รัฐบาลส่งตัวแทนมาทำสัญญารับรองว่าผลกระทบจากการสร้างเขื่อนจะไม่เกิดขึ้น

ถึงแม้ว่ารัฐบาลปัจจุบันจะได้ใช้ความพยายามที่แรงให้กลุ่มผู้ประท้วงเข้าใจถึงเหตุผลต่าง ๆ ในการสร้างเขื่อนปากมูลก็ตาม แต่ก็ไม่บังเกิดผล

เมื่อประท้วงกันอย่างรุนแรงด้วยวิธีการต่าง ๆ เช่น เอาคนแก่คนเฒ่ามาให้นอนกลางสะพานแล้วมัดเอาไว้เอาเสื้อคลุมไว้เพื่อขัดขวางมิให้รถแล่นข้ามสะพานได้นั้น อยู่ ๆ ก็เลิกประท้วงกันไปเฉย ๆ เพราะชาวบ้านที่มาร่วมประท้วงนั้นต่างคนต่างก็เลิกประท้วง และกลับบ้านเหลืออยู่อีกไม่กี่คนก็เลยเลิกประท้วง

"เหตุการณ์ที่เกิดขึ้นนี้แสดงให้เห็นชัดว่าลำพังชาวบ้านแล้วไม่ได้สนใจใยดีกับเรื่องสร้างเขื่อนปากมูลนัก เมื่อมีคนไปหนุนก็ออกมาสร้างมือประท้วงด้วยวิธีการต่าง ๆ แต่เสร็จแล้วเบี้อเข้าก็เลิกกันไป"

จากทัศนคติต่อ NGOs ในภาพลักษณ์ดังกล่าวแล้วโยงมาสู่เบื้องหลังการเป็นผู้หนุนหลังชาวบ้านกรณีปากมูลข้างต้น ซึ่งเห็นว่าการแก้ปัญหาของฝ่ายรัฐ หรือกฟผ.เองนั้นมองในแง่คติเกินไป และข้อเท็จจริงที่อ้างในเรื่องของการใช้วิธีการรุนแรงของชาวบ้านนั้นเท่าที่ได้สัมภาษณ์ชาวบ้านก็หาได้เป็นเช่นนั้นไม่ การเสนอรายงานลักษณะนี้ก่อให้เกิดความตึงเครียด และที่สุดก็จะทำให้ผู้อยู่ในเหตุการณ์จริง ๆ รู้สึกโกรธแค้น เป็นการเสนอภาพย่ำความขัดแย้ง และลักษณะของแนวคิดนี้ในการมองปัญหาปากมูลของฝ่ายที่ต้องการจะให้สร้างเขื่อนปากมูลต่างก็มองในแนวทางนี้ สิ่งนี้ก็เป็นปัญหาทางโครงสร้างอีกประการหนึ่งที่ทำให้เกิดความขัดแย้งและนำไปสู่ความรุนแรงได้ในที่สุด

2.กลุ่มคัดค้านการสร้างเขื่อน

ก. กลุ่ม NGOs กลุ่มที่เข้ามามีบทบาทเป็นอันดับแรกคือ กลุ่ม สสส.อีसान กลุ่มนี้ได้ทำหน้าที่ดังนี้

- ศึกษาข้อมูลผลกระทบ/ความต้องการของประชาชนที่ได้รับผลกระทบและประชาชนกลุ่มต่าง ๆ
- เผยแพร่ข้อมูลต่อประชาชนในรูปแบบข่าวสาร บทความผ่านสื่อมวลชนส่วนกลางและส่วนท้องถิ่น ใบปลิว โปสเตอร์
- หนุนช่วยกลุ่มคัดค้านด้านเผยแพร่ข้อมูล และการวางแผนในการรณรงค์คัดค้านการสร้างเขื่อนฯ
- ประสานงานกลุ่มนักศึกษา,อพช. ตามที่เกี่ยวข้อง,นักวิชาการและกปอพช.อีसान

กลุ่มต่อมาที่เข้ามามีอิทธิพลในตอนหลังคือ กลุ่มโครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ แกนนำที่สำคัญในกลุ่มนี้ คือ นางสาววนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์ เป็นแกนนำจนวาระสุดท้ายของการชุมนุม และต้องตกเป็นผู้ต้องหาพร้อมกับนายเที่ยง บรรเทา ซึ่งขณะนี้กำลังอยู่ในระหว่างการพิจารณาดำเนินคดีของศาล

ข.กลุ่มทนายความจังหวัด กลุ่มนี้ได้ร่วมกับกลุ่ม สสส.อีสาน

ค.กลุ่มนักการเมือง กลุ่มนี้ได้เป็นกลุ่มแกนนำที่สำคัญในช่วงก่อนการสร้างเขื่อนปากมูล นักการเมืองที่เป็นแกนนำสำคัญ คือ นายอิสสระ สมชัย สส.อุบลราชธานี นายประสม ประคุณศึกษาพันธุ์ สส.ขอนแก่น

ง.กลุ่มชาวบ้าน ชาวบ้านกลุ่มนี้ส่วนใหญ่เป็นชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบจากปัญหาน้ำท่วม และผลกระทบในด้านอาชีพประมง ซึ่งไม่ได้รับการพิจารณาค่าชดเชยในผลกระทบที่ได้รับกับกลุ่มชาวบ้าน ที่เป็นแนวร่วมที่อาจจะเป็นญาติพี่น้องต่างอำเภอ หรือต่างจังหวัดเป็นต้น

ทัศนคติของคนกลุ่มนี้สะท้อนออกมาหลายรูปแบบดังนี้

บทเพลงแห่งนิเวศน์สำนึก

จากเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำทุกเขื่อนในประเทศไทย..ถึงเขื่อนปากมูล

มูลค่าการสร้างเขื่อน	มักดูเหมือนประเมินต่ำ
สามเหลี่ยมปากแม่น้ำ	ก็ระส่ำระสดหลาย
ดินอุดม ณ ได้เขื่อน	ก็ลบเลือนสิ้นสูญหาย
ป่าพงและดงไม้	ถูกทำลายถอนรากโคน
วัฒนธรรมหลายแยก	สลายแหลกวิถีชน
แผนศึกษาก็ไร้ผล	เพียงแผ้วพานแล้วผ่านเลย
ผลเน่าความก้าวหน้า	เพียงครั้งคราที่พึงใจ
ชวานาถูกผลักดัน	เข้าเมืองไปเพื่อว่างงาน

พันธุ์ปลาสีล่าถอย	เมื่อแรกรอยระเบิดถาวร
ตะกอนดินมหาศาล	หลายเดือนชะลงมา
เหนือเขื่อนผืนน้ำใหญ่	ระเหยไอรระอุฟ้า
ได้เขื่อนสายน้ำพา	สภาพผันอุดมภัย
ส่วนเหล่าวิศวกร	หากย้อนคิดก็ผิดไป
ลืมนึกสนธิไหน	ว่าแม่น้ำจะตื่นเขิน
และชาวชลประทาน	มักมองผ่านแล้วเฉยเมิน
อุบลอาบซาบดินเนิน	จนเปียกโชกและชุ่มนอง

เหนือเขื่อนคือทะเลสาบ	ก่อสภาพชวนสยของ
ฝูงทากพยาคีครอง	เชื้อโรคร้ายระบาดลาม
ซ่อนแฝงแมลงร้าย	พันธุ์ขยายยับตาม
นับด้านนิเวศน์ความ	ยังมีแจ้งประจักษ์จริง
กล่าวถึงผลกำไร	อันนับได้ซึ่งหล่นกลิ้ง
ลงกระเป่าคนรวยจริง	แต่กลับทิ้งภาระกรรม
ไว้บนปากคนยาก	จึงยอมมากำโรงาม
ผลวิจัยเป็นไปตาม	ที่ค้นหาจะพาไป
เป็นข้ออ้างเพื่อสร้างสิ่ง	อันเห็นจริงความยิ่งใหญ่
สัจจะนิเวศน์ไย	ละทิ้งไว้ได้นามธรรม

ชมรมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม
จังหวัดอุบลราชธานี

หมายเลข 6 คือใคร!	ไม่ประสงค์ออกนาม
ที่กระโจนลงสนาม	เพราะมีความในใจ
ไม่หวังตำแหน่ง	ไม่แข่งกับใคร
แท้จริงตั้งใจ	"ด้านเขื่อนปากมูล"

กราบคารวะพ่อแม่พี่น้องชาวอุบลฯ

การเลือกตั้งสมาชิกสภาเทศบาลครั้งนี้ หากจะกล่าวถึงความสำคัญที่จะมีต่อการบริหารงานของเทศบาล ก็คงไม่มีผลอันใด ต่อนโยบายและการทำงานของคณะเทศมนตรีชุดนี้ ผู้ที่ได้รับเลือกตั้งเพียงเสียงเดียวและอยู่ในตำแหน่งไม่ถึงปี คงจะทำอะไรได้ไม่มากนัก ...แต่ในฐานะของประชาชนขอเชิญชวนพ่อแม่พี่น้อง ได้โปรดไปใช้สิทธิเลือกตั้งของท่านโดยทั่วกัน

อย่างไรก็ตาม การเลือกตั้งซ่อมครั้งนี้ ถือเป็นนิมิตหมายอันดีที่นโยบาย "คัดค้านเขื่อนปากมูล" ได้มีโอกาสเผยแพร่ข้อมูลสู่ประชาชน หลังจากที่ถูกขัดขวางกีดกัน สกัดกั้นและโจมตีตลอดมา แม้กระทั่งสื่อมวลชนของรัฐ ในระดับท้องถิ่น ได้กล่าวหาว่าผู้คัดค้านเขื่อนคือผู้ไม่หวังดี เป็นผู้ขัดขวางความเจริญของบ้านเมือง

ถ้าหันไปดูตัวอย่างเขื่อนที่สร้างขึ้นมากำนวนมาก และแม้แต่เขื่อนสิรินธรที่ใกล้ตัวที่สุด ก็ตอบได้ว่า ชีวิตชาวอุบล น่าจะแย่งง...

"เอาอีหยังก็บ่เอา จะเอาแต่แม่มูล" (แม่ใหญ่อ่อนศรี)

"เขาบอกว่าจะเอาความเจริญมาให้แต่นับแต่มีการสร้างเขื่อน

บ้านเฮื่อนเฮามีแต่ความเดือดร้อน ผู้คนเคยอยู่อย่างสงบก็

แตกแยกกัน" (แม่ใหญ่พิมพ์ ศรีบุรินทร์) อ้างจาก หนังสือพิมพ์สยามรัฐ

ฉบับวันที่ 26 พฤษภาคม 2534, หน้า 3)

กลุ่มต่างๆ ข้างต้นได้รวมตัวกันครั้งแรกเมื่อวันที่ 13 เมษายน 2535 โดยให้ชื่อกลุ่มว่า "คณะกรรมการรณรงค์คัดค้านการสร้างเขื่อนปากมูล" (กคข.) โดยมีกลุ่มแนวร่วมกลุ่มต่าง ๆ ดังนี้

1. กลุ่มอนุรักษ์ธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จังหวัดอุบลราชธานี
2. กลุ่มพิทักษ์แก่งสะพือ
3. กลุ่มหนุ่มสาวลำน้ำมูล
4. กลุ่มพ่อค้าแม่ค้าแก่งสะพือ
5. ชมรมพ่อค้าชาวพิบูลฯ
6. ชมรมนักศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี

7.กลุ่มพิทักษ์ความยุติธรรม อำเภอบึงสามพัน

8.กลุ่มผู้ประกอบการค้าหัตถ์ (64 ร้านค้า สมาชิก 351 คน)

9.กลุ่มนักกฎหมาย จังหวัดอุบลราชธานี

10.กลุ่มนักสิทธิมนุษยชน จังหวัดอุบลราชธานี

11.กลุ่ม คอทส. กลุ่มนี้ประกอบด้วยบุคคลดังมีรายชื่อดังต่อไปนี้

-ณัฐวุฒิ รุ่งวงศ์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

-ประกายเนตร อินทราย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

-บุญอ้อม ทิพย์สุนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น

-อิสสระ จันทพล มหาวิทยาลัยรามคำแหง

-ทัศนีย์ พลเยี่ยม มหาวิทยาลัยรามคำแหง

-ณติกาญจน์ สนิทมัทโร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

-ศราวุฑุ สวัสดิ์ตระกูล มหาวิทยาลัยรามคำแหง

-พุลทรัพย์ กิจทรัพย์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

-อัษฎลี อินทร์สำราญ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

-ราม บุญอยู่ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

-ลัดดาวัลย์ วิจิตรชากุล มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

-เพียงกมล โฉมิตาภา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

-ลัญจกร เศรษฐกิจคุณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

-อรรณน กฤตบุญฤทธิ์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น

-เอกฉัตร เสริมศรี มหาวิทยาลัยขอนแก่น

-กนิษฐ บุญทราพงษ์ สถาบันราชภัฏจังหวัดอุบลราชธานี

-พนา ใจตรง

-ณรงค์ จ่างกระมล

-กรรณา บัวคำศรี รองเลขาฯ สหพันธ์นิสิตนักศึกษาแห่งประเทศไทย

12.กลุ่มโครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ ประกอบด้วย

1. นายศรีสุวรรณ ควรขจร ผู้ประสานงาน

2. นายวันชัย ตันติวิทยาพิทักษ์ เลขฯ มูลนิธิสืบนาคะเสถียร

13.คณะกรรมการรณรงค์คัดค้านการสร้างเขื่อนปากมูล (กคช.) มีรายชื่อคณะกรรมการดังนี้

1.นายไพฑูรย์ ชอบเสียง ประธานกลุ่ม

2.นายอิสสระ สมชัย

3.นายสมบัติ วอทอง

- 4.นายนิกร วิสเพ็ญ
- 5.นส.สุธานี ใจชื่อสมบูรณ์
- 6.นายเพิ่มศักดิ์ ศุภโกศล
- 7.นายจิตร ธงทอง
- 8.นายกัมพล ราชขันธุ์
- 9.นายสัมพันธ์ โทษสินธ์
- 10.นายวิทยา ตุงคนเสถียร
- 11.นายศรารุช สวัสดิติตระกูล
- 12.นายวิโรจน์ เกียรติดำรง
- 13.นายโกษี พิลาแดง
- 14.นางรำไพ ยงกุลวนิช
- 15.นายสมศักดิ์ ยงกุลวนิช
- 16.นายเพียร เชื้อโชติ
- 17.นายวิจิต ทองพิทักษ์
- 18.นายโพน บุญญา
- 19.นายเชิญ สุดสว่าง
- 20.นายมนัส วรรณศิริ
- 21.นายอิทธิพล พันธิวิชัย
- 22.นายหอม ชุมใหญ่
- 23.นายอภิศักดิ์ กุลวงศ์
- 24.นายศุภจิตร สมประสงค์

กลุ่มนี้เราจะพบว่าเป็นกลุ่มที่เป็นตัวแทนประชาชนในเขต 5 อำเภอ คือ โขงเจียม พิบูลมังสาหาร ตาลชุม วารินชำราบ และเมือง และกลุ่มพ่อค้า-แม่ค้ารายย่อยในบริเวณแหล่งท่องเที่ยวทั้ง 3 แห่ง ได้แก่ แก่งสะพือ หาดวัดใต้ และหาดคูเดื่อ บทบาทของกลุ่มนี้จะเป็นกลุ่มคัดค้านช่วงปี พ.ศ. 2532-2538 แต่คณะบุคคลในการคัดค้านจะความเปลี่ยนแปลงไปตามกระแสของบริบทในแต่ละรัฐบาลที่เข้ามาบริหารและกระแสความเคลื่อนไหวทางวิชาการและข้อมูลของกลุ่ม NGOs ตลอดจนพัฒนาการในการเรียนรู้ในการคัดค้านของชาวบ้านเองอีกด้วย

ประเด็นที่กลุ่มนี้คัดค้านการสร้างเขื่อนปากมูล คือ

- 1.ก่อให้เกิดอุทกภัย
- 2.ก่อให้เกิดการสูญเสียแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ
- 3.ก่อให้เกิดการสูญพันธุ์ปลา
- 4.ก่อให้เกิดน้ำเน่าและโรคระบาด
- 5.ก่อให้เกิดผลกระทบทางด้านโบราณคดี
- 6.การชูของกฟผ.ว่าถ้าไม่สร้างเขื่อนจะเกิดวิกฤตการณ์ไฟฟ้าในภาคอีสาน
- 7.การสร้างเขื่อนปากมูลจะมีอายุแค่ 50 ปี ก็จะมี

ประเด็นดังกล่าวข้างต้น ในช่วงนี้ กฟผ.กล่าวว่าเป็นเกมหาเสียงของอดีตส.ส. ในจังหวัดอุบลราชธานี

14.กลุ่มสมัชชาเกษตรกรรายย่อย : แกนนำกลุ่มนี้ คือ นายบำรุง คะโยธา

15.กลุ่มคณะกรรมการชาวบ้านเพื่อฟื้นฟูชีวิตและชุมชน (ชชช.) พัฒนาโดยกลุ่มชาวบ้านเอง หลังจากที่ต้องต่อสู้ขับเคี่ยวกันมาถึง 5 ปี กลุ่มนี้เป็นกลุ่มที่ NGOs โครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติเสนอให้จัดตั้งขึ้นเอง

จากการวิจัยของ กัญญา เกษมชัยนันท์(กัญญา เกษมชัยนันท์, หน้า 131-133.) ได้กล่าวว่า ในช่วง ปีพ.ศ.2532-2533 การดำเนินการของกลุ่มคัดค้านในช่วงนี้ไม่ประสบผลสำเร็จ กล่าวคือ

นายประสม ประคุณศึกษาพันธ์ ส.ส.ขอนแก่น พรรคราชฎกร ได้เปิดเผย(มติชน, 8 กุมภาพันธ์ 2533)ว่า ราษฎรที่ได้รับความเดือดร้อนจากเขื่อนปากมูล จำนวน 4,000 คน ได้ตัดสินใจที่จะประท้วงไม่ให้มีการก่อสร้างเขื่อนดังกล่าว โดยนัดชุมนุมในวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2533 ที่บริเวณแก่งสะพือ จังหวัดอุบลราชธานี แต่ปรากฏว่าในวันที่ 11 กุมภาพันธ์ 2533 บริเวณแก่งสะพือ มีราษฎรอำเภอพิบูลมังสาหาร อำเภอเมือง อำเภอโขงเจียม ประมาณ 1 พันกว่าคนมาร่วมชุมนุมกัน โดยมีนายไพฑูรย์ ชอบเสียง ในฐานะประธานคณะกรรมการคัดค้านการสร้างเขื่อนปากมูลเป็นผู้นำร่วมด้วยนายอิสสระ สมชัย อดีต ส.ส.อุบลฯ นายประสม ประคุณศึกษาพันธ์ ส.ส.ขอนแก่น นส.ทัศนีย์ พลเยี่ยม รองนายกองค์รณักศึกษามหาวิทยาลัยรามคำแหง เปิดการอภิปรายคัดค้านการสร้างเขื่อน ต่อมาผู้ชุมนุมได้เดินทางมาประท้วงที่อำเภอเมือง แต่ปรากฏว่าต่อมากการคัดค้านได้บานปลาย (นสพ.ไทยรัฐ วันที่ 12-14 กุมภาพันธ์ 2533) รายงานว่า "เพราะมีกลุ่มพลังประชาชนที่สนับสนุนให้มีการสร้างเขื่อนได้มาชุมนุมด้วยพลังที่มากกว่า จนเจ้าหน้าที่ตำรวจ ทหารกว่า 500 คน ต้องมาตริ่งกำลังเพื่อป้องกันการเผชิญหน้ากันขึ้น และในวันที่ 12 กุมภาพันธ์ 2533 นายวิทยา ชันอาสา ส.ส.อุบล พรรคชาติไทย นายสุรศักดิ์ บัวขาว ส.ส.อุบลฯ

พรรคประชาธิปัตย์ และนายปัญญา จินตะเวช ส.ส.อุบลฯ พรรคปวงชนชาวไทย ร่วมกันแถลงข่าวกับผู้สื่อข่าวเกี่ยวกับการสร้างเขื่อนปากมูล เนื่องจากพ.ผ.ได้สำรวจและเตรียมลงมือก่อสร้างเขื่อนดังกล่าวแล้ว โดยใช้งบประมาณกว่า 3,800 ล้านบาท เพราะจะเกิดผลดีต่อภาคอีสาน นอกจากนี้ก็ได้ประโยชน์ในด้านการผลิตกระแสไฟฟ้าและด้านอื่น ๆ ด้วย

นายบรรหาร ศิลปอาชา รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ได้กล่าวกับผู้สื่อข่าวในขณะนั้นว่า เรื่องนี้มีอีกฝ่ายอยากให้สร้าง อีกฝ่ายไม่อยากให้สร้าง จึงไม่น่ามีปัญหาและไม่ควรไปปลุกระดมและได้สั่งการไปยังผู้ว่าราชการจังหวัดว่า เมื่อรู้ตัวคนปลุกระดมก็ต้องเรียกคนปลุกระดมมาเจรจาเสียก่อน ซึ่งปรากฏว่าต่อมาผู้ประท้วงบางส่วนได้เริ่มทยอยกลับบ้าน คงเหลือกลุ่มผู้คัดค้านจริง ๆ เพียง 300 คนเท่านั้น นอกจากนี้ทางราษฎรที่สนับสนุนประมาณ 1 พันคน ก็ได้เข้าตริ่งกำลังเพื่อป้องกันสถานที่ราชการซึ่งกลุ่มคัดค้านได้ชูว่า จะทำการเผาสถานที่ราชการด้วย

ทางด้านคณะรัฐมนตรี และนายกรัฐมนตรี ได้มีการรายงานจากนายบรรหาร ศิลปอาชา เมื่อวันที่ 13 กุมภาพันธ์ 2533 ว่า ผู้ประท้วงไม่ใช่เป็นคนที่มาจากจังหวัดอุบลฯ แต่เป็นการปลุกระดมเชิญชวนกันมา และมีผู้แทนจากพรรคร่วมรัฐบาลบางคนเป็นผู้ดำเนินการเรื่องนี้ ซึ่งไม่ใช่ สส.อุบลฯ ทั้ง 12 คน และขณะนี้ก็เหลือผู้ชุมนุมเพียง 200 คน ซึ่งคาดว่าจะสลายตัวในที่สุด รัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทย ยังได้ย้ำว่าคณะรัฐมนตรีได้ประชุมพิจารณากันแล้วมีความเห็นว่าการเขื่อนปากมูลมีความจำเป็นในการเพิ่มกำลังไฟฟ้า ก็คงไม่ต้องยกเลิก และได้ขอให้ทางจังหวัดรับทำความเข้าใจกับประชาชน ส่วนที่เกรงกันว่าจะเกิดน้ำท่วมนั้น ก็แก้ไขได้โดยการอพยพประชาชนไปอยู่อีกจุดหนึ่ง และหาที่ทำมาหากินให้ใหม่ นอกจากนี้ยังมีข้อสังเกตว่าการประท้วงนั้น กลุ่มผู้ประท้วงได้กล่าวโจมตีรัฐบาลไม่ตรงเป้าหมาย รวมทั้งกล่าวโจมตี นายสายสิทธิ์ พรแก้ว ผู้ว่าราชการจังหวัด ซึ่งไม่ใช่ประเด็นของการประท้วงในการระงับการสร้างเขื่อน เป็นต้น

ขณะเดียวกันกลุ่มผู้นำสหพันธ์นักศึกษาอีสาน มหาวิทยาลัยอีสาน มีความเห็นที่ไม่สอดคล้องกัน ทัศนคติ เกษมชัยนันท์ ได้ชี้ให้เห็นว่า กลุ่มผู้นำสหพันธ์นักศึกษาอีสานมีความคิดเห็นขัดแย้งกันเองในประเด็นการสร้างเขื่อน โดยได้สรุปว่า ข้าราชการส่วนราชการ รวมทั้งผู้นำต่าง ๆ ต่างมีความเห็นในทางสนับสนุนให้มีการสร้างเขื่อนปากมูล และจากการรวมกลุ่มของกลุ่มคัดค้านจนถึงขั้นมีการประท้วงก่อกบฏกันที่จังหวัดอุบลฯ เพื่อเรียกร้องให้รัฐบาลยุติการสร้างเขื่อนปากมูลก็ไม่สามารถดำเนินได้บรรลุเป้าหมายของกลุ่มคัดค้าน เพราะประชาชนไม่ได้ร่วมทำการสนับสนุนกลุ่มคัดค้าน ตลอดจนรัฐบาลไม่ได้หันมารับฟังหรือคล้อยตาม ตามความเห็นของกลุ่มคัดค้าน กลุ่มคัดค้านจึงไม่มีพลังในการต่อรองโครงการฯ ดังกล่าวได้สำเร็จในช่วงนี้

อย่างไรก็ตามแม้ว่าการดำเนินการของกลุ่มคัดค้านจะไม่ประสบผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ไม่ให้เกิดโครงการเขื่อนปากมูล แต่จากช่วงปี 2534-2538 การดำเนินการในการรวมกลุ่มคัดค้านดัง

กล่าวข้างต้น ได้มีการเปลี่ยนแปลงวิธีการและวัตถุประสงค์จากการคัดค้านมาเป็นการดำเนินการ เพื่อให้ได้มาซึ่งค่าชดเชยที่ได้รับผลกระทบในด้านต่าง ๆ

ในช่วงปี 2532 ทศนะของคนในกลุ่มนี้ได้ผ่านออกมาในรายงานข่าวของหนังสือพิมพ์ฉบับต่าง ๆ ดังนี้

นายสวาสดี แก้ววรรณ นายกเทศมนตรี ต.พินุลมังสาหาร ในหนังสือพิมพ์มติชนฉบับวันที่ 13 มิถุนายน 2532 ได้แสดงทัศนะในการสร้างเขื่อนว่า

"เขื่อนจะเป็นแหล่งน้ำ ซึ่งเป็นแหล่งเพาะเชื้อพยาธิใบไม้ในตับและยังต้องสูญเสียแก่งสะพือ ซึ่งเป็นแหล่งพักผ่อน เพราะน้ำจะท่วมทั้งหมด"..

นอกจากนี้ นายสวาสดี แก้ววรรณ ยังได้กล่าวสัมภาษณ์ในหนังสือผู้จัดการปริทรรศน์ หน้า 58 ว่า

"ครั้งที่ตนร่วมเดินทางไปกับคณะของผู้ว่าราชการจังหวัด กรรมการของการคัดค้าน เพื่อเยี่ยมชมเขื่อนจำลองที่สถาบันเทคโนโลยีแห่งเอเชีย (เอ.ไอ.ที) ก็ถาม วิศวกรกฟผ.ว่าถ้าสร้างเขื่อนนี้แล้วน้ำจะนิ่งหรือไม่ ? ก็ได้รับคำตอบว่า นานิ่ง ซึ่งเรื่องนี้ตนเป็นห่วงมา เพราะเหนือเขื่อนขึ้นไปมีเมืองใหญ่อยู่ถึง 4-5 เมือง มีโรงงานเส้นใยเรียงของชาวอินเดีย จะมาลงที่ฝั่งมูลอีกมีโรงเหล้า หากเป็นสภาพเช่นนี้ น้ำจะต้องเน่าเสีย อีกด้านหนึ่งก็เป็นห่วงว่า แก่งสะพือน้ำจะท่วมในฤดูท่องเที่ยว"

ในสถานการณ์การประชุมประท้วงครั้งแรกของปัญหาเขื่อนปากมูล ในวันที่ 13 เมษายน 2532 นายอิสสระ สมชัยได้ให้สัมภาษณ์กับสื่อมวลชนถึงปัญหาในการสร้างเขื่อนปากมูลดังปรากฏในรายงานของหนังสือพิมพ์ผู้จัดการ วันที่ 24-30 เมษายน 2532 ว่า

"ตลอดเวลา กฟผ. ไม่กล้าบอกความจริงกับชาวบ้านว่าจะสร้างเขื่อนผลิตพลังงานไฟฟ้าเพื่อนำไปขายแสวงหากำไร ถ้าจะสร้างเขื่อนผลิตพลังงานไฟฟ้าเพื่อนำไปขายแสวงหากำไร ถ้าจะสร้างเขื่อนเพื่อแก้ไขความแห้งแล้งก็ควรไปสร้างอ่างเก็บน้ำแถวจังหวัดสุรินทร์ เพราะแถวนั้นตกหน้าแล้งน้ำแห้งขอดเลย แต่ช่วงปากมูลไม่เคยขาดน้ำเพราะจากแก่งสะพือลงไปถึงปากแม่น้ำมูลมีแก่งหินอยู่ 16 แห่ง แก่งพวกนี้มันเป็นเขื่อนธรรมชาติคอยกักเก็บน้ำอยู่แล้ว"

"ผมอยากแนะนำการไฟฟ้าฝ่ายผลิต ถ้าเกรงจะมีปัญหาไฟฟ้าขาดแคลน ก็ติดต่อซื้อจากลาวไม่ดีกว่าหรือ ขณะนี้ลาวกำลังสร้างเขื่อนเซเซตที่จำปาศักดิ์ พอซื้อได้ก็ลากสายเข้ามาทางช่องเม็กต่อมายังสถานีไฟฟ้าย่อยเมืองอุบลฯได้ทันที รับรองไม่มีขาดทุนหรอกครับ"..

นายอิสสระ สมชัย แกนนากลุ่มคัดค้านการสร้างเขื่อนขณะนั้นกล่าวเสริม ในหนังสือพิมพ์
มติชน ฉบับวันที่ 13 มิถุนายน 2532 ว่า

"การสร้างเขื่อนจะทำให้การประมงล้มเหลว ขอให้นักฟณ.ใช้พลังงานอย่างอื่นหรือเลื่อน
โครงการออกไป"..

ศุภฤทธิ ศิลปสม ได้สะท้อนทัศนะในการสร้างเขื่อนปากมูลในบทความพิเศษของ
หนังสือพิมพ์ท้องถิ่น "เอกราช" ฉบับวันที่ 30 เม.ย-15 พค.2532 ว่า

"อย่าให้เกษตรกรเป็นเพียงข้ออ้างในการสร้างเขื่อน น้ำในลำน้ำมูลมีอยู่แล้วช่วยชาวนาโดย
การตั้งเครื่องสูบน้ำส่งไปตามคลอง เข้าสู่ ไร่นา ตั้งโรงงานปั๊มหักช่วยชาวนา นั่นคือสิ่งที่เกษตรกร
ต้องการ "อย่าปล่อยให้ตุ่มน้ำเล็กของประเทศว่างเปล่าปราศจากน้ำ เพราะแม้แต่ตุ่มน้ำ
ใหญ่เสียหายหมดจนตุ่มน้ำใหญ่ล้นแล้ว จึงจะเหือดแห้งไปถึงตุ่มเล็ก"

นักวิศวกรรมผู้สร้างสรรค์ โปรดหันมามองชาวนา ที่ไร้ปากเสียงอยากให้กระโดดลง
มาเป็นวัวงานของประเทศ นำพลเมืองส่วนใหญ่มุ่งไปสู่ความผาสุกอย่างมีทิศทางใน
โลกของความเป็นจริงอย่าปล่อยให้เกษตรกรเป็นแต่เพียง "เศษกรรม" ต่อไปอีกเลย

คุณแม่สมปอง เวียงจันทร์ แกนนำชาวบ้านผู้หนึ่งที่ขบเคี้ยวมากับมือบปากมูล ได้ให้
ทัศนคติเกี่ยวกับ กรณีเขื่อนปากมูล ในภาพรวมๆ ดังนี้

ทัศนคติเกี่ยวกับวิธีการจ่ายค่าชดเชยของกฟผ.ในช่วงแรก

"การรับเงินค่าชดเชยในตอนแรก ก็ไม่ได้ถูกคิดอะไร ก็ไปรับเงินค่าชดเชยจำนวน
135,00 บาท ซึ่งการรับเงินค่าชดเชยนี้ ถ้ารับแล้วจะไม่มีสิทธิที่จะได้รับค่าชดเชยอีก และจะไม่มี
การช่วยเหลือใด ๆ ทั้งสิ้น ตอนนั้นก็ไม่ได้อ่านรายละเอียดในหนังสือสัญญา ผู้ใหญ่บ้าน กำหนด
รวมทั้งตัวแทน กฟผ. เรียกให้มาเซ็นชื่อ ใครมีบ้านอยู่เขตไหน อย่างไรบ้าง จะจ่ายค่าชดเชยให้
ก็ไปเซ็นชื่อโดยไม่รู้รายละเอียดของหนังสือ"..

ผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับเขื่อนปากมูลจากองค์กรภายนอก

"ในปี 2531 ได้มีนักศึกษา มหาวิทยาลัยรามคำแหง มาสำรวจข้อมูล ส่วนทาง กฟผ.
ก็ได้ วาดแผนผังที่ดินของแต่ละบ้านและมีการส่งไปยังส่วนกลางเพื่อพัฒนา นอกจากแผนผังที่ดิน
นส.3 ก. ได้มีการออกวัดในปี 2533

ในช่วงดังกล่าว มีการประชุมผู้ใหญ่บ้าน ใครมี นส.3 ก. ก็เซ็นต์ หรือใครก็ไม่มี ก็เซ็นต์
ตอนนั้นนึกว่าให้เซ็นต์เฉย ๆ หลังจากนั้นได้รับฟังข่าวจากวิทยุ ว่าธนาคารโลกได้ให้เงินกู้ทำเขื่อน
ปากมูล นอกจากนี้ก็มีข่าวออกมาว่า มีนักศึกษาหลงมา จะมาวังสะแบง จะมาอธิบายเรื่องเขื่อน

สร้างแล้วเสียมาก น้ำจะท่วมบ้านคนนั้นคนนี้ ถามผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ถ้าน้ำท่วมจะได้รับค่าชดเชยไหม? ถ้าขอค่าชดเชยความพอใจจะได้หรือไม่ ได้มีการนำรายชื่อชาวบ้านไปแล้ว ได้กลายเป็นรายชื่อสนับสนุนการสร้างเขื่อน แล้วรวมตัว ซึ่งรวมทั้งนายประสม คุณศึกษา(สส.ขอนแก่น) ก็ได้ลงมาทุกหมู่บ้าน..

ทัศนคติช่วงความล้มเหลวของชาวบ้านในการคัดค้านสร้างเขื่อน

"ปี 2534-2535 มีชาวบ้านถูกจับ เนื่องจากมีการชุมนุมที่เขื่อน แขนงนำเรียกร้องก็ คัดค้านการสร้างเขื่อนไม่อยู่ ก็มีการคุยกันใหม่ ตอนนั้นจุ่ม สส.ที่เคยเข้ามาช่วยหายหมด ก็เลยคิดกันว่า ถ้าจะ "หมดหวัง" ที่นาตอนนั้น ราคาไร่ละ 3,000 บาท ที่จะได้ค่าชดเชย ก็เลยมีการแต่งตั้งตัวแทนไปกรุงเทพฯ ประสานงานกับอาจารย์มหาวิทยาลัย(จุฬาฯ,ธรรมศาสตร์) พิจารณากันว่ามีการคำนวณค่าชดเชยต่ำมาก ทางอาจารย์มหาวิทยาลัย ก็ส่งแอ๊ด มังกรลงมาช่วย ตอนหลัง "มด" ก็ลงสอบถามทุกหมู่บ้าน เลยมีการชุมนุมและส่งรายชื่อไปให้รัฐบาลสุจินดา ถึงการชดเชยอย่างไม่เป็นธรรม กฟผ. ก็เลยให้ค่าชดเชยเป็น 35,000 ต่อไร่ โดยมีเกณฑ์ 9 ประการ ดังนี้

- 1.ต้องจ่ายค่าชดเชยให้ชาวบ้าน 40,000 บาท
 - 2.ถ้าใครอยู่ต่ำกว่า 108 มรทก. ต้องย้ายออกหมด
 - 3.ค่าเสียหาย"ประมง" ให้ชดเชยเฉย ๆ
 - 4.ให้ กฟผ.จ่ายค่าชดเชย ส่วนเหลือ 1 งาน ก็ให้จ่าย
 - 5.ถ้ามีลักษณะน้ำท่วมหมู่บ้านให้ย้ายออก
 - 6.จำไม่ได้
 - 7.คนไหนที่น้ำท่วม 40 ไร่/100 ไร่ ขอที่ดินให้คนละ 10 ไร่
 - 8.ให้ กฟผ.ฟื้นฟูวัดและชุมชนใหม่
 - 9.ถ้ามีพยาธิใบไม้ในเลือด ให้กฟผ. จ่ายค่าทำศพและค่ารักษาพยาบาลให้ฟรี
- จาก 9 ข้อดังกล่าว กฟผ.ได้กระทำดังนี้

- 1.ถ้าใครเคยได้รับค่าชดเชยแล้ว ก็ให้แล้วกันไป
- 2.ถ้ายังอยู่ที่ 108.5 มรทก. ไม่ให้ย้าย แต่จะปรับถมที่ให้

ทัศนคติในการรับรู้ข้อมูลของการสร้างเขื่อนปากมูล

"ในช่วงนั้นก็ยังไม่ได้สนใจอะไร จนกระทั่งปีที่เริ่มสนใจ ก็ได้ฟังวิทยุได้ยินข่าว จากประชาสัมพันธ์จังหวัดอุบลฯ ว่าภายในวันที่ 28 ของเดือน มีนาคม 2532จะเริ่มมีการสร้างเขื่อนปากมูล โดยมีการประชาสัมพันธ์ว่า เมื่อสร้างเขื่อนเสร็จแล้ว จะทำให้มีการทำไร่ทำนา ที่ได้มีผลดี

เมื่อได้ฟังวิทยุแล้ว ชาวบ้านวังสะแบงเหนือได้ รู้สึกไม่ค่อยพอใจต่อการประชาสัมพันธ์ดังกล่าว
เมื่อมีคน กฟผ.เข้ามาในหมู่บ้านก็มีการล้อมโดยชาวบ้าน และชาวบ้านสั่ง "ห้ามเข้า"..

สถานการณ์ในช่วงปี 2533

"ปี 2533 เริ่มมีการคัดค้านเขื่อน มีคนจุ่ม (ทัศนีย์ พลเยี่ยม) เข้ามาเป็นแนวร่วมแกนนำกลุ่ม
ที่บอกอยากสร้างเขื่อนก็เป็นคนอุปถัมภ์เหมือนกัน อยากได้เขื่อนจนมีการปะทะกัน จุ่มได้ประกาศ
กระจายเสียง "ถ้ามีมือที่ต้องการเขื่อน เข้ามา จะพังให้แหลก" ช่วงนั้นมีคนกลุ่มที่อยากได้เขื่อนรอด
เข้ามา บอกพรรคพวก เขาถูกจ้างมา เขาขอกลับก่อน การชุมนุมครั้งนี้มีขึ้น 3 วัน อีสสระ สมชัย ก็
เข้ามา ช่วงนั้นเขาเป็น สส. สอบตก ได้พูดว่า "ถ้าพี่น้องเดือดร้อนอย่างนี้ ส.ส. อุปถัมภ์ ไปไหนหมด
ถ้าคนอุปถัมภ์เดือดร้อนผมต้องช่วย" อีสสระได้นำผลไม้มาให้ นายแดง คนขายหมูยอ(ลูกมืออีสสระ)
นายไพฑูรย์ ขอบเสียง นายสัมพันธ์(นายกเทศมนตรี) ก็ได้เข้ามาช่วยเหลือมือของตนนั้น จนกระทั่ง
ปี 2534 มีการเลือกผู้แทนราษฎรอีสสระก็ได้ แต่พอได้จากสิ่งที่ กฟผ.ปฏิบัติดังกล่าวแล้ว จำนวนที่
ดิน 10 ไร่ ที่เคย สัญญาว่าจะให้นั้น กฟผ. พาไปดูที่ดินท้ายเขื่อนสิรินธร ซึ่งคนสิรินธรก็ไม่ยอม
ที่ดินตรงนั้นไม่มีคำตอบให้กับชาวบ้าน ก็เลยชุมนุมที่หัวงาน ร้องเรียนต่อรัฐบาลสุจินดา

เหตุการณ์รุนแรงที่มีข่าวรายงานว่าชาวบ้านปากมูลจับคนแก่เผา 6 มีนาคม 2536

"ตอนนั้นมีการยิงลูกกระสุนจากฝ่ายตรงข้าม ก็เลยเอาเสื้อคลุมร่างคนแก่ เพื่อจะได้ไม่รับ
บาดเจ็บ คนแก่ไม่ยอมก็จะคอยไล่ตีระชอกมานอกเสื้อ และไม่กลัวตกระพอน จะขอลุยด้วย

สถานการณ์ช่วงปี 2536 การปรับเปลี่ยนวิธีการในการเรียกร้องหลังแกนนำถูกจับ

"ขณะเดียวกันคุณวนิดา ได้ถูกจับไปยังสถานีตำรวจโขงเจียม แต่ทางสน.โขงเจียม ได้ส่งตัว
คุณวนิดาเข้าจังหวัด ชาวบ้านช่วงนี้รู้สึกว่า สิ่งที่ทำลงไปผลกระทบมันไปตกที่แกนนำต้อง
ถูกจับ และช่วงนี้ก็มานั่งคิดร่วมกันว่าจะไม่ใช้ความรุนแรง เพราะถ้าทำไปโดยความรุนแรงจะทำให้
ขาดแกนนำ ช่วงนี้คุณวนิดากลับกรุงเทพฯ พวกเราชาวบ้านก็เลยใช้แผนใหม่ ไม่ให้ผู้ชายออกหน้า
เพราะผู้ชายร้อนก็เลยใช้คนแก่ และเอาผู้หญิงออกหน้า กล่าวคือมีวันหนึ่ง ขณะที่บริษัทที่รับ
เหมามาระเบิดหินกำลังทำงานอยู่ตอนนั้น คุณวนิดาได้ห้ามไม่ให้ชาวบ้านบุกเข้าไป เดี่ยวจะถูกเพิ่ม
คดีอีก แต่ชาวบ้านขอลองดู วันนั้นประกอบด้วยผู้หญิง 60 คน เป็นชาวบ้านวังสะแบง คันลิม
พิบูลย์ ปากบุง ประมาณ 13 หมู่บ้าน ให้ผู้ชายอยู่ข้างหลัง ให้ผู้หญิงข้ามไป (ข้ามสะพาน) ไป
บริเวณที่กำลังเจาะหินอยู่ ซึ่งมีประมาณ 40 หลุม ให้ผู้หญิง 30 คน ล้อมหลุมที่กำลังเจาะหิน โดย
ใช้มือกางจับแขนล้อม คนงานก็หยุดเครื่องเจาะหิน ขณะเดียวกัน ก็มีการขอร้องให้คนงานหยุดเจาะ
หิน คนงานก็หยุด รวม ตัวกันถอยออกไป คุณวนิดา ตอนนั้นตั้งใจ ที่ชาวบ้านใช้วิธีดังกล่าวได้ผล เรา

ใช้วิธีการให้ผู้หญิงอยู่ตรงนั้น 10 วัน ส่วนผู้ชายก็ให้คอยส่งเสบียงอาหารให้ หลังจาก 10 วันผ่านไป สารวัตรใหญ่อำเภอ สิรินธรก็เข้ามาพบ ผู้ว่าฯ ไมตรี ไนยะกุล เจ้าของบริษัทรับเหมาก่อสร้าง มาพบ ตอนนั้นทางเราก็จัดเตรียมพิธีบายศรีสู่ขวัญ ผู้ว่าฯ ที่จะช่วยแก้ไขปัญหานี้ โดยเฉพาะเรื่องประมง ช่วงนั้นก็มีการส่งตัวแทนขึ้นไปที่กรุงเทพฯ ตัวแทนได้กล่าวว่า จะไม่เลิกชุมนุมหากไม่ได้รับคำตอบที่ชัดเจนหรือไม่มีสัญญาจ่ายค่าชดเชยที่แน่ชัด ตอนนั้นทางกฟผ. ก็ได้มีการตั้งกรรมการชุดใหญ่ ขึ้นมาเพื่อพิจารณาปัญหา ซึ่งการตั้งกรรมการชุดนี้ไม่มีชาวบ้านเป็นกรรมการร่วมพิจารณา มีแต่คณะอนุกรรมการของ กฟผ. นักวิชาการเข้ามาคำนวณค่าชดเชย การทำอาชีพประมง ตัวอย่างคือ มีการคำนวณว่า หลักริโกลเมตร ของพื้นที่ในการทำประมงมีปลาแค่ 4-5 กิโลกรัม ชาวบ้านไม่เข้าใจ อยากรู้ก็ตาม หลังจากนั้น กฟผ. ก็ให้แกนนำชาวบ้านเข้าร่วมพิจารณาด้วย ซึ่งแกนนำชาวบ้านได้ชี้แจงไปว่า การคำนวณดังกล่าวไม่ถูกต้อง และไม่เหมาะสมกับสภาพที่เป็นจริง ช่วงนั้นก็มีการพิจารณากันถึง 15 วัน ก็ไม่ได้ผลคืบหน้าอะไร เป็นวิธีการคำนวณการประมงทะเลมาใช้..

สถานการณ์การชุมนุมที่ศาลากลางจังหวัดฯ วันสุดท้าย ปลายปี 2537 ก่อนย้ายไปยึดสันเขื่อนปากมูล การจูงใจของผู้ว่าฯ นิธิศักดิ์ ราชพิธ

"วันที่ชุมนุมที่ศาลา วันสุดท้าย ผู้ว่าฯ นิธิศักดิ์ ได้เชิญแม่ วนิดา เข้าพบ ผู้ว่าฯ ได้แจกเสื้อกันหนาวและเลี้ยงข้าว พร้อมทั้งได้เกลี้ยกล่อม ให้แม่กับวนิดา ให้ออกให้ชาวบ้านยุติการประท้วงได้แล้ว แม่กับวนิดาก็นิ่งเงียบ และก็นึกในใจว่า "เราตัดสินใจคนเดียวไม่ได้" ทางผู้ว่าฯ ก็พูดว่า "คุณเป็นแกนนำอย่างไรที่ไม่พูดให้ชาวบ้านเข้าใจ" ก็เลยตอบผู้ว่าฯ ไปว่า เราต้องการให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมด้วย ผู้ว่าฯ ก็ย้ำอีกว่า "คุณต้องพูดให้ชาวบ้านเข้าใจ" ซึ่งเราก็ตอบไปว่า "เราทำไม่ได้" จากนั้นเราก็ลา ผู้ว่าฯ เพื่อจะกลับ ผู้ว่าฯ ได้จัดขนม นมเนย ใส้ตระกร้าให้พวกเรา ตะกร้าใหญ่ แล้วพูดว่า "กินขนม แล้วคิดดูใหม่นะ" เขาก็ย้อนไปว่า เราไม่ต้องคิด แต่เป็นเรื่องของชาวบ้านที่ต้องคิด"..

สถานการณ์การเดินเท้าเข้ายึดสันเขื่อน

ต่อมาผู้ว่าฯ ก็เรียกไปพบอีกว่า "จะมาชุมนุมที่ศาลากลางไม่ได้ ผมไม่มีอำนาจพอ ขอให้พวกคุณย้ายไปชุมนุมที่เขื่อน" พวกเราก็เลยตกลงเดินเท้า ย้ายไปชุมนุมที่เขื่อน ก่อนสลายชุมนุมที่ศาลากลาง พวกเราก็เชิญ ผู้ว่าฯ ลงมารับพวงมาลัยและถือเป็นการลา พวกเราเคลื่อนขบวนออกมา ยังไม่ทันถึงเขื่อน ก็มีสายของเรารายงานว่าจะมีการสลายมือ มีทหารพรานจากป่าหวายคอยดักรุม พวกเราอยู่ระหว่างทาง แต่พวกเราก็ไม่เห็นตัว ก็เดินมาเรื่อย ๆ มานอนกันที่บ้านบากน้ำ 1 คืน วันที่ 2 นอนที่บ้านม่วงโคน วันที่ 3 นอนที่บุลูช วันนั้นเราเดินกันถึง 25 กิโลเมตร และค้างที่นี้ 3 คืน จากนั้นก็เดินมุ่งหน้าเข้าปากบึง เราก็เปลี่ยนแผน เพราะกลัวถูกสลายมือ ก็เลยข้ามแพที่

บ้านปากบุง มีสมาชิก 1,000 กว่าคน และก็เดินย้อนขึ้นไปทางทรายมูล และไปนอนที่บ้านด่าน ซึ่งห่างออกไป 17-18 กิโลเมตร เรานอนกันที่นี้ 3 คืน ตอนนั้นพวกเราก็ได้มีการคุยกัน ถ้ารัฐบาลยอมแก้ไขตามข้อเสนอที่เรียกร้อง พวกเราก็จะเลิกชุมนุมกัน แต่ก็ไม่มีข่าวคราวว่าจะมีการแก้ไขเกิดขึ้นก็เลยเดินไปยังบริเวณห้วงงานเขื่อน ซึ่งทางกฟผ. ก็เตรียมรับมือ โดยจะวางไม่ให้เราเข้าไป เราก็ใช้แผน สตรีลุย พร้อมถือธงและรูปพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เดินเข้าไป เจ้าหน้าที่ก็ไม่กล้าทำ (ยุทธการเสียดอ) ส่วนผู้ชายก็ใช้กรรไกรตัดลวดหนามเข้าไปบริเวณหัวเขื่อนได้ นอกนั้นพวกเราก็ไม่ได้ทำอะไรเสียหาย พอเข้าไปก็โดนสกัดไว้ ทางโน้นก็มีเดินท่สำรวจ ช่วงนั้นมีหน่วยงานของ สส.ปรีชา มาดูเฉยๆ และก็บอกว่า ถ้ามีอะไรเกิดขึ้นเขาจะมาช่วย เขามาแบบแอบแฝง ตอนหลังเขาเอาข้าวมาให้

สถานการณ์เมื่อยึดสันเขื่อนสำเร็จแล้ว

ระหว่างที่ชุมนุมกันอยู่นี้ พวกเราก็มาคิดกันว่า จะต้องทำอะไรทำ นั่นก็คือ เราจะต้องทำ "ร้านสวัสดิการ" ให้คนในกลุ่มมาซื้อ คุณวนิดาเสนอความคิดให้ซื้อตาข่ายให้พวกเราจับปลา 2 พันบาท ซื้อเครื่องสกัดหิน เพื่อทำหินลับมีดขาย 2 เครื่อง นอกจากนี้ส่วนหนึ่งให้ซื้อไม้ไผ่ มาจักสานทำเป็นตะกร้าบ้าง ช้องบ้าง หวดบ้าง ซึ่งการทำร้านสวัสดิการ เรามีกำไร 14,000 บาท เราก็เอาเงินกำไรส่วนนี้ มาใช้เฉพาะงานคือดังนี้

1. ค่าน้ำมัน
2. ค่าถ่านไฟฉาย
3. ค่ากับข้าวที่ซื้อมาให้แม่บ้านทำกินกัน

หลังจากเสร็จงาน เรามีเงินเหลือ 4,000 บาท

ทัศนคติต่อผู้ว่าราชการฯ สมัยต่าง ๆ ของจังหวัดอุบลราชธานีกับการแก้ปัญหาเผชิญหน้า

"ในสมัยผู้ว่าฯ ไมตรี นั้นเข้ากับชาวบ้านได้ดีที่สุด แต่ผู้ว่าฯ ไม่มีอำนาจพอ"

"ในสมัยผู้ว่าฯ สายสิทธิ์ ก็เป็นคนเอาเรื่องกับพวกเรามากในช่วงแรก ตอนหลังมีข่าวออกมาว่าขัดกับกฟผ. และหันมาเห็นใจชาวบ้านช่วงหลัง"

"ในสมัยผู้ว่าฯ นิธิศักดิ์ นับว่า"ร้ายที่สุด" ร้ายแบบนิ่มนวล

เหตุการณ์ช่วงที่ ดร.ปลอดประสพ สุรัสวดี ลงมาแก้ไขปัญหาประมงให้กับชาวบ้าน

"ปลอดประสพ มาช่วงนั้น ก็มีการยื่นฎีกาให้ชาวบ้านสิรินธรด้วย ปลอดประสพลงมาเห็นสภาพชาวบ้านนอน แล้วก็พูดว่า "พี่น้องนอนกันได้อย่างไร" เขาได้เสนอชาวบ้านว่า จะขุดบ่อเลี้ยงปลาให้ ชาวบ้านตอบว่า ไม่เอา ก็มีการชุมนุมกันต่อ ขณะเดียวกันช่วงนั้นคุณกร ทัพพะรังสี ได้

ลงมาช่วยแก้ปัญหาได้อย่างจริงจัง คุณวนิดา พาชาวบ้านไปมอบช่อดอกไม้ให้คุณกรที่กรุงเทพฯ คุณกรรับปากจะช่วย โดยให้ ดร.ปลอดประสพ ลงมาเป็นประธาน กรบอกกับชาวบ้านว่า "พ่อแม่ ต้องสัญญาว่า ถ้าได้รับเงินแล้วก็ให้กลับบ้าน ซึ่งจะมีการทำสัญญาที่แน่นอน โดยมีการแต่งตั้ง กรรมการและให้ชาวบ้านร่วมด้วย ช่วงนั้นชาวบ้านก็ย้อนถามว่า ถ้าแต่งตั้งกรรมการแล้ว ชาวบ้านจะมีสิทธิ เข้าพิจารณาด้วยหรือไม่ ทางคุณกร ก็ โอด โดยเฉพาะประมงพื้นบ้าน

ดร.ปลอดประสพจะลงมาแก้ไข และมีการตกลงให้สลายมือในวันที่ 23 ให้หมด อย่างไรก็ตามใน ข้อตกลง ก็มีข้อหนึ่งที่บอกว่า "ถ้ามีการชุมนุมในช่วงที่กรรมการทำงานอยู่ จะไม่มีการพิจารณาค่า ชดเชยใด ๆ ให้อีก"..

การจ่ายค่าชดเชยภายหลังสลายมือ 23 มีนาคม 2536

"ในส่วนของค่าชดเชย ที่ตกลงกันมีค่าชดเชยที่จะนำมาเป็นกองทุนฟื้นฟูอาชีพ โดยตกลงกันว่าจะนำมาบริหารในรูป "สหกรณ์"

ซึ่งช่วงนี้มีคนใช้ของผู้ว่าฯ มาเชิญไปอุบลฯ บอกว่าต้องไปเดี๋ยวนั้น ตอนนั้นมดมีเพื่อน เป็นผู้ชาย 2 คน เมธ-พนา ไป เมื่อกลับมามด(วนิดา) ก็เผยว่า "เมื่อวานนี้ มีคนรับใช้ผู้ว่าฯ เอาหนู ไปจังหวัด มอบขนม นมเนยให้มาก" มีการพูดถึงกองทุนนี้ผ่านเข้ามาทางจังหวัด ผู้ว่าฯ ได้บอกว่า ให้พวกมดเอาเงินสดไปก่อน นอกนั้นทางจังหวัดจะเป็นผู้บริหารเงินเอง พอเล่าถึงตรงนี้ ชาวบ้านไม่ พอใจ ก็พูดกันขึ้นมาว่า "ถ้าผู้ว่าฯ อยากได้ก็น่าจะมาชุมนุมกับชาวบ้าน" เหตุการณ์ช่วงนี้ก็มีอีก กลุ่มที่เป็นกลุ่มชุมนุมผู้ใหญ่ กำนันอัมพร บุญช่วยเหลือ ผู้ใหญ่บ้านบัวไซ ก็มีคนของเราไปแอบ แฝง เห็นชูชีพ(ประชาสัมพันธ์ กฟผ.อุบลฯ) มีการพูดว่า ผู้ใหญ่บ้าน กำนันโดนชาวบ้านหลอก เงินชดเชยที่เป็นค่าฟื้นฟูของชาวบ้าน วนิดากับพวกเอาไปใช้กันเอง ชาวบ้านกลุ่มที่ประท้วง ปากมูลจริง ๆ แล้ว จะนำเงินเข้าธนาคารและบริหารเงินในรูปสหกรณ์ ซึ่งจะเป็นกองทุนของ ชาวบ้านเอง การจ่าย 3 ปี 60,000 บาท ทำไมจึงรับกันง่าย ๆ ถ้าผู้ใหญ่มดขึ้นมาคัดค้านก็จะได้มากกว่านี้ คำพูดเหล่านี้มาจากสายรายงาน ที่ไปร่วมประชุมลับที่สีรินธร ซึ่งมีสายรายงานว่า "ชูชีพ" มี อำนาจยังไง ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน มีแผนการหรือจะมีการล้มการจ่ายเงินทุน/ เงินสด

หลังจากนั้นมีการเชิญมาอีกครั้ง ทางจังหวัดได้แจ้งให้ทราบว่าจะมีกองทุนของ จังหวัดมอบให้ 12 ล้านบาท หลังจากนั้น ค่อย ๆ เอากองทุน 60,000 บาท ออกมาใช้ทีหลัง จะมีการ แจกเปิด โกง แก่ชาวบ้านก่อน เพื่อพัฒนาอาชีพให้กับชาวบ้าน

ต่อมามีการกระจายข่าวว่า จะจ่ายโค 20-50 ตัว ให้ชาวบ้านมีการระบุว่า พวกที่ลุกขึ้นมา ประท้วงจะไม่ให้ ชาวบ้านตอนนั้นเลยแบ่งกลุ่มกัน ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ต่างก็กระจายข่าวว่า คุณวนิดาเอาเงินไปหมดแล้ว ไม่ได้เอามาแจกชาวบ้าน ซึ่งตรงนี้ผู้ใหญ่มด กำนัน ก็บอกว่า ถ้ามี การเรียกร้องอะไรอีก เขาจะไม่จ่าย

นอกจากนี้ยังมีการหลอกลวงชาวบ้าน เช่นรายชื่อว่า "ไม่พอใจกับการจัดกองทุน ซึ่งในข้อตกลงก็ได้ตกลงกันว่า เงินทุนนี้ห้ามจำหน่ายโอนภายใน 6 ปี ให้ถือเป็นเงินทุนร่วมกัน อยากให้ชาวบ้านมีส่วน ซึ่งก็แล้วแต่ชาวบ้าน แต่มีข้อห้ามอย่างเดียว ไม่ให้เกี่ยวกับ "มหาดไทย" ทำให้กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ใหญ่ที่สุด คือ

1.ทำงานจะไม่แบ่งงานให้ทำเช่น งานวัด หรืองบประมาณจังหวัด เช่นเงินเสริมอาชีพ ในการจัดซื้อวัสดุติดมาประกอบเป็นไม้กวาด จะต้องซื้อกับกำนัน หรือผู้ใหญ่บ้าน ซึ่งขายแพงกว่าราคาปกติ เช่น หน้่าที่จะนำมาทำ ชาวบ้านซื้อเองมัดละ 80 บาท แต่จำต้องซื้อจากกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านมัดละ 100 บาท

ทั้งนี้เพราะกำนันหรือผู้ใหญ่บ้านถือทุนเอง ถ้าชาวบ้านเอาเรื่องก็จะไม่ช่วยในเรื่องคดีความต่าง ๆ ตลอดจนเรื่องย้ายโรงเรียนก็ให้ไปอยู่ข้างนอกหมด

2.ผู้ใหญ่บ้านมีสิทธิเลือกผู้ช่วยเองตั้งนั้นงานทุกอย่างทุกเรื่องจึงตกอยู่ภายใต้บังคับของกำนันหรือผู้ใหญ่บ้าน

หากราษฎร ชาวบ้าน ลงชื่อขับไล่ไปยังอำเภอก็ไม่มีผล เนื่องจากชาวบ้านจริง ๆ มีอยู่ร้อยละ 40-50 นอกนั้นก็เป็่นแรงงานที่อยู่ภายนอกหรือตายไปบ้าง คณะเหล่านี้จะมีการนำจัดส่งไปยังอำเภอเพื่อเป็นคะแนนสนับสนุนตนเองด้วย ประกอบกับอำเภอก็รู้เห็นเป็นใจด้วย

ทัศนคติต่อ กฟผ.

"กฟผ.จริง ๆ แล้ว ถ้าเข้าถึงก็ดี คือ

1.ต้องการให้กฟผ.มีความยุติธรรม

2.การสำรวจของกฟผ.ไม่ทั่วถึงพวกที่ขาดเอกสารสิทธิ์ที่เป็นวงศาคณาญาติผู้ใหญ่บ้านหรือกำนันเท่านั้นที่ได้ ตัวอย่าง ยังมีคน "ลาว" ได้เงิน โดยผู้ใหญ่แจ้งรายชื่อว่าเป็นผู้ได้รับผลกระทบ ซึ่งเมื่อได้รับเงินมาจำนวน 135,000 บาท ก็มีการแบ่งให้ "ลาว" 10,000 บาท นอกนั้น 125,000 บาท ผู้ใหญ่บ้านหรือกำนันจะแบ่งกัน เผอิญมีเจ้าของบ้านโรงเรียน เจ้าของบ้านก็เลยได้ 100,000 บาท กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านได้ไป 25,000 บาท ทั้งนี้การกระทำดังกล่าวก็มีปลัดอำเภอนายเรืองกิจร่วมด้วย โดยทำให้ "ลาว" เป็น "ไทย" มีการแปลงสัญชาติ"..

ในสถานการณ์ที่เรียกได้ว่ารุนแรงที่สุดของมือปากลมุล ช่วงเดือนมีนาคม 2536 ในส่วนของฝ่ายชุมนุม หนังสือพิมพ์มติชน วันที่ 4 มีค.36 ได้รายงานว่าผู้ชุมนุม ได้ประกาศว่า

"หากทางรัฐบาลและการไฟฟ้าไม่มีคำตอบที่น่าพอใจจะบุกเข้าไปยึดคลังแสงซึ่งมีระเบิด สำหรับระเบิดหินจำนวนมาก และจำนำระเบิดออกมา ระเบิดสะพานข้ามแม่น้ำมูลที่ประชาชนยึดอยู่ด้วย"

เดลินิวส์ ฉบับวันที่ 6 มีนาคม 2536 รายงานการเกิดความรุนแรง ว่า

"ชาวบ้านซึ่งเป็นผู้หญิง 2 คน คือ นางแก้ว เชื้อดี อยู่บ้านเลขที่ 82 หมู่ 4 ต. โขงเจียม และ นางอรพิน คำล้วน คนบ้านเดียวกัน ได้นำอาหารเดินลัดเลาะมาตามริมฝั่งแม่น้ำมูล เพื่อนำมาให้ กับญาติพี่น้องที่มาประชุมชุมนุมได้ถูกเจ้าหน้าที่ตำรวจ โดยการนำของ พ.ต.ท.อนุศักดิ์ รัตนอุบล สวญ.สภอ.โขงเจียม ใช้ไม้กระบองตีที่แขนขวาแล้วผลักตกลงไปในแม่น้ำมูล" พร้อมกับพูดว่า "มี รักแม่น้ำมูล ก็จงไปตายในแม่น้ำมูล" ทั้งสองคนพยายามตะเกียกตะกายขึ้นฝั่ง ทางเจ้าหน้าที่ ตำรวจก็ไม่ยอมให้ขึ้นจึงต้องว่ายน้ำไปสมทบกับผู้ชุมนุมระยะทางถึง 300 เมตร"..

ผลจากสถานการณ์ที่รุนแรงในช่วงเดือนมีนาคม 2536 นั้น ทำให้ชาวบ้านที่ชุมนุมได้รับ พลังมวลชนเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน 215 องค์กรทั่วประเทศไทย ได้ร่วมกัน ช่วยเหลือผู้ชุมนุมเต็มที่ ดังปรากฏในการรายงานข่าวของหนังสือพิมพ์ข่าวสด ฉบับวันที่ 8 มีนาคม 2536 ว่า

"ผลของความรุนแรงครั้งนี้ ทำให้มีการประสานพลัง 215 องค์กร โดยมีจุดยืนร่วมกัน คือ การแก้ไขปัญหาคความทุกข์ยากของประชาชนด้วยสันติวิธี โดยการเน้นความเมตตา กรุณา ความรักสามัคคี ความโปร่งใสในการกระทำต่างๆ และความยุติธรรมเสมอภาคกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ภายใต้หลักการเหล่านี้ เราได้ติดตามสถานการณ์กรณีเขื่อนปากมูล เราเห็นว่าเป็นเรื่องน่า เป็นห่วง และได้รับความสนใจจากรัฐบาล รัฐสภา และจากฝ่ายต่าง ๆ ในสังคม ที่มีความซบซ้อ นมากกว่านี้"..

และเป็นผลให้คณะกรรมการสิทธิมนุษยชนสภาผู้แทนราษฎร ได้นำเรื่องนี้ เข้าประชุมพิจารณาโดยตรง ดังปรากฏในวารสาร สิทธิมนุษยชน ฉบับที่ 1 ตุลาคม 2536 ได้ พิจารณาประเด็นการใช้ความรุนแรงในการสลายการชุมนุม เมื่อเดือนมีนาคม และได้เสนอเป็น

ข้อสังเกตของคณะกรรมการ ดังนี้

"1.การเปิดเผยข้อมูล ต่อไปนี้ด้วยการใดที่มีผลกระทบต่อประชาชนทั้งทางตรง เช่น ต้องอพยพย้ายถิ่น หรือทางอ้อม เช่น แหล่งน้ำกินเสียหาย จับปลาได้น้อย ก่อนดำเนินการรัฐจะ ต้องชี้แจงข้อเท็จจริงทั้งหมดต่อประชาชน และรับฟังความคิดเห็นก่อนลงมือดำเนินการ

2.การคุ้มครองดูแลประชาชนผู้เสียหาย ประชาชนที่ได้รับผลกระทบในครั้งนี้เป็นพลเมือง ไทยที่ตั้งบ้านเรือนทำมาหากินอย่างสงบสุข ณ บริเวณนั้น เป็นผู้ที่จะต้องเสียสละให้แก่ผู้ใช้ไฟฟ้า อื่น ๆ ดังนั้น รัฐจะต้องคุ้มครองดูแลให้แต่ละครอบครัว ได้มีบ้านแห่งใหม่ ที่ทำกินผืนใหม่ ที่ลด

ความลำบากของพวกเขาให้มากที่สุด ทั้งนี้รวมถึงผู้ที่ได้รับผลกระทบทางอ้อมด้วย ในหลักการของความยุติธรรม

3. การสร้างกลไกในระดับท้องถิ่นเพื่อระงับปัญหากรณีปากมุลนี้ก่อนที่จะเกิดความรุนแรง ประชาชนได้รอคอยไม่มีกลไกระดับท้องถิ่นที่จะเข้าคลี่คลายปัญหาให้ได้ ยิ่งกว่านั้น รัฐน่าจะจัดเครื่องมือเครื่องใช้ที่ช่วยให้เจ้าหน้าที่บ้านเมืองป้องกันการเกิดอาชกรรม และรัฐควรได้วางระเบียบไว้ การดูแลการชุมนุมเพื่อให้เจ้าหน้าที่ มีแนวทางในการทำงานแทนที่จะปล่อยให้ลอยนวลในดุลยพินิจของแต่ละคน เช่น กรณีปากมุลนี้และควรหลีกเลี่ยงในการใช้ความรุนแรงต่อผู้ชุมนุม

4. การปรับทัศนคติของเจ้าหน้าที่การชุมนุมเพื่อเรียกร้องตามสิทธิมนุษยชนเป็นกลไกหนึ่งของการปกครองระบอบประชาธิปไตย (ซึ่งยากจะทำได้ หากปกครองโดยระบอบเผด็จการ) เจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องได้รับการอบรมให้ปรับทัศนะเป็นบวกต่อผู้ชุมนุม อนึ่ง กรณีเขื่อนปากมุลนี้ ผู้เสียหายเป็นผู้ที่น่าเห็นใจอย่างยิ่ง เพราะโครงการของรัฐ เพื่อประโยชน์ของส่วนรวมเขาจึงได้รับความเดือดร้อน หากเจ้าหน้าที่มีทัศนคติที่จะช่วยดูแลจัดความเดือดร้อนให้เท่าที่จะทำได้แล้ว เหตุการณ์ชุมนุมก็จะไม่เกิดขึ้น" ..

นางสาววนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์ ที่ปรึกษาแกนนำชาวบ้านกรณีเขื่อนปากมุล ตั้งแต่ปี 2534-ปัจจุบัน ได้ให้ทัศนคติและข้อคิดเห็นกับเหตุการณ์ที่ผ่านมา ในหนังสือพิมพ์ ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันที่ 18 ตุลาคม 2537 ว่า

ปัญหาจากข้อมูลตอนนี้ถือว่าเป็นปัญหาหนักของชาวบ้านคืออะไร

"เป็นเรื่องสิ่งแวดล้อม เพราะการสร้างเขื่อนนั้น นอกจากน้ำจะท่วมทรัพยากรธรรมชาติ ซึ่งถือว่าเป็นพื้นฐานของการดำรงชีพของคนแล้ว ประชาชนที่เคยอยู่อย่างไม่ลำบากก็ต้องปรับวิถีชีวิตใหม่ไม่ว่า การหาปลา หรือหาแหล่งอาหาร โดยเฉพาะการหาปลา ซึ่งเป็นรายได้หลักของชาวบ้านก็ต้องจบลง ซึ่งมันเกี่ยวกับความเป็นอยู่ของชาวบ้านเป็นสำคัญ ชาวบ้านต้องอพยพเข้าไปทำงานรับจ้างในเมืองที่หมู่บ้านเหลือเพียงเด็กและคนชรา นั่นคือชุมชนล่มสลายลงไป ทั้งนี้ไม่นับรวมไปถึงชาวบ้านที่ต้องรื้อถอนขนย้ายครอบครัวออกจากพื้นที่ ซึ่งเขาได้เงินจากการรื้อถอนแต่เพียงเล็กน้อย แต่การจะเสาะแสวงหาที่อยู่ใหม่ก็ลำบากมาก" ..

จนเกิดการบุกรุกป่าสงวนขึ้นอีกด้วย

"ใช่ เพราะหากจะซื้อที่ดินที่มีโฉนดก็ลำบากกับเงินจำนวนดังกล่าว ก็กลายเป็นว่าชาวบ้านที่ไปซื้อที่ดินบุกรุกป่าสงวนแห่งชาติแทน ซึ่งตอนนี้มีอยู่ 3 หมู่บ้าน คือบ้าน ดอนสวรรค์ บ้านตุง

การแก้ไขปัญหาในระดับจังหวัดทางผู้ว่าราชการจังหวัดมีท่าทีอย่างไร

"แท้จริงแล้วผู้ว่าราชการจังหวัดไม่ได้มีอำนาจอะไรมากมายที่จะแก้ไขปัญหาได้ เพราะอำนาจการจ่ายเงินค่าชดเชยนั้นเป็นของกฟผ. ตราบใดที่กฟผ.ไม่จ่ายให้ ปัญหาก็คงไม่หมดไป แต่ผู้ว่าราชการจังหวัดอาจจะเป็นเพียงผู้ผลักดันหรือช่วยเร่งให้เป็นจริงเท่านั้น กฟผ. อาจจะไม่จ่ายให้ก็ได้เพราะเท่าที่ผ่านมาในทางปฏิบัติ กฟผ. มีความเป็นอิสระไม่ได้ขึ้นกับจังหวัดหรือแม้แต่รัฐบาล"

ปัญหาอยู่ที่ตัวบุคคลด้วยหรือไม่

"ปัญหาไม่ใช่เรื่องของตัวบุคคล แต่ปัญหาอยู่ที่ระบบวิธีคิด และวิสัยทัศน์ในการแก้ปัญหา"

อุปสรรคของการเจรจาค่าชดเชยด้านประมงที่เป็นอยู่เวลานี้

"เนื่องจากทางราชการไม่ยอมเปิดโต๊ะเจรจากับชาวบ้านอย่างมีเกียรติและศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน ที่ผ่านมามทางราชการมองว่าชาวบ้านใจ ไม่เป็นวิชาการ มีข้อเสนอที่ไม่รู้เรื่องเคลื่อนไหวเรียกร้องเพราะถูกยุยงจากมือที่ 3

แนวทางการชุมนุมของชาวบ้านช่วงต่อไปจะเป็นอย่างไร

ชาวบ้านจะยึดหลักสันติวิธีในการเรียกร้องความเป็นธรรม เรียกร้องความเห็นใจจากสาธารณชน และคิดว่าพวกเราจะต้องอดทน และรอคอยให้ถึงที่สุด เพราะค่าชดเชยที่จะได้รับเป็นความหวังอย่างเดียวเวลานี้จะทำให้ชีวิตดีขึ้น

ที่ผ่านมา ถูกหลอกล่อเล่นเกมมากมาย จะมีวิธีแก้เกมอย่างไร

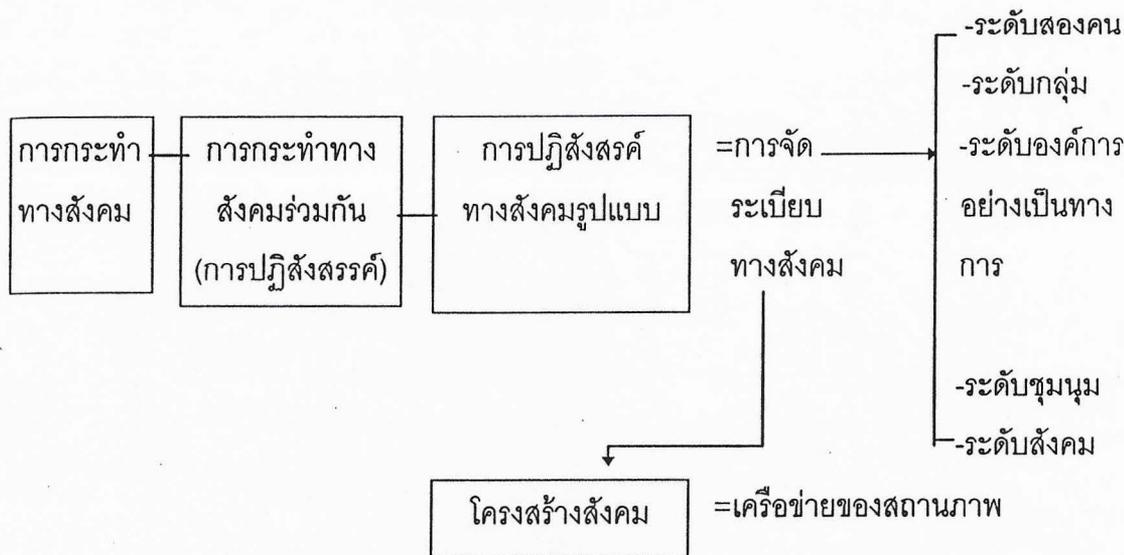
"เรื่องนี้ไม่น่าหนักใจเชื่อว่าชาวบ้านมีปัญญาที่จะรู้เท่านั้น สามารถทำความเข้าใจได้ และจะไม่หลงกล ส่วนเมื่อมีการยั่วยุ เราจะไม่มีมีการเข้าปะทะ หรือใช้กำลังตอบโต้เด็ดขาด"

วิเคราะห์ทัศนคติ

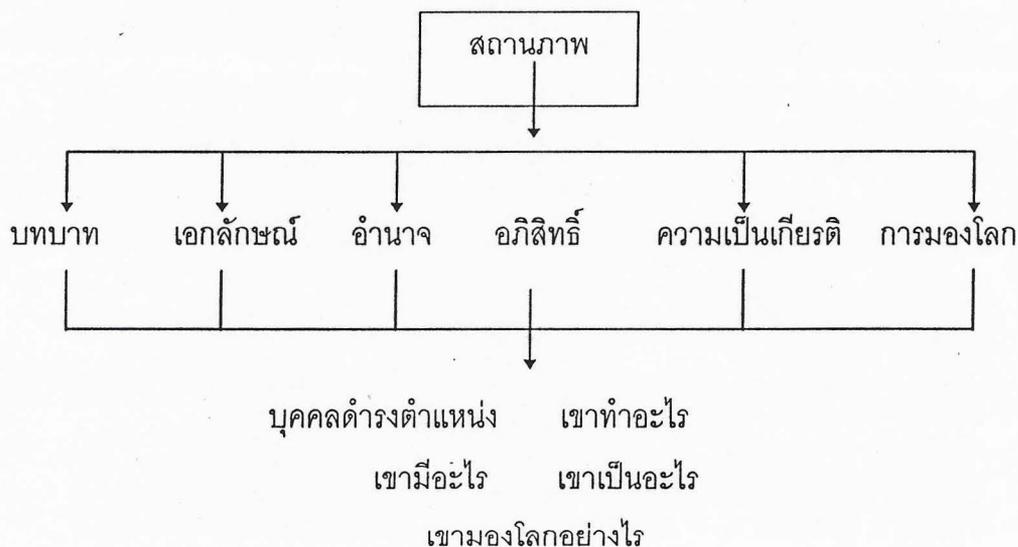
การเกิดกลุ่มสนับสนุนการสร้างเขื่อนปากมูลได้มาจากพื้นฐานของความต้องการพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะในเรื่องเศรษฐกิจ ดังนั้นกลุ่มนี้จึงเป็นกลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ที่มีผลอย่างยิ่งต่อการพิจารณาโครงการพัฒนาของรัฐบาล

ขณะเดียวกันการเกิดกลุ่มคัดค้านการสร้างเขื่อนปากมูลนั้นมาจากโครงสร้างของความรู้ อำนาจของราษฎรปากมูลซึ่งเป็นเกษตรกรที่ต้องได้รับผลกระทบจากการสร้างเขื่อน จึงต้องพึ่งพิงกลุ่มนักการเมืองท้องถิ่น กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน ที่นำเอาโลกทัศน์ของการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเข้ามาด้วย นักศึกษา นักวิชาการ เข้ามาเป็นพื้นฐานในการรวมกลุ่มคัดค้าน

เมื่อมาพิจารณาตามแบบทฤษฎีโครงสร้าง

(รูปแบบหนึ่งของการจัดระเบียบทางสังคม)

ที่มา : Charon j.m., The Meaning of Sociology , Sherman , Oaks, Ca : Alfred Publishing Co., Inc, 1980, Figure 5.3 ,p.97.

จากแผนภูมิข้างต้น จะแสดงให้เห็นการจัดระเบียบของสังคมซึ่งเกิดจากการปฏิสังสรรค์ ของแต่ละบุคคลในสังคม จนกลายเป็นรูปแบบทางการปฏิสังสรรค์ การจัดระบบทางสังคมที่มีได้ตั้งแต่สองคน กลุ่มองค์กรอย่างเป็นทางการและสังคม

โครงสร้างสังคมซึ่ง Charon ได้ให้ความหมายว่าเท่ากับเครือข่ายของสถานภาพ (Net Work of status Position) คือเป็นรูปแบบหนึ่งของการจัดระเบียบทางสังคม จากสถานภาพซึ่งถือว่าเป็นหัวใจของโครงสร้างสังคม ได้ก่อให้เกิดคุณลักษณะ 6 ประการ คือ เอกลักษณ์ (Identity) อำนาจ(Power) อภิสิทธิ์(Privilege) ความมีเกียรติ(Prestige) และการมองโลก(Perspective) เรา จะพบว่ามีความเหนือกว่า ดีกว่า ไม่เท่าเทียมกันในเรื่องของ อำนาจ อภิสิทธิ์ และความมีเกียรติ

อำนาจ คือ โอกาสที่จะทำความต้องการหรือความพอใจ (will) ของตัวเองสำเร็จในการจัดระเบียบสังคม ซึ่งกรณีปากมุลกลุ่มที่ต้องการเงื่อนไข โดยส่วนใหญ่เป็นกลุ่มที่มีผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจเป็นหลัก ดังนั้น การมีอำนาจเป็นกำลังทรัพย์ กำลังคน กำลังกำหนดนโยบายสาธารณะ นั้นมีผลตอบสนองต่อการพัฒนาประเทศในภาพรวม ขณะเดียวกันกลุ่มคัดค้านซึ่งเป็นกลุ่มไร้อำนาจ ต่างก็ต้องพึ่งพิงกลุ่มที่จะช่วยเป็นฐานอำนาจให้ เพื่อผลักดันให้เห็นว่าการที่กลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจกระทำอยู่นั้น มีผลกระทบต่อพวกเขา

ความมีเกียรติ คือ สิ่งดี ๆ ที่จะตามมา เมื่อบุคคลอยู่ในสถานการณ์หรือตำแหน่ง ซึ่งอาจจะเป็นรายได้หรือผลประโยชน์ทางสังคมของวัตถุ ต่างๆ ในกรณีนี้พบว่ากลุ่มที่สนับสนุนการสร้างเขื่อน ล้วนเป็นบุคคลระดับชั้นผู้นำในสังคม ที่จะกำหนดนโยบายสาธารณะที่เรียกว่า เป็นการ "พัฒนา" ประเทศให้มีความทันสมัย ตามนานาชาติ จึงเป็นเรื่องของความมีเกียรติที่จะต้องทำให้เป็นที่ยอมรับได้ ขณะที่ฝ่ายคัดค้านความมีเกียรตินั้นก็คือ จะทำอย่างไรจึงจะอยู่ในฐานะของกลุ่มในสังคมที่เป็นกลุ่มระดับล่างสุดของสังคมอยู่รอดด้วยตัวของตัวเอง ที่อาจจะไม่ต้องพึ่งพาการพัฒนาของกลุ่มผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ แต่อยู่ด้วยการยอมรับสถานภาพที่พวกเขามีอยู่ นั่นก็คือ หากกลุ่มสนับสนุนการสร้างเขื่อนลงมาให้ความสนใจแก่ราษฎรปากมุลอย่างจริงจัง ยุติธรรมแล้ว ปัญหาเขื่อนปากมุลที่จะขัดแย้งก็ย่อมจะเกิดขึ้นได้น้อยมาก

อภิสิทธิ์ คือ การให้ ที่ประกาศให้คนอื่นและตัวเองว่าเราเป็น ในกรณีขัดแย้งของทั้ง 2 กลุ่ม จะพบว่าทั้งสองกลุ่มต่างจะให้ชื่อซึ่งกันและกัน นั่นก็คือ "พวกมีอำนาจ" "พวกไม่มีความรู้" "พวกไม่พัฒนา" "พวกคนร่ำรวย" "พวกเกษตรกร" "พวกอนุรักษ์" "พวกพัฒนาแล้ว" เป็นต้น การประกาศให้ชื่อกันนี้แน่นอนย่อมนำมาซึ่งกรอบความคิดที่ต่างกัน

การมองโลก คือ แว่นที่ให้มองผ่านเหลี่ยมดูโลกภายนอกตัวเรา จะพบว่า การมองโลกจากทัศนคติของทั้งสองฝ่ายนั้นไปคนละแนวทางกัน กล่าวคือ ฝ่ายสนับสนุนการสร้างเขื่อน ก็มองว่าการสร้างเขื่อนคือการพัฒนา คือการทำให้เศรษฐกิจดีขึ้น ขณะที่ฝ่ายคัดค้านการสร้างเขื่อนก็มองว่าเป็นการทำลายสิ่งแวดล้อมและการทำมาหากิน

กล่าวโดยสรุป แต่ละกลุ่มในกรณีเขื่อนปากมุล : เหตุแห่งความขัดแย้งในสังคมไทย กับโครงสร้างดังกล่าว จะพบว่า แต่ละกลุ่มต่างมีกรอบของสถานภาพที่ต่างกัน ดังนั้นบทนี้ซึ่งเป็นบทสรุปส่งท้าย ที่แสดงให้เห็นโครงสร้างของสังคมที่จะหนีความขัดแย้งไปไม่ได้ อยากรู้ก็ตามในความขัดแย้งถ้าเป็นไปเพื่อทำให้สังคมของมนุษย์มีสภาพสมดุลระหว่างมนุษย์ด้วยกัน ระหว่างมนุษย์กับสิ่งแวดล้อม โดยยึดหลักสันติวิธี ก็จะทำให้สังคมมนุษย์มีแต่ความสงบสุข ซึ่งกรณีเขื่อนปากมุลได้สะท้อนให้เห็นความพยายามของแต่ละฝ่าย ที่พยายามจะประคับประคองความสมดุลให้เกิดขึ้น แต่บางครั้งด้วยสถานภาพที่ต่างกันของแต่ละกลุ่ม บางครั้งทำให้เกิดความไม่เข้าใจ และตัดสินใจเลือกใช้วิธีความรุนแรง เมื่อเวลาผ่านไป 6 ปีเต็ม แต่ละฝ่ายก็หันกลับมามองซึ่งกันและกันอย่างเปิด

กว้างมากขึ้น ทำให้ปัญหายุติลงได้ในปีที่ 7 แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าไม่เกิดความขัดแย้งลักษณะ
นี้อีกในอนาคตของสังคมไทย เพราะธรรมชาติของมนุษย์นั้นมีความแตกต่างกัน ความขัดแย้งจึง
 เป็นเรื่องธรรมชาติ หากแต่มนุษย์ในสังคมในแต่ละกลุ่มจะต้องรู้จักที่จะปรับความขัดแย้งมาเป็นบท
 เรียน มาเป็นตัวอย่างและนำสันติวิธีลงมาแก้ไข ก็จะทำให้ความขัดแย้งเป็นเรื่องของการสร้างสรรค์
 และพัฒนาแบบยั่งยืน

ดังนั้นการใช้ทฤษฎีโครงสร้างสังคมมาสรุปส่งท้ายจึงแสดงให้เห็นปัจจัย หรือสาเหตุของ
 ความขัดแย้ง ในกรณีของเขื่อนปากมูลได้ดียิ่งขึ้น

ปัจจุบันสถานการณ์การพัฒนาประเทศในประเด็นของการใช้และการจัดสรรทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการดำเนินโครงการพัฒนาขนาดใหญ่ของรัฐหลายโครงการได้ก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นระหว่างรัฐกับราษฎรมากขึ้นเรื่อย ๆ ผลกระทบของความขัดแย้งได้สร้างความทุกข์ยากให้แก่ราษฎรในท้องถิ่นสืบเนื่องมาตลอด และยังมีแนวโน้มที่นำไปสู่การใช้ความรุนแรง ทั้งในระดับมาตรการของรัฐและการตอบโต้ของราษฎร สิ่งที่เกิดขึ้นล้วนเป็นผลมาจากข้อบกพร่องของกระบวนการตัดสินใจของรัฐที่ยังขาดมุมมองทางสังคม ซึ่งไม่ให้ความสำคัญถึงผลกระทบที่อาจจะเกิดขึ้นกับราษฎรและชุมชนจากการดำเนินงานตามโครงการขนาดใหญ่ ต่าง ๆ

เมื่อกลับมาพิจารณาสภาพดังกล่าวข้างต้นกับกรณีเขื่อนปากมูลจะพบว่า ราษฎรปากมูลซึ่งมีฐานะเป็นเกษตรกรที่มีสภาพด้อยโอกาส ไร้อำนาจในกลุ่มของสังคมไทย ทั้งนี้เพราะเป็นราษฎรที่มีวิถีชีวิตเป็นสังคมเกษตรกรรม มีลักษณะอยู่กันอย่างกระจัดกระจายไปตามหมู่บ้าน ต่าง ๆ เป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ มีความสัมพันธ์กันแบบส่วนตัว ในลักษณะของกลุ่มปฐมภูมิ (primary groups) ซึ่งมีความผูกพันทางจิตใจกันอย่างแน่นแฟ้น เคารพนับถือกันแบบญาติพี่น้องและให้ความสำคัญต่อระบบอาวุโส

อย่างไรก็ดีโครงการอุตสาหกรรมในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งถูกกำหนดไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) ที่กำหนดพื้นที่ของแหล่งลงทุน การอุตสาหกรรมและการบริการ ล้วนแล้วแต่มาจากข้อเสนอและแรงผลักดันของนักการเมือง และอิทธิพลนายทุนในภาคอีสาน กรณีจังหวัดอุบลราชธานีถูกกำหนดขึ้นให้เป็นศูนย์รวมท่าอากาศยานนานาชาติ ศูนย์กลางการท่องเที่ยว แหล่งอุตสาหกรรมและเป็นตลาดการค้านานาชาติระหว่างไทยกับประเทศในแหลมอินโดจีน

สภาพดังกล่าวข้างต้น สำหรับกรณีจังหวัดอุบลราชธานี ปัจจัยโครงสร้างพื้นฐานในการลงทุนได้แก่ ไฟฟ้า น้ำ การคมนาคมขนส่ง การบรรจุหีบห่อ การขนย้าย ฯลฯ สิ่งเหล่านี้ นายทุนและนักการเมืองท้องถิ่นย่อมแสวงหาและผลักดันให้รัฐบาลมีโครงการต่าง ๆ ตอบสนองกลุ่มผลประโยชน์ของตน ดังนั้นจะพบว่าสภาพของราษฎรปากมูลที่ไม่ต้องการให้สร้างเขื่อนกับสภาพของกลุ่มผลประโยชน์ซึ่งเป็นคนระดับบนของจังหวัดอุบลราชธานี มีลักษณะที่เดินกันคนละทาง ซึ่งสิ่งเหล่านี้คือที่มาของความขัดแย้งนั่นเอง

เพื่อให้เกิดภาพที่ชัดเจนดังข้างต้นในการวิเคราะห์ ผู้วิจัยได้ใช้กรอบทฤษฎีและแบบสอบถามศึกษาในประเด็นต่าง ๆ ดังนี้

- 1) การขัดแย้งกรณีเขื่อนปากมูล กลุ่มคัดค้าน กระบวนการคัดค้านและการโต้ตอบของกลุ่มเป้าหมายในการคัดค้าน

ผู้วิจัยพบว่า บนรากฐานของสังคมไทยเกษตรกรคือผู้ที่อยู่ระดับล่างที่สุดของสังคม ดังนั้นในความรู้สึกรายการปากมูลเองก็ยอมรับว่าตนเป็นผู้ที่อยู่ในฐานะต่ำของสังคม ทั้งในด้านเศรษฐกิจและวัฒนธรรม ตลอดจนในระบบการเมืองการปกครอง จากบทที่ห้า การวิเคราะห์การชุมนุมคัดค้านและเรียกร้องของรายการปากมูล พ.ศ.2530-2538 นั้น รายการปากมูลเป็นกลุ่มที่จัดอยู่ในประเภทที่ไร้อำนาจและด้อยอภิสิทธิ์ การขาดทรัพยากรทางการเมืองแบบสังคมยอมรับที่กลุ่มที่มีอิทธิพล ทำให้รายการปากมูลต้องประสบกับภาวะผลกระทบและความรุนแรง หันมาใช้วิธีการนอกแบบคือชุมนุมคัดค้าน (MOB) เป็นเครื่องมือต่อรองและสร้างอิทธิพล เรียกร้องต่อกลุ่มเป้าหมายคือ รัฐบาลและการไฟฟ้าฝ่ายผลิต ในแง่ที่แนวคิดเรื่องกลุ่มไร้อำนาจกับการใช้การชุมนุมคัดค้านเป็นเครื่องมือและยุทธวิธี การต่อสู้จึงสอดคล้องกับลักษณะการต่อสู้ของกลุ่มไร้อำนาจอื่น ๆ ในขณะเดียวกันก็ต้องคำนึงถึงข้อจำกัดทางสถาบันต่าง ๆ ด้วย กล่าวคือ การเป็นเกษตรกร ซึ่งได้รับภาพพจน์ว่าเป็นกระดูกสันหลังของชาติ เป็นผู้ยากไร้ ขาดการศึกษา ไม่มีเหตุผล ทำให้รายการปากมูลแม้ว่าจะรู้ยุทธวิธีทางวัฒนธรรมในเชิงสันติ ที่จะทำร้ายตนเองในรูปแบบของการเผาตัวเอง การเผาบัตรประชาชน นั่งตากแดด ให้ผู้หญิงเป็นผู้นำในการชุมนุม สิ่งเหล่านี้กลับไม่ได้รับการยอมรับจากระบบราชการที่อิงกรอบแนวคิดชาวพิฆาตซ้าย ทำให้การชุมนุมประท้วงมีความยืดเยื้อ และการดำเนินการทางการเมืองของรายการปากมูลมีข้อจำกัดอย่างยิ่ง เพราะฉะนั้นจะพบว่าในช่วงแรกจะมีการชุมนุมที่ไม่ค่อยกว้างขวางเท่าไรนักเพราะประเด็นเป็นเรื่องการคัดค้านไม่ให้มีการสร้างเขื่อน ซึ่งเป็นโครงการพัฒนาในภาคอุตสาหกรรม อันน่าจะนำมาซึ่งความสะดวกรสบายในสาธารณูปโภค ตามรูปแบบของสังคมเมือง ดังนั้นในระยะแรกรายการจึงแบ่งแยกเป็นสองกลุ่มและเกิดความขัดแย้งกันเอง เนื่องจากกลุ่มที่ต้องการให้สร้างเขื่อนเป็นกลุ่มที่ไม่ได้รับผลกระทบ แต่จะได้รับผลประโยชน์โดยเฉพาะนักการเมืองท้องถิ่นอย่างนายไชยศิริ เรื่องกาญจนเศรษฐ์ซึ่งเป็นคนชั้นนำในท้องถิ่น และมีอิทธิพล ได้เป็นกลุ่มพันธมิตรแนวร่วมกับรัฐบาลและการไฟฟ้าฝ่ายผลิต จึงทำให้รายการปากมูลได้รับผลกระทบ ไม่สามารถคัดค้านการสร้างเขื่อนให้ได้รับผลสำเร็จ นักการเมืองที่เข้ามาร่วมเป็นพันธมิตรกับรายการก็หวังเพียงสร้างคะแนนนิยมเป็นสมาชิกสภาผู้แทนราษฎรแล้วก็กลับล้มรายการที่เคยชุมนุมคัดค้านกันมา แต่รายการเหล่านี้กับองค์กรพัฒนาเอกชนก็ยังคงเหนียวแน่นในการเป็นพันธมิตร มีการวางแผน ให้ข้อมูล สร้างแบบเรียนและการสนับสนุนในความรู้ทางวิชาการ ที่สุดเมื่อกลุ่มชุมนุมเริ่มมีความเข้มแข็ง นำยุทธวิธี "เสียดอ" เข้าต่อสู้ในการชุมนุมเรียกร้องอย่างอดทน จนภาพลักษณ์ของรัฐบาลและการไฟฟ้าฝ่ายผลิตได้กลายเป็นผู้ร้ายในสังคม ที่สุดท้าย

มาสู่การจัดตั้งคณะกรรมการสี่ฝ่ายเพื่อแก้ไขผลกระทบ รัฐบาลและการไฟฟ้าฝ่ายผลิตได้รื้อฟื้นให้มีการสำรวจผลกระทบในทุกเรื่องตามที่ราษฎรปากมูลเสนอและได้นำสิ่งเหล่านี้มาเป็นยุทธวิธีในการตอบโต้อย่างแข็งขันจริงจัง โดยการประชาสัมพันธ์ของรัฐและสื่อมวลชนเป็นเครื่องมือ เพราะฉะนั้น การชุมนุมของราษฎรปากมูลจึงต้องยืดเยื้อและหาข้อยุติที่ลงตัวได้อย่างยากเย็น

อย่างไรก็ตามการชุมนุมคัดค้านเรียกร้องของราษฎรปากมูลนับว่าประสบความสำเร็จในหลายประเด็น ซึ่งเป็นข้อเรียกร้องที่สามารถตอบสนองได้ โดยรัฐบาลและการไฟฟ้าฝ่ายผลิตหันมาทำการศึกษาหลักวิชาการอย่างจริงจัง ในการพัฒนาโครงการพลังงานต่าง ๆ อย่างจริงจังและระมัดระวังมากขึ้น ในท้ายที่สุดการแก้ปัญหาของรัฐบาลและการไฟฟ้าฝ่ายผลิตโดยการประนีประนอมผลประโยชน์ใหม่เป็นการแก้ปัญหาที่ได้ผลสำเร็จมากโดยเฉพาะการแก้ปัญหาอยู่ในขอบเขตที่เป็นประชาธิปไตยพอสมควร มิได้ใช้กำลังรุนแรงปราบปรามผู้ชุมนุม นอกจากเล็ก ๆ น้อย ๆ ในบางแง่มุมเท่านั้น ในด้านทฤษฎีของลัทธิสังคมนิยมและแกมชั้นที่นำมาวิเคราะห์ให้เห็นในลักษณะข้างต้นนั้น ผู้วิจัยพบว่ามีความสัมพันธ์สอดคล้องกันเป็นอย่างดี

2) บทวิเคราะห์ : เครื่องมือในการวิจัย

การศึกษาเรื่องนี้ผู้วิจัยเห็นว่า ข้อมูลเชิงปริมาณเป็นข้อมูลที่มีความสำคัญ จึงได้นำมาเป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์ โดยใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างจำนวน 483 คน

ผลการศึกษาในช่วงนี้พบว่าลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม การรับรู้ข่าวสารในการสร้างเขื่อนส่วนใหญ่จะมาจาก การรับรู้ด้วยตนเองและจากญาติมิตร ขณะเดียวกันก็ได้รับข้อมูลจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตและหน่วยงานทางราชการในพื้นที่ด้วย ได้สะท้อนให้เห็นว่าราษฎรปากมูลเป็นกลุ่มที่ค่อนข้างไร้อำนาจต้องพึ่งพาตนเอง ประเด็นนี้มีความสัมพันธ์กับการวิเคราะห์ในประเด็นแรกอย่างยิ่งยวด เมื่อศึกษาทัศนคติต่ออุปสรรคในการแก้ไขข้อคัดค้านที่เกิดขึ้นพบว่า รัฐบาล การไฟฟ้าฝ่ายผลิตขาดการประสานงานกันอย่างจริงจัง และบุคคลที่เป็นที่คาดหวังว่าน่าจะเป็นผู้ลงมาแก้ไขปัญหามากที่สุด ก็คือคนที่ทำหน้าที่เป็นหัวหน้ารัฐบาล แต่เมื่อมาพิจารณาการแก้ไขที่ผ่านมามีปัจจัยของการเปลี่ยนรัฐบาลบ่อย ๆ ด้วย จึงทำให้ปัญหาเขื่อนปากมูลยืดเยื้อ ผู้นำรัฐบาลเองจึงไม่กล้าตัดสินใจ

ภาวะที่ผู้นำรัฐบาลและปัจจัยของการเปลี่ยนแปลงของรัฐบาลบ่อย ๆ มีผลต่อราษฎรปากมูลด้วย นั่นก็คือเรียนรู้ที่จะหาพันธมิตร จากนักวิชาการ องค์กรพัฒนาเอกชน นักการเมือง สื่อมวลชน เพื่อเป็นแนวทางในการต่อสู้ ซึ่งผลจากการวิเคราะห์ปรากฏว่า พันธมิตรทั้งหลายเหล่านี้ได้ให้ความร่วมมือกับราษฎรปากมูลเป็นอย่างดี จนสามารถนำมาสู่ข้อยุติในการชุมนุมได้ เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2538

ประเด็นความรุนแรงและความพอใจในการยุติปัญหาเมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2538 พบว่า ความรุนแรงของชาวบ้านก็คือลักษณะความรุนแรงทางอ้อม นั่นก็คือการชุมนุมคัดค้าน ประท้วง เพราะมีผลมาจากการที่วิถีชีวิตแบบเดิมถูกเปลี่ยนไปแล้วจากการสร้างเขื่อน การที่จะทำมาหากิน แบบเก่าทำไม่ได้ จะเข้าโรงงานก็เข้าไม่ได้ เพราะอายุมากแล้ว สะท้อนให้เห็นว่าการต่อสู้ของผู้ใช้ อำนาจย่อมต้องใช้การชุมนุมคัดค้าน ประท้วงเป็นเครื่องมือในการต่อสู้

ประเด็นปัจจัยความแตกต่างทางด้านเพศ อายุ อาชีพ กลุ่มที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องกับ เขื่อนปากมูล ผู้วิจัยพบว่า ปัจจัยของความแตกต่างทางด้านเพศ อายุ อาชีพ นั้นมีความสัมพันธ์ ทางนัยสำคัญทางสถิติกับกรณีเขื่อนปากมูล ซึ่งหมายความว่าความแตกต่างทางด้านเพศอายุ อาชีพ กลุ่มที่เกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้อง กับเขื่อนปากมูลเป็นปัจจัยสำคัญที่มีผลต่อการสร้างเขื่อน ปากมูล

ข้อเสนอแนะที่ผู้วิจัยได้จากประเด็นนี้คือ

1. หากรัฐบาลและการไฟฟ้าฝ่ายผลิตจะจัดทำโครงการพัฒนาต่าง ๆ ควรตระหนักถึง ราษฎรที่จะได้รับผลกระทบเป็นสำคัญ โดยเฉพาะราษฎรที่เป็นเกษตรกรไม่ควรมุ่งประเด็นการ พัฒนาประเทศในเชิงอุตสาหกรรมของสังคมเมือง
2. รัฐบาลและการไฟฟ้าฝ่ายผลิตเมื่อจะจัดทำโครงการพัฒนาต่าง ๆ ควรให้มีการลงพื้นที่ สืบหาปัญหาและผลกระทบที่จะเกิดจากโครงการเสียก่อน โดยพิจารณาจากความแตกต่างของอายุ เพศ อาชีพ และกลุ่มต่าง ๆ
3. รัฐบาลและการไฟฟ้าฝ่ายผลิตควรตระหนักถึงความรุนแรงอันเกิดจากกรอบแนวคิด ในมุมมองของฝ่ายตนและใช้การประนีประนอมในการแก้ไขปัญหามากกว่าผลประโยชน์ส่วนตน
4. รัฐบาลและการไฟฟ้าฝ่ายผลิตควรให้ความรู้และความเข้าใจกับประชาชนในพื้นที่ที่ ตนต้องลงไปทำโครงการ โดยพิจารณาจากความแตกต่างของประชากรในด้านเพศ อายุ และกลุ่ม ต่าง ๆ
5. รัฐบาลและการไฟฟ้าฝ่ายผลิตควรพิจารณาความแตกต่างของพื้นฐานของคนในภาค ชนบทและภาคสังคมเมือง โดยพิจารณาจากความแตกต่างของประชาชนในด้านเพศ อายุ อาชีพ และกลุ่มต่าง ๆ

3) ตัวแบบแห่งความขัดแย้งในสังคมไทย : ทฤษฎีการรวมกลุ่ม กับทฤษฎีโครงสร้าง

ผู้วิจัยได้ใช้ทฤษฎีการรวมกลุ่มกับทฤษฎีโครงสร้าง เป็นแนวทางในการวิเคราะห์ ทิศนคติ ของกลุ่มที่สนับสนุนการสร้างเขื่อนและทัศนคติของกลุ่มที่คัดค้านการสร้างเขื่อน พบว่า แต่ละกลุ่ม ต่างมีกรอบของสถานภาพที่ต่างกัน ที่แสดงให้เห็นโครงสร้างของสังคม ที่จะหนีความขัดแย้งไป

ไม่ได้ เพราะว่าคุณภาพชีวิต คือคุณภาพของสังคม อย่างไรก็ตามในคุณภาพชีวิตถ้าเป็นไปได้ เพื่อให้สังคมมนุษย์มีความสมดุลกัน โดยยึดหลักสันติวิธี ก็จะทำให้สังคมมนุษย์มีแต่ความสงบสุข ซึ่งกรณีเขื่อนปากมูลได้สะท้อนให้เห็นความพยายามของแต่ละฝ่าย ที่พยายามจะประคับประคองให้เกิดความสมดุล แต่ด้วยโครงสร้างของสังคมที่กำหนดสถานภาพที่ต่างกันของบุคคลในแต่ละกลุ่มที่เป็นเบื้องหลังความคิดในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ บางครั้งทำให้เกิดความไม่เข้าใจและตัดสินใจเลือกใช้วิธีความรุนแรง เมื่อเวลาผ่านไป 6 ปีเต็ม แต่ละฝ่ายก็หันกลับมามองซึ่งกันและกันอย่างเปิดกว้างมากขึ้น และทำให้ปัญหายุติลงได้ในปีที่ 7 แต่ก็ไม่ได้หมายความว่าจะไม่เกิดลักษณะเช่นนี้อีกในอนาคตของสังคมไทย เพราะกรณีเขื่อนปากมูล คือตัวแบบแห่งความขัดแย้งในสังคมไทย ที่สะท้อนให้เห็นว่าธรรมชาติของมนุษย์นั้นมีความแตกต่างกัน ความขัดแย้งจึงเป็นเรื่องธรรมชาติ ราษฎรปากมูลและกลุ่มต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องได้แสดงให้เห็นในการที่จะปรับบทเรียนของความขัดแย้ง ทั้งในแง่สันติวิธีและรุนแรงมาแก้ไขปัญหา

ดังนั้นการใช้ทฤษฎีกลุ่มและทฤษฎีโครงสร้างสังคมมาสรุปท้ายได้แสดงให้เห็นปัจจัยหรือสาเหตุของความขัดแย้งได้ดียิ่งขึ้น

บรรณานุกรม

(หมายเหตุ : เอกสารที่ระบุในที่นี่เป็นเพียงเอกสารบางส่วนที่ใช้ในการเขียนรายงานเท่านั้น เอกสาร
อีกเป็นจำนวนมากเป็นเอกสารทางราชการซึ่งไม่อาจเปิดเผยได้)

ภาษาไทย

หนังสือ/บทความ

กมลลา สุขพานิชย์, "วิเคราะห์กระบวนการเปลี่ยนให้เป็นสมัยใหม่ : การเข้ามีส่วนร่วมทาง
การเมืองและความไม่มีเสถียรภาพทางการเมืองในเชิงทฤษฎี" , ว.สังคมศาสตร์ ปีที่ 16 ฉบับที่ 1
มกราคม-มีนาคม 2522 , หน้า 89-116.

กระมล ทองธรรมชาติ,พรศักดิ์ ผ่องแผ้ว, "ข้าราชการไทย ความสำนึกและอุดมการณ์",
สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย กรุงเทพฯ , 2539.

การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย , "ความจริงของเขื่อนปากมูล", ฝ่ายประชาสัมพันธ์
การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย , ธันวาคม 2533.

การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย , โครงการโรงไฟฟ้าเขื่อนปากมูล , กองการพิมพ์ ฝ่าย
ประชาสัมพันธ์ กฟผ. , 2536.

เดวิด เมอร์ธีย์ ,เขียน , กรรณิการ์ พรหมเสาร์ , แปล , เขื่อน : เหตุแห่งความขัดแย้งใน
สังคมไทย , คณะกรรมการเผยแพร่และส่งเสริมงานพัฒนา (ผสพ.) , พิมพ์ที่ : กรุงเทพฯ , 2536.

ทศวรรษองค์กรพัฒนาเอกชน ,มูลนิธิอาสาพัฒนาเพื่อสังคม (มอส.) , เอดิชั่น : กรุงเทพฯ,
2534.

ปธาน สุวรรณมงคล , "ความขัดแย้งของกลุ่มในสังคมไทย" , เอกสารอัดสำเนา.

ประสิทธิ์ คุณรัตน์ และคณะ , "การศึกษาความขัดแย้งของการใช้ทรัพยากรธรรมชาติใน
ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ"(Conflict in Natural Resource Utilization in Northeastern),
มนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ , ปีที่ 13 ฉบับที่ 2 (พ.ย. 2538- เม.ย. 2539) , หน้า 122-118.

พลศักดิ์ จิรไกรศิริ , "ตัวแบบของความขัดแย้งระหว่างกลุ่มในสังคมไทย" ,ว.สังคมศาสตร์
ปีที่ 16 ฉบับที่ 4 ตุลาคม-ธันวาคม 2522.

พิชิต พิทักษ์เทพสมบัติ , อีรวเทย์ ประมวญรัฐการ , "โครงสร้างสังคม" (Social
Structure),โรงพิมพ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : กรุงเทพฯ , 2538.

มนตรี เจนวิทย์การ , "ประท้วงของครูประชาบาลในช่วงปี พ.ศ. 2521-2533 : บทบาทการ
ต่อสู้ทางการเมืองของ "กลุ่มไร้อำนาจ" กับการโต้ตอบของรัฐบาล" , เอกสารวิจัยหมายเลข 6 ศูนย์
วิจัย คณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ,2526.

มนตรี เจนวิทย์การ , "อิทธิพลของกลุ่มผลประโยชน์ในประเทศไทย" , เอกสารประกอบการประชุมวิชาการเรื่อง บทบาทของกลุ่มผลประโยชน์ต่อประชาธิปไตย สำนักงานสภาอาจารย์มหาวิทยาลัยรามคำแหง 14-15 ก.ย. 2521.

มนุษย์กับธรรมชาติ : เสียงใคร่ครวญ จากภูมิปัญญาตะวันออก-ตะวันตก , สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย : กรุงเทพฯ , 2536.

วิฑูรย์ ปัญญากุล , ผู้แปล "เชือกกันฟ้ากักลม" , สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา : กรุงเทพฯ , 2537.

วิเชียร เกตุสิงห์ , "สถิติวิเคราะห์สำหรับการวิจัย" , สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี : กรุงเทพฯ .

"เชื่อนปากมุล ข้อเท็จจริงความเป็นมา คำถามและคำตอบ" , เอกสารแปลจากรายงานธนาคารโลก , สำนักกิจการภายนอกของธนาคารโลก-เขตเอเชียตะวันออกเฉียงและแปซิฟิก , ฝ่ายประชาสัมพันธ์ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย , 2537.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ , "สังคมชนบทไทย : ข้อสรุปชั่วคราวเกี่ยวกับลักษณะและการเปลี่ยนแปลง" , ว.สังคมศาสตร์ ปีที่ 16 เม.ย. - มิ.ย. 2522.

สุรศักดิ์ ไชยธนกิจ , แปล "ยุทธวิธีการจัดการความขัดแย้งเชิงรุก การออกแบบระบบแก้ไขความขัดแย้งเพื่อลดความเสียหาย" , สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ : กรุงเทพฯ , 2538.

แสวง รัตนมงคลมาศ. , กลุ่มอิทธิพล : กำเนิด บทบาท ผู้สร้าง และทัศนะต่อการเปลี่ยนแปลงในสัตว์การเมือง , ชัยอนันต์ สมุทวณิช และคณะ , (บรรณาธิการ) (พระนคร : โรงพิมพ์ไทยวัฒนาพานิชย์ , 2514).

วิทยานิพนธ์

กัณหา เกษมชัยนนท์ , "นโยบายการสร้างเขื่อนของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย" วิทยานิพนธ์หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์มหาบัณฑิต (ภาคนักบริหาร) ภาควิชารัฐประศาสนศาสตร์ คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2531.

กิตติพร ใจบุญ , "ความจริงในเรื่องเขื่อน : บทศึกษาการปฏิบัติการทางวาทกรรม ในสังคมไทย ตั้งแต่ พ.ศ. 2490-2537" , วิทยานิพนธ์ สังคมวิทยาและมนุษยวิทยามหาบัณฑิต คณะสังคมวิทยาและมนุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ , 2538.

มิตรรา สะตะเวทิน , "การก่อตั้งของกลุ่มอิทธิพลในกระบวนการเมืองไทย" , วิทยานิพนธ์ปริญญารัฐศาสตร์มหาบัณฑิต คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2519.

หนังสือพิมพ์

หนังสือพิมพ์ที่ใช้เป็นเอกสารประกอบการเขียนอยู่ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2530-2538 มีดังนี้

เดลินิวส์ , เดลินิวส์ , บ้านเมือง , ไทยรัฐ , ผู้จัดการรายสัปดาห์ , แนวหน้า , มติชน , สยามรัฐ , ไทยธุรกิจ , ไฟแนนซ์ , เอกราช , กรุงเทพธุรกิจการเมือง , วัฏจักร .

ภาษาอังกฤษ

Arthur F. Bentley , The Process of Government : A Study of Social Process (ILLINOIS) : The Principia Press of ILLinois , Inc. , 1949 .

Chalidaporn Songsanphan , Conflict and Peacemaking in Thai Society , International Seminar on Nonviolent Culture and Peacemaking in the World , Thammasart University , Aug. 17 , 1995.

Fred W. Riggs. , "Administration in Developing Countries : the theory of Prismatic Society" (Boston) : Houghton Mittlin Company , 1964.

Fred W. Riggs. , "Agraria and Industria" , in William J. Siflim , (ed.) Toward a Comparative Study of Public Administration . (Bloamington) : Indiana University Press , 1959 .

Gamson , William A. , The Stategy of Social Protest , Hamwood , ILL : The Darsey Press , 1975 .

Gortner , Hardd F. Administration in the public Sector , New York : John Wiley and Sons , 1981.

Kevin Hewison , "Power and Politics in Thailand : Essays in Political Economy". Journal of Contemporary Asia Publishers. , Manila , Phillipines and Wollongong , Aurtralia , 1994.

Lipsky , Michael , "Protest as Political Resource" ,In American Interest Groups ; Readings in Theory and Research ,Edited by Betty H. Zisk . Belmont , Carlit : Wadsworth.

Nigro , Felix A , and Nigro ,Lloyd G. Modern Public Administration 5th.ed New York : Harper & Row , 1980.

Phillip B Williams. , "Damming the World" , Not Man Apart , October , 1938.

Robert H. Salisbury. "An Exchange Theory of Interest Groups" Midwest Journal of Political Science , February , 1969.

คำสัมภาษณ์

คุณวนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์	(11 ม.ค. 40)
ร.ต. สุนัย ณ อุบล	(18 ม.ค. 39)
คุณปราณีต	(17 ก.พ. 38)
คุณนิกร วีสเพ็ญ	(11 พ.ค. 38)
คุณปราโมทย์ ฉันทมานนท์	(31 พ.ค. 38)
คุณแม่สมปอง เวียงจันทร์	(15 ก.ค. 38)
พ่อเที่ยง บรรเทา	(9 ก.ย. 38)
คุณพิเชษฐ เพชรน้ำล้อม	(9 ก.ย. 38)
แม่ใหญ่บัว สมทาน	(9 ก.ย. 38)
คุณสุดใจ มหาชัย	(9 ก.ย. 38)
พ่อใหญ่เสา ตำบล่าน	(10 ก.ย. 38)
พ่อใหญ่เฮา จุมทอง	(10 ก.ย. 38)
คุณเสวก บรรเทา	(10 ก.ย. 38)
คุณสีดา ไพธิสุวรรณ	(10 ก.ย. 38)
แม่เจริญ กองสุข	(17 ก.ย. 38)
คุณปราโมทย์ ฉันทมานนท์	(26 ธ.ค. 38)

ภาคผนวก

ประกอบรายงานวิจัยเรื่อง เชื้อนปากมูล : เหตุแห่งความขัดแย้งในสังคมไทย

สารบัญภาคผนวก

	หน้าที่
<u>ภาคผนวก ก.</u> : คณะกรรมการพิจารณาปัญหาต่าง ๆ กรณีโครงการไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนปากมูล	1 - 14
<u>ภาคผนวก ข.</u> : สรุปการประชุมครั้งที่ 1 และ 2 เรื่อง การ แต่งตั้งคณะกรรมการติดตามผลกระทบ กรณีเขื่อนปากมูล	15 - 19
<u>ภาคผนวก ค.</u> : ข้อคิดเห็นเชิงวิจารณ์ต่อรายงานการประเมิน ผลกระทบอาชีพทำงาน	20 - 40
<u>ภาคผนวก ง.</u> : แบบสอบถาม	41 - 47
<u>ภาคผนวก 1-11</u> ภาคผนวกตารางในการวิเคราะห์	48 - 58

ภาคผนวก ก. :

คณะกรรมการพิจารณาปัญหาต่าง ๆ กรณีโครงการไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนปากมูล

คณะกรรมการพิจารณาปัญหาต่าง ๆ : กรณีโครงการไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนปากมูล

คณะกรรมการพิจารณาค่าชดเชยตามบันทึกข้อความจากสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี กองแผนงานและวิชาการ ถึงผู้ว่าการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย เรื่องมติคณะรัฐมนตรีในการประชุมวันที่ 15 พฤษภาคม 2533 อนุมัติแต่งตั้งคณะกรรมการ 2 คณะ คือ คณะกรรมการกำหนดค่าทดแทนที่ดินและทรัพย์สินและคณะกรรมการประสานงานอพยพราษฎร โครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนปากมูล

ก. คณะกรรมการกำหนดค่าทดแทนที่ดินและทรัพย์สิน ประกอบด้วย

1. ผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี	ประธานกรรมการ
2. ผู้ตรวจราชการสำนักนายกรัฐมนตรี	รองประธานกรรมการ
3. รองผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี	กรรมการ
4. ผู้แทนการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย	กรรมการ
5. ผู้แทนกองทัพภาคที่ 2	กรรมการ
6. ผู้แทนกรมที่ดิน	กรรมการ
7. รองผู้บังคับการ(หัวหน้าตำรวจภูธรอุบลราชธานี)	กรรมการ
8. ป่าไม้เขตจังหวัดอุบลราชธานี	กรรมการ
9. เจ้าพนักงานที่ดินจังหวัดอุบลราชธานี	กรรมการ
10. เกษตรจังหวัดอุบลราชธานี	กรรมการ
11. นายอำเภอโขงเจียม	กรรมการ
12. นายอำเภอพิบูลมังสาหาร	กรรมการ
13. ผู้แทนสภาจังหวัดที่เกี่ยวข้อง	กรรมการ
14. หัวหน้าโครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนปากมูล	กรรมการ
15. หัวหน้ากองจัดกรรมสิทธิ์ที่ดินโครงการกฟผ.	เลขานุการ
16. เจ้าหน้าที่ผู้ซึ่งผู้ว่าราชการมอบหมาย	ผู้ช่วยเลขานุการ
17. หัวหน้าหน่วยงานอพยพและจัดกรรมสิทธิ์- โครงการเขื่อนปากมูล	ผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการชุดนี้ประกอบด้วยกรรมการที่ปรึกษาคณะกรรมการประสานงานอพยพ จำนวน 2 คน
คือ

1. รองปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี
2. ผู้ตรวจราชการกระทรวงมหาดไทย เขต 7

ในวันที่ 4 เมษายน 2534 นายอนันท์ ปันยารชุน นายกรัฐมนตรี ได้มีคำสั่ง สำนักนายกรัฐมนตรี ที่ 157/2534 เรื่อง แต่งตั้งคณะกรรมการประชาสัมพันธ์โครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนปากมูล จังหวัดอุบลราชธานี โดยให้เหตุผลว่า พิจารณาตามความเห็นและข้อสังเกตของคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ซึ่งได้กำหนดให้การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยเน้นหนักในเรื่องการประชาสัมพันธ์เชิงรุกเพื่อสร้างความเข้าใจกับทุกฝ่ายให้มากยิ่งขึ้น จึงได้พิจารณาแต่งตั้งคณะกรรมการชุดนี้

คณะกรรมการประชาสัมพันธ์โครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนปากมูล ประกอบด้วย

1. ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี	ประธานกรรมการ
2. ผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี	รองประธานกรรมการ
3. ผู้ตรวจราชการสำนักนายกรัฐมนตรี เขต 7 (นายจิระศักดิ์ พูนผล)	กรรมการ
4. อธิบดีกรมประชาสัมพันธ์หรือผู้แทน	กรรมการ
5. ผู้อำนวยการองค์การสื่อสารมวลชนแห่งประเทศไทย หรือผู้แทน	กรรมการ
6. ผู้ช่วยผู้ว่าการการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย ที่ได้รับการมอบหมาย	กรรมการ
7. ผู้แทนสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ	กรรมการ
8. ผู้อำนวยการสำนักงานสารนิเทศ สำนักผู้บัญชาการ ทหารสูงสุด หรือผู้แทน	กรรมการ
9. ประธานสภาจังหวัดอุบลราชธานี หรือผู้แทน	กรรมการ
10. ประธานหอการค้าจังหวัดอุบลราชธานี หรือผู้แทน	กรรมการ
11. หัวหน้าโครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนปากมูล	กรรมการ

12. ผู้อำนวยการฝ่ายประชาสัมพันธ์ฯ
13. ผู้แทนสำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี
14. นางรำเพย ศิริพันธ์ วิทยากรระดับ 11 กฟผ

กรรมการและเลขานุการ
กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ
กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการชุดนี้ มีอำนาจหน้าที่ดังนี้

1. กำหนดนโยบายและแนวทางการประชาสัมพันธ์ให้สอดคล้องกับแผนดำเนินการก่อสร้างโครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนปากมูลและแผนแก้ไขผลกระทบสิ่งแวดล้อม รวมทั้งกิจการอื่นที่เกี่ยวข้อง
2. ประสานความร่วมมือกับหน่วยงานและเอกชนเพื่อให้การดำเนินการประชาสัมพันธ์โครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนปากมูลเป็นไปตามนโยบายและแนวทางที่กำหนดไว้
3. แต่งตั้งอนุกรรมการ คณะทำงาน หรือบุคคลได้ตามความจำเป็น เพื่อดำเนินงานประชาสัมพันธ์ให้บรรลุเป้าหมาย

ในวันที่ 10 มิถุนายน 2534 นายไพจิตร เอื้อทวีกุล รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีได้มีคำสั่งที่ 208/2534 เรื่องแต่งตั้งคณะกรรมการร่วมเพื่อพิจารณาผลกระทบที่ราษฎรได้รับจากโครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนปากมูล จังหวัดอุบลราชธานี โดยกล่าวถึง การประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 4 มิถุนายน 2534 ว่า ได้รับทราบเรื่องราษฎรร้องเรียนเกี่ยวกับโครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนปากมูล จังหวัดอุบลราชธานี ที่ประชุมจึงมีมติว่า ให้ตั้งคณะกรรมการขึ้น โดยให้ประกอบด้วยผู้แทน 4 ฝ่าย คือ ผู้แทนรัฐบาล ผู้แทนกฟผ. ผู้แทนราษฎรและนักวิชาการ เพื่อพิจารณาแก้ไขผลกระทบต่อราษฎรในพื้นที่ ให้แล้วเสร็จภายในเดือนสิงหาคม 2534

คณะกรรมการชุดนี้ ประกอบด้วย

1. ผู้ตรวจราชการสำนักนายกรัฐมนตรี เขต 7
(นายจิระศักดิ์ พูนผล) ประธานกรรมการ
2. ผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี หรือผู้ที่ได้รับมอบหมาย กรรมการ
3. คนบดีคณะสิ่งแวดล้อมและทรัพยากรศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล กรรมการ
4. ผู้อำนวยการฝ่ายพัฒนาธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม สถาบันวิจัย
เพื่อการพัฒนาประเทศไทย กรรมการ
5. นายวทัญญู ณ ถลาง กรรมการ
6. นายวิชา จิวาลัย กรรมการ

7.ผู้แทนกฟผ.	กรรมการ
8.นายเที่ยง บรรเทา	กรรมการ
9.ผู้แทนราษฎรที่ได้รับผลกระทบจากโครงการฯ ปากมูล	กรรมการ
10.ผู้แทนราษฎรที่ได้รับผลกระทบจากโครงการฯ ปากมูล	กรรมการ
11.ผู้แทนราษฎรที่ได้รับผลกระทบจากโครงการฯ ปากมูล	กรรมการ
12.เจ้าหน้าที่สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี	กรรมการและเลขานุการ
13.เจ้าหน้าที่สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

คณะกรรมการชุดนี้ มีอำนาจหน้าที่ดังนี้

- 1.เร่งรัดการสำรวจและรังวัดที่ดินที่ได้รับผลกระทบจากโครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนปากมูล ทั้ง 1,300 กว่าแปลง ให้เสร็จภายในเดือนสิงหาคม 2534
- 2.ตรวจสอบจำนวนที่อยู่อาศัยและพื้นที่ทำกินของราษฎรที่ได้รับผลกระทบจากโครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนปากมูลทั้งโครงการ
- 3.เรียกเจ้าหน้าที่ของส่วนราชการและรัฐวิสาหกิจมาชี้แจงหรือสั่งให้จัดส่งเอกสารและข้อมูลให้ตามที่เหมาะสม
- 4.ปฏิบัติหน้าที่หรือดำเนินการอื่นใดตามที่รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรี (นายไพจิตร เอื้อทวีกุล) มอบหมาย และรายงานผลการดำเนินงาน รวมทั้งปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานให้รัฐมนตรีประจำสำนักนายกรัฐมนตรีทราบทุก ๆ 1 เดือน
- 5.มีอำนาจแต่งตั้งคณะกรรมการ คณะทำงาน เพื่อช่วยเหลือปฏิบัติหน้าที่ได้ตามความจำเป็น
- 6.การเบิกจ่ายเบี้ยประชุมและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ของคณะกรรมการฯ คณะนี้ให้เบิกจากกฟผ. ดังนั้น นายจิระศักดิ์ พูนผล จึงได้มีคำสั่ง ที่ 1/2534 เรื่องแต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบข้อมูลและแผนที่โครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนปากมูลและผลที่ได้รับจากโครงการฯ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงเกี่ยวกับข้อมูลน้ำท่วม ค่าระดับ แผนที่ และแผนผังที่เกี่ยวข้องกับโครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนปากมูล จังหวัดอุบลราชธานี และผลกระทบจากโครงการดังกล่าว

คณะอนุกรรมการชุดนี้ ประกอบด้วย

1.นายวิชา จิวาลัย	ประธานคณะอนุกรรมการ
2.นายสุรพล สุดารา ภาควิชาวิทยาศาสตร์ทางทะเล จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย	อนุกรรมการ

3.นายมงคล ด้านธานินทร์ นักวิจัย(ชำนาญการ)	
สถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยขอนแก่น	อนุกรรมการ
4.ผู้แทนกรมแผนที่ทหาร	อนุกรรมการ
5.ผู้แทนการไฟฟ้าฝ่ายผลิต	อนุกรรมการ
6.นายเที่ยง บรรเทา	อนุกรรมการ
7.น.ส.วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์	อนุกรรมการ
8.นายเปลี่ยน เกตุทอง หัวหน้าฝ่ายสืบสวน	
กองตรวจและสืบสวน สำนักงานนายกรัฐมนตรี	อนุกรรมการ
9.นายวัลลภ เศรษฐโกมุท	อนุกรรมการและผู้ช่วย-
ป้องกันจังหวัดอุบลราชธานี	เลขานุการ

คณะอนุกรรมการชุดนี้ มีอำนาจหน้าที่ดังนี้

- 1.ตรวจสอบข้อมูลน้ำท่วม ค่าระดับ แผนที่ และแผนผังที่เกี่ยวข้องกับโครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนปากมูลและแสดงเครื่องหมายไว้ให้ชัดเจนทุกหมู่บ้าน บริเวณพื้นที่โครงการ
- 2.ชี้แจงให้ราษฎรที่ได้รับผลกระทบทราบโดยทั่วกัน
- 3.พิจารณาตรวจสอบเรื่องราวที่ราษฎรร้องเรียนเกี่ยวกับโครงการ
- 4.ปฏิบัติหน้าที่หรือดำเนินการอื่นใดตามที่คณะกรรมการมอบหมายและรายงานผลให้คณะกรรมการทราบทุก ๆ 15 วัน
- 5.เรียกเจ้าหน้าที่ของส่วนราชการหรือรัฐวิสาหกิจมาชี้แจงให้ข้อมูลหรือเอกสารตามที่เห็นสมควร
- 6.ค่าเบี้ยประชุมและค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ของคณะอนุกรรมการให้เบิกจากการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย

รายชื่อเจ้าหน้าที่การไฟฟ้าฝ่ายผลิตที่เกี่ยวข้องในการเป็นกรรมการและอนุกรรมการต่าง ๆ มีดังนี้

1.ว่าที่รต.ทัศนัย สุวรรณศิลป์	หัวหน้าคณะทำงานประชาสัมพันธ์เฉพาะกิจเขื่อนปากมูล
2.นายจามร สุทธิพงษ์ชัย	รองผู้ว่าการฯฝ่ายบริหาร
3.นายสามารถ ภูไพบูลย์	หัวหน้าหน่วยอพยพและจัดสรรกรรมสิทธิ์
4.นายประสิทธิ์ ศรีสายเชื้อ	หัวหน้าโครงการฯปากมูล
5.นายสมบุญ มณีนาวา	ผู้ว่าการการไฟฟ้าฝ่ายผลิต

6. นายอัมพร พงษ์ปรีชา	รองผู้ว่าการการไฟฟ้าฝ่ายผลิต
7. นายสุพิณ ปัญญามาก	ผู้อำนวยการฝ่ายประชาสัมพันธ์
8. นายสมวงศ์ โปษยานนท์	รองผู้ว่าการฯฝ่ายบริหาร

กรรมวิธีการยุติธรรมและสิทธิมนุษยชน จากเหตุการณ์สลายมือ 6 มีนาคม 2536

1. รต.ไมตรี ไนยะกุล	ผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี
2. พตต.เสริมศักดิ์ แล้วนันทา	รองผู้บังคับการตำรวจภูธร 5
3. พตต.สละ ชาวสำลี	รองผู้บังคับการกองปราบปราม
4. รต.ยงยุทธ บุญยะประกาศ	รองผู้ว่ากฟผ.
5. มล.ชนะพันธุ์ กฤดากร	ผู้อำนวยการกฟผ.
6. นายพิสิฐ โกมาทัต	ผู้ช่วยหัวหน้ากองแผนก่อสร้างและควบคุมการผลิต กฟผ.
7. พตท.สมพงษ์ แจ่มเร่ว	สว.5 กองกำกับการ 5 สอบสวน 1
8. พลต.ต.บุญนิยม พุ่มทิพพร	ผช.ผบ.กอง บก. สอบสวนกลาง
9. พลต.ท.ชุมพล อัดตาศาสตร์	ผช.อธิบดีกรมตำรวจ
10. พตอ.วิเชียร พูลทรัพย์	หัวหน้าสถานีตำรวจภูธร อุบลราชธานี
11. พตท.อนงรัตน์ รัตนอุบล	สวญ.สภอ.โขงเจียม
12. นายภิญโญ ทูมมานนท์	นักข่าวไทยรัฐ
13. นายสุทัศน์ เงินหมื่น	รมช.มหาดไทย
14. นายอิสสระ สมชัย	ส.ส.อุบลราชธานี
15. นายประวิตร โรจนพฤกษ์	นักเขียน เดอะเนชั่น
16. นายสุพล ศรีผล	ผู้สื่อข่าว สถานีวิทยุเดอะเนชั่น
17. นายสมศักดิ์ คณาติ	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์ 6 มหาดไทย
18. นายอมร วีระพันธุ์	เจ้าหน้าที่วิเคราะห์ 6 มหาดไทย
19. นายประสิทธิ์พร กาฬอ่อนศรี	องค์กรพัฒนาเอกชน
20. น.ส.วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์	องค์กรพัฒนาเอกชน
21. นายสังคม คุณคุณากรสกุล	นักเขียน-ศูนย์สื่อเพื่อการพัฒนา

คณะกรรมการพิจารณาช่วยเหลือราษฎรและผู้ได้รับผลกระทบ คณะกรรมการชุดนี้แต่งตั้งขึ้นเมื่อ
วันที่ 15 ธันวาคม 2536 ประกอบด้วย

1.ผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี	ประธาน
2.ผู้ตรวจราชการเขต 7	รองประธาน
3.อธิบดีกรมป่าไม้	กรรมการ
4.ผู้แทนกฟผ.	กรรมการ
5.ผู้แทนกรมที่ดิน	กรรมการ
6.ผู้แทนกรมส่งเสริมการเกษตร	กรรมการ
7.ผู้แทนกรมส่งเสริมสหกรณ์	กรรมการ
8.ผู้แทนกรมป่าไม้	กรรมการ
9.ผู้แทนสำนักงานปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตร	กรรมการ
10.ผู้แทนจากกองทัพภาคที่ 2	กรรมการ
11.ประธานสภาจังหวัดอุบลราชธานี	กรรมการ
12.นายอำเภอโขงเจียม	กรรมการ
13.นายอำเภอสิรินธร	กรรมการ
14.นายอำเภอพิบูลมังสาหาร	กรรมการ
15.หัวหน้าโครงการโรงไฟฟ้าปากมูล	กรรมการ
16.เจ้าหน้าที่การไฟฟ้าฯ 2 คน	กรรมการ
17.เจ้าหน้าที่ผู้ว่าราชการจังหวัดมอขหมาย	กรรมการ

นอกจากนี้คณะกรรมการชุดนี้ ยังได้มีการแต่งตั้งคณะอนุกรรมการ ขึ้นเมื่อเดือนพฤศจิกายน 2536 ซึ่ง
ประกอบด้วย

1.นายเฉลิม พรหมเลิศ (รองปลัดกระทรวงมหาดไทย)	ประธาน
2.พลต.อ.มนัส ครุฑไชยันต์ (รองเลขาฯ นายกฯฝ่าย การเมือง)	กรรมการ
3.พลต.อ.ประทีน สันติประภพ (รองอธิบดีกรมตำรวจ)	กรรมการ
4.ผู้แทนกระทรวงพาณิชย์	กรรมการ
5.ผู้แทนกระทรวงเกษตรฯ	กรรมการ
6.ตัวแทนชาวบ้าน 6 คน	กรรมการ

รายชื่อชาวบ้านที่เป็นแกนนำช่วง มีนาคม 2536 มีดังนี้

1. นายบำรุง คะโยธา
2. น.ส.วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์
3. นายทองเจริญ สีหาธรรม
4. น.ส.วัฒนา นาคประดิษฐ์
5. นายเคน ไชยโกฏี
6. นายนิติรัตน์ ทรัพย์สมบูรณ์
7. นายพนา ใจตรง
8. นายเที่ยง บรรเทา
9. นายประเสริฐ ทองคำ
10. นางเจริญ ชล่วยแก้ว

กรรมการสอบสวนข้อเท็จจริงกรณีมีอบชนมีอบ 6 มีนาคม 2536 ประกอบด้วย

1. นายชาติสง่า โมพีชาติ รองผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี ประธาน
2. นายสำเร็จ แหียงกระโทก สาธารณสุขจังหวัดอุบลราชธานี กรรมการ
3. นายฉลาด สุวรรณพงศ์ หัวหน้าสำนักงานสวัสดิการและ
กองแรงงานจังหวัดอุบลราชธานี กรรมการ
4. นายอดุลย์ พลบุตร นายอำเภอสิรินธร กรรมการ
5. นายบัณฑิต สงวนพวง ป้องกันจังหวัดอุบลราชธานี เลขานุการ

ตำรวจที่เกี่ยวข้องกับกรณีมีอบ มีนาคม 2536 มีดังนี้

1. พตท.วรรณรัตน์ รัตนอุบล สวญ.สภอ.โขงเจียม
2. พตอ.วิเชียร พูลทรัพย์ หัวหน้าตำรวจจังหวัดอุบลราชธานี
3. พล.ต.ต.แหลมทยา ธนว ณ อุบล ผู้ช่วยผู้บังคับบัญชาภาคที่ 2
4. พ.ต.อ.เสริมศักดิ์ แก้วกันหา รอง ผู้บังคับการ ภาคที่ 5 อุบลราชธานี
5. พล.ต.อ.วิรุฬห์ พันแสน ผู้ช่วยผู้บังคับบัญชาภาคที่ 2
6. พ.ต.ท.วิชัย ปทุมพร สวญ.สภอ.สิรินธร

ตัวแทนเจรจาของชาวบ้านในนาม คณะกรรมการชาวบ้านเพื่อฟื้นฟูชีวิตและชุมชนลุ่มน้ำมูล(ชชช.)

แกนนำหลัก ประกอบด้วย

- 1.นางสมปอง เวียงจันทร์
- 2.นายเคน ไชยโกฏี
- 3.นายเที่ยง บรรเทา
- 4.นายทองเจริญ สีหาธรรม
- 5.นายสำเนียง แพงศรี
- 6.นายพิเชษฐ เพชรน้ำรอบ
- 7.น.ส.วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์
- 8.น.ส.วัฒนา นาคประดิษฐ์
- 9.นายนิติรัตน์ ทรัพย์สมบูรณ์
- 10.นายพนา ใจตรง
- 11.นายบุญเพ็ญ พิมคง

นักวิชาการที่ปรึกษา

- 1.อ.ธีรนาถ กาญจนอักษร
- 2.อ.ฉันทนา บรรพศิริโชติ
- 3.อ.มาร์ค ตามไท

คณะกรรมการช่วยเหลือและพัฒนาอาชีพเกษตรกรประมง ในพื้นที่ที่ได้รับผลกระทบจากการก่อสร้าง
เขื่อนปากมูล เพื่อเป็นการช่วยเหลือเกษตรกรประมงผู้ได้รับผลกระทบจากการก่อสร้างเขื่อนปากมูลใน
ท้องที่อำเภอพิบูลมังสาหาร อำเภอสิรินธร และอำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ให้มีสภาพชีวิต
และความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น คณะกรรมการชุดนี้แต่งตั้งตามคำสั่งที่ 122/2538

ซึ่งประกอบด้วย

1. นายปลอดประสพ สุรัสวดี อธิบดีกรมประมง	ประธานกรรมการ
2. รองผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานี ที่ผู้ว่าราชการจังหวัดมอบหมาย	กรรมการ
3. นายเสน่ห์ ผลประสิทธิ์ ผู้เชี่ยวชาญพิเศษด้านการประมงน้ำจืด กรมประมง	กรรมการ
4. นายบรรลือ ชีรเมธาวิทย์ ผู้อำนวยการฝ่ายก่อสร้างพลังน้ำ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย	กรรมการ
5. นายถิรวิทย์ สุพานิช เจ้าหน้าที่ปฏิรูปที่ดิน 8 สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรม	กรรมการ
6. นายระพีพงศ์ วงศ์ดี นายสัตวแพทย์ 8 กรมปศุสัตว์ (ผู้ทรงคุณวุฒิด้านปศุสัตว์)	กรรมการ
7. นายสมเกียรติ พงษ์ไพบูลย์ อาจารย์วิทยาลัยครูนครราชสีมา	กรรมการ
8. นายบัณฑิต อ่อนดำ ผู้เชี่ยวชาญด้านการพัฒนาชุมชน	กรรมการ
9. นายพิสิษฐ์ ฒ พัทลุง เลขาธิการมูลนิธิคุ้มครองสัตว์ป่าและพรรณพืชแห่งประเทศไทย	กรรมการ
10. นายก่อเกียรติ ภูเขาทอง ประธานสมาคมสิทธิเสรีภาพตะวันออกเฉียงเหนือ	กรรมการ
11-14. ผู้แทนราษฎรที่ได้รับผลกระทบจากการก่อสร้าง เขื่อนปากมูลจำนวน 4 คน ตามที่ผู้ว่าราชการจังหวัดอุบลราชธานีแจ้งรายชื่อ	กรรมการ
15. นายสมโภชน์ กริบกระโทก นักวิชาการประมง 7 กรมประมง	เลขานุการ

รายชื่อคณะกรรมการ การยุติธรรมและสิทธิมนุษยชน

1. นายนิพนธ์ วิเศษฐยยุทธศาสตร์	ประธานคณะกรรมการ
2. นายประสพ บุษราคัม	รองประธานคณะกรรมการ คนที่หนึ่ง
3. นายอารีเพ็ญ อุดรสินธุ์	รองประธานคณะกรรมการ คนที่สอง
4. นายสมชาย สุนทรวัฒน์	รองประธานคณะกรรมการ คนที่สาม
5. นายเนวิน ชิดชอบ	เลขานุการคณะกรรมการ
6. นายเกษม รุ่งธนเกียรติ	ผู้ช่วยเลขานุการคณะกรรมการ คนที่หนึ่ง
7. นางสาวเสาวลักษณ์ สุริยาทิพย์	ผู้ช่วยเลขานุการคณะกรรมการ คนที่สอง
8. นายวิทยา คุณปลื้ม	โฆษกคณะกรรมการ
9. นายฉลาด ขามช่วง	ผู้ช่วยโฆษกคณะกรรมการ
10. พลตำรวจตรี วุฒิ สุโกศล	ที่ปรึกษาคณะกรรมการ
11. นายสุนทร วิลาวลัย	ที่ปรึกษาคณะกรรมการ
12. นายนิพนธ์ อินทรสมบัติ	กรรมการ
13. นายประกิจ พลเดช	กรรมการ
14. นายมอนอินทร์ รินคำ	กรรมการ
15. นายวัฒนไชย ณ กาฬสินธุ์	กรรมการ
16. นายสมชาย นิยมกิจ	กรรมการ
17. นายสุทิน นพเกตุ	กรรมการ

รายชื่อคณะที่ปรึกษา ผู้ชำนาญการ นักวิชาการ และเลขานุการประจำ คณะกรรมการ

1. นายบวรศักดิ์ อุวรรณโณ	ที่ปรึกษาคณะกรรมการ ประธาน
2. นายวิฑิต มันทาภรณ์	ผู้ชำนาญการประจำคณะกรรมการ
3. นางสาวธารทอง ทองสวัสดิ์	ผู้ชำนาญการประจำคณะกรรมการ
4. นายเจริญ คัมภีร์ภาพ	ผู้ชำนาญการประจำคณะกรรมการ
5. นางศิริพร เจียนสนอง	นักวิชาการประจำคณะกรรมการ
6. นางสาวเพชรรัตน์ ยิ้มพงษ์	เลขานุการประจำคณะกรรมการ
7. นายศุภฤกษ์ ศรีพรหม	เลขานุการประจำคณะกรรมการ

คณะที่ปรึกษากิตติมศักดิ์ประจำ คณะกรรมการ

1. นายประพันธ์ หุตะสิงห์
2. นางประทีป อึ้งทรงธรรม ฮาตะ
3. นายกมล เมฆรัชากิจ

ที่ปรึกษาประจำคณะกรรมการ

ที่ปรึกษาประจำคณะกรรมการ

ที่ปรึกษาประจำคณะกรรมการ

ภาคผนวก ข. :

สรุปการประชุมครั้งที่ 1 และ 2

เรื่อง การแต่งตั้งคณะกรรมการติดตามผลกระทบกรณีเขื่อนปากมูล

สรุปการประชุมครั้งที่ 1

เรื่อง

การแต่งตั้งคณะกรรมการติดตามผลกระทบกรณีเขื่อนปากมูล

วันที่ 25 มีนาคม 2536

เวลา 15.00 - 18.00 น.

ณ ทำเนียบรัฐบาล กรุงเทพฯ

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. นายอาคม เองฉ้วน	ประธานในที่ประชุมชั่วคราว(รองเลขาธิการนายก รัฐมนตรีฝ่ายการเมือง, เลขานุการรองนายกรัฐมนตรี นายบัญญัติ บรรทัดฐาน
2. นายเที่ยง บรรเทา	ตัวแทนชาวบ้าน
3. นายวุฒิชัย บุญประสิทธิ์	ตัวแทนชาวบ้าน
4. นายประสิทธิ์พร กาฬอ่อนศรี	ตัวแทนชาวบ้าน
5. ดร.สุรพล สุตารา	นักวิชาการ (เสนอโดยชาวบ้าน)
6. นายบัญญัติ เปี่ยมพงษ์สานต์	ตัวแทนการไฟฟ้าฯ (รองผู้ว่าการ กฟผ.)
7. นายจำนงค์ ชนพูนชน	ตัวแทนการไฟฟ้าฯ (ผู้ช่วย ผอ.ฝ่ายกฎหมาย)
8. นายประสิทธิ์ ศรีสายเชื้อ	ตัวแทนการไฟฟ้าฯ (หัวหน้าโครงการเขื่อนปากมูล)
9. นายสายสิทธิ์ พรแก้ว	นักวิชาการ (เสนอโดย กฟผ.) , (อดีตผู้ว่าฯ อุบลฯ)
10. นายสุรศักดิ์พรพรณ ดุลยจินดา	เลขานุการในที่ประชุมชั่วคราว (ผู้ช่วยเลขาธิการ นายก รัฐมนตรี)

ประเด็นการพิจารณา : การเลือกประธานคณะกรรมการติดตามผลกระทบ กรณีเขื่อน
ปากมูล

รายชื่อประธานที่ชาวบ้านเสนอ

1. นายนิยม ติวตานนท์	อดีตผู้พิพากษาหัวหน้าคณะในศาลฎีกา
2. นายแพทย์ ศุภวงษ์	เลขาธิการแพทย์สภา

รายชื่อประธานที่การไฟฟ้าฯเสนอ

1. นายแพทย์จำรูญ มีชนอน

รองปลัดกระทรวงสาธารณสุข

2. นายเกษม จันทรแก้ว

นักวิชาการคณะวนศาสตร์ ม.เกษตรศาสตร์ ที่ปรึกษา
การไฟฟ้า

ผลการประชุม

ชาวบ้านเห็นว่ารายชื่อประธานที่ กฟผ. เสนอมา นั้น เป็นบุคคลที่พร้อมด้วยคุณวุฒิและวัยวุฒิ แต่ทั้งสองท่านเคยมีส่วนเกี่ยวข้องกับการไฟฟ้า ดังกรณีนายแพทย์จำรูญ มีชนอน เคยออกมาปกป้องการไฟฟ้า กรณีผลกระทบจากโรงไฟฟ้าแม่เมาะ และนายเกษม จันทรแก้ว ซึ่งเป็นที่ปรึกษาการไฟฟ้า มาหลายโครงการแล้ว อาจส่งผลให้เกิดความไม่เป็นธรรม แก่ผู้ได้รับความเสียหายได้ซึ่งในข้อนี้ทางการไฟฟ้า ไม่อาจหาเหตุผลมาแก้ข้ออ้างของตัวแทนชาวบ้านได้ ในส่วนตัวแทนชาวบ้านที่เสนอนั้นทางการไฟฟ้า อ้างว่าจะไม่ขอพิจารณาเพราะจะเป็นการไม่เหมาะสมและประธานทั้งสองท่านที่ตัวแทนชาวบ้านเสนอนั้น ชาวบ้านคงไม่รู้จักคงจะมีผู้ใกล้ชิดเป็นผู้แนะนำให้เสนอ เกรงว่าประธานจะไม่สามารถปกป้องผลประโยชน์ของชาวบ้านได้

- ชาวบ้านยอมรับว่าไม่รู้จักบุคคลทั้งสองจริง แต่พิจารณาตามสถานภาพทางสังคมแล้ว เห็นว่าจะเป็นผู้ที่มีความเป็นกลางอย่างแท้จริง ถ้าไม่ได้เป็นผู้มีส่วนได้เสียกับทั้งสองฝ่าย

- ในที่สุดการไฟฟ้า ก็ไม่สามารถหาเหตุผลมารองรับ การไม่ยอมรับประธานที่ชาวบ้านเสนอได้

ประธานในที่ประชุมจึงได้เลื่อนนัดการประชุมไปเป็น วันที่ 30 มีนาคม 2536 เวลา 14.00 น. ณ ทำเนียบรัฐบาลและได้ทำบันทึกการประชุมและข้อคิดเห็นของทั้งสองฝ่าย เพื่อนำเสนอต่อรองนายกรัฐมนตรีบัญญัติ บรรทัดฐาน เพื่อทราบและให้แนวทาง (แต่ไม่มีอำนาจในการตัดสินใจขาด)

หมายเหตุ :

- ในระหว่างการประชุมผู้แทนชาวบ้านได้ขอประกาศ 5 ข้อ จากการไฟฟ้า แต่ทางการไฟฟ้าแจ้งว่าไม่ได้นำมาด้วยและจะนำมาให้ในการประชุมครั้งต่อไป

- ในระหว่างการประชุมผู้แทนชาวบ้านได้ขอค่าทรัพย์สินที่ถูกทำลายเป็นเงิน 65,000 บาท อาทิเช่น เต็นท์ รถยนต์ กล้องถ่ายรูป วิหุยุเทป ข้าวของที่ถูกยึดและทำลายในการสลายการชุมนุม ประธานในที่ประชุมให้การไฟฟ้า รับผิดชอบไปพิจารณา

สรุปการประชุมครั้งที่ 2

เรื่อง

การแต่งตั้งคณะกรรมการติดตามผลกระทบกรณีเขื่อนปากมูล

วันที่ 30 มีนาคม 2536

เวลา 15.00 - 17.00 น.

ณ ทำเนียบรัฐบาล กรุงเทพฯ

ผู้เข้าร่วมประชุม

1. นายอาคม เ่องฉ้วน	ประธานในที่ประชุมชั่วคราว(รองเลขาธิการนายก รัฐมนตรีฝ่ายการเมือง, เลขานุการรองนายกรัฐมนตรี นายบัญญัติ บรรทัดฐาน
2. นายเที่ยง บรรเทา	ตัวแทนชาวบ้าน
3. นายวุฒิชัย บุญประสิทธิ์	ตัวแทนชาวบ้าน
4. นายประสิทธิ์พร กาฬอ่อนศรี	ตัวแทนชาวบ้าน
5. ดร.สุรพล สุดารา	นักวิชาการ (เสนอโดยชาวบ้าน)
6. นายปัญญา เปี่ยมพงษ์ศานต์	ตัวแทนการไฟฟ้าฯ (รองผู้ว่าการ กฟผ.)
7. นายจำนงค์ ชนพูน	ตัวแทนการไฟฟ้าฯ (ผู้ช่วย ผอ.ฝ่ายกฎหมาย)
8. นายประสิทธิ์ ศรีสายเชื้อ	ตัวแทนการไฟฟ้าฯ (หัวหน้าโครงการเขื่อนปากมูล)
9. นายสายสิทธิ์ พรแก้ว	นักวิชาการ (เสนอโดย กฟผ.) , (อดีตผู้ว่าฯ อุบลฯ)
10. นายสุรศรีพรรณ ดุลยจินดา	เลขานุการในที่ประชุมชั่วคราว (ผู้ช่วยเลขาธิการ นายก รัฐมนตรี)

ประเด็นการพิจารณา

1. การเลือกประธานคณะกรรมการ

จากการประชุมครั้งที่ 1 เมื่อวันที่ 25 มี.ค. 36 ณ ทำเนียบรัฐบาล ซึ่งยังไม่สามารถหาข้อ
ยุติ ในการเลือกประธานได้ นายอาคม เ่องฉ้วน จึงดำเนินการเป็นประธานที่ประชุมชั่วคราว
ต่อไป

ผลการประชุม

- ส.ส.อาคม ประธานในที่ประชุม ได้แจ้งให้กับที่ประชุมทราบว่า มีจดหมายจากอดีตผู้ใหญ่บ้านคันลัม นายทองแดง ไมครี และอดีตกำนันนายเสวก บรรเทา มาถึงตน ว่าตัวแทนชาวบ้านทั้งสามคนน่าจะยังไม่สมบูรณ์ น่าจะมีตัวแทนชาวบ้านฝ่ายสนับสนุนเชื่อมเข้าร่วมเป็นกรรมการด้วย ตนจึงได้นำเรื่องนี้เข้าปรึกษา รัฐมนตรีสาวิวัตต์ โพธิวิหค รมต.ประจำสำนักนายกรัฐมนตรี ที่มีอำนาจหน้าที่รับผิดชอบการไฟฟ้าฝ่ายผลิต และรัฐมนตรี สาวิวัตต์ ได้ให้แนวนโยบายเกี่ยวกับเรื่องนี้ว่า ผู้แทนชาวบ้านน่าจะมีที่มาที่ไป น่าจะให้กำนันจาก 9 ตำบล ซึ่งเป็นตำบลที่ชาวบ้านได้รับผลกระทบลงนามรับรองผู้แทนชาวบ้านทั้ง 3 คน ที่จะมาเป็นผู้แทนชาวบ้าน จะได้ไม่มีปัญหาเรื่องความชอบธรรม

- นายเที่ยง บรรเทา ผู้แทนชาวบ้านได้ชี้แจงว่า ให้ดูถึงเจตนารมณ์ในการตั้งคณะกรรมการชุดนี้ คือสืบเนื่องมาจากความเดือดร้อนของชาวบ้านกลุ่มที่ได้รับผลกระทบได้มาร้องเรียนรัฐบาล ขอให้ทำสัญญาประชาคมกับชาวบ้าน ในเรื่องหลักประกันผลกระทบจากการสร้างเขื่อนปากมูล แต่กลุ่มอดีตกำนันเสวกนั้น คือกลุ่มผู้สนับสนุนเขื่อน ซึ่งไม่ได้รับผลกระทบอันใด จะมาเกี่ยวข้องกับกรรมการชุดนี้น่าจะไม่เหมาะสม และในเรื่องความชอบธรรมของผู้แทนชาวบ้านนั้น ชาวบ้านก็ได้เลือกสรรกันมาเป็นอย่างดีแล้ว ไม่น่าจะมีปัญหาอีก

- นายจ้านงค์ ผู้แทน กฟผ. แถลงสนับสนุนแนวนโยบายของ รมต.สาวิวัตต์

- ส.ส.อาคม ประธานในที่ประชุมเห็นว่า เอาแค่ให้ผู้ว่า จ.อุบลฯ ลงนามก็น่าจะได้

- อ.สุรพล เสนอว่าให้ชาวบ้านลงชื่อรับรองมาก็่าจะได้

- ที่ประชุมรับหลักการว่า ให้ชาวบ้านผู้ที่คาดว่าจะได้รับผลกระทบ ลงชื่อ ที่อยู่ รับรองผู้แทนชาวบ้านมาให้เป็นทางการประมาณ 200 คนก็เป็นอันใช้ได้

ประเด็นการพิจารณาหาประธานคณะกรรมการ จาก 4 ท่าน ที่ทั้งสองฝ่ายเสนอมา

- ส.ส.อาคม ประธานในที่ประชุม ได้แจ้งให้กับที่ประชุมทราบว่าตนได้เชิญ น.พ.ชูชัย ศุภวงษ์ มาปรึกษาหารือ และได้พูดคุยกับนายสมบุญ มณีนาว่า ผู้ว่าการไฟฟ้าฝ่ายผลิตในเรื่องตัวประธาน ซึ่งผู้ว่าฯ ก็เห็นชอบด้วยที่จะให้ น.พ.ชูชัย ศุภวงษ์ เป็นประธานคณะกรรมการชุดนี้

- ผู้แทนการไฟฟ้าทั้ง 4 คน แจ้งว่า ยังไม่ได้รับคำสั่งว่าให้รับ น.พ.ชูชัย ศุภวงษ์ เป็นประธานจึงไม่สามารถยืนยันแน่นอนได้

- ส.ส.อาคม ประธานในที่ประชุม รับรองว่าได้คุยกับผู้ว่าการฯ แล้ว น่าจะไม่มีปัญหา แต่ถ้าผู้แทน กฟผ. ไม่สบายใจก็ยังไม่รับก็ได้ แต่ขอให้ ผู้แทนชาวบ้าน สบายใจได้เพราะตนได้เจรจาไว้เรียบร้อยแล้ว การประชุมคราวหน้าคงลงตัว และสามารถให้สำนักนายกออกคำสั่งแต่งตั้งได้

ปิดการประชุม.

หมายเหตุ :

- ในระหว่างการประชุมผู้แทนชาวบ้านได้ขอประกาศ 5 ข้อ จากกรไฟฟ้าฯ ซึ่งรับปากว่าจะนำมาให้ในคราวนี้ แต่ทางการไฟฟ้าฯแจ้งว่าผู้ว่ายังไม่ได้ลงนามจึงยังไม่ได้นำมา จะนำมาให้ในการประชุมครั้งต่อไป

- ในระหว่างการประชุมผู้แทนชาวบ้านได้ขอค่าทรัพย์สินที่ถูกทำลายเป็นเงิน 65,000 บาท อาทิเช่น เต็นท์ รถยนต์ กล้องถ่ายรูป วิทยุเทป ข้าวของที่ถูกยึดและทำลายในการสลายการชุมนุมผู้แทน กฟผ. แจ้งว่าไม่เคยรับปากว่าจะชดใช้ให้ และไม่สามารถจะชดใช้ให้ได้ ส่วนทาง ส.ส.อาคมก็อ้างว่าถ้าชดใช้ให้ รัฐบาลก็ต้องไปชดใช้ ทั้ง 62 มื้อบ ซึ่งเป็นเรื่องไม่ถูกต้อง

ภาคผนวก ค. :

ข้อคิดเห็นเชิงวิจารณ์ต่อรายงานการประเมินผลกระทบอาชีพทำงาน

ข้อคิดเห็นเชิงวิจารณ์

ต่อรายงานการประเมินผลกระทบด้านอาชีพประมง

1. การแบ่งเขตผลกระทบออกเป็น 5 เขต

ในรายงานสรุปของอนุกรรมการประเมินผลกระทบด้านอาชีพประมงระบุว่า คณะอนุกรรมการฯ มีความเห็นว่าให้แบ่งเขตผลกระทบออกเป็น 5 เขต ตามลักษณะทางกายภาพของแม่น้ำมูล

การแบ่งเขตผลกระทบนี้มีส่วนสำคัญต่อการกำหนดว่า เชื้อนก่อผลกระทบเท่าไรในแต่ละเขตซึ่งนำไปสู่การจ่ายค่าชดเชยตามตัวเลขที่เชื้อนก่อผลกระทบ

ตัวเลขสรุปที่ออกมาแสดงว่า ผลกระทบของเชื้อนลดลงเรื่อยๆ เมื่อเขตผลกระทบอยู่ไกลจากตัวเชื้อนออกมา

ในรายงานนี้มีได้ชี้แจงว่า ลักษณะทางกายภาพนั้นคืออะไร มีเหตุผลทางวิชาการอะไร ที่สามารถชี้แจงว่าผลกระทบของเชื้อนลดลงในเขตที่อยู่ห่างจากตัวเชื้อนออกมา

2. การใช้อัตราส่วนผลกระทบจากเชื้อนเป็นตัวลดทอน

จากการสำรวจของภาควิชาการจัดการประมง คณะประมง ม.เกษตรศาสตร์ จะได้ข้อมูลสรุป คือ รายได้ของชาวประมงลดลง ทุกเขตและทุกเครื่องมือ

แต่แทนที่ กฟผ. จะจ่ายเงินชดเชยการประมงแก่ชาวบ้านตามตัวเลข “การเปลี่ยนแปลงรายได้” (ซึ่งระบุว่าเป็นลบคือรายได้ลดลง) ที่ได้จากการสำรวจนั้น คณะอนุกรรมการฯ กลับมีความเห็นว่า จะต้องมีการนำ “อัตราส่วนผลกระทบจากเชื้อน” มาร่วมพิจารณาในการคำนวณด้วย

นั่นคือ กฟผ. และอนุกรรมการฯ กำลังแย้งว่า การลดลงของรายได้จากการประมง ไม่ได้เกิดขึ้นจากเชื้อน 100% แต่เป็นผลมาจาก “ปัจจัยต้นเหตุ” ทั้งหมด 22 ปัจจัย การสร้างเชื้อนเป็นเพียง 1 ใน 22 ปัจจัยเท่านั้น

ในการพิจารณา “อัตราส่วนผลกระทบ” ของปัจจัยเหตุต่างๆ กฟผ. ได้ใช้วิชาการ Delphi Tecnjuc ซึ่งก็คือ “การสอบถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านการประมง” ในกรณีนี้มี 11 ท่าน โดยให้ผู้เชี่ยวชาญทั้ง 11 ท่านให้คะแนนที่ระบุปัจจัยว่ามีผลกระทบต่อแต่ละเขตและแต่ละเครื่องมือประมงเท่าไร ผลสรุปตัวเลขนี้คือตัวเลขที่เรียกว่า “อัตราส่วนที่เชื้อนก่อผลกระทบ” ซึ่งก็คืออัตราส่วนที่ เชื้อนรับผิดชอบจ่ายค่าชดเชย นั่นเอง

วิธีการคำนวณก็คือ ถ้าผลการสำรวจภาคสนามพบว่า ชาวบ้านมีการเปลี่ยนแปลงของรายได้ในการประมงเท่ากับ 100 บาท/ปี แต่ผลของ Delphi Technique ของผู้เชี่ยวชาญการประมง มีความเห็นว่า ในบรรดาต้นเหตุทั้ง 22 ปัจจัยนั้น อัตราส่วนผลกระทบจากการสร้างเชื้อนมีค่า

เพียง 0.32 (32%) อนุกรรมการและกฟผ.ก็มีความเห็นว่า กฟผ.ควรจะมีควมรับผิดชอบต่อการเปลี่ยนแปลงของรายได้จากการประมงของชาวบ้านแค่ 32 บาท ไม่ใช่ 100 บาท

ข้อสังเกต

ในกรณีการประเมินปัจจัยต้นเหตุ ที่ก่อให้เกิดผลกระทบด้านการประมง ก็ต้องพิจารณาว่า ถ้าสถานการณ์ของ “ปัจจัยต้นเหตุ” อื่นๆอีก 21 ปัจจัยนั้นอยู่ในสภาวะคงที่ในระดับปกติแล้วการก่อสร้างเขื่อนปากมูลจะมีผลให้รายได้ของชาวประมงเปลี่ยนแปลงไปเท่าไร นั่นแหละคือ ปริมาณการชดเชยที่ กฟผ.ควรจะให้ชาวบ้าน

ปัจจัยต้นเหตุบางตัวเกิดการเปลี่ยนแปลงไปเมื่อมีการสร้างเขื่อน ผลกระทบในลักษณะนี้ก็น่าจะถือว่าเป็นผลกระทบของเขื่อนด้วย ตัวอย่าง เช่น ปัจจัย “การอพยพของปลาจากแม่น้ำโขง” การสร้างเขื่อนที่ก่อให้เกิดผลกระทบอย่างมากต่อการอพยพของปลา(ซึ่งกรมประมงก็ยอมรับ)

สรุปก็คือ ทั้ง 21ปัจจัยต้นเหตุที่ยกมานั้นก็เพื่อลดทอนความรับผิดชอบของการสร้างเขื่อนลง แต่ปัจจัยหลายๆตัวเป็นปัจจัยที่อาจกล่าวได้ว่าดำรงอยู่ในธรรมชาติมาหลายสิบปีแล้วและไม่ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างใหญ่หลวงในแม่น้ำมูลเช่น ปริมาณน้ำฝน,แก่งตะนะ, สภาพภูมิประเทศ และหลายๆปัจจัยก็เกิดการเปลี่ยนแปลงมาจากการสร้างเขื่อนด้วย เช่น สภาพภูมิประเทศ (มีการเปลี่ยนแปลงตลิ่งโดยการไถทำทาง),หรือความเร็วของกระแส น้ำ (เมื่อมีการกั้นแม่น้ำมูลทีละครั้งเพื่อระเบิดก็ต้องทำให้ความเร็วของกระแส น้ำเปลี่ยน). พฤติกรรมของปลาแต่ละชนิด (การระเบิดทำให้พฤติกรรมของปลาเปลี่ยน) , ชนิดของปลาในแม่น้ำมูลและแม่น้ำโขง ฯลฯ

3.การพิจารณาการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรรายได้ที่มีผลกระทบสูงสุดเพียงตัวแปรเดียวหลักในการคำนวณอีกประการของรายงานชุดนี้คือ เลือกที่จะไม่พิจารณาผลกระทบของเขื่อนที่มีต่อการเปลี่ยนแปลงของมูลค่ารายได้จากการประมงโดยตรง แต่ใช้วิธีแยกแยะค่าได้จากการประมงออกเป็น “ตัวแปรรายได้ที่มีผลกระทบสูงสุด” เพียงตัวแปรเดียว

การเลือกใช้ตัวแปรรายได้ที่มีผลกระทบสูงสุดนี้ ดูเหมือนกับให้ประโยชน์กับประชาชนผู้เดือดร้อนเพราะผู้สร้างกฎเกณฑ์จะอธิบายว่า ใช้ค่าสูงสุด ไม่ใช่ค่าต่ำสุด แต่ในความเป็นจริง ตัวเลขการเปลี่ยนแปลงรวมของมูลค่ารายได้จากการประมงโดยตรง จึงจะเป็นค่าความเสียหายที่สูงสุดที่เอกสารชุดนี้สรุปมาได้ (ตรงนี้ต้องใช้ความรู้ของนักคำนวณโดยแท้ถึงจะดูออก)

ตัวแปรรายได้จากการประมงที่กฟผ.แยกแยะออกมาประกอบด้วย

- 1.อัตราการจับปลาต่อหน่วยเครื่องมือประมง
- 2.ความถี่ในการจับปลาในรอบวัน
- 3.จำนวนวันทำการประมงในรอบปี
- 4.จำนวนการใช้เครื่องมือประมง
- 5.ราคาที่จำหน่ายได้

ตัวอย่างเปรียบเทียบผลกระทบรวมและผลกระทบที่คิดเฉพาะตัวแปรสูงสุด

เขต	เครื่องมือ	อัตราการชดเชย/หน่วยเครื่องมือ (บาท)	
		คิดผลกระทบรวม	เฉพาะผลกระทบตัวแปรสูงสุด
1	ข่าย	41.67 (บาท/เมตร)	23.85
	ตุ้ม	139.74 (บาท/ลูก)	95.49
	เบ็ดราว	1,548.10 (บาท/เผือก)	997.94
	แห	784.08 (บาท/ปาก)	345.53
2	ข่าย	6.15 (บาท/เมตร)	2.76
	ตุ้ม	140.32 (บาท/ลูก)	69.00
	เบ็ดราว	376.06 (บาท/เผือก)	165.43
	แห	166.81 (บาท/ปาก)	75.03

4. การกำหนดระยะเวลาที่เกิดผลกระทบเป็น 2.5 ปี ก็ไม่ใช่การชี้แจงเหตุผล ถ้าระบุว่า 2.5 ปีคือระยะเวลาที่มีการใช้ระเบิดในการก่อสร้าง ก็เท่ากับยอมรับว่าการระเบิดมีผลกระทบต่อวงจรขึ้นลงของปลา หรือกระทบต่อการจับปลาของชาวบ้าน

ถ้าเช่นนั้นทำไมในเรื่อง 22 ปัจจัยไม่ใช่เรื่องการระเบิดเป็นปัจจัยที่ 23 ด้วย และเพิ่มควมรับผิดชอบของเขื่อนในเรื่องการระเบิดด้วย โดยเฉพาะเรื่องการระเบิดนี้ไม่ได้มีการเขียนไว้ในโครงการ เพียงเขียนว่า "ปรับปรุงร่องน้ำท้ายเขื่อน" แสดงให้เห็นว่าพยายามปกปิดไว้

5. เนื่องจากผลกระทบเรื่องการก่อสร้างเขื่อนต่อ การลดจำนวนและชนิดพันธุ์ของปลาในแม่น้ำมูลมิได้มีการศึกษามาก่อนเริ่มก่อสร้าง ดังนั้น การใช้เวลาศึกษาสาเหตุต่างๆที่คณะผู้เชี่ยวชาญของคณะอนุกรรมการฯ ลงไปศึกษาในพื้นที่ เพียง 1 สัปดาห์ จะเพียงพอหรือไม่ที่จะได้ข้อมูลที่รอบด้านเพื่อกำหนดการคำนวณค่าชดเชย

อ.เดชรัตน์ สุขกำเนิด คณะเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

1. ในรายงานนี้ยอมรับว่าเขื่อนปากมูลก่อผลกระทบ และหน่วยงานของรัฐยินดีจ่ายค่าชดเชย

2. ข้อมูลทางวิชาการในรายงานนี้มีน้อยเกินไป ในรายงานแสดงแต่ตัวเลขที่เป็นผลลัพธ์ของการศึกษา เป็นข้อสรุปความเห็นของนักวิชาการ แต่ไม่มีการกล่าวถึงเหตุผลทางวิชาการ

3. การเสนอข้อสรุปว่าปัจจัยต้นเหตุที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงต่อการทำประมงหรือปัจจัยที่ทำให้ชาวบ้านจับปลาได้น้อยลง มีถึง 22 ปัจจัย(การวิเคราะห์สาเหตุนี้เป็นส่วนหลักของรายงานฉบับนี้ 22 ปัจจัยนี้มีความเกี่ยวเนื่องกัน บางปัจจัยอาจเกิดขึ้นจากการมีเขื่อน การยก 22 ปัจจัยออกมาทั้งหมดเป็นการอธิบายเพื่อโน้มน้าวให้สรุปว่าเขื่อนปากมูลก่อผลกระทบเพียง

บางส่วน ในรายงานมิได้สรุปภาพรวมโดยอ้างอิงเหตุผลทางวิชาการ ในรายงานนี้ มีแต่คะแนนสรุป
ที่นักวิชาการให้แก่แต่ละปัจจัยที่ก่อผลกระทบ

4. ตัวเลขที่เป็นหลักเกณฑ์อื่นๆก็ไม่มีการแสดงเหตุผลทางวิชาการเช่นเดียวกัน เช่นการ
กำหนดว่า ชาวประมงทุกคนมีเครื่องมือมากที่สุดได้แค่ไม่เกิน 1.5 เท่ามาจากอะไร หลักเหตุผลทาง
วิชาการมีอะไร

5. ไม่มีการคิดค่าเสียโอกาสหรือดอกเบี้ยให้แก่ผู้ถูกผลกระทบ ในเมื่อชาวบ้านขาดรายได้ไป
ตั้งแต่ปี 2535 จ่ายค่าชดเชยเมื่อปี 2537 ระยะเวลา 2ปีนี้สามารถคิดค่าดอกเบี้ยหรือค่าเสียโอกาส
ได้ซึ่งสูตรทางเศรษฐศาสตร์มีอยู่แล้ว

6. ผลกระทบในเรื่องประมงนี้ไม่น่าจะใช้เฉพาะผู้เชี่ยวชาญทางเรื่องประมงเท่านั้นน่าจะใช้นัก
วิชาการจากหลายสาขาประกอบเช่น เรื่องราคาปลา,ผู้เสียโอกาส ใช้นักเศรษฐศาสตร์ เรื่องวิถี
ชุมชนและรายได้น่าจะใช้นักสังคมศาสตร์ช่วย และควรให้เวลาให้เพียงพอเพื่อให้ได้ข้อเท็จจริงที่ถูก
ต้อง คณะอนุกรรมการฯทำงานเพียงหนึ่งสัปดาห์หรืออาจได้ข้อมูลที่ยังไม่รอบด้าน

อ.ธีรนาท

1. น่าจะมีคณะนักวิชาการอีกคณะหนึ่งที่ตรวจสอบรายงานฉบับนี้ ไม่ใช่เป็นการจับผิดแต่
เป็นการช่วยให้รอบด้านขึ้น เพราะทุกฝ่ายก็ยอมรับว่าผลกระทบเกิดขึ้นจริง

2. เรื่องค่าชดเชยนี้เป็นเรื่องละเอียดอ่อน น่าจะมีการขอความคิดเห็นจากหลายฝ่ายเพื่อจะได้ช่วย
กันดูว่าสูตรที่คิดออกมาสามารถใช้ได้หรือไม่ รวมถึงการปรึกษาหารือกับประชาชนที่ถูกผล
กระทบด้วย เช่นเมื่อคำนวณออกมาแล้วว่าในแต่ละหมู่บ้านได้ผลลัพธ์เท่านี้ประชาชนยอมรับได้
ไหม ถ้าไม่ตกลงเป็นเพราะอะไร คณะนักวิชาการเข้าไปตรวจสอบใหม่

3. กระบวนการแก้ไขปัญหาในอดีตก่อให้เกิดปัญหาคือไม่สามารถยุติข้อขัดแย้งได้ น่าจะมี
การปรับวิธีการใหม่ในการแก้ไขปัญหา

อ.สมศักดิ์ สุขวงศ์ ผู้อำนวยการศูนย์ฝึกอบรมวนศาสตร์ชุมชน

เสนอว่าน่าจะมีคนกลางที่ไม่ใช่ กฟผ.เป็นผู้ไกล่เกลี่ย ที่ผ่านมามีการศึกษาแต่ทาง
ด้านผลกระทบทางกายภาพ ไม่มีการศึกษาผลกระทบทางด้านสังคม

ข้อเท็จจริงบางประการเกี่ยวกับเขื่อนปากมูล

สถิติเกี่ยวกับโครงการไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนปากมูล

หน่วยงานที่รับผิดชอบโครงการ : การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย (กฟผ.)

: สำนักงานพลังงานแห่งชาติ (NEA)

ที่ตั้งโครงการ

: บ้านหัวเหว อ.โขงเจียม จ.อุบลราชธานี

ซึ่งตั้งอยู่บนลำน้ำมูล ห่างจากจุดเชื่อมต่อกับแม่น้ำโขง 6 กิโลเมตร

ความสูงสันเขื่อน

: 17 เมตร

ความยาว

: 300 เมตร

กำลังผลิตสูงสุด

: 136 เมกกะวัตต์

ประมาณการจำนวนครัวเรือนที่ได้รับผลกระทบ (สูญเสียบ้านและ/หรือที่ดินทำกิน : จากการศึกษาการณ์ของกฟผ. ครึ่งล่าสุด ในเดือนตุลาคม 2534) : 976 ครัวเรือน

ประมาณการชนิดพันธุ์ปลาทั้งที่อาศัยประจำและอพยพตามฤดูกาลในลำน้ำมูล

70 ชนิดพันธุ์ (ที่มา : รายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมและระบบนิเวศน์ของกฟผ. ในปี 2526)

150 ชนิดพันธุ์ (ที่มา : รายงานของโครงการพัฒนาระบบพลังงานในโลกที่3ของธนาคารโลก เมื่อเดือน กรกฎาคม 2534)

ข้อสังเกต: ยังไม่เคยมีการศึกษารวบรวมอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ที่เชื่อถือได้เกี่ยวกับจำนวนและความสำคัญทางเศรษฐกิจของพันธุ์ปลาชนิดต่างๆที่พบในแม่น้ำโขงอย่างจริงจัง

รายงานผลการศึกษาด้านสิ่งแวดล้อม (EIA) ของโครงการไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนปากมูลยังไม่ให้ข้อมูลที่เพียงพอเกี่ยวกับผลกระทบของโครงการเขื่อนปากมูลต่อระบบนิเวศน์และสิ่งแวดล้อมของประชาชนที่อาศัยริมฝั่งแม่น้ำมูล รายงานดังกล่าวจัดทำโดย บริษัททีมคอนซัลแตนท์ เพื่อเสนอต่อ กฟผ. ในปี 2525 และ 2527 ได้รับการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมในปี 2533 ด้วยความช่วยเหลือจากธนาคารโลก

การคาดการณ์ผลกระทบสิ่งแวดล้อมจากโครงการเขื่อนปากมูล(ข้อมูลจากชาวบ้านที่อาศัยแถบลำน้ำมูล นักวิชาการชาวไทยและชาวต่างประเทศ รวมทั้งผู้เชี่ยวชาญจากกรมประมง)

1. ทำลายสภาพความหลากหลายทางชีวภาพ และการประมงในลำน้ำมูล

2. ทำลายหรือก่อให้เกิดความเสียหายร้ายแรงต่อสภาพความหลากหลายทางชีวภาพ และการประมงในแม่น้ำโขง

3.ก่อให้เกิด ชื่อโรคในพื้นที่เก็บกักน้ำ ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อประชาชนในแถบจังหวัด อุบลราชธานีและอาณาบริเวณใกล้เคียง รวมไปถึงจนถึงตอนใต้ของประเทศลาว

เชื้อโรคดังกล่าวได้แก่ พยาธิใบไม้ในเลือด (Schistosomiasis mekongi) ซึ่งเป็นโรคที่จะ เกิดขึ้นใหม่จากสภาพน้ำในพื้นที่เก็บกักน้ำ นอกจากนั้นโอกาสในการแพร่กระจายของโรคชนิดอื่น อาทิ เชื้อมาลาเรีย และโรคพยาธิใบไม้ในตับจะเพิ่มสูงขึ้นด้วย

ข้อสังเกต : จนถึงขณะนี้ยังไม่มีรายงานการศึกษาอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ ที่เชื่อถือได้เกี่ยวกับผล กระทบของโครงการเขื่อนปากมูลต่อสุขภาพอนามัยของประชาชน สภาพความหลากหลายทาง ชีวภาพและการประมงในลำน้ำมูลและโขง

สิ่งที่ยังไม่ปรากฏในรายงานผลการศึกษาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม (EIA) ของกฟผ.

-ไม่มีงานการศึกษาเกี่ยวกับความเสี่ยงของการเกิดโรคพยาธิใบไม้ในเลือด ในระดับกักเก็บ น้ำ +108 มรทก.

-ยังไม่มีรายงานการศึกษาเกี่ยวกับการอพยพย้ายถิ่นของปลาในลำน้ำมูล-ลำน้ำโขง ส่วน รายงานการศึกษาสภาพปลาในลำน้ำมูลที่มีอยู่ก็ยังไม่เพียงพอ

-ยังไม่มีการศึกษาผลประโยชน์ที่จะได้รับจากการทำประมงตามธรรมชาติ และประโยชน์ จากสภาพความหลากหลายทางชีวภาพที่มีมาก่อนการสร้างเขื่อน

-ยังไม่มีการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับผลกระทบด้านนิเวศน์ จากการที่เขื่อนจะต้องปล่อยน้ำ ผ่านแก่งสะพือและแก่งตะนะ ตามเวลาที่กำหนดในแต่ละวัน

ปัญหาอื่น ๆ ที่เกิดจากโครงการเขื่อนปากมูล

-กระบวนการวางแผนและการตัดสินใจ กฟผ.และรัฐบาลยังไม่โปร่งใส

-ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบโดยตรงไม่ได้รับอนุญาตให้มีส่วนร่วม

-กฟผ.ไม่ยอมเปิดโอกาสให้กลุ่มประชาชน ได้รับรายงานการศึกษาผลกระทบด้าน สิ่งแวดล้อม (EIA) จนกระทั่งต้องยอมเปิดเผยเมื่อเริ่มดำเนินการก่อสร้างเขื่อนไปแล้วถึง 2 เดือน

-งบประมาณการก่อสร้างเขื่อนปากมูลจะแพงกว่าค่าไฟฟ้าที่ได้จากองค์การอนุรักษ์ พลังงานถึง 5 เท่า

-การทำลายแก่งคันเหวและแก่งตาดหัวภูในเขตอุทยานแห่งชาติแก่งตะนะ

-การลดลงของรายได้จากการจับปลาของชาวบ้านในท้องถิ่น

การทำลายแก่งหลายแห่งทางตอนใต้ของเขื่อนปากมูล

รายงานผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมของกฟผ. ยังไม่เคยศึกษาผลกระทบต่อระบบนิเวศน์จากการที่แก่งหลายแห่ง เช่น แก่งคันเหวหรือแก่งตาดหัวภู ซึ่งอยู่ทางตอนใต้ของตัวเขื่อนต้องถูกทำลายไปด้วย ซึ่งประเด็นนี้เป็นประเด็นที่กฟผ. ไม่เคยแจ้งให้สาธารณชนหรือชาวบ้านริมแม่น้ำมูลรับรู้อีก่อน

เมื่อองค์กรพัฒนาเอกชนไทยตั้งคำถามเกี่ยวกับข้อเท็จจริงในประเด็นที่ว่า รายงานผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมของกฟผ. ยังไม่ได้ศึกษาผลกระทบจากการทำลายแก่งที่อยู่ท้ายเขื่อนไม่ว่าจะเป็นแก่งคันเหวหรือแก่งตาดหัวภูเอาไว้เลย ธนาคารโลกกล่าวตอบในประเด็นนี้ว่า

"การศึกษารายงานด้านสิ่งแวดล้อมท้ายเขื่อนเป็นเรื่องไม่จำเป็น ทั้งนี้เพราะเราไม่คิดว่าแก่งต่างๆทางตอนใต้ของเขื่อนจะได้รับผลกระทบจากโครงการแต่ประการใด"

(จดหมายลงวันที่ 29 เมษายน 2535 จากนาย กัลลิสโต มาดาโว (Mr.Cullisto Madavo) ผู้อำนวยการกอง 1 ของธนาคารโลก ประจำภาคพื้นเอเชียตะวันออกเฉียงถึงโครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ)

-ในฤดูแล้งปี 2535 กฟผ. ทำการระเบิดแก่งคันเหวซึ่งอยู่ท้ายตัวเขื่อนปากมูลออกไปประมาณ 1 กม. เพื่อทำช่องทางระบายน้ำขนาดลึก 8 เมตร ยาว 600 เมตร กว้าง 60 เมตร

-ในฤดูแล้งปี 2536 กฟผ. ระเบิดแก่งตาดหัวภูซึ่งอยู่ห่างตัวเขื่อนประมาณ 1 กม. เพื่อขุดช่องทางระบายน้ำขนาดประมาณลึก 8 เมตร ยาว 700 เมตร กว้าง 60 เมตร

-แก่งคันเหวและแก่งตาดหัวภูล้วนตั้งอยู่ในเขตอนุรักษ์ ที่ได้รับการคุ้มครองภายในเขตอุทยานแห่งชาติแก่งตะนะ

-ทั้งๆที่มาตรา 19 แห่งพรบ.อุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 ได้ให้การคุ้มครองการทำลายสภาพนิเวศน์ภายในเขตอนุรักษ์ แต่รัฐบาลอานันท์ 1 ก็อนุมัติให้กฟผ. "ปรับปรุง" แก่งคันเหวแก่งตาดหัวภู และแก่งต่างๆที่เปิดช่องทางให้น้ำไหลผ่านแก่งต่างๆได้โดยสะดวก (สัมภาษณ์อานันท์ อภิวิกรมย์ อดีตรมต.ว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ในเดอะเนชั่น 17 มี.ค. 2535)

-มาตรา 19 แห่งพรบ.อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 " อนุญาตให้เจ้าหน้าที่เข้าไปดำเนินกิจกรรมใดๆเพื่อปกป้องรักษาอุทยานหรือเพื่อการศึกษ การวิจัยทางวิชาการ การท่องเที่ยว หรือเพื่อความมั่นคงเท่านั้น " (ยรรยง ถนอมวิชัย รองอธิบดีกรมป่าไม้ ในเดอะเนชั่น ใน 19 มี.ค. 2535)

-กฟผ. ละเมิดมาตรา 16 แห่งพรบ.อุทยานแห่งชาติ พ.ศ.2504 ซึ่งห้ามมิให้ใช้วัตถุระเบิดภายในเขตอุทยานแห่งชาติ (ไพโรจน์ สุวรรณกร อดีตอธิบดีกรมป่าไม้ และหนึ่งในคณะกรรมการป่าไม้แห่งชาติ ซึ่งเป็นผู้อนุมัติตามคำขอของกฟผ. ให้เข้าใช้พื้นที่ในอุทยานแห่งชาติแก่งตะนะได้ ในเดอะเนชั่น 19 มี.ค. 2535)

-ในปี 2534 คณะรัฐมนตรีอนุมัติให้เพิกถอนสภาพพื้นที่ 125 ไร่ ในเขตอุทยานแห่งชาติแก่งตะนะ เพื่อให้สิทธิแก่กฟผ.ในการใช้พื้นที่เพื่อสร้างเขื่อนปากมูลได้อย่างเต็มที่และอนุมัติให้ใช้พื้นที่อีก 425 ไร่ เพื่อก่อสร้างสำนักงานควบคุมการก่อสร้างเขื่อนเป็นการชั่วคราว

-ดร.สุรเชษฐ เศรษฐมาต หนึ่งในคณะกรรมการป่าไม้แห่งชาติ ซึ่งเป็นอาจารย์ผู้เชี่ยวชาญทางด้านการจัดการอุทยานแห่งชาติ ของ คณะวนศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กล่าวว่า “ ไม่มีผู้ใดได้รับอนุญาตให้ระเบิดแก่งที่อยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติแก่งตะนะได้ เพราะจะก่อให้เกิดผลกระทบต่อระบบนิเวศน์อย่างใหญ่หลวง “ (เดอะเนชั่น 19 มี.ค.2535)

การเกิดโรคพยาธิใบไม้ในเลือดในบริเวณพื้นที่เก็บกักน้ำเขื่อนปากมูล

-ยังไม่เคยมีรายงานการศึกษาของกฟผ.เกี่ยวกับกรณีหอยชนิด นิโอเทริควาล่า อเปอร์ต้า (Neotricula Apearta) ซึ่งพบอยู่ในลำน้ำมูล จะก่อให้เกิดโรคพยาธิใบไม้ในเลือด (Schistosomiasis) ในบริเวณพื้นที่เก็บกักน้ำ ซึ่งมีระดับน้ำ 108 เมตรเหนือระดับน้ำทะเล

-กฟผ.ยังไม่สามารถให้คำยืนยันที่น่าเชื่อถือในเชิงวิชาการได้เลยว่าโรคพยาธิใบไม้ในเลือดหรือโรคอื่นๆเช่น มาลาเรีย จะไม่เกิดขึ้น หรือจะก่อให้เกิดอันตรายร้ายแรงมากขึ้น จากการที่สภาพเงื่อนไขทางนิเวศน์ของลำน้ำมูลจะต้องเปลี่ยนแปลงไปและกลายเป็นอ่างเก็บน้ำ แทนการไหลตามธรรมชาติโดยปกติ

-ผู้เชี่ยวชาญด้านสาธารณสุขที่ศึกษาเกี่ยวกับโรคแหล่งน้ำ (water-borne diseases) ทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเตือนว่า โรคพยาธิใบไม้ในเลือดนี้จะต้องเกิดขึ้นในบริเวณพื้นที่เก็บกักน้ำนี้อย่างแน่นอน ภายในเวลาไม่เกิน 5-10 ปีข้างหน้า

-คำแถลงของ “คณะกรรมการที่ปรึกษาเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการศึกษาสภาวะแวดล้อมเขื่อนปากมูล” ต่อผู้บริหารระดับสูงของธนาคารโลก เมื่อเดือนพฤศจิกายน 2534 ระบุว่า โครงการเขื่อนปากมูลจะส่งผลให้ปัญหาสาธารณสุขเพิ่มขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ โดยเฉพาะมีโอกาสที่จะเกิดโรคใบไม้ในเลือด และโรคที่เกิดจากแหล่งน้ำชนิดอื่นๆ

(คณะกรรมการที่ปรึกษาของธนาคารโลกประกอบด้วยนักวิชาการผู้เชี่ยวชาญด้านโรคแหล่งน้ำโดยเฉพาะในกลุ่มน้ำโขงซึ่งมีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับในระดับนานาชาติ 3 ท่าน ได้แก่ ดร.จอร์จ เดวิส(Dr. George Davis) แห่งสถาบันวิทยาศาสตร์ธรรมชาติ ฟิลาเดลเฟีย,มร.เคิร์ต ชไนเดอร์ (Mr.Curt Schneider) นักระบาดวิทยา ซึ่งเคยดำรงตำแหน่งที่ปรึกษาสถาบันสมิธโซเนียน ในกรุงวอชิงตัน ดี.ซี. และดร.เดวิด วัตต์ดราฟ (Dr.David Woodruff) ศาสตราจารย์ด้านชีววิทยา มหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย)

ลักษณะของโรคใบไม้ในเลือด (Schistosomiasis mekongi)

-Schistosomiasis mekongi เป็นพยาธิใบไม้ในเลือดชนิดหนึ่ง ซึ่งเกิดขึ้นตามธรรมชาติ พบได้ทั่วไปทางตอนใต้ของประเทศลาวและตอนเหนือของกัมพูชา

-ชาวบ้านจะได้รับเชื้อพยาธิชนิดนี้ขณะอาบน้ำหรือทำการประมงในเขตพื้นที่เก็บกักน้ำ

-พยาธิชนิดนี้จะทำลายระบบประสาทส่วนกลาง อวัยวะภายในและปอดอย่างรุนแรงและจะเสียชีวิตในที่สุด

-จนถึงขณะนี้ยังไม่สามารถหาวิธีรักษาผู้ป่วยจากโรคชนิดนี้ได้ ในปี 2523 มีผู้ป่วยเป็นโรคนี้ 200 ล้านคนทั่วโลก

การค้นพบหลักฐานทางโบราณคดี

รายงานการศึกษาลักษณะทางสิ่งแวดล้อมของโครงการเขื่อนปากมูล ได้ข้อสรุปทางโบราณคดีว่า “นอกจากบริเวณใกล้เขื่อนแล้ว บริเวณพื้นที่ลุ่มน้ำเหนือเขื่อนไม่พบหลักฐานทางโบราณคดีทั้งสมัยก่อนประวัติศาสตร์และสมัยประวัติศาสตร์” แต่ภายหลังจากเขื่อนสร้างได้เพียงเล็กน้อย กองโบราณคดี กรมศิลปากรก็ได้สำรวจพบศิลาจารึกและซากโบราณสถาน ที่มีอายุระหว่าง 1,200-1,300 ปี ซึ่งตั้งอยู่ห่างจากหัวงานเขื่อนเพียง 300 เมตรเท่านั้น เมื่อมีการเปิดเผยถึงหลักฐานทางโบราณคดีนี้ นายสุพิน ปัญญาภักดิ์ ผู้อำนวยการฝ่ายประชาสัมพันธ์ของกฟผ.ก็ได้กล่าวถึงศิลาจารึกว่า “เป็นเพียงแค่อินทรธรรมา ที่ผมก็เห็นมานานแล้ว”

หลักศิลาจารึกนี้มีชื่อว่า “ศิลาจารึกพระเจ้าจิตรเสน” หรือ “ศิลาจารึกปากโดมน้อย” หรือที่ชาวบ้านท้องถิ่นแถบนั้นเรียกว่า “เจ้าพ่อปากโดมน้อย” ในบริเวณนั้นยังพบซากบันไดซึ่งคาดว่าจะ เป็นโบราณสถานอีกด้วย

จากการสอบถามชาวบ้านแถบนั้นได้ความเห็นว่ายังมีหลักศิลาจารึกที่หักเป็นท่อนและถูกทรายทับถมกลางลำน้ำบริเวณแก่งหัวคันบัว เหนือปากโดมน้อยประมาณ 200 เมตร

แม่น้ำมูลเป็นลำน้ำสายใหญ่ที่อุดมไปด้วยอารยธรรมมาแต่ครั้งโบราณ หลักศิลาจารึกและซากโบราณสถานเป็นเพียงหลักฐานไม่กี่ชิ้นเท่านั้นที่มีการค้นพบ

กระบวนการวางแผนและการตัดสินใจ นโยบายของกฟผ. และรัฐบาลไม่โปร่งใสและประชาชนไม่มีส่วนร่วม

-ชาวบ้านที่ได้รับผลกระทบโดยตรงไม่ได้รับอนุญาตให้เข้ามีส่วนร่วม

-กฟผ. ไม่ยอมให้กลุ่มประชาชนมีโอกาสได้รับเอกสารรายงานการศึกษาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อม จนกระทั่งยอมเปิดเผยเมื่อดำเนินการก่อสร้างไปแล้ว

กฟผ. ไม่ยอมพบกับชาวบ้านในท้องถิ่นที่จะได้รับผลกระทบจากโครงการเขื่อนปากมูล ไม่ยอมตอบคำถามของประชาชน กฟผ. อ้างว่าได้ปรึกษาหารือกับชาวบ้านอยู่เสมอ ทั้งโดยการที่

กฟผ.แจกหนังสือเล่มเล็กเป็นคู่มือเพื่อ ให้การศึกษา แก่ชาวบ้านในจังหวัดอุบลราชธานี ได้จัดเวที ให้ข้อมูลข่าวสารกับข้าราชการระดับท้องถิ่น และชี้แจงกับผู้นำของหมู่บ้านตลอดเวลา

องค์กรพัฒนาเอกชนทั้งไทยและต่างประเทศพยายามใช้แรงกดดันมาโดยตลอด เพื่อให้ กฟผ.ยอมเปิดเผยรายงานการศึกษาผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมและยอมให้สาธารณชนตรวจสอบ ความพยายามดังกล่าวใช้เวลาถึง 3 เดือน คือตั้งแต่ 5 เม.ย. 2534 ถึง 19 มิ.ย. 2534 ที่กฟผ.เขียน จดหมายถึงโครงการฟื้นฟูชีวิตและธรรมชาติ ชี้แจงว่าเอกสารทั้งหมดที่ขอไปจะหาดูได้จากห้อง สมุดที่สำนักงานใหญ่ของกฟผ.ในจังหวัดนนทบุรี ขณะที่กฟผ. ยินยอมอนุญาตให้องค์กรพัฒนา เอกชนใช้ช่องทางซึ่งมีเพียงช่องทางเดียวเพื่อให้ได้รับเอกสารดังกล่าว แต่ก็มีปัจจัยหลายอย่างที่ ทำ ให้เอกสารสำคัญชิ้นนี้ไม่ตกไปถึงมือประชาชนในหมู่บ้านที่ได้รับผลกระทบ ทั้งนี้เนื่องจากเอกสาร ดังกล่าวมีอยู่เฉพาะในห้องสมุดของกฟผ. ซึ่งยากที่ชาวบ้านในท้องถิ่นจะหาอ่านได้ เพราะเอกสาร เหล่านี้เป็นภาษาอังกฤษ และยังไม่มีการแปลเป็นภาษาไทยจนถึงปัจจุบัน

วันที่ 4 มิ.ย.หลังจากที่การก่อสร้างเขื่อนปากมูลเริ่มดำเนินการไปได้กว่า 1 เดือนได้มีคำสั่ง สำนักนายกรัฐมนตรี ลงวันที่ 208/2534 โดยนายไพจิตร เอื้อทวีกุล รมต.สำนักนายกรัฐมนตรี แต่ง ตั้งคณะกรรมการพิจารณาผลกระทบที่ราษฎรได้รับจากโครงการไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนปากมูล ตามที่ ประชาชนที่อาศัยบริเวณลำน้ำมูลเรียกร้องขอทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับโครงการและต้องการรู้ว่าตน จะได้รับผลกระทบหรือไม่ อย่างไร

นางสาว วนิดา ตันติวิทยาพิทักษ์ หนึ่งในอนุกรรมการพิจารณาข้อมูลด้านแผนที่และ ผลกระทบจากโครงการเขื่อนปากมูล ให้ข้อมูลว่า จนถึงวันที่ 23 ส.ค. 2534 ซึ่งเป็นวันประชุมนัดสุดท้ายของคณะกรรมการนั้น ตัวแทนชาวบ้านที่ได้รับแต่งตั้งให้เข้าร่วมอยู่ในคณะกรรมการร่วมและ คณะอนุกรรมการก็ยังถูกปฏิเสธ ไม่ยอมให้ตรวจสอบข้อมูลรายงานผลกระทบสิ่งแวดล้อมของ กฟผ. ซึ่งเก็บไว้ที่สำนักงานใหญ่กฟผ. และคำร้องขอของชาวบ้านที่จะขอตรวจสอบรายงานฉบับ สมบูรณ์ที่สำรวจรายชื่อผู้ที่ได้รับผลกระทบจากโครงการก็ไม่เป็นผล

คณะกรรมการร่วมจึงพิจารณาให้ค่าชดเชยเฉพาะแก่ประชาชนที่มีบ้านและที่ดินของตนเองในพื้นที่ต่ำกว่าระดับน้ำทะเล 108-108.5 เมตร โดยละเลยไม่ให้ความสนใจกับชาวบ้านหลาย ครอบครัวที่ได้รับผลกระทบจากการที่ต้องสูญเสียที่ดินทำกินบางส่วนหรือกระทั่งจากสภาพน้ำท่วม นอกจากนั้นกฟผ.ยังไม่เคยให้ข้อมูลอย่างเป็นทางการแก่ประชาชนที่ได้รับผลกระทบ และคณะ กรรมการ หรือคณะอนุกรรมการเกี่ยวกับสถานที่ที่จะใช้เป็นที่ตั้งถิ่นฐานใหม่ของชาวบ้าน

ตัวอย่างความไม่โปร่งใสของกฟผ. อีกประการหนึ่งก็คือ ไม่ยอมชี้แจงแก่ชาวบ้านและ สาธารณชนโดยทั่วไปว่าประชาชนที่ต้องสูญเสียบ้านและที่ดินทำกินมีจำนวนเท่าใดกันแน่ ดังเช่น พบว่ากฟผ.เคยประมาณการตัวเลขของชาวบ้านที่จะได้รับผลกระทบจากโครงการเขื่อนปากมูล แตกต่างกันไปตามวาระต่างๆหลายครั้งหลายครา ดังนี้

379 ครั้วเรือน 19 มิ.ย. 2532 ที่มา : นายสุพิน ปัญญามาก เจ้าหน้าที่ฝ่ายประชาสัมพันธ์ของกฟผ. "Confusions persist in Pak Moll Debate" นสพ.The Nation วันที่ 24 เมษายน 2534

39 ครั้วเรือน 24 เม.ย. 2533 ที่มา : นายเผ่าพัชร ชวนะลิขิตกร ผู้ว่าการการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย "EGAT officials, Pak Moll dam opponents hold talks, " นสพ.The Nation วันที่ 24 เมษายน 2534

262 ครั้วเรือน มกราคม 2534 ที่มา : ตารางที่ 1 in Third Power System Development, Pak Moll Hydropower Project: Environmental Assessment - Summary, p.2, International Bank for Reconstruction and Development.

835 ครั้วเรือน 7 กรกฎาคม 2534 ที่มา : "Pak Moll : A Crisis of Confidence" The Nation 7 ก.ค. 2534 ตัวเลขนี้จากการสำรวจภาคพื้นดินของกฟผ. ซึ่งเสร็จสิ้นเมื่อปลายเดือน 2534

ข้อสังเกต : ตัวเลขนี้ดังกล่าวรวมถึง 67 ครอบครัวที่มีทรัพย์สินในเขตน้ำท่วมแต่ปฏิเสธที่จะให้เจ้าหน้าที่ของกฟผ. สำรวจที่ดินของตนไว้ด้วย

903 ครั้วเรือน 23 ตุลาคม 2534 ที่มา : หม่อมหลวงชนะพันธ์ กฤษดากร ผู้อำนวยการก่อสร้างเขื่อนไฟฟ้าพลังน้ำของกฟผ.

ข้อสังเกต : ตัวเลขดังกล่าวไม่รวมอีก 73 ครอบครัว ซึ่งเป็นกลุ่มชาวบ้านซึ่งมีที่ดินทำกินต่ำกว่าระดับ 108-108.5 เมตรจากระดับน้ำทะเล ซึ่งปฏิเสธที่จะให้เจ้าหน้าที่กฟผ. สำรวจที่ดินของตน

โครงการเขื่อนปากมูลชี้ให้เห็นถึงความล้มเหลวในเชิงเศรษฐกิจ

*ในเดือนธันวาคม 2534 กฟผ. ประกาศว่าโครงการเขื่อนปากมูลจะใช้งบ 6,600 ล้านบาท ซึ่งเพิ่มขึ้นจากจำนวน 3,800 ล้านบาทที่ได้รับอนุมัติจากคณะรัฐมนตรีเมื่อต้นปี 2534 ถึงร้อยละ 57

*การเปรียบเทียบราคาค่ากระแสไฟฟ้าที่ต้องจ่าย(หน่วย: กิโลวัตต์หรือเท่ากับไฟฟ้า 1,000 วัตต์)

-ค่าใช้จ่ายในการผลิตกระแสไฟฟ้าของกฟผ. 40,000 บาทต่อกิโลวัตต์

-ไฟฟ้าที่ผลิตจากเขื่อนปากมูล 48,500 บาทต่อกิโลวัตต์

-ค่ากระแสไฟฟ้าจากเขื่อนปากมูลจึงสูงกว่ากระแสไฟฟ้าที่ได้จากโครงการอนุรักษ์พลังงานถึงกว่า 5 เท่า

ข้อสังเกต : ความสามารถในการจ่ายไฟสูงสุดของเขื่อนปากมูล คือ 13.6 เมกกะวัตต์ แต่กฟผ. คาดว่าปริมาณไฟฟ้าดังกล่าวจะผลิตได้เฉพาะในช่วงระหว่างเดือนสิงหาคมกันยายนถึงตุลาคม แต่ก็มิใช่น่าสงสัยว่ากฟผ. ยังไม่เคยศึกษาผลกระทบจากการที่ระดับน้ำในแม่น้ำโขงจะหลากเข้ามาในลำน้ำมูลเป็นระยะทางยาว 60 กม. ในช่วง 3 เดือนดังกล่าวอยู่เป็นประจำ ในแต่ละปีน้ำที่หลากมานี้จะดันไม้ให้น้ำไหลออกจากพื้นที่เก็บกักผ่าน

เครื่องผลิตกระแสไฟฟ้าของเขื่อน ชาวบ้านแถบนั้นกล่าวว่าในเวลาดังกล่าวลำน้ำมูล
อาจจะไหลย้อนกลับ เพราะถูกน้ำจากแม่น้ำโขงหลากทะลักเข้ามาแทน

ความสูญเสียในการประมงในลำน้ำมูล

กฟผ.ยังไม่เคยทำรายงานเกี่ยวกับผลกระทบต่อการประมงในลำน้ำมูลฉบับสมบูรณ์เลย
แม้แต่รายงานการศึกษาผลกระทบสิ่งแวดล้อมของกฟผ. ในปี 2525 เองจะยืนยันว่าการศึกษาใน
เรื่องนั้นเป็นสิ่งจำเป็นก็ตาม นอกจากนี้การศึกษาสภาพการประมงที่กฟผ.ทำเพื่อเสนอต่อ
ธนาคารโลกก็ถูกวิพากษ์วิจารณ์อย่างหนักจากบรรดานักวิชาการที่บันทึกไว้เป็นลำดับที่ 2 ใน
รายงานการศึกษาของกฟผ.คือ Hilsa kanagurta ก็เป็นชื่อที่ผิด ชื่อที่ถูกต้องคือ Hilsa kelec และปลา
ชนิดนี้พบอยู่ที่ปากแม่น้ำโขงในประเทศเวียดนามเพียงแห่งเดียวเท่านั้น (ข้อมูลจากดร.วอลเตอร์
เรนโบธ (Dr.Walter Rainboth) แห่งมหาวิทยาลัยแคลิฟอร์เนีย ซึ่งเป็นนักวิชาการที่มีชื่อเสียงและ
ทำงานศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับชนิดพันธุ์ปลาในกลุ่มแม่น้ำโขงตอนล่าง)

กฟผ.ยังไม่เคยศึกษาการอพยพย้ายถิ่นของปลาใน ระหว่างลำน้ำมูลกับลำน้ำโขงมาก่อน
นักวิชาการหลายท่านทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศเห็นพ้องกันว่าพันธุ์ปลาหลายร้อยชนิดที่เกิด
ขึ้นและหากินตามลำน้ำมูลนั้น ส่วนหนึ่งเป็นปลาชนิดที่จะมีแบบแผนการอพยพย้ายถิ่นระหว่าง
ลำน้ำทั้งสองอยู่เป็นประจำในแต่ละฤดูกาล

นักวิชาการเหล่านี้ยืนยันว่าการก่อสร้างเขื่อนปากมูลจะคุกคามและทำลายวิถีชีวิตของ
ชาวบ้านนับล้านคนที่อาศัยตามริมน้ำโขง ซึ่งประกอบอาชีพการประมงเป็นหลักในการหารายได้
เพื่อซื้อหาอาหารและเลี้ยงชีวิต

การที่กฟผ.อ้างว่าระบบนิเวศในลำน้ำมูลจะไม่ได้รับผลกระทบดังที่ปรากฏอยู่ในรายงาน
ผลกระทบด้านสิ่งแวดล้อมที่กฟผ.จัดทำขึ้นนั้น จึงขัดแย้งกับรายงานของธนาคารโลกที่กระทำเสร็จ
สิ้นเมื่อวันที่ 29 กรกฎาคม 2534 ซึ่งยืนยันว่า

"คาดว่าปัญหาที่เลวร้ายที่สุดประการหนึ่งที่เกิดขึ้นในอนาคตก็คือ สภาพการ
ประมงในลำน้ำมูลที่ต้องพึ่งพิงและขึ้นอยู่กับการอพยพของปลาจากแม่น้ำโขงตามฤดูกาล
และประชากรปลาในแม่น้ำโขงต้องมาอาศัยวางไข่ในแก่งต่างๆในลำน้ำมูลซึ่งอยู่ตอน
เหนือขึ้นไป ในกรณีนี้อย่างน้อยที่สุด เขื่อนปากมูลจะก่อให้เกิดผลกระทบอย่างรุนแรงต่อ
ประชากรปลาในระบบลุ่มน้ำทั้งสอง

-ชาวบ้านจากแถบลำน้ำมูลรายงานว่า ความหลากหลายของชนิดพันธุ์ปลาในแม่น้ำมูล
ลดจำนวนลงอย่างรวดเร็ว

-การจับปลาในแม่น้ำมูลลดลงร้อยละ 70-90 ในช่วงฤดูฝนปี 2535 ทั้งนี้โดยเปรียบเทียบกับปริมาณปลาที่จับได้ในช่วงฤดูฝนปี 2533

กฟผ.ไม่เคยศึกษาผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจของการประมงตามธรรมชาติในลำน้ำมูล ที่ชาวบ้านหลายหมื่นคนที่อาศัยตามลำน้ำมูล และอีกหลายพันคนที่ประกอบอาชีพจับปลาในฤดูแล้ง ได้รับ

-นับแต่มีการก่อสร้างเขื่อนปากมูลในปี 2534 รายได้จากการจับปลาลดลงอย่างมาก

-ชาวบ้านที่จับปลาเป็นอาชีพหลัก(ประมาณร้อยละ 30 ของประเทศที่อาศัยตามลำน้ำมูล) ได้รับผลกระทบอย่างรุนแรง ทั้งนี้เพราะการจับปลาเป็นทั้งวิถีชีวิตและอาชีพหลักประการเดียวของตน

-การจับปลาประสบความสำเร็จมากมากขึ้น และต้องใช้จ่ายเงินที่มีอยู่อย่างจำกัด เพื่อซื้อปลาที่มีราคาแพงจากตลาดมาบริโภค

กฟผ.ชี้แจงว่าจะสร้างบันไดปลาโจนขึ้นที่เขื่อนปากมูล เพื่อให้ปลาวายข้ามไป-มาได้ แต่คำแถลงของกฟผ.ไม่สอดคล้องกับรายงานการศึกษาที่เป็นวิทยาศาสตร์ที่มีอยู่ ยิ่งกว่านั้นรายงานการศึกษาที่มีอยู่ยังแย้งข้อมูลของกฟผ.ว่า หากมีการสร้างเขื่อนมีการระเบิดแก่งต่างๆทางท้ายน้ำ และท่วมแก่งอื่นๆในพื้นที่เก็บกักน้ำแล้วจะก่อให้เกิดความเสียหายต่อสภาพการประมงในลำน้ำมูลอย่างรุนแรง บันไดปลาโจนซึ่งสร้างขึ้นต่อเมื่อการสร้างเขื่อนเสร็จสมบูรณ์แล้วนั้นจะไร้ประโยชน์โดยสิ้นเชิง

ดร.ธเรศ ศรีสาธิต แห่งสถาบันวิจัยสภาวะแวดล้อมแห่งจุฬาลงกรณ์ ซึ่งเป็นผู้ออกแบบก่อสร้างบันไดปลาโจนของเขื่อนปากมูลกล่าวว่าการศึกษาเพื่อประเมินประสิทธิภาพของบันไดปลาโจนจะใช้เวลาราว 1 ปี หลังจากนั้นจึงจะทราบว่าบันไดปลาโจนนี้จะใช้ประโยชน์ได้จริงหรือไม่

แต่กระทั่งถึงปัจจุบันก็ยังไม่มีข้อสรุปที่ชัดเจนจากกฟผ. ธนาคารโลก หรือดร.ธเรศเลยว่าจะมีเงินทุนมาสนับสนุนรายงานการศึกษาวิจัยดังกล่าวเพื่อให้สามารถดำเนินการต่อไปได้

กฟผ.แถลงว่าบริเวณเก็บกักน้ำของเขื่อนปากมูลจะส่งผลให้ปริมาณปลาที่จับได้เพิ่มขึ้นอีกร้อยละ 50

แต่กระนั้น การประมงบริเวณพื้นที่เก็บกักน้ำ ซึ่งไม่ว่าจะมีอัตราผลผลิตสูงสักเพียงใดก็ไม่สามารถชดเชยความสูญเสียทางชีวภาพทางระบบนิเวศน์ของลำน้ำมูลและแม่น้ำโขงซึ่งจะต้องเกิดขึ้นอย่างไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ นอกจากนั้นการประมงในอ่างเก็บน้ำดังกล่าวก็ไม่สามารถชดเชยความเสียหายของประชาชนที่อาศัยในบริเวณเหนือพื้นที่เก็บกักน้ำและทางใต้ของตัวเขื่อนเนื่องจากการสูญเสียแหล่งรายได้และแหล่งโปรตีนที่สำคัญไปได้

คำถามเกี่ยวกับความสูงและระดับน้ำในพื้นที่เก็บกักน้ำ

-ความสูงของเขื่อนปากมูลอาจจะเพิ่มได้อีก เป็นระดับ 19-21 เมตร ในขณะที่เขื่อนที่กรม.อนุมิตในปี 2534 จะต้องมีเพียง 17 เมตร ระดับน้ำในพื้นที่เก็บกักน้ำปกติอาจสูงถึง 110

เมตรเหนือระดับน้ำทะเล แทนที่จะเป็น 108 เมตร ซึ่งเป็นระดับน้ำที่ผ่านการอนุมัติจากคณะรัฐมนตรี

-การเพิ่มระดับน้ำในพื้นที่เก็บกักน้ำเป็น 110 เมตร จะส่งผลกระทบต่อประชาชนที่อาศัยตามลำน้ำมูลอีกหลายพันคน

ปัญหาเกี่ยวกับการสำรวจที่ดิน การโยกย้ายและการชดใช้

ปัญหาหนึ่งที่เป็นข้อถกเถียงกันอย่างมาคนับตั้งแต่กฟผ. เริ่มสร้างเขื่อนคือปัญหาเรื่องระดับน้ำ +108 ม.รทก. อยู่ตรงไหนกันแน่ เนื่องจากในปี 2526 ซึ่งเป็นน้ำท่วมครั้งใหญ่และมีระดับใกล้เคียงกับ +108 เมตร ม.รทก. นั้นมีผู้ได้รับผลกระทบมากกว่าที่กฟผ. สำรวจไว้จริง ชาวบ้านก็ยังไม่มีหลักประกันว่าจะได้รับค่าชดใช้หรือไม่ ปัญหาต่อมาคือในหมู่บ้านหลายหมู่บ้านเช่น ห้วยไฮ วังใหม่ ปากห้วยแคน ตุงลุง ดอนสวรรค์ วังสะแบงเหนือ วังสะแบงใต้ คันเป็อย สุวรรณวารี และคันลิม บริเวณหมู่บ้านน้ำจะไม่ท่วมแต่จะมีสภาพเป็นแหลม หรือเกาะกลางน้ำที่มีทางเล็กๆต่อกับแผ่นดินใหญ่ โดยที่ทำกินถูกท่วมหมด ซึ่งนั่นหมายความว่าที่นาหรือที่ทำกินที่จะได้รับการชดใช้จะต้องอยู่ไกลจากหมู่บ้านมาก

ข้อคิดเห็นเชิงวิจารณ์

ต่อรายงานการประเมินผลกระทบด้านอาชีพประมง

ของคณะอนุกรรมการฯ พิจารณาผลกระทบด้านอาชีพประมง

เนื่องจากในรายงานของกฟผ. ไม่ได้มีคำอธิบายวิธีการคำนวณ "อัตราการชดเชยสูงสุดเฉลี่ย" ที่ชัดเจนไว้เลย ข้อเขียนขึ้นนี้จึงต้องใช้วิธีการ "Trace back" หาวิธีการคำนวณค่าดังกล่าวจากตัวเลขที่ปรากฏในรายงาน แต่เนื่องจากผลการคำนวณในรายงานขึ้นนี้ค่อนข้างมีปัญหา มีการคำนวณค่า บวก-ลบ-คูณ-หาร บิดเศษ ผิดพลาดปรากฏอยู่โดยตลอดทั้งรายงาน

ดังนั้นจึงไม่อาจกล่าวได้อย่าง 100% ว่า แนวความคิดเบื้องหลังการคำนวณที่ได้อธิบายในข้อเขียนขึ้นนี้ เป็นวิธีที่กฟผ. ได้ใช้ในการคำนวณจริง แต่เมื่อพิจารณาจากข้อมูลตัวเลข และคำอธิบายที่ปรากฏในรายงานดังกล่าวแล้ว วิธีการคำนวณข้างนี้ต้องนับเป็นวิธีการคำนวณเดียวที่เป็นไปได้มากที่สุด

แนวความคิดเบื้องหลังการคำนวณอัตราการขาดเซชเจลี่ย

วิธีการคำนวณการขาดเซชเจลี่ยมีแนวความคิดเบื้องหลังอยู่ 2 ประการ คือ

1. การใช้อัตราส่วนผลกระทบจากเขื่อนเป็นตัวลดทอน

จากผลการสำรวจของภาควิชาการประมง คณะประมง ม.เกษตรศาสตร์ จะได้ข้อมูล "การเปลี่ยนแปลงรายได้จากการทำการประมงเปรียบเทียบระหว่างก่อนเริ่มสร้างเขื่อนและระหว่างก่อสร้างเขื่อน" (ข้อมูลที่ได้เป็นลบ คือ รายได้ของชาวประมงลดลงทุกเขต และทุกเครื่องมือ)

แต่แทนที่กฟผ.จะจ่ายเงินค่าชดเชยการประมงแก่ชาวบ้านตามตัวเลข "การเปลี่ยนแปลงรายได้" (ซึ่งระบุว่า เป็นลบ คือรายได้ลดลง) ที่ได้จากการสำรวจนั้น คณะอนุกรรมการกลับมีความเห็นว่าจะต้องมีการนำ "อัตราส่วนผลกระทบจากเขื่อน" มาร่วมพิจารณาในการคำนวณด้วย

นั่นคือ กฟผ.และคณะอนุกรรมการกำลังแย้งว่า "การเปลี่ยนแปลงรายได้จากการประมง" ไม่ได้เกิดขึ้นจากเขื่อนทั้งหมดทั้ง 100% แต่เป็นผลมาจาก "ปัจจัยต้นเหตุ" ทั้งหมด 22 ปัจจัย การสร้างเขื่อนเป็นเพียง 1 ใน 22 ปัจจัยเท่านั้น

ในการพิจารณา "อัตราส่วนผลกระทบ" ของปัจจัยต้นเหตุต่างๆ กฟผ.ได้ใช้วิธีการ Delphi Technique ซึ่งก็คือ "การสอบถามความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านการประมง" (ในกรณีนี้มี 11 ท่าน) ซ้ำหลายครั้ง จนกระทั่งผู้เชี่ยวชาญทั้งหมดมีความเห็นสอดคล้องเป็นแนวทางเดียวกันแล้ว จึงสรุปเป็นตัวเลขนอัตรารวมขึ้นมา วิธีการคำนวณก็คือว่า สมมุติว่า ผลการสำรวจภาคสนามพบว่า ชาวบ้านมีการเปลี่ยนแปลงของรายได้จากการประมงเท่ากับ 100 บาท/ปี แต่ผลของ Delphi Technique ของผู้เชี่ยวชาญการประมง มีความเห็นว่า ในบรรดาต้นเหตุทั้ง 22 ปัจจัยนั้น อัตราส่วนผลกระทบของการสร้างเขื่อนมีค่าเพียง 0.32 (32%) ของอนุกรรมการฯ และกฟผ.ก็มีความเห็นว่า กฟผ.ควรจะมีควมรับผิดชอบต่อการเปลี่ยนแปลงของรายได้จากการประมงของชาวบ้านแค่ 32 บาท ไม่ใช่ 100 บาท

ในกรณีการประเมินผลกระทบด้านการประมงของเขื่อน ก็ต้องพิจารณาว่าถ้าสถานการณ์ของ "ปัจจัยต้นเหตุ" อื่นๆอีก 21 ปัจจัยนั้นอยู่ในสภาวะคงที่ในระดับปกติแล้ว การก่อสร้างเขื่อนปากมูลจะมีผลให้รายได้ของชาวประมงเปลี่ยนแปลงไปเท่าไร นั่นแหละคือปริมาณอัตราการขาดเซชที่ กฟผ.ควรจะให้แก่ชาวบ้าน

จุดที่จะต้องระวังในการตีความตรงนี้ก็คือ มีปัจจัยต้นเหตุบางตัวที่จะได้รับผลกระทบให้มีการเปลี่ยนแปลงไปเมื่อมีการสร้างเขื่อน ผลกระทบในลักษณะนี้ก็ควรจะต้องถือว่าเป็นผลกระทบของเขื่อนด้วย ตัวอย่างที่ชัดเจนก็คือปัจจัย "การอพยพของปลาจากแม่น้ำโขง" การสร้างเขื่อนจะก่อให้เกิดผลกระทบอย่างมากต่อการอพยพของปลา ดังนั้นในที่นี้จึงไม่ใช่ การตีความตามตัวอักษรว่าจะต้องพิจารณาผลการเปลี่ยนแปลงของรายได้ประมงก่อนและหลังการก่อสร้างเขื่อนโดยที่ไม่มีการเปลี่ยนแปลงอันเป็นพิเศษ (ที่ไม่ใช่

ผลสืบเนื่องของเขื่อนปากมูล) ในลำน้ำโขง ซึ่งมีผลให้ปริมาณปลาที่พร้อมจะอพยพเข้ามาในแม่น้ำมูลลดลง เป็นต้น

ถ้ายึดเอาผลสำรวจภาคสนามของภาควิชาการจัดการประมงเป็นหลัก กฟผ.และอนุกรรมการก็ควรจะเป็นห่วงให้ กฟผ.จ่ายเงินชดเชยชาวบ้านเต็มตามผล “การเปลี่ยนแปลงรายได้จากการทำประมง” เปรียบเทียบระหว่างก่อนสร้างเขื่อนและระหว่างก่อสร้างเขื่อน นอกจากนี้จะมีเหตุผลให้เชื่อได้ว่าสถานการณ์ของปัจจัยต้นเหตุอื่นๆอีก 21 ตัว ในปีที่ทำการศึกษาไปนั้นมีค่าแตกต่างไปจากสถานการณ์ปกติ

ซึ่งในกรณีที่มีความแตกต่างดังกล่าวก็ควรจะมีการปรับแก้ข้อมูลรายได้ก่อนและหลังการเริ่มการก่อสร้างเขื่อนให้สามารถสะท้อนค่ารายได้ในสถานการณ์ปกติเท่านั้น ไม่ใช่ นำเอา “อัตราส่วนผลกระทบของเขื่อน” มาคูณในลักษณะตัวลดทอนอย่างที่มีการคำนวณกัน

2. การพิจารณาการเปลี่ยนแปลงของตัวแปรรายได้ที่มีผลกระทบสูงสุดเพียงตัวแปรเดียวหลักในการคำนวณที่สำคัญอีกประการของรายงานชุดนี้คือ เลือกที่จะไม่พิจารณาผลกระทบของเขื่อนที่มีต่อความเปลี่ยนแปลงของข้อมูลรายได้จากการประมงโดยตรง แต่ใช้วิธีแยกแยะรายได้จากการประมงออกเป็น “ตัวแปรรายได้ที่มีผลกระทบสูงสุด เพียงตัวแปรเดียว”

การเลือกใช้ตัวแปรรายได้ที่มีผลกระทบสูงสุดนี้ ดูเหมือนกับให้ประโยชน์กับชาวบ้านผู้เดือดร้อนเพราะ ผู้สร้างกฎเกณฑ์จะอธิบายว่า ใช้ค่าสูงสุด ไม่ใช่ค่าต่ำสุด แต่ถ้าดูตัวเลขแล้ว ถ้าใช้ตัวเลขการเปลี่ยนแปลงรวมของข้อมูลรายได้จากการประมงโดยตรง จึงจะมีค่าเสียหายที่สูงสุด ที่เอกสารชุดนี้สรุปมาได้

ตัวแปรรายได้จากการประมงที่กฟผ.แยกแยะออกมาประกอบด้วย

1. อัตราการจับปลาต่อหน่วยเครื่องมือประมง
2. ความถี่ในการจับปลาในรอบวัน
3. จำนวนวันทำการประมงในรอบปี
4. จำนวนการใช้เครื่องมือประมง
5. ราคาปลาที่จำหน่ายได้

ตัวอย่าง เปรียบเทียบผลกระทบรวม และ ผลกระทบที่คิดเฉพาะตัวแปรสูงสุด

เขตที่	เครื่องมือ	อัตราการขาดเซย/หน่วยเครื่องมือ (บาท)	
		คิดผลกระทบรวม	เฉพาะผลกระทบตัวแปรสูงสุด
1	ข่าย	41.67 (บาท/เมตร)	23.85
	ตุ้ม	139.74 (บาท/ลูก)	95.49
	เบ็ดราว	1,548.10 (บาท/เผือก)	997.94
	แห	784.08 (บาท/ปาก)	345.53
2.	ข่าย	6.15 (บาท/เมตร)	2.76
	ตุ้ม	140.32 (บาท/ลูก)	69.00
	เบ็ดราว	376.06 (บาท/เผือก)	165.43
	แห	166.81 (บาท/ปาก)	75.03

ข้อสังเกต

1. คำอธิบายที่ปรากฏในข้อเขียนชิ้นนี้เป็นคำอธิบายอย่างง่าย (Simplified) มุ่งที่ความเข้าใจในแนวความคิดเบื้องหลังการคำนวณแต่ละประการ ไม่ใช่รายละเอียดที่วิธีการคำนวณที่กฟผ. ใช้จริงการคำนวณที่กฟผ. ใช้จริงเป็นผลรวมของการใช้แนวความคิดเบื้องหลังการคำนวณทั้ง 2 ประการ ร่วมกัน ไม่ใช่ทีละประการ

2. ถ้าตั้งคำถามว่า ถ้าเราเปรียบเทียบวิธีการในการคำนวณผลกระทบแบบนี้ไปใช้กับกรณีอื่นบ้างจะเกิดอะไรขึ้น ถ้าสมมติเราตั้งกลุ่ม Delphi Technique ของผู้เชี่ยวชาญด้านไฟฟ้ามาพิจารณาผลประโยชน์ด้านการผลิตไฟฟ้าของเขื่อนปากมูล แนนอนในการผลิตไฟฟ้าจากเขื่อนปากมูล การสร้างเขื่อนปากมูลย่อมต้องนับเป็นปัจจัยต้นเหตุปัจจัยหนึ่ง แต่มันก็มีปัจจัยต้นเหตุอีกมากมายที่สามารถมีผลกระทบต่อปริมาณผลประโยชน์จากการผลิตไฟฟ้าจากเขื่อนปากมูล ไม่ว่าจะเป็น

- ปริมาณน้ำท่าที่ไหลผ่านแม่น้ำมูล
- ปริมาณน้ำฝนที่ตกในพื้นที่รับน้ำ
- ลักษณะของแก่งตะนะหรือการระเบิดแก่ง
- สภาพของภูมิประเทศบริเวณที่จะเป็นอ่างเก็บน้ำ
- การพัฒนาระบบชลประทานในพื้นที่รับน้ำ
- การสร้างเขื่อนฝายอื่นๆในลุ่มน้ำมูล
- ระดับน้ำในแม่น้ำโขง
- การตกตะกอนในพื้นที่อ่างเก็บน้ำ
- โครงสร้างกำลังผลิตไฟฟ้าของประเทศ
- นโยบายด้านการผลิตไฟฟ้าของประเทศ
- ชนิดของกังหันน้ำที่ใช้ของแก่ง
- การควบคุมระดับน้ำเพื่อลดผลกระทบด้านการท่องเที่ยวแก่งสะพือและแก่งตะนะ

ผลการศึกษา Delphi Technique พบว่า ผลกระทบของการสร้างเขื่อนต่อการผลิตไฟฟ้ามีเพียง 60% แล้วรัฐบาลตั้งว่า ในเมื่อผลกระทบของเขื่อนมีเพียง 60% กฟผ. ก็ควรจะได้รับรายได้จากการผลิตไฟฟ้าจากเขื่อนแค่ 60% ซึ่งเป็นผลกระทบร่วมกันของปัจจัยอื่นๆ ก็ควรจะถือเป็นรายได้ของแผ่นดิน กฟผ. จะว่าอย่างไร

คำถามนี้ถ้านำกลับไปถามนักเศรษฐศาสตร์ เขาก็จะบอกว่า "ไม่ยาก ต้องใช้หลักการ with/without project" นั่นคือ ในการประเมิน cost หรือ benefit ของโครงการต่างๆ ต้องยึดหลักการเปรียบเทียบว่า "ถ้าปัจจัยต้นเหตุอื่นๆ คงที่อยู่ในสภาพสถานการณ์ปกติ" การมีหรือไม่มีเขื่อนปากมูลจะมีผลให้ปริมาณการผลิตไฟฟ้าเปลี่ยนแปลงไปแค่ไหน นั่นก็คือจะต้องพิจารณาว่า ถ้าในปีที่มีปริมาณน้ำฝน ปริมาณน้ำท่า และปัจจัยต้นเหตุอื่นๆ อยู่ในระดับค่าเฉลี่ยปานกลางนั้น เขื่อนปากมูลจะสามารถผลิตกระแสไฟฟ้าให้เราได้ปีละเท่าไร นั่นแหละคือผลประโยชน์ด้านไฟฟ้าของเขื่อนปากมูล

รายงานพื้นที่ ๑๙ ธ.ค. ๒๕๓๗

ท่ามกลางชาวบ้านที่ชุมนุมกันอยู่บริเวณเขื่อนปากมูล ประมาณ ๘๐๐ คน ที่ยังชุมนุมกันอยู่อย่างสงบโดยปราศจากการรบกวน ย้ายของทางกฟผ. ในวันนี้เวลา ๑๐.๐๐ น. กลุ่มผู้ชุมนุมได้จัดการทำความสะอาดที่ชุมนุมและนำธงชาติมาประดับและชักซ้อมเตรียมความพร้อมในการรับเสด็จ สมเด็จพระเทพรัตนสุทาสยามบรมราชกุมารี ที่จะทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจ ในพื้นที่จังหวัด อุบลราชธานี และยโสธร ในระหว่างวันที่ ๒๐-๒๓ ธ.ค. ๒๕๓๗ โดยมีการทำความเข้าใจในการถวายการต้อนรับและร้องเพลงสรรเสริญพระบารมี จนถึงเวลา ๑๑.๐๐ น. โดยจะทำการซ้อมทุกวันถึงกว่าจะถึงวันเสด็จพระราชดำเนิน

สำหรับด้านผู้ชุมนุมในส่วนของสิรินธรที่ชุมนุมอยู่ที่สันเขื่อนปากมูลได้มีการประชุมชาวบ้านเพื่อรวบรวมบัญชีทรัพย์สินที่สูญหาย ผู้ได้รับบาดเจ็บจากกรณีการสลายการชุมนุมเมื่อวันที่ ๓ ธ.ค. ที่ผ่านมาเพื่อเตรียมดำเนินการเรียกค่าเสียหายในส่วนของผู้ต้องหาทั้ง ๑๒ คน ในวันที่ ๒๐ ธ.ค. เวลา ๙.๐๐ น. ก็จะเดินทางไปรายงานตัว ที่ศาลจังหวัดอุบลราชธานี น.ส.นงเยาว์ อุปวันดี หนึ่งในสิบสองผู้ต้องหาได้กล่าวแสดงความรู้สึกต่อการสลายการชุมนุมว่าตนรับไม่ได้กับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นเนื่องจากเป็นการกระทำที่ป่าเถื่อนและไร้มนุษยธรรม นอกจากนี้ยังมีการบิดเบือนข้อมูลทำให้ผู้ต้องหาไม่ได้รับความเป็นธรรมแต่สำหรับตนก็จะยังต่อสู้ต่อไป ส่วนชาวบ้านปากมูลยังคงปักหลักสู้จนกว่าจะได้รับคำตอบที่พอใจ นายสุนทร หอมสินธุ์ แกนนำชาวบ้านปากมูลได้กล่าวว่า ตนขอแสดงความยินดีกับรัฐบาลชวน ที่สามารถจัดตั้งกันเรียบร้อยแล้ว แต่ปัญหาของชาวบ้านก็หวังว่าปัญหาคงจะได้รับการแก้ไขไม่ใช่ถูกปล่อยปละละเลยอย่างหลายรัฐบาลที่ผ่านมา

ในเวลา ๑๓.00 นายทองเจริญ ศรีหารธรรม ตัวแทนชาวบ้านได้ชี้แจงกรณีที่มีใบปลิวของทางกฟผ. กล่าวหาผู้ชุมนุมบุกกรุกเข้าไปที่ครอบสิทธิ์ของกฟผ. และได้รื้อถอนลวดหนามและยึดเอาลำโพงไป ๓ ตัว โดยคำชี้แจงระบุว่า การชุมนุมที่สันเขื่อนปากมูลของชาวบ้านเป็นไปโดยสงบและสันติวิธีเพื่อต้องการทวงสิทธิ์ในการทำอาชีพประมงที่สูญหายไปจากริมฝั่งแม่น้ำมูล นอกจากนี้กลุ่มผู้ชุมนุมที่ชุมนุมอย่างสงบได้ถูกทางเจ้าหน้าที่ กฟผ. เปิดเครื่องเสียงรบกวนทางกลุ่มผู้ชุมนุมตั้งแต่ ๕ ถึง ๒๓.00 น. โดยตลอดมา ทางชชช. ได้สั่งผู้แทนเข้าไปพูดคุยขอร้องให้ดำเนินการปิดหรือลดเสียงลงบ้างและสิ่งที่ทางกฟผ. ได้เปิดเครื่องขยายเสียงนั้น หากได้มีสาระโดยสิ้นเชิงนอกจากการโฆษณาสินค้าและรายการเพลงโดยได้กระทำเช่นนี้ถึง ๓ วัน ทางชชช. จึงได้มีมติให้ปลดลำโพงและเครื่องขยายเสียงเพื่อไม่ให้เกิดแรงกดดันกับชาวบ้านที่มาชุมนุมและพร้อมจะให้ทาง กฟผ. มารับคืนได้ตลอดเวลา ทางชชช. ใคร่ขอชี้แจงเราเพียงแต่ถอดลวดหนามออกและได้จัดการให้อยู่ในสภาพเดิม การกระทำดังกล่าวจึงถูกต้องตามกฎหมายที่ได้ระบุถึงสิทธิของประชาชนในการใช้เสียงที่ห้ามมิให้ละเมิดบุคคลอื่น

นายทองเจริญ ยังได้กล่าวต่อว่าการที่โครงการฯ เชื้อนปากมูลได้ออกใบปลิวข่มขู่ชาวบ้านที่ชุมนุมอยู่บริเวณสันเขื่อนและอ้างว่าบริเวณดังกล่าวเป็นกรรมสิทธิ์ของกฟผ. ที่จะไม่ใคร่ออกก็ได้ ถือว่าไม่สร้างสรรค์ในการที่จะแสวงหาวิธีการแก้ปัญหาาร่วมกัน วิธีการเช่นนี้จะนำไปสู่ปัญหาที่ไม่มีที่สิ้นสุด วิธีการแก้ปัญหาคือการหันหน้าเข้ามาเจรจา รับฟังเหตุผลซึ่งกันและกันซึ่งทางชาวบ้านพร้อมที่จะเจรจาตลอดเวลา

อนึ่งมีรายงานข่าวล่าสุดว่ามีการเปลี่ยนแปลงหมายกำหนดการเสด็จพระราชดำเนินของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยจะเสด็จทางเฮลิคอปเตอร์พระที่นั่ง ซึ่งนางเจริญ กองสุข ตัวแทนชาวบ้านกล่าวว่าทางชาวบ้านรู้สึกเสียดายที่ไม่ได้มีโอกาสชื่นชมพระบารมีซึ่งชาวบ้านเตรียมการถวายการต้อนรับ แต่อย่างไรก็ตามกำหนดการของชาวบ้านก็ยังคงเดิมโดยกลางคืนตั้งแต่ ๒0.-๒๓ ธ.ค. ๒๕๓๗ จะมีพิธีเปิดพระเกียรติและร้องเพลงสรรเสริญพระบารมีและมีการจุดพลุตามเดิม

คำชี้แจง ของคณะกรรมการชาวบ้านเพื่อฟื้นฟูชีวิตและชุมนุมกลุ่มแม่น้ำมูล

ตามที่ได้มีใบปลิวจากโครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำเชื้อนปากมูลในทำนองกล่าวหาว่าชาวประมงที่ไปชุมนุมอยู่ที่สันเขื่อนปากมูลฝั่งซ้ายในขณะนี้นั้น บุกกรุกเข้าไปในพื้นที่ครอบครองสิทธิ์ของกฟผ. และยังได้ทำการรื้อถอนและตัดลวดหนามนำลำโพงไป ๓ ตัว ทางคณะกรรมการชาวบ้านใคร่ขอชี้แจงว่า

๑. การเข้าไปชุมนุมอยู่ที่สันเขื่อนปากมูลของชาวประมงในขณะนี้ เป็นไปอย่างสงบและสันติ และเพื่อต้องการทวงสิทธิในการทำอาชีพที่สูญหายไปของชาวบ้านริมสองฝั่งแม่น้ำมูล เป็นการเรียกร้องสิทธิอันชอบธรรมตามกฎหมายและเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไปในเรื่องสิทธิทางธรรมชาติของชาวบ้านในการดำเนินการเรื่องนี้

๒. การที่ชาวบ้านที่ชุมนุมอยู่ได้ตัดลวดหนามและไปถอดลำโพงของกฟผ. ออกมาก็เพราะเจ้าหน้าที่ของกฟผ. ได้เปิดเครื่องขยายเสียงขนาดใหญ่และหันลำโพงทุกตัวมาทางกลุ่มผู้ชุมนุมโดยเปิดเสียงดังเกินขนาดจนทำให้ชาวบ้านที่ชุมนุมอย่างสงบได้รับความเดือดร้อนเพราะเสียงดังและเปิดตลอดเวลา ตั้งแต่ 0๕.00 น. (ตีห้า) ไปจนถึง ๒๓.00 น. (ห้าทุ่ม) ชาวบ้านไม่สามารถพูดคุยหรือกระทำ หลายครั้งให้ปิดเครื่องหรือลดเสียงลงบ้างเพราะเนื้อหาที่เปิดก็ไม่มีสาระอะไรนอกจากรายงานโฆษณาสินค้าและเพลงก็ปรากฏว่าไม่ได้รับความสนใจในการแก้ปัญหาเรื่องนี้แต่อย่างใด หลังจากทางกฟผ. ได้กระทำเช่นนี้อยู่ ๓ วัน คณะกรรมการฯ ได้ประชุมเห็นว่า จะปล่อยให้เป็นอย่างนี้ไม่ได้ เพราะอาจเกิดแรงกดดันที่ทำให้ชาวบ้านบางคนทนไม่ได้ จึงมีมติให้ถอนลำโพงลงมาเก็บไว้และให้เจ้าหน้าที่กฟผ. มารับคืน ขณะนี้ลำโพงทั้ง ๓ ตัว ทางคณะกรรมการฯ ได้เก็บไว้อย่างดีและพร้อมจะให้เจ้าหน้าที่กฟผ. มารับคืนตลอดเวลา ส่วนการตัดลวดหนามนั้น คณะกรรมการฯ ขอชี้แจงว่าเราเพียงแต่ถอดลวดหนามออกเพื่อจะเข้าไปนำลำโพงและเราได้จัดการทำลวดหนามให้อยู่ในสภาพเดิมแล้ว การกระทำดังนี้ถูกต้องตามกฎหมายและอาญาที่ได้ระบุถึงสิทธิของประชาชนในการใช้เสียงที่ห้ามมิให้ละเมิดบุคคลอื่น

๓. การที่โครงการโรงไฟฟ้าพลังน้ำเขื่อนปากมูลใช้ใบปลิวขับไล่ชาวประมงที่เดือดร้อนที่กำลังชุมนุมขณะนี้ ออกจากบริเวณสันเขื่อนปากมูลดังกล่าว อ้างว่าบริเวณดังกล่าวเป็นกรรมสิทธิ์ของกฟผ. จะไล่ใครออกไปก็ได้ถือเป็นวิธีการที่ไม่อาจแก้ไขปัญหาคือแต่อย่างใด วิธีการเช่นนี้จะนำไปสู่ปัญหาที่ตามมาอย่างไม่มีที่สิ้นสุด เพราะการเข้ามาของชาวบ้านก็เพื่อแสดงประชามติของผู้เดือดร้อน เพื่อเรียกร้องให้มีการจัดการปัญหาอย่างเป็นธรรม วิธีการนี้ นำไปสู่การแก้ปัญหาและสันติวิธี คือการหันหน้าเข้ามาเจรจาและรับฟังเหตุผลซึ่งกันและกันด้วยบรรยากาศของมิตรหรือคิดว่าเป็นคนไทยด้วยกัน

จึงชี้แจงมาให้ทราบโดยทั่วกัน

๑๙ ธันวาคม ๒๕๓๗

นายทองเจริญ สีหาธรรม

ประธานคณะกรรมการชาวบ้านเพื่อฟื้นฟูชีวิตและชุมชนน้ำมูล(ชชช.)

ภายหลังจากการได้มีความพยายามประกันตัว 12 ผู้ต้องหา ที่ถูกจับกุม จากการสลายการชุมนุมของชาวบ้านที่ได้รับความเดือดร้อนจากการสร้างเขื่อนสิรินธร จนเวลา 18.00 น. ของวันที่ 16 ธ.ค. ก็ได้มีการประกันตัวผู้ต้องหาออกไป โดยทางชาวบ้านและทนายจากสภาทนายความได้ยื่นประกันตัวด้วยหลักทรัพย์ประมาณ 8 แสนบาท ซึ่งก่อนหน้านี้ได้มีการประเมินราคาไว้สูงถึงคนละ 2 แสนบาท แต่ทนายได้เข้าพบและพูดคุยกับหัวหน้าผู้พิพากษาศาลจังหวัดอุบลฯ ก็ได้มีการลดหย่อนและได้รับการประกันตัวผู้ต้องหาทั้งหมดออกไป ซึ่งก่อนหน้านี้มีข่าวว่านายสุทัศน์ เงินหมื่นรมช. มหาดไทย ได้ส่งที่ปรึกษาคือ นายสมบัติ วอทอง มาทำการประกันตัวผู้ต้องหาออกไป แต่ปรากฏว่าไม่ได้มา และในเช้าวันนี้ เวลา 10.00 น. ได้มีการบายศรีสู่ขวัญให้กำลังใจผู้ต้องหาและชาวบ้านที่ต่อสู้ของทั้งปากมูลและสิรินธร หลังจากนั้นเวลาประมาณ 13.00 น. ได้มีชาวบ้านจากสกลนคร จำนวนประมาณ 20 คน ซึ่งได้รับความเดือดร้อนเรื่องที่ทำกินในเขตป่าสงวนแห่งชาติ ได้มาเยี่ยมและให้กำลังใจ พร้อมทั้งมอบข้าวสารอาหารให้กับชาวบ้านที่ร่วมชุมนุมและได้กล่าวสนับสนุนการต่อสู้ของชาวบ้านปากมูลและสิรินธร จนถึงเวลาประมาณ 13.00 น.

อนึ่งในวันนี้ทาง กฟผ.ได้นำเครื่องขยายเสียงมาติดตั้งบนรถดั้มพีที่จอดอยู่บริเวณสันเขื่อนใกล้กับที่ชุมนุมแทนของเดิมโดยมีรั้วลวดหนามกั้นระหว่างที่ชุมนุมกับตัวรถ แต่ก็มิได้มีการเปิดเสียงรบกวนกลุ่มผู้ชุมนุมแต่อย่างใด

รายงานโดย สันติ ศรีธนะชนนท์

สำนักข่าว FOP VISION NEWS

ภาคผนวก ง. :

แบบสอบถาม

แบบสอบถาม

เรื่อง เชื้อนปากมูล

แบบสอบถามนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัย เรื่อง เชื้อนปากมูล : กรณีศึกษาเหตุแห่งความ
ขัดแย้งและสันติวิธีซึ่งได้รับการสนับสนุนจาก สถาบันวิจัยสังคมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย เพื่อศึกษา
แนววิธีในการดำเนินการแก้ไขความขัดแย้งในสังคมในทางสันติวิธี

แบบสอบถามนี้มีจำนวน 7 หน้า ผู้วิจัยฯ ใคร่ขอความกรุณาท่านช่วยกรอกให้ครบทุกหน้า
ด้วย จักเป็นพระคุณยิ่ง

-
- คำชี้แจง - ขอให้ใส่เครื่องหมาย ✓ หน้าข้อที่ท่านต้องการเลือก
- ขอให้เติมข้อความในช่องว่างให้ครบ

สมศรี ชัยวณิชยา
ผู้วิจัย

3. ท่านเข้าร่วมเหตุการณ์ปากมูลในช่วงไหน

- () 1. ก่อนการสร้างเขื่อน ปี 2532 - 2534
- () 2. ระหว่างสร้างเขื่อน ปี 2534 - 2536
- () 3. หลังการสร้างเขื่อน ปี 2537 - 2538
- () 4. อื่น ๆ โปรดระบุ

4. ในทัศนะของท่าน ท่านคิดว่าเขื่อนปากมูลสร้างขึ้นจากสาเหตุอะไร

- () 1. ความต้องการพัฒนาประเทศให้ก้าวไปพร้อมกับการขยายตัวของพัฒนาทางด้านอุตสาหกรรม
- () 2. ความต้องการที่จะขยายและพัฒนาหน่วยงานของการไฟฟ้าฝ่ายผลิตในภูมิภาคให้กว้างขวางขึ้น
- () 3. ความต้องการที่จะสร้างสถานที่กักเก็บน้ำให้แก่เกษตรกร
- () 4. ความต้องการของผู้มีอิทธิพลท้องถิ่นและการเมืองไม่กี่คน
- () 5. อื่น ๆ โปรดระบุ

5. ในช่วงที่ท่านเข้าร่วมเหตุการณ์ปากมูลในข้อ 3 ท่านคิดว่าผลเสียของเขื่อน คือ

1. ก่อนการสร้างเขื่อน ปี 2532 - 2534

- () 1.1. เขื่อนจะทำให้ น้ำท่วม
- () 1.2. เขื่อนจะทำลายแหล่งโบราณคดีและการท่องเที่ยว
- () 1.3. เขื่อนจะทำให้เกิดโรคพยาธิใบไม้ระยะบาด
- () 1.4. นักการเมือง/นายทุน จะเข้ามาแก่งกำไรที่ดิน
- () 1.5. อื่น ๆ โปรดระบุ

2. ระหว่างการสร้างเขื่อน ปี 2534 - 2536

- () 2.1. เขื่อนจะทำให้ น้ำท่วม
- () 2.2. การประมงจะได้รับผลกระทบ
- () 2.3. การไม่ได้ค่าชดเชยอย่างยุติธรรม
- () 2.4. การสื่อสารของการไฟฟ้าฝ่ายผลิต
- () 2.5. การตัดสินใจเลือกการกระทำรุนแรงต่อชาวบ้าน
- () 2.6. การตัดสินใจของคณะกรรมการพิจารณาแก้ไขปัญหา
- () 2.7. อื่น ๆ โปรดระบุ

3. หลังการสร้างเขื่อน ปี 2537 - 2538

- () 3.1. การประมงจะได้รับผลกระทบ
- () 3.2. การตัดสินใจพิจารณาประเมินผลกระทบยังไม่ยุติธรรม
- () 3.3. การสื่อสารระหว่าง รัฐ/กฟผ./ชาวบ้าน ไม่ประสานกัน
- () 3.4. อื่น ๆ โปรดระบุ

6. ท่านทราบหรือไม่ว่าเกณฑ์การพิจารณาแก้ไขปัญหาแต่ละครั้งคืออะไร

- () ทราบ () ไม่ทราบ

7. ถ้าทราบ โดยส่วนใหญ่ใช้เกณฑ์อะไรบ้าง

- () สิทธิตามกฎหมาย
- () อำนาจกฎหมาย
- () สิทธิส่วนตัว
- () อำนาจส่วนตัว
- () ผลประโยชน์ต่อส่วนรวม
- () ผลประโยชน์ส่วนตัว
- () อื่น ๆ โปรดระบุ

8. ท่านคิดว่าการสร้างเขื่อนปากมูล มีวิธีแก้ไขปัญหานอย่างไร

- () 1. ใช้ความรุนแรง
- () 2. การประนี ประณอม
- () 3. เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง
- () 4. ไม่ได้ดำเนินการอย่างไรเลย
- () 5. อื่น ๆ โปรดระบุ

9. ถ้าท่านตอบว่า ใช้ความรุนแรง

ก. ลักษณะของการใช้ความรุนแรง คือ

- () 1. เดินขบวน
- () 2. ชุมนุมประท้วง
- () 3. การทำลายสิ่งของ
- () 4. การทำร้ายร่างกาย

ข. ท่านคิดว่าอะไรเป็นสาเหตุที่นำไปสู่การใช้ความรุนแรง

- () 1. การใช้อำนาจของนักการเมืองท้องถิ่น
- () 2. การปิดถนน
- () 3. กลไกหรือขั้นตอนในการแก้ปัญหาภายในจังหวัดของ กฟผ.
- () 4. กลไกหรือขั้นตอนในการแก้ปัญหา ภายในจังหวัดของผู้ว่าราชการ/นายอำเภอ/
เจ้าหน้าที่ตำรวจ
- () 5. ชาวบ้านขาดความรู้
- () 6. อื่น ๆ โปรดระบุ

0. ในทัศนะของท่าน ท่านคิดว่าอะไรคืออุปสรรคในการแก้ไขข้อคิดด้านที่เกิดขึ้นจากการสร้าง
เขื่อน เมื่อมีการตั้งคณะกรรมการขึ้นมาพิจารณาแล้ว (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- () 1. ผลประโยชน์ที่แต่ละฝ่ายได้รับไม่ยุติธรรม
- () 2. การสื่อสาร
- () 3. กระบวนการพิจารณาล่าช้าและไม่แน่นอน
- () 4. ชาวบ้านได้คืบจะเอาศอก
- () 5. รัฐ/กฟผ. ขาดการประสานงานอย่างจริงจังในการแก้ปัญหา
- () 6. การเปลี่ยนรัฐบาลบ่อย ๆ
- () 7. อื่น ๆ โปรดระบุ

1. ท่านคิดว่า ใครควรเป็นผู้มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาเขื่อนปากมูลมากที่สุด
(ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

- () 1. ตัวท่านเอง
- () 2. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน
- () 3. ตัวแทนที่ท่านเลือกเอง
- () 4. ผู้ว่าราชการจังหวัด
- () 5. นายกรัฐมนตรี
- () 6. ผู้ว่าการไฟฟ้าฝ่ายผลิต
- () 7. นายอำเภอ
- () 8. เจ้าหน้าที่ตำรวจ
- () 9. อื่น ๆ โปรดระบุ

12. ท่านคิดว่า แต่ละกลุ่มแต่ละบทบาทของผู้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาเป็นอย่างไร

1. ชาวบ้าน

- () ก. ให้ความร่วมมือดีและเข้าใจปัญหา
- () ข. เอาแต่ผลประโยชน์ส่วนตัว
- () ค. อื่น ๆ โปรดระบุ

2. กลุ่มนักศึกษา กลุ่มองค์กรพัฒนาเอกชน

- () ก. ให้ความร่วมมือดีและเข้าใจปัญหา
- () ข. เอาแต่ผลประโยชน์ส่วนตัว
- () ค. อื่น ๆ โปรดระบุ

3. กลุ่มข้าราชการ มหาตไทย (กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน นายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด)

- () ก. ให้ความร่วมมือดีและเข้าใจปัญหา
- () ข. เอาแต่ผลประโยชน์ส่วนตัว
- () ค. อื่น ๆ โปรดระบุ

4. นักการเมืองท้องถิ่น (ส.ส.)

- () ก. ให้ความร่วมมือดีและเข้าใจปัญหา
- () ข. เอาแต่ผลประโยชน์ส่วนตัว
- () ค. อื่น ๆ โปรดระบุ

5. การไฟฟ้าฝ่ายผลิต (กฟผ.)

- () ก. ให้ความร่วมมือดีและเข้าใจปัญหา
- () ข. เอาแต่ผลประโยชน์ส่วนตัว
- () ค. อื่น ๆ โปรดระบุ

13. ในทัศนะคติของท่าน ท่านคิดว่า “ปัญญาชนจากองค์การพัฒนาเอกชน”หรือ “นักศึกษา” มี

บทบาทอย่างไรในเรื่องเขื่อนปากมูล

- () 1. ทำให้เหตุการณ์รุนแรง
- () 2. ทำให้ชาวบ้านมีวัฒนธรรมในการต่อรอง
- () 3. อื่น ๆ โปรดระบุ

14. ท่านคิดว่า (สื่อมวลชน) มีบทบาทอย่างไรต่อกรณีเชื่อนปากมุล

- () 1. ทำให้เกิดเหตุการณ์รุนแรงขึ้น
- () 2. ทำให้เกิดเหตุการณ์ดีขึ้น
- () 3. อื่น ๆ โปรดระบุ

15. ท่านคิดว่าการแก้ไขปัญหาเรื่องเชื่อนปากมุลทั้งของรัฐและชาวบ้านเสร็จสิ้นสมบูรณ์แล้วหรือไม่

- () 1. เสร็จสิ้นแล้ว
- () 2. ยังไม่เสร็จสิ้น เพราะ

16. ท่านพอใจในการยุติปัญหาเชื่อนปากมุล หรือไม่

- () 1. พอใจ
- () 2. ไม่พอใจ เพราะ

() ก. ยังไม่ได้รับค่าชดเชย

() ข. เชื่อนทำให้เกิดผลกระทบในการทำมาหากิน

() ค. อื่น ๆ โปรดระบุ

17. ท่านคิดว่า ท่านมีวิธีการแก้ไขปัญหारेื่องปากมุลอย่างไร

- () 1. เรียกร้องตามกฎหมาย
 - () 2. หากคนกลางในการเรียกร้อง
 - () 3. ร่วมชุมชนประท้วง
 - () 4. อื่น ๆ โปรดระบุ
-

ภาคผนวก 1-11

ภาคผนวกตารางในการวิเคราะห์

ภาคผนวกของการวิเคราะห์จากแบบสอบถาม

ตารางที่ 1 ข้อมูลส่วนตัวเกี่ยวกับเพศ อายุ อาชีพ

เพศหญิง		เพศชาย		อาชีพ		
จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	ชื่ออาชีพ	จำนวน	ร้อยละ
194	40.2	278	57.6	ทำไร่/นา	247	51.1
				ทำสวน	5	1
				เลี้ยงสัตว์	48	9.9
				ค้าขาย	34	7.0
				รับจ้าง	63	13.0
				ข้าราชการ/ รัฐวิสาหกิจ	74	15.3
				/การไฟฟ้า		
				พ่อบ้าน/ แม่บ้าน	12	2.5

ตารางที่ 2 กลุ่มของผู้ตอบแบบสอบถาม

กลุ่มผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
1.ทนายมูล	21	4.3
2.คันไร่	20	4.1
3.ค่านกหอ	20	4.1
4.ดอนม่วง	20	4.1
5.วังสะแบงใต้	20	4.1
6.วังสะแบงเหนือ	20	4.1
7.ตุงลุง	20	4.1
8.ดอนสวรรค์	19	3.9
9.หัวเหว	20	4.1
10.ด่านเก่า	20	4.1
11.สุวรรณวารี	20	4.1
12.คันไร่ใต้	20	4.1
13.โขงเจียม	19	3.9
14.เทศบาลพิบูลฯ	44	9.1
15.เทศบาลอุบลฯ	150	31.1
16.การไฟฟ้า	22	4.6
17.องค์กรพัฒนาเอกชน	7	1.4
รวม	483	100%

ตารางที่ 3 อายุของประชาชนที่ตอบแบบสอบถาม

อายุ	จำนวน	ร้อยละ
1. 20-30 ปี	117	24.2
2. 31-40 ปี	115	23.8
3. 41-50 ปี	112	23.2
4. 50 ปีขึ้นไป	132	27.3

หมายเหตุ ตารางที่ 3 มีผู้ตอบโดยไม่ได้ระบุอายุ 7 คน คิดเป็นร้อยละ 1.4

ตารางที่ 12 ทศนคติต่อวิธีการแก้ปัญหาเชิงอนุกรม มีดังนี้

ทศนคติต่อวิธีการแก้ปัญหา	จำนวน	ร้อยละ
1. ใช้ความรุนแรง	23	4.8
2. การประนีประนอม	417	86.3
3. เข้าข้างฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง	8	1.7
4. ไม่ได้ดำเนินการอย่างใดเลย	14	2.9
5. ไม่มีผลกระทบ	13	2.7
6. ไม่ตอบ	8	1.7

ตารางที่ 13 ทศนคติต่อลักษณะของการใช้ความรุนแรง

ทศนคติต่อวิธีการแก้ปัญหา	จำนวน	ร้อยละ
1. เดี๋ยวจบ	28	5.8
2. ชุมนุมประท้วง	47	9.7
3. การทำลายสิ่งของ	20	4.1
4. การทำลายร่างกาย	13	2.7
5. ไม่แสดงความคิดเห็น	375	77.6

ตารางที่ 14 ทศนคติต่อสาเหตุที่นำไปสู่การใช้ความรุนแรง

ทศนคติต่อวิธีการแก้ปัญหา	จำนวน	ร้อยละ
1. การใช้อำนาจของนักการเมือง	49	10.1
2. การปิดถนน	14	2.9
3. กลไกหรือขั้นตอนในการแก้ปัญหาภายในจังหวัดของกฟผ.	30	6.2
4. กลไกหรือขั้นตอนในการแก้ปัญหาภายในจังหวัดของผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ เจ้าหน้าที่ตำรวจ	20	4.1
5. ชาวบ้านขาดความรู้	51	10.6
6. ไม่มีผลกระทบ	5	1
7. ไม่แสดงทัศนคติ	314	65.0

ตารางที่ 15 ทศนคติเกี่ยวกับอุปสรรคในการแก้ไขข้อคัดค้านที่เกิดขึ้น เมื่อมีการตั้งคณะกรรมการ
ขึ้นมาพิจารณาแล้ว ดังนี้

อุปสรรค	จำนวน	ร้อยละ
1.ผลประโยชน์ที่แต่ละฝ่ายได้รับไม่ยุติธรรม	196	40.6
2.การสื่อสาร	90	18.6
3.กระบวนการพิจารณาล่าช้าและไม่แน่นอน	262	54.2
4.ชาวบ้านได้คืบจะเอาศอก	92	19.0
5.รัฐ/กฟผ. ขาดการประสานงานอย่างจริงจังในการแก้ปัญหา	288	59.6
6.การเปลี่ยนรัฐบาลบ่อยๆ	271	56.1
7.อื่นๆ	7	1.4

ตารางที่ 16 ตารางแสดงทัศนคติต่อผู้มีบทบาทในการแก้ไขปัญหาเขื่อนปากมูล มีดังนี้

ผู้มีบทบาท	จำนวน	ร้อยละ
1.ตัวเอง	240	49.7
2.กำนัน/ผู้ใหญ่บ้าน	141	29.2
3.ตัวแทนที่เลือกเอง	228	47.2
4.ผู้ว่าราชการจังหวัด	211	43.7
5.นายกรัฐมนตรี	306	63.4
6.ผู้ว่าการไฟฟ้าฝ่ายผลิต	255	52.8
7.นายอำเภอ	105	21.7
8.เจ้าหน้าที่ตำรวจ	31	6.4
9.อื่นๆ	14	2.9

หมายเหตุ ตารางที่ 15-16 ผู้วิจัยต้องการให้เลือกตอบมากกว่า 1 ข้อ เพื่อต้องการให้เห็นตัวเลขเชิง
ปริมาณในแต่ละข้อจากผู้ตอบแบบสอบถาม

ตารางที่ 17 ตารางแสดงทัศนคติของบทบาทของกลุ่มต่างๆที่มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหา

กลุ่ม	ให้ความร่วมมือดี และเข้าใจปัญหา		เอาแต่ผลประโยชน์ ส่วนตัว		ไม่แสดงความคิดเห็น	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
-						
1.ชาวบ้าน	317	65.6	119	24.6	47	1.7
2.นักศึกษา	382	79.1	48	9.9	53	10.9
3.กลุ่มข้าราชการ มหาดไทย	199	41.2	196	40.6	88	18.2
4.ส.ส.ท้องถิ่น	157	32.5	212	43.9	114	23.6
5.กฟผ.	121	25.1	279	57.8	83	13.2

ตารางที่ 18 ตารางแสดงทัศนคติต่อปัญหาชนจากองค์กรพัฒนาเอกชนหรือนักศึกษา

กลุ่ม	ทำให้เหตุการณ์ รุนแรงขึ้น		ทำให้เหตุการณ์ ดีขึ้น		ทำให้ชาวบ้าน มีวัฒนธรรมใน การต่อรอง		อื่นๆ	
	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
1.ปัญญาชนองค์กรพัฒนาเอกชน/ นักศึกษา	43	8.9	-	-	390	80.7	50	10.3
2.สื่อมวลชน	125	25.9	265	54.9	-	-	93	19.2

ตารางที่ 19 ตารางแสดงทัศนคติในการยุติปัญหาเรื่องเขื่อนปากมูล

เสร็จสิ้นแล้ว		ยังไม่เสร็จสิ้น		ไม่แสดงทัศนคติ	
จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
85	17.6	369	76.4	29	6.0

ตารางที่ 20 ตารางแสดงทัศนคติในความพอใจและไม่พอใจในการยุติปัญหาเขื่อนปากมูล

พอใจ		ไม่พอใจ								ไม่ตอบ	
-		ยังไม่ได้รับค่าชดเชย		เขื่อนจะทำให้เกิดผลกระทบในการทำมาหากิน		ไม่แสดงทัศนคติ		ไม่พอใจ		-	
จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
119	23.8	128	26.5	160	33.1	19	3.9	21	3.97	38	7.9

ตารางที่ 21 ตารางแสดงทัศนคติในวิธีการแก้ไขปัญหาเขื่อนปากมูล

ทัศนคติ	จำนวน	ร้อยละ
1.เรียกร้องตามกฎหมาย	141	29.2
2.หาคนกลางในการเรียกร้อง	117	24.2
3.ร่วมชุมนุมประท้วง	173	35.8
4.ไม่แสดงทัศนคติ	52	10.8